

До 90-річчя Херсонського
державного університету

Херсонський державний університет

**Історичний нарис
1917-2007**

Видавництво ХДУ

2007

УДК 378.4 (477.72)
ББК 74.587 (4 Укр-4 Хес)
Х-39

Авторський колектив

професор Ю.І. Беляєв,
професор О.В. Мішуков,
професор В.Л. Федяєва,
старший викладач І.В. Самсакова

*Рекомендовано до друку вченою радою
Херсонського державного університету
(протокол № 6 від 06.02.06р.)*

Рецензенти:

доктор історичних наук, професор А.В. Бойко;
доктор педагогічних наук, професор М.І. Сметанський.

Херсонський державний університет. Історичний нарис (1917-2007). – Херсон:
Видавництво ХДУ, 2007. – 352 с.

ISBN 978-966-8249-86-0

У монографії висвітлюється історія утворення та діяльності Херсонського державного університету, основні етапи становлення та розвиток навчального закладу – одного з провідних класичних вузів Півдня України.

ББК 74.587 (4 Укр-4 Хес)
УДК 378.4 (477.72)
Х-39

© Беляєв Ю.І., 2007
© Мішуков О.В., 2007
© Федяєва В.Л., 2007
© Самсакова І.В., 2007
© ХДУ, 2007

РОЗДІЛ І

Від Юр'ївського вчительського інституту до Херсонського педагогічного інституту (1914-1920 рр.)

Історія Херсонського державного університету (ХДУ) - це складова і невід'ємна частина історії України, яка живе, діє, творить в умовах свободи, гласності, незалежності і самостійності. Це історія становлення і розвитку якісно нової вищої освіти, що є необхідним для духовного і професійного формування особистості в умовах національно-культурного відродження, політичного та економічного суверенітету нашої держави.

Минуле ХДУ своїм корінням сягає до відомого в Європі Тартуського університету (фото 1). Тарту – естонська назва міста, а давньоруська – Юр'їв. Ще у “Повести временных лет”, у його першій редакції 1113 року згадується, що “Ярославъ Мудрый занялъ градъ Юрьевъ”. У цьому граді, який згодом отримав німецьку назву Дерпт, у 1632 році була заснована Академія Густавіана, яка потім стала відомим Дерптським університетом, що часто згадувався у творах видатних письменників. В одному з своїх віршів О.С.Пушкін написав:

Давно б на Дерптскую дорогу
Я вышел утренней порой
И к благосклонному порогу
Понес тяжелый посох мой.

Ще перебуваючи в ліцеї Пушкін мріяв про продовження навчання в Дерптському університеті. В цьому навчальному закладі вчилися і працювали видатні вчені та письменники: Б.С. Якобі (російський фізик й винахідник в галузі електротехніки, електрохімії, гальванопластики), М.І.Пирогов (професор, член-кореспондент Російської Академії наук, основоположник воєнно-польової хірургії, анатом-хірург, учений і педагог), М.М. Бурденко (головний хірург нашої армії підчас Великої Вітчизняної війни), І.А. Бодуен-де-Куртене (засновник теорії фонем, відомий

мовознавець), Є.В. Тарле (автор багатьох наукових праць з історії Франції, Росії наш земляк), В.О.Десницький (професор, відомий літературознавець), письменник В.В.Вересаєв, Ю.М. Лотман (професор, видатний російський філолог) та багато інших.

1 липня 1914 року при Дерптському (Юр'ївському) університеті був відкритий перший в Прибалтиці учительський інститут (фото 2).

Зберігся наказ від 28 червня 1914 р. № 32352, у якому так розповідається про цю подію:

“Г. Министр Народного Просвещения, в виду последовавшего 22 июня 1914 г. Высочайшего утверждения государственной росписи доходов и расходов на 1914 год, разрешил открыть с 1 июля 1914 года, в г. Юрьеве, Лифляндской губернии, учительский институт с городским при нём училищем” (фото 2 А).

У правилах прийому до інституту повідомлялось:

“Юр'ївський учительський інститут готує вчителів для вищих початкових училищ. До інституту приймають молодих людей, християнської віри віком від 16 до 25 років. Одружені можуть бути прийняті як виключення з дозволу попечителя навчального округу.

Для вступу необхідні документи:

- 1. Метричне свідоцтво.*
- 2. Свідоцтво про освіту.*
- 3. Коротка автобіографія з 2 фотокартками.*
- 4. Свідоцтво про поведінку від інспектора народних училищ або від місцевої влади”* (фото 2 Б).

Для вступу до першого класу інституту потрібно було здати іспити: закон Божий; російську мову (письмово – твір на задану тематику і диктант, усно – показати теоретичні і практичні знання граматики російської мови і літератури), історію – для вступаючих на словесно-історичне відділення; арифметику і фізику – на фізико-математичне відділення; географію і природознавство – на географічне відділення (фото 2 В).

Інститут розпочав свою роботу у будівлі Спілки вчителів по вулиці Толстого, 4, яку було наймано. Вступні іспити розпочалися 1 вересня 1914 року з написання твору на тему “Значення виховання характеру в житті людини”. З 32 бажаючих навчатися в інституті тільки 14 осіб здали іспити. Тому був оголошений додатковий набір. Всього було прийнято 20 студентів: 1 – росіянин, 4 – естонці, 15 – латишів. Безкоштовно навчалися 16 чоловік, 4 – за свій рахунок.

У 1915-1916 навчальному році навчалось вже 40 студентів. Одним із джерел поповнення контингенту студентів була Юр’ївська російська вчительська семінарія. У 1914 році на утримання інституту витратили 36,900 крб., у 1915-1916 р. – 32,630 крб.

Першим директором Юр’ївського учительського інституту був Федір Степанович Страхович (1851 р.н.), який закінчив Духовну академію, на службі з 1874 р., по Міністерству народної освіти – з 1877 р. Він 32 роки працював у Валмієрській семінарії, викладач педагогіки, дійсний статський радник, нагороджений за вислугу літ рядом орденів (фото 3). У 1914-1915 навчальному році колектив викладачів Юр’ївського інституту нараховував, окрім Ф.С.Страховича, ще 8 чоловік: законовчителі В.П.Алеєв (православ’я), А.І.Класеп (євангельсько-лютеранський); вчителі Л.М.Лівшиц, Н.І.Виноградов, Н.О.Сахаров, Н.І.Єфімов, П.Н.Красильников (малювання і чистописання), І.А. Авік (спів).

У 1917 році в інституті відбувся перший випуск студентів. Серед випускників були (фото 4, 5): Август Армолик, який закінчив пізніше Тартуський університет і працював агрономом; Ханс Мянник, який теж закінчив той самий університет, природничий факультет, працював у Тартуській гімназії, був одним з засновників видавництва “Лоодус” (“Природа”), а з часом його директором; Густав Тоомінг, який закінчив у 1932 році фізико-математичний факультет Тартуського університету, працював вчителем, як і Елмар Ейзеншмідт.

У цьому році в інститут було прийнято 25 студентів, серед яких на підставі нового закону було 6 дівчат.

Продовжувалась перша світова війна й у зв'язку з активним наступом кайзерівської армії у серпні 1917 року постало питання про евакуацію Юр'ївського вчительського інституту. Пропонувались такі можливі варіанти евакуації: місто Рененбург Рязанської губернії, місто Воронеж, Західний Сибір і Казахстан. Переписка з цими населеними пунктами була затяжною, тому був вибраний інших шлях. При Юр'ївському вчительському інституті працювало Вище початкове училище, начальником – інспектором якого був Т. Андреев, родом з Херсону. Його пропозицію переїхати до рідного міста підтримало більшість викладачів і студентів, котрі думали, що на півдні України легше буде прожити у матеріальному відношенні в умовах розрухи, голоду, війни. Цю впевненість у необхідності переїзду до Херсону підкріплювали й обіцянки Херсонського земства виділити під інститут будівлю вчительської семінарії.

У листопаді 1917 року Юр'ївський вчительський інститут переїхав до Херсона (фото карти 5А). В обласному державному архіві зберігається 13 справ інституту (фото 6). Як видно з архівних документів, все майно інституту (кілька сотень книжок з бібліотеки та частина навчальних приладів, переважно з природознавства і географії) везли в одному вагоні, і загальна вага його складала 545 пудів (фото 7). Згідно “Требовательной ведомости от 26.10.1917 года на выдачу служащим Юрьевского учительского института эвакуационных суточных, пособия на выезд и 2-месячного оклада – содержания на семейства служащих, по случаю выезда их из г. Юрьева по военным обстоятельствам” до Херсона приїхало 8 викладачів і 60 студентів на чолі з директором інституту Ф. Страховичем (фото 8, 9).

До Херсона прибули викладачі Шапченко О. – фізик, Лівшиц Л. – математик, кандидат фізико-математичних наук, Гальковський А. – історик, Фідровський В. – історик, Катинський М. – географ, кандидат природничих

наук, Сорокін В. – вчитель малювання, креслення, Авік І. – вчитель музики та співів. Разом з ними приїхали і вчителі вищого початкового училища: Андреев Т., Гудков Н., Крузе Г. та службовці, прибиральники Няпп Ф., Няпп Е., Крієр Е., Ваат Я. Студенти і викладачі розмістилися на приватних квартирах, бібліотека і канцелярія – в арендованих приміщеннях: офіцерських квартирах дисциплінарного батальйону (Військовий форштадт). А згодом переїхали до будинку Бойка по вулиці Богородицькій (нині вул. Червонофлотська).

Газета “Рідний край” 19 жовтня 1917 р. на своїх сторінках повідомила про цю важливу подію для Херсонщини. Для занять у другу зміну було відведено приміщення Херсонської вчительської семінарії. Заняття передбачалось розпочати 1 листопада 1917 р. на словесно-історичному, географічному і фізико-математичному відділеннях. Було оголошено набір 40 осіб із місцевої молоді (фото 10).

Склад студентів поповнився росіянами, українцями, євреями, греками, поляками та представниками інших етнічних груп, які заселяли Херсонську губернію. У першому класі навчався 21 студент, у другому – 16 студентів, у третьому – 20 студентів. Таким чином, колишній Юр’ївський вчительський інститут став першим інтернаціональним вузом півдня України.

В грудні 1917 року інститут одержав перший наказ з Наркомосу, в якому зазначалося, що Радянський уряд переказує на утримання інституту перші кредити з дня його евакуації.

У Херсонському обласному держархіві зберігається посвідчення про закінчення Юр’ївського вчительського інституту. Надруковано на російській і українській мовах, у гарній рамці, великого формату; воно було фактично одним із перших дипломів радянського часу. Посвідчення датувалося 31 травня 1919 року і було виписано на ім’я громадянина УРСР Євмена Мосійовича Польового. Посвідчення так і не було вручено...(фото 11, 12).

Євмен Мосійович Польовий був одним із перших студентів з місцевих жителів, які вступили навчатися до нового інституту (фото 13).

Він народився у 1888 році в селі Колодистому Звенигородського повіту на Київщині. Після закінчення двокласного училища працював учителем в селі Овсяному на Херсонщині. Навесні 1919 року Є. Польовий закінчив словесно-історичне відділення і перед випуском на деякий час виїхав до рідного села. Коли він повернувся за посвідченням, у Херсоні вже “господарювали” денікінці, які відновили царські порядки. Разом з товаришем-учителем В.Ю. Кириленко Польовий був заарештований за участь у підпільній роботі. Слідство запросило в інституті матеріали про Польового і саме тоді було надруковано на машинці посвідчення, копія якого залишилася в справах інституту, а пізніше потрапила до обласного державного архіву (фото 14). Восени 1919 року Є.М. Польовий разом з великою групою херсонців були виведені в район річкового порту і там страчені...

Калейдоскоп змін влади у місті з кінця 1917 до початку 1920 рр. негативно позначився на діяльності інституту (фото 14 А).

Українські буржуазні націоналісти кинули на призволяще народну освіту – не відпускали на неї коштів і не керували.

(Телеграма з учительського інституту до Міністерства освіти Петлюрівської директорії, датована кінцем 1919 року.)

Херсонський облдержархів

ф. 15, оп.1., сп.4, арк. 90.

10 червня 1918 року Херсонська губернська народна рада звернулася до Міністерства народної освіти з проханням “залишити в м. Херсоні евакуйований туди у жовтні 1917 року Юр’ївський вчительський інститут, що дуже необхідно як для самої Херсонщини, так і для українських повітів Таврії”. Відділ учительських шкіл Міністерства народної освіти повідомив Херсонську раду про те, що Юр’ївський вчительський інститут не значиться інституцією Української держави. Було запропоновано відкрити новий вуз.

Але, по суті справи, з 1 вересня 1918 р. відбулося своєрідне юридичне узаконення Юр'ївського учительського інституту як українського навчального закладу.

До революції на Україні було лише 19 вищих учбових закладів, у яких навчалися виключно діти пануючих класів. 26 січня 1919 року Уряд Радянської України прийняв декрет про передачу всіх вищих учбових закладів, в тому числі й приватних, у ведення Наркомату освіти і переведення їх на державний бюджет. Цей декрет поклав початок створенню нової вищої школи в Україні.

Приїхавши до Херсона тимчасово, Юр'ївський вчительський інститут залишився тут назавжди, хоча й змінив свою назву.

У липні 1919 р. Юр'ївський вчительський інститут було реорганізовано у Херсонський педагогічний інститут з 4-річним строком навчання (фото 15).

Приказ № 4 от 22.07.1919 г.

Херсонский педагогический институт (бывший Юрьевский учительский институт) восстанавливается во всех своих правах, как высшее учебное заведение, полученных им на основании распоряжения Центрального Украинского Правительства и распоряжения зав. отделом Народного образования (см. «Известие Херсонского Губисполкома от 02.07.1919 г. № 77).

Прошу Совет Института немедленно приступить к организации учебных занятий по учебным планам Педагогических институтов.

*Зав. отделом Народного образования
г. Херсона и его уезда А. Пуртов*

Дахо-р.413 оп 1 спр.12.

Згідно наказу Херсонського губернського відділу народної освіти роботою інституту керувала рада інституту, у якій студенти складали 1/3 її членів. На цей час в інституті була створена і рада студентів, яка надавала

велику допомогу в організації навчальної, наукової та виховної роботи (фото 16, 17).

У зв'язку з реорганізацією учительського інституту в педагогічний рада інституту через газету “Херсонська правда” від 11 липня 1919 року оповістила населення про основні положення статуту педагогічних інститутів. В цьому повідомленні коротко визначалися завдання педінституту, сповіщалося про термін навчання, умови прийому, про безкоштовне навчання і надання державної стипендії матеріально незабезпеченим студентам.

Поруч з цим, повідомлялося, що при інституті відкриваються дві дослідні трудові школи першого і другого ступеня. Одна з них – з українською, а друга – з російською мовами навчання. Був оголошений прийом заяв від учителів і учнів (фото 18).

Під час денікінщини (серпень 1919 р. – лютий 1920 р.) інститут знаходився в такому ж важкому становищі, як і при тимчасовій владі іноземних загарбників. Коли в лютому місяці 1920 р. на Херсонщині була встановлена радянська влада, з другого березня педінститут відновив свою діяльність (фото 19).

З травня 1920 р. набір в інститут здійснювався згідно “Інструкції про набір у вищі навчальні заклади” НКО, де зазначалося, що до вузу приймаються всі громадяни чоловічої і жіночої статі, яким виповнилося 17 років (фото 20).

В інструкції накреслювалася низка заходів, спрямованих на демократизацію складу студентів і зазначалося, що в першу чергу приймаються діти робітників, членів виробничих профспілок, комсомольці, члени комуністичної партії більшовиків України.

Такий підхід, безумовно, негативно позначився на рівні навчального процесу, оскільки прийнятих студентів було дуже багато з досить низьким рівнем знань, без підготовки до сприймання наукової інформації.

На початку осіннього триместру 1920 року в інституті працювали паралельно кафедри української та єврейської мов, було відкрито кафедри: історії єврейського народу, історії єврейської літератури та єврейського театру. У листопаді відбулися й перші вступні лекції українською мовою з українознавства, вищої математики та загальної зоології.

Викладач фізики О. Шапченко, який приїхав разом з Юр'ївським інститутом і викладав свій курс російською мовою, почав читати лекції для бажаючих українською мовою.

Постановою Херсонського повітового революційного комітету від 26 квітня 1920 року педагогічному інституту було надано кредит у сумі 187.028 крб. для виплати зарплатні викладачам, 17 травня прийнята постанова про надання кредиту – 257.892 крб. 79 коп. для видачі зарплатні і стипендії студентам. З 15 травня по 15 червня 1920 р. за розпорядженням ревкому Херсонському педінституту було видано додатковий кредит в сумі 310.009 крб. 24 коп. на зарплатню, стипендії та інші видатки, у липні – 156.004 крб. Студенти отримували стипендію 100 крб., а прожитковий мінімум за ринковими цінами складав 121 крб. 52 коп.

У цей час директором педагогічного інституту і головою ради інституту був професор Анучін А.В., який у березні 1920 року написав заяву про звільнення і перейшов працювати ректором у сільськогосподарський технікум. Тимчасово виконував обов'язки директора вузу Гальковський А.Ф. В інституті в цей період працювали як штатні викладачі (ординарний професор Садов А.А., доцент Зінчук Д.А., лектори Глаголев В.А., Осінський М.Л., Богашев І.А., Маловічко В.К., викладачі з Юр'їва), так і вільнонаймані: відомий культурний діяч краю, засновник Херсонського музею старожитності Гошкевич В.І., його брат Гошкевич М.І, природознавець Пачоський Й.К.

Йосип Конрадович Пачоський (1864-1942) – видатний український і польський ботанік, всесвітньо відомий вчений-природодослідник (фото 20А). 26 років він плідно працював на Херсонщині: створив свої найкращі праці,

які прославили його ім'я; досліджував природу Херсонської губернії; заснував Херсонський краєзнавчий музей; сподвижник Ф.Е.Фальц-Фейна та перший дослідник заповідника “Асканія-Нова”, Олешківських пісків, Нижньодніпровських плавнів.

З 1920 по 1922 рік Пачоський працював професором у Херсонському сільськогосподарському технікумі і за сумісництвом – на кафедрі ботаніки Херсонського інституту народної освіти.

Лекції він читав настільки захоплюючи і цікаво, що його приходили слухати не лише студенти, а й викладачі інституту і взагалі всі, хто цікавився проблемами ботаніки.

У Херсонському обласному краєзнавчому музеї, засновником якого був Йосип Пачоський, зберігається багато цінних експонатів, зібраних їм самим. Найбільшою гордістю музею є гербарна колекція Пачоського, яка налічує 22 тисячі експонатів, ентомологічна колекція – близько 10 тисяч екземплярів різноманітних комах. Зберігаються тут і створенні вченим зоологічна, геологічна, мінералогічна, палеонтологічна колекції, а також частина із 300 його наукових робіт.

Цілком закономірно, що у сучасному Херсонському державному університеті шанують ім'я колишнього викладача, вченого натураліста Й.К.Пачоського. Проводяться наукові ботанічні читання його пам'яті, екскурсії “Ботанічними стежинами Й.К.Пачоського”, виставки його праць. До 140-річчя від дня народження у музеї історії університету був проведений “круглий стіл” – “Й.К.Пачоський – видатний природознавець Херсонщини” (8.12.2004). Найкращій науковій лабораторії ХДУ – “Біорізноманіття та екологічного моніторингу” у 2004 році було присвоєно ім'я Йосипа Конрадовича Пачоського (завідувач лабораторії О.Є.Ходосовцев – професор, доктор біологічних наук).

Цікаво, як склалися долі випускників Юр'ївського вчительського інституту, які закінчили його у Херсоні у 20-х роках. Отримавши дипломи, естонці і латиші, переважно поверталися на батьківщину. Едуард Каттай та

Оскар Коол працювали вчителями у школах м. Тарту. Павло Мигачев став директором російської вищої початкової школи у м. Муствее. Іоханес Швальбе після закінчення у 1919 році в Херсоні історико-словесного факультету, в 1925 році зі вченим ступенем “магістр” закінчив ще й факультет англійської філології Тартуського університету, де пізніше працював доцентом, став автором кількох словників.

Іоханес Іоозеп працював вчителем у комерційному училищі міста Нарви, Іоханес Келдер викладав фізику та математику в гімназії м. Пилтсаама. Карл Рімм став військовим, був соратником радянського розвідника Ріхарда Зорге.

Неоднаково склалася доля і викладачів, які приїхали разом зі студентами із Юр’їва. Так, Гальковський А.Ф., колишній директор і голова педради (а з осені 1921 року лектор-історик), помер від наслідків голоду неврожайних 1921-1922 рр. Викладачі Шапченко О.Ф. та Катинський М.В. пов’язали своє життя з нашим містом і нашим вузом. (фото 21, 21 А).

Катинський Михайло Васильович (1882-1965) народився у селі Срезнево Рязанській губернії, у родині священника. Його батько, Василь Григорович, 27 років вчителював у земській школі, один викладав усі предмети. На свої кошти він збудував у селі школу імені академіка Срезневського. Батько хотів бачити свого сина теж священником, тому Михайло закінчив у Рязані духовне училище, потім духовну семінарію. Його, як одного із найкращих учнів було направлено казенним стипендіатом до Рязанської духовної академії. Але хлопець відмовився, його приваблювали природничі науки. Він поступив на природничо-історичний відділ фізико-математичного факультету Юр’ївського університету, який закінчив у 1911 році.

З цього часу і почався його великий педагогічний шлях, довжиною 45 років. У Юр’їві Михайло Васильович викладав природознавство і географію в чоловічій гімназії, реальному училищі, читав спец. курс “Російські моря” на Вищих однорічних педагогічних курсах при Юр’ївському університеті,

керував студентською практикою і займався улюбленими науками. У 1913 році Катинський за наукову працю “Четвертичные отложения Спасского уезда Рязанской губернии” одержав ступінь кандидата природничих наук (фото 21Б). 1915 році він став штатним викладачем Юр’ївського вчительського інституту, з яким зв’язав своє життя.

Разом зі своєю сім’єю: дружиною, сином та дочкою був евакуйований до Херсону. У нашому вузі Катинський працював біля 40 років, викладав геологію, фізичну географію, методику природознавства та географії. У 20-ті роки був деканом природничо-географічного факультету, викладачем природничого факультету. По сумісництву працював у Херсонському морському технікумі, читав курси метеорології, океанографії, загальної хімії, обладнав метеорологічну станцію, хімічну лабораторію.

Михайло Васильович був всебічно освіченою людиною. Студенти називали його “ходячою енциклопедією”, він мав фундаментальні знання з природничих дисциплін.

У 1933 році кваліфікаційна комісія Наркомпросу УРСР присвоїла вчене звання “професора методики природознавства” Катинському М.В. Він проводив велику громадську роботу поза інституту: лектор Червоноармійського клубу 45 полка, один із засновників і перших деканів робітничого університету (1926р.), читав лекції в клубах для вчителів та учнів.

Перед Великою Вітчизняною війною Михайло Васильович завідував кафедрою географії, створив 2 кабінети: геологічний та географічний.

В 1939р. його нагородили грамотою Народного комісаріату просвіти УРСР за найкращі успіхи у справі навчання і виховання студентів, ще через рік він був премійований науковим відрядженням до Києва і Ленінграда (1200 крб.) за 25 років безперервної роботи в ХПІ.

У 1941 році Катинський не встиг із-за хвороби виїхати з Херсона. Під час німецької окупації він працював викладачем у гімназії, морській, дорожній, агрономічній школах. Коли німці закрили всі школи, Михайло

Васильович став безробітним, давав приватні уроки, на пів-ставки працював науковим співробітником краєзнавчого музею.

У грудні 1943 року під час загальної евакуації уїхав до села Висунськ Миколаївської області, де проживали родичі дружини. Після визволення Херсона і відкриття Херсонського педагогічного інституту Катинський у квітні 1944 року почав знову працювати у рідному вузі. Він був деканом географічного факультету, завідував кафедрою географії, викладав загальне земле ведення, методику географії, керував польовою практикою студентів (фото 21В). Займався науковою роботою, вивчав питання клімату Херсона, коливання рівня Дніпру за 38 років (1904-1942), розробляв методику викладання загальної фізичної географії у 5 класі середньої школи.

У 1947 році ВАК при Міністерстві Вищої освіти СРСР відклонив прохання вченої ради інституту про затвердження Катинського М.В. у вченому званні “професора”, але затвердив звання доцента по кафедрі “методики географії”.

На відзначення 30-ліття ХДПІ та за довготривалу і сумлінну роботу в інституті Катинський М.В. був нагороджений значком “Відмінник народної освіти УРСР”.

У серпні 1953 року Михайло Васильович був звільнений по власному бажанню (йому був 71 рік), але до 1956 року продовжував працювати на погодинній оплаті, читав лекції по геології на природничому факультеті. У 1957 році Катинський М.В. був нагороджений грамотою Міністерства освіти УРСР.

Трагічно склалася доля викладача історії і філології Фідровського В.М. (фото 22). Він народився 1883 року в Балті (Одеська область) у багатодітній сім’ї лікаря. Брати пішли стопами батька, стали медиками, а Василь Михайлович – викладачем. Закінчив Балтську чоловічу гімназію, філологічний факультет Київського державного університету. З 1914 року працював у Юр’ївському вчительському інституті і разом з ним переїхав до Херсона. У 1919 році Фідровський був заарештований за доносом директора

I-ої чоловічої гімназії Тюльпанова. Але з приходом Червоної Армії у 1920 році він був призначений директором Херсонського педагогічного інституту, працював завідувачем учбово-виховної частини губернського відділу народної освіти.

У грудні 1920 року було створено Миколаївську губернію. Отож виникло рішення про злиття Херсонського та Миколаївського педінститутів у великий центр підготовки викладацьких кадрів для півдня України. Пріоритет було віддано Миколаєву, однак під тиском громадськості обидва вузи залишилися на своїх місцях. Ректором Миколаївського педінституту був призначений В.М. Фідровський, який перебував на цій посаді до серпня 1929 р. Потім його перевели на посаду ректора Дніпропетровського інституту соціального виховання, а через два роки він працював вже у Вищій комуністичній сільськогосподарській школі, далі – завідував кафедрою суспільствознавства у Дніпропетровському державному університеті.

Та ось надійшов фатальний 1937-й рік, густішали хмари і над долею професора Фідровського. 16 вересня 1937 року за вироком Верховного суду СРСР він був приречений на розстріл – нібито за участь у троцькістсько-зінов'євській організації. І лише 27 липня 1957 р. військова колегія Верховного суду переглянула справу В.М. Фідровського і скасувала попередній вирок “за відсутністю складу злочину”. Василь Михайлович був реабілітований одним з перших у країні, але –посмертно.

У 20-ті роки губернський відділ народної освіти передав педінституту будівлю, все майно й навчальне обладнання комерційного училища та помешкання другої чоловічої гімназії, що значно поліпшувало зміцнення матеріальної і навчальної бази вузу (фото 23, 23 А).

Опис майна колишнього комерційного училища, яке було передано інституту для зміцнення матеріальної бази (серпень, 1920 р.)

Парт 2-містних – 90	Вішалок для одезі стоячих – 5
Парт 3-містних – 19	Вішалок для одезі висячих – 1
Парт 1-містних – 1	Дзеркал стінних висячих – 3

Дошок класових на стойках – 4	Умивальників мраморних – 2
Дошок класових стінних – 4	Ящик для калош – 1
Столів письмових на тумбах – 2	Буфет – 2
Столів письмових на ніжках – 4	Відер старих залізних – 2
Столів обідніх – 3	Стойок для класної дошки – 1
Столів лабораторних – 1	Горка дерев'яна – 2
Столів малих – 6	Піаніно – 1
Катедри з підставкою – 1	Верстак столярний – 1
Столиків малих круглих – 1	Самовар нікелірований – 1
Столів квадратних під маш. – 1	Лопата залізна – 1
Диван плюшевий – 1	Пічка з листового заліза – 1
Кресел – 2	Мітла – 1
Кресел дерев'яних – 5	Декорації на полотні
Стільців гнутих – 46	Амфор глиняних – 2
Лави дерев'яні – 8	Картин шкільних – 7
Шафи шкляні – 7	Таблиць – 2
Шафи дерев'яні – 9	Таблиць по письму – 5
Шафи шкляні для фізичних приборів – 1	Карт географічних – 11
Шафи дерев'яні (тумби) – 1	Годинник стінний - 1
Тумбочки з ящиками – 2	
Прибор чорнильний – 1	
Рам з портретами або картинами – 5	
Ванна емальована – 1	<u>ДАХО Ф.469 р.Оп.1 Спр.5</u>

Після кривавого воєнного лихоліття (1914-1920 рр.) постали завдання відбудови зруйнованого господарства, становлення нової середньої і вищої школи. З початку 1920 р. Наркомос України розгорнув діяльність, спрямовану на реорганізацію вищих навчальних закладів, поліпшення

підготовки спеціалістів. Уже 24 лютого 1920 р. було розроблено “Тимчасову інструкцію губернським відділам народної освіти”, в якій йшлося про проведення низки заходів в галузі вищої освіти. Передбачалося насамперед налагодити навчання в технічних і медичних вузах, закрити старі юридичні та історико-філологічні факультети, розпочати організацію інститутів народної освіти для підготовки педагогів відповідно до вимог нової радянської освіти.

Розділ II

Херсонський інститут народної освіти (1921 – 1930 рр.)

У червні 1921 року відбулася Всеукраїнська нарада з питань освіти. На засіданнях секцій були опрацьовані і схвалені питання соціальної, професійної і політичної підготовки студентів. Нарада наголошувала, що особливу увагу слід приділити реорганізації старої вищої школи в інститути за виробничою та функціональною ознаками. Педагогічні інститути були реорганізовані в інститути народної освіти (ІНО). Відповідно до завдань підготовки працівників освіти для системи професійних навчальних закладів та для проведення політико-освітньої роботи серед широких мас вважалося, що ІНО покликані здійснювати цю роботу, повинні мати й відповідні факультети, а саме: соціального виховання, професійної освіти, політосвіти.

У зв'язку з цим істотні зміни відбулися і в структурі Херсонського педагогічного інституту, в 1921 році його назву було змінено на Херсонський інститут народної освіти (ХІНО). Було створено 2 факультети: професійної освіти та соціального виховання.

Факультет професійної освіти орієнтувався на підготовку вчителів професійних шкіл, шкіл фабрично-заводського учнівства і викладачів загальних дисциплін технікумів. Його завданням було підготувати “висококваліфікованих керівників занять”, дати їм професійну освіту і професійні навички. У той час освіта повністю орієнтувалася на виробництво, тобто на характер та завдання професійних навчальних закладів. Основні завдання факультету виходили з положень, на яких базувалася система професійної освіти:

- тісний зв'язок освіти з життям, з майбутньою реальною роботою;
- педагог повинен бути не лише педагогом, а й керівником, організатором занять, вихователем підлітка;
- засвоєння наукових знань за обраною спеціальністю повинно орієнтуватися на практичні завдання роботи з учнями в школі.

Позитивним моментом цих положень було введення обов'язкового вивчення методик викладання дисциплін. Основними елементами програми факультету професійної освіти стали: знайомство з виробництвом, вивчення наук в межах спеціальності, широке опрацювання питань педагогіки, історичний і соціально-політичний розвиток та методика навчання. У зв'язку з тим, що основним завданням була підготовка “керівників-організаторів в області вивчення основних наук” факультет був розділений на секції: математики з підсекцією з фізики, хімії, механіки; природничу з підсекцією географії; соціально-історичну та мови і літератури.

Факультет соціального виховання (ФСВ) мав готувати працівників вищої кваліфікації для роботи в закладах соціального виховання (дитячому садку, дитбудинку, школі).

На 2-й Всеукраїнській конференції з педагогічної освіти (Харків, 22-28 липня 1923 р.) з питання про принципи побудови факультетів соцвиху була прийнята резолюція, запропонована деканом ФСВ Харківського ІНО О.У. Половим. У ній зазначалося: “Факсоцвих є спеціальний вищий навчальний заклад для підготовки кваліфікованих соцвихівців, тобто педагогів-колективістів, організаторів дитячого життя в колективі, здібних проводити в життя систему соцвиху Укрнаркомосвіти у всьому її змісті”.

На ФСВ не було ніяких спеціальностей, крім педагогічної: дитинство, його організація і робота з ним.

З самого початку свого існування ФСВ став одним із центрів педагогічної думки. Всі його штатні викладачі працювали в пед. закладах, метод. комітетах.

Велика робота була проведена у цей час по складанню програм навчальних дисциплін. Необхідність їх розробки зумовлена тим, що нових програм ще не було, а старі дореволюційні не відповідали вимогам, які висувалися перед новою школою. Особливістю нових навчальних програм було “пов'язання всіх видів занять між собою, а також зв'язок з життям”. Перші навчальні плани ХІНО були розроблені та затверджені на засіданні

правління у складі директора інституту, професора, історика Гревізирського К.Ю., професора Бельського Х.А., викладача Катинського М.В. та інших. Вихідним елементом плану, загальним для всіх секцій, було формування соціально-історичного світогляду. Паралельно з цим йшла інша група дисциплін – “елементи вивчення виробництва”. Студенти повинні були вивчати машинознавство, технологію, організацію праці і виробництва. З метою вивчення виробництв проводили також екскурсії. Третю, найважливішу групу загальних дисциплін, склали ті, що зосереджували увагу на питаннях методики, педагогіки та психології. Навчальним планом передбачалося, що з чотирьох тисяч загальної кількості годин при трьохрічному терміні навчання і шестигодинному робочому дні педагогічним предметам відводилося більше тисячі годин.

Неврожай 1921 року, що приніс із собою голод у Поволжі та на Україні, особливо тяжко відобразився на Херсонщині. Від наслідків голоду померли декан факультету профосвіти Богашев М.А. та колишній директор і голова педради, лектор, історик Гальковський А.Ф., який приїхав разом з Юр'ївським інститутом. Студентство в більшості розбрелося в пошуках хліба. Лектура теж припинила роботу в інституті. Лишилася невеличка група викладачів та студентів на чолі з адміністрацією, що не кинули своїх постів. Почувалася тверда воля цього колективу за всяку ціну зберегти інститут. Нарешті спільними зусиллями його було врятовано.

І вже навесні 1922 року ХІНО відвоював собі краще помешкання першої чоловічої гімназії, яка знаходилась на вулиці Соборній (зараз Леніна) (фото № 24). Губернський відділ народної освіти 15.05.1922 року постановив передати всі наукові кабінети, які залишилися від 62 комуністичних курсів: фізичний, мінералогічний, природничо-історичний, бібліотечний (3 тис. 196 книг) у повне розпорядження інституту, однак запропонувати можливість користуватися цим різним профшколам.

22.05.1922 г.

АКТ ПЕРЕДАЧИ ЗДАНИЯ БЫВШЕЙ 1-й МУЖСКОЙ ГИМНАЗИИ:

1. *Главный корпус, выходящий фасадом на Днепровский переулок.*
2. *Надворный флигель.*
3. *Службы с нежилыми комнатами.*
4. *Корпус, выходящий на Говардовскую улицу*

общая S зданий – 1087 кв.саж.

число этажей - от 1 до 2^½

кубатура – 5775 куб. саж.

Здание в исправном состоянии (и с неисправной электрической проводкой).

5. *Учебное имущество:*

32 парты, 3 стеновых доски и один стол-кафедра.

Сдал: комендант зданий 62 комкурсов.

*Приняли: ректор ХИНО, проф. К. Гревизирский,
инструктор Упрофобра.*

ДАХОр – 413 оп.1.спр.80.

В серпні 1922 року ХІНО переїхав у приміщення другої жіночої Маріїнсько-Олександрівської гімназії, де і залишився на довгі роки (фото № 25). Гімназія була побудована в 1896 році і одержала таку назву на згадку про одруження спадкоємця цесаревича Олександра Олександровича і дружини його Марії Федорівни.

Приказ № 427

ХИНО освобождает здание бывшей 1-ой мужской гимназии и спешно переносит все учебно-вспомогательные учреждения во 2-ю женскую гимназию, посему приёмные испытания в ХИНО и пед. курсах будут отложены.

Августа 1 дня 1922 г .

Уполномоченный губпрофобра

ДАХО р – 413 оп.1. спр.80

Внаслідок таких перетворень в інституті було відкрито 14 кабінетів, 7 лабораторій, майстерні для трудових процесів, стрілецький тир, бібліотеку, педагогічний музей.

НАВЧАЛЬНО-ДОПОМІЖНІ ЗАКЛАДИ ХІНО (20-ті роки)

Кабінети:

1. Військовий
2. Географічний
3. Геологічний
4. Фізичний
5. Біологічний
6. Педагогічний
7. Анатомічний
8. Марксизму-ленінізму
9. Соцвиху
10. Мови та літератури
11. Педології
12. Математики
13. Політдисциплін
14. Мистецтвознавства
15. Майстерні для трудових процесів
16. Пед. музей
17. Стрілецький тир
18. Бібліотека

Лабораторії:

1. Фізики
2. Хімії
3. Геології з ґрунтознавством
4. Правознавства

5. Землеробства
6. Ботаніки
7. Зоології

ДАХО р – 469 Оп.1. Спр. 2 Арк. 8-22

Організатором педагогічного музею був викладач педології та педагогіки Мудролюбов О.В., який перейшов до інституту з I чоловічої гімназії (фото № 25 А).

Мудролюбов Олександр Васильович (1886-1945) народився у місті Саратові. Закінчив у 1909 році історико-філологічний факультет Імператорського Казанського університету з дипломом I ступеню. Потім навчався у Московському педагогічному інституті імені П.Г.Шелапутіна, який закінчив у 1914 році і отримав свідоцтво на звання вчителя гімназії з правом викладання російської мови та словесності. У 1914 році рятуюсь від голоду Олександр Васильович разом з братом і сестрами переїхав до міста Херсона, де почав працювати у I-ій чоловічій гімназії, викладав російську мову, очолював шкільну раду. Під його редакцією у гімназії видавався альманах “Юні сили”, де були надруковані перші літературні спроби гімназистів. У 1920 році Мудролюбов перейшов до Херсонського педагогічного інституту, де працював до кінця свого життя. Він завідував кафедрою педології, викладав педагогіку, російську літературу. У 1920-1921 навчальному році Олександр Васильович завідував учбовою частиною, був помічником директора інституту, з 1933 року - керівник педагогічної практики. У період німецько-фашистської окупації м. Херсона Мудролюбову було запропоновано очолити непрацюючий педагогічний інститут. Він відмовився, за що був тяжко покараний. Після війни він виконував обов'язки завідувача кафедри педагогіки, помер через хворобу у травні 1945 року. Його сестра, Мудролюбова Ольга Василівна (1895-1986) закінчила Казанську Маріїнську жіночу гімназію з золотою медаллю і одержала звання домашньої наставниці. У 1938 році вона закінчила Центральний інститут заочного навчання іноземних мов і отримала звання перекладача з німецької мови,

знала 7 іноземних мов. Ольга Василівна після війни працювала у Херсонському державному педагогічному інституті імені Н.К.Крупської.

Музей ХІНО був своєрідним наглядно-методичним, учбовим музеєм, метою якого було: “знайомити міських та сільських робітників освіти з досягненнями активних метод. Музей повинен стати стимулом до улаштування музеїв дитячої творчості по школах та інших установах соціального виховання”. У музеї існували такі розділи:

1. Дитина дошкільного віку, її творчість та дошкільне виховання.
2. Дитина шкільного віку, її творчість та шкільне виховання.
3. Принцип комплексності у сучасній школі.
4. Комуністичний дитячий рух.
5. Трудознавство та школа.
6. Природознавство та школа.
7. Суспільствознавство та школа.
8. Фізичне виховання.

При музеї була педагогічна бібліотека, якою могли користуватися студенти, вчителі шкіл, робітники освіти міста та села, батьки учнів. У музеї проводилися, крім того, консультації з питань педагогіки, психології, методики. Експонати (книги, наочні посібники, учнівські роботи різних видів, дидактичний матеріал, схеми, таблиці, конспекти уроків) збирали викладачі, студенти та учні дослідної школи при ХІНО, які потім використовувалися як наочний матеріал на заняттях з різних дисциплін курсу інституту та школи.

Відстоюючи право на придбання власного помешкання, збираючи шкільне майно (книжки, приладдя, меблі), що залишалося без догляду після закриття деяких шкіл, ХІНО водночас доводилося боротися і за власне існування. Ще в липні 1920 року розпорядженням Миколаївського губерньського відділу народної освіти інституту було запропоновано об'єднатися з Миколаївським, а першого вересня того ж року і зовсім його закрити; викладачі і студенти повинні були негайно переїхати до Миколаєва.

Але рада інституту та активна частина студентства досягли зміни цього рішення на компромісне – “вважати Херсонський інститут філіалом Миколаївського”. Колектив інституту боровся за самостійне існування і, нарешті, добився перемоги. 5.05.1921 року колегія народного комісаріату просвіти виокремила Херсонський інститут у самостійну вищу школу, незалежно від Миколаївського вузу.

У ці тяжкі роки (1921-1923 рр.) становлення інституту його директором був професор Гревізирський Костянтин Юрійович. Він народився у 1886 році у сім'ї сільського священика на Харківщині. Закінчив історичний відділ історико-філологічного факультету Харківського університету. З 1910 року він займався педагогічною діяльністю, був інструктором Губпрофосвіти.

Самою важливою справою усіх інститутів України в цей період була їх “пролетаризація”. В 1917-1919 роки студентство інституту складалося переважно з естонців та латишів мішаного соціального складу, що переїхали до Херсону разом з Юр'ївським учительським інститутом. В 1920-1921 роках склад студентів оновлювався за рахунок місцевого населення і за складом був дрібнобуржуазним. Це були вихідці із старої дореволюційної школи, яким було необхідно отримати вищу освіту.

Наказ Укрпрофосвіти від 20 квітня 1921 року впроваджував нову систему прийому за рознарядками. Був взятий курс на пролетаризацію, поповнення складу студентства переважно дітьми села: набір 1921 р. склав: 68% селян (15% - середняки, решта – незаможні селяни або бідняки); 32% міських робітників та службовців.

Важливим чинником “пролетаризації” інституту був порядок комплектування студентів, коли до інституту почали приймати за відрядженням профспілок, партійних органів, військових частин та комітетів незаможних селян.

Протокол

совещания по вопросу о распределении студенческих мест в ХИНО

от 13.07.1922 г.

Всего мест – 150

Уком – 40

Военком – 35

Упрофбюро – 35

Исполком – 40

У 1924 році в ХІНО навчалося всього 231 студент, серед яких було: 134 селянина, 76 службовців і 21 робітник. Для того, щоб швидше змінити соціальний склад студентів у вузах, одного класового принципу прийому було недостатньо. Тому поряд із ним проводилася чистка студентського складу шляхом перереєстрації 1922-1923 років. Було виключено 18% “соціально-ворожих” студентів. У 1924-25 рр. була проведена соціально-академічна перевірка студентів, з 155 осіб “вичищено” 15. У 1928-29 рр. з ХІНО виключалися особи, батьки яких, або вони самі були позбавлені виборчих прав. З 1926 року було введено нову систему прийому за конкурсними іспитами, але для ХІНО була залишена система відряджень і рознарядок.

Враховуючи потребу у підготовці до вступу в інститути вихідців з пролетарського середовища, Головне управління профосвіти видало наказ про відкриття при ХІНО 3-х-річних підготовчих курсів. Завідував курсами проректор інституту, декан Мирненко О.Н. 7 березня 1921 року Рада народних комісарів ухвалила Декрет про організацію робітничих факультетів (робфаків). Тому на початку 1923 року підготовчі курси при ХІНО були перетворені в робітничий факультет.

21 вересня 1920 року вийшла постанова Раднаркому УРСР “Про введення української мови в школах і радянських закладах”. До кінця 1924 року українізація ХІНО проходила стихійно і визначалася головним чином

наявністю українського студентства (з 231 студента: 204 – українця, 15 – росіян, 6 – євреїв, 6 – інших національностей) та введенням до навчальних планів факультетів обов'язкового курсу української мови.

Протокол № 5

совещания секретарей ячеек, ректоров академических отделов, исполбюро и политруков техникумов

от 22.12.1924 г.

Слушали: “Об украинизации вузов”.

Постановили: 1. Необходимо ввести в вузах обязательное изучение украинского языка и украиноведения.
2. Перевести аппарат на украинский язык.

Згідно з постановою Наркому освіти від 25 листопада 1925 року викладання усіх дисциплін на всіх факультетах інститутів повинно було бути цілком українізовано. Поступово, “шляхом введення нової лектури і українізації старої допроваджено ХІНО до майже повного переходу на українську викладову мову”. Українізація інституту в 1924 році досягла 90%. На початку 1925-26 навчального року лише один з 28 викладачів інституту не володів українською мовою.

Головна увага приділялась у цей період зміцненню матеріально-технічної бази інституту.

У 1924 році за ХІНО закріпили помешкання Пушкінської школи, разом із церковкою (клуб юних піонерів), радіоприймачем, астрономічною вишкою та метеорологічною станцією (фото 25 Б). У цей же період інституту передали і студентські інтернати, де жило 87 осіб, 54 – жінок, 33 – чоловіків. Жіночий інтернат був загальною площею 59, 72 кв.саженів, чоловічий – 73, 50 кв.саженів. За кошти НКО було зроблено частину капітального ремонту інтернату на суму 1 тис. карбованців. У 1927 році в інтернатах мешкали 121 студент.

У ці роки керування ХІНО належало правлінню, яке призначалося Наркомом освіти на один рік. Правління керувало науково-навчальною та адміністративно-господарською частинами. Очолював його директор, який призначався Головним Управлінням професійної освіти. На засіданні бюро Херсонського окружного комітету КП (б)У (протокол № 67 від 19.09.1924 р.) був затверджений склад правління ХІНО:

1. Директор Ярославенко С.С. – член КП (б) У з III 1924 р. (фото № 26)
2. Проректор Мирненко О.Н. – б/п (в.о. ректора до III 1924 р.).
3. Декан Шапченко О.Ф. – б/п (представник від лектури).
4. Представник від студентства Гуляр І.Г.
5. Представник від Наросвіти (старший інспектор тов.Хміль Д.М.).

У вересні 1924 року на конференції професорсько-викладацького складу інституту колектив вирішив поставити питання про присвоєння вузу імені Н.К. Крупської. Було обрано делегацію до Наркому освіти у складі директора інституту Ярославенко С.С. та найкращого студента, сина селянина-бідняка з Великої Лепетихи Миколи Лянного (фото № 26 А). В документі-мандаті, виданому делегату 24 вересня 1924 року говорилося: “Студент ХІНО Микола Іванович Лянний дійсно відряджається в м. Москву для переговорів з Надією Костянтинівною Крупською про найменування ХІНО ім’ям Н.К. Крупської”. Крупська привітно прийняла делегатів інституту, уважно вислухала, багато розпитувала про життя інституту, навчання і побутові умови студентів, дякувала за честь і дала згоду, щоб ХІНО носив її ім’я. За її порадою делегація налагодила контакти з Академією комуністичного виховання, Російським педінститутом імені Карла Лібкнехта та школою-комуною Російської Федерації. Постановою Президії Наркому освіти України 24.10.1924 року ХІНО було присвоєно ім’я Н.К. Крупської (фото № 26 Б).

ПРОТОКОЛ Ч-6

засідання Правління Херсонського ІНО ім. Н.К. Крупської від 12 грудня 1924 року.

Присутні були члени Правління:

1. Ректор ХІНО ЯРОСЛАВЕНКО С.С.
2. Проректор-Декан МИРНЕНКО О.Н.
3. Декан-Методист ШАПЧЕНКО О.Ф.

Запрохані:

4. Представник Виконпрофбюро т. Костюченко
5. –“– К.Н.С. Овсянників Д.М.
6. –“– Культвідділу Васецький Г.С.

Повістка денна:

I. Про свято наіменування ХІНО іменем Н.К. КРУПСЬКОЇ

ОБГОВОРЮВАЛИ:	УХВАЛИЛИ:
I. Про свято наіменування ХІНО іменем Н.К. Крупської	I. Свято наіменування ІНО іменем Н.К. Крупської перенести до Окружного з'їзду Рад. 2. Вибрати відповідну Комісію по святкуванню, якій намітити порядок і план підготовки. 3. Комісію обрати в складі 7-ми чоловік: Від правління ІНО 2 представники: Ректор ХІНО Ярославенко С.С., Проректор-Декан О.Н. Мирненко. Від Виконпрофбюро .....2 Дати -“- Комосередку.....І своїх -“- К.С.М. ....І пред- -“- К.Н.С..... І ставни- ків Перше найближче засідання Комісії відбудеться у суботу 20/ХП б.р., на яке членам комісії підготувати відповідний матеріал.

Голова Правління
Ректор

Секретар

Цю подію урочисто відзначив другий окружний з'їзд Рад Херсонщини 23 квітня 1925 року, який подарував інституту прапор з гаслом “Зі світочем ленінізму на село!”

А студент Микола Лянний став родоначальником великої вчительської династії, яка користується на Херсонщині заслуженою повагою.

Після закінчення інституту у 1925 році Микола Лянний разом з дружиною Поліною, теж випускницею ХІНО, поїхав працювати у село Велику Лепетиху (фото № 26 В). Учитель фізики, завуч, директор школи – такий шлях пройшов Микола Іванович. Його неодноразово відзначали почесними грамотами, екскурсіями до Москви і Ленінграду, згодом йому присвоїли звання ударника райвно та РК спілки “Робос” за зразкові показники у виконанні урядових постанов про школу. Він був учасником Всеукраїнської наради вчителів і делегатом Всеукраїнського з'їзду освітян. За 16 років педагогічної праці М. Лянний дав путівку в життя багатьом. Учні любили його за ерудицію, чесність, принциповість.

У серпні сорок першого М.І. Лянний пішов на фронт. Прощаючись з дружиною і трьома синами, він сказав: “Знаю, як тобі буде важко, але залишитися не можу... Справляйся сама. Збережи фізкабінет. Перенеси все необхідне до надійних людей... Ми переможемо. Я вірю в це!”

Кровопротитні бої під Каховкою, Мелітополем, нарешті в Криму. На Керченському напрямі в районі Семи Колодязів зустрілися учень і вчитель – М.Т. Руденко і М.І. Лянний. Але на розмови не було жодної хвилини. Лейтенант Лянний на бігу сказав: “Пробач, поспішаю, веду роту в атаку! Зустрінемося завтра”. Та не судилося... Ворожа куля обірвала його життя. М.І. Лянний загинув смертю хоробрих у травні 1942 року.

Вчительську естафету продовжила його дружина. Поліна Федорівна піввіку викладала хімію у Великолепетиській школі № 1 (фото № 26 Г). Вона – заслужений вчитель УРСР, нагороджена орденом Трудового Червоного Прапора. Виховала трьох синів, і всі вони торують батьківську стежину, здобули вищу педагогічну освіту. Старший син, Олексій Миколайович

Лянний, після закінчення у 1956 році Херсонського педінституту працював директором Львівської школи-інтернату Бериславського району, згодом тривалий час очолював Бериславський відділ народної освіти, був директором Бериславського педучилища (фото 26 Д). Він – відмінник народної освіти СРСР, УРСР, кавалер ордена “Знак пошани”, був нагороджений медаллю А.С. Макаренка, Почесною грамотою президії Верховної Ради УРСР. Середній син Лянних – Валентин Миколайович – професор Дніпропетровського університету, за фахом – фізик. Молодший син – Віталій, кандидат наук, працює у м. Павлограді Дніпропетровської області. Їх дружини, діти і онуки – теж учителі, директори шкіл, наукові працівники.

Дружина старшого сина, Олексія Миколайовича, Мотрона Сидорівна випускниця Херсонського педінституту 1948 року (фото № 26 Е). Вона – заслужений вчитель УРСР, відмінник народної освіти УРСР, у числі перших на Херсонщині одержала орден Леніна, удостоєна медалі А.С. Макаренка. Понад три десятиріччя Мотрона Сидорівна була завучем Бериславського педучилища, викладала українську мову та літературу. Зараз на заслуженому відпочинку. Вона так пише про свою родину: “Скільки прекрасних людей виростив вчительський рід Лянних! Хоч всі ми були різними, але мали головне – глибокі знання, залізну логіку викладання, диригентське вміння тримати у мрійливо-пізнавальній напрузі увесь клас. Горіли самі і могли запалити вогонь творчості в дітях. Бо лише той – справжній вчитель, хто здатний навчити тому, що знає сам і чим живе його душа” (фото 26 Ж).

В 20-ті роки в інституті проводилася велика методична робота. Всі викладачі та адміністрація залучились до пошуку сучасних методів та прийомів навчання, змісту освіти, який орієнтувався і планувався в двох основних напрямках: а) красзнавство, б) дитячий комуністичний рух. В інституті застосовувалися екскурсії навчально-наукового характеру:

1. Основні (до Дніпробуду, Асканії-Нови, Криму);
2. Педагогічні та інформаційні (Харків, Москва, Ленінград, Київ);

3. Місцеві, для вивчення рідного краю.

І в методах навчання ХІНО не залишився на старих позиціях. Від лекційної системи з епізодичними практичними заняттями в чужих лабораторіях інститут перейшов в 1922-23 навчальному році до лекційно-семінарської системи зі збільшенням практичних, лабораторних занять у власних кабінетах. З 1925-26 навчального року вводиться Дальтон-план на усіх трьох курсах із застосуванням лабораторно-дослідницького методу (фото 26 З).

В зв'язку з нестачею приміщень в інституті, а також за браком необхідної літератури і навчальних приладів кожний курс був розподілений на три гуртки по 19-30 студентів. Навчальний рік поділили на три триместри по три місяці. Кожний студент повинен був два триместра вчитися в інституті, а один триместр відробити в якому-небудь типовому (сільськогосподарському чи індустріальному) районі. Таким чином, один з 3-х гуртків працював на виробництві в першому триместрі, а два вчилися в інституті; потім другий гурток працював, а два других вчилися. І так в кожному триместрі два гуртки вчилися в інституті, а один працював на підприємстві. Взаємозв'язок з виробництвом, навколишнім життям був найважливішим джерелом практичної діяльності студентів.

Зважаючи на те, що 25% студентів з ранку було зайнято роботою в школах, підприємствах соцвиха, на заводі та на інших установах, заняття проводились у дві зміни: ранкову – основну й вечірню – додаткову.

Вечірні групи (групи В) складались в основному з учителів і других службовців. Дві ранкові групи розділялися по такому принципу: перший гурток (А) – це ударна група студентів, виключно стипендіантів, які весь час мали змогу віддавати навчанню; друга група (Б) – це так звані “середняки і бідняки”, які одержували деяку допомогу від батьків, або добували собі засоби життя приватними заробітками (лікбез, приватні уроки, українізація, розвантажування пароплавів).

Гуртки розподілялися на ланки. Цей розподіл в рамках гуртка здійснювався по інтересах. Ланка повинна була мати в своєму складі 5 і не більше 6 чоловік. Діяльність ланок контролювалася “груп-секретарями” кожного гуртка. Вони ж були також представниками і повіреними в усіх академічних справах цього гуртка, посередниками між гуртком і лектурою, так називалися викладачі-лектори (фото № 27).

Цей принцип розподілу студентів на гуртки і ланки сприяв досягненню єдності, згуртованості студентів, об’єднанню їх в робочі ділові ланки, з твердою колективною дисципліною, цей засіб об’єднання студентів одержав згодом назву лабораторно-бригадного методу.

В залежності від умов роботи студентів складався розклад їх занять. В ранкову зміну відводилося 4 академічних години на лабораторні заняття й одна година на конференції. Для вечірньої зміни відводилося три з половиною години на лабораторні заняття й одна година на конференції.

Разом для гуртків обох змін в вечірні часи після конференції відводився час на гурткову студійну роботу.

При виконанні лабораторних робіт або завдань Дальтон-плану складалися тижневі або місячні завдання на краєзнавчому матеріалі.

Були введені такі форми обліку роботи студентів:

а) індивідуальна карта студента (фото № 28);

б) щоденник лабораторної роботи (фото № 29).

Керівник-інструктор виставляв свою оцінку системою літер – а, б, в,

“а” – добре виконаний мінімум роботи;

“б” – максимум роботи;

“в” – коефіцієнт якості.

Для ХІНО характерний був комбінований метод викладання: поєднання лекцій з лабораторною і семінарською проробкою.

Для того, щоб одержати об’єктивні дані про наслідки переходу на Дальтон-план в вестибюлі інституту була повішена “Скринька скарг” на

Дальтон-план. Це давало можливість вносити певні корективи та зміни в роботу.

Введення Дальтон-плану мало ряд позитивних і негативних наслідків. Підвищилась, наприклад, заінтересованість студентів, зросла продуктивність праці, створилися широкі можливості для кращого пізнання студентами своїх здібностей до різних циклів і дисциплін, виникла також і здорова конкуренція між ланками й окремими студентами.

Серед негативних рис вже в ті роки відмічалися такі, як одночасні навантаження обов'язковою роботою з усіх дисциплін академічного плану, багатопредметність, а також складності в індивідуальній оцінці академічної успішності студентів.

Крім цього, слід назвати і такі недоліки як складність завдань, більшість з яких потребувало значно більшого часу для свого виконання, ніж той, що відводився; перевантаження студентів кількістю навчального матеріалу, який треба було проробити по підручниках та інших джерелах (фото 27 А).

Дуже важливим і непростим було забезпечення інституту науково-педагогічними кадрами. Вже у 1919-1920 рр. лектура вузу поповнилась 2 ординарними, 1 екстраординарним професорами, 3 приват-доцентами. У 1925 році в ХІНО працювало 28 викладачів: 3 – професори, 9 – штатні лектори, 16 – позаштатні.

Спершу науковій роботі в інституті не надавали належного значення. Вважалось, що нею мають займатися, створені науково-дослідні кафедри. І все-таки викладачі ХІНО поєднували навчальну діяльність з науковою.

В 1925-26 роках вийшли перші “Записки Херсонського інституту народної освіти ім. Н.К. Крупської” у двох частинах (фото № 30). А викладачі кафедри педагогіки Ярославенко С., Мудролюбов О., Федоровський К. у 1927 році випустили ювілейну збірку, присвячену сотій річниці з дня смерті Й. Песталоцці.

На той час в Херсонському інституті народної освіти працювали видатні вчені, письменники, музиканти. Серед них був відомий український поет, прозаїк, педагог, громадський діяч, просвітник, публіцист Микола Федорович Чернявський (1867-1938 рр.) (фото № 30 А).

У березні 1917 р. він став одним із засновників у Херсоні товариства “Українська хата”, що брало на себе функції “осередку національного, політичного, культурно-просвітницького життя на Херсонщині”. З цього ж, 1917 р. до 1922 р. Чернявський головував у Херсонській філії Просвіти. Робота на ниві національного відродження і просвіти коштувала М.Ф. Чернявському, як і багатьом іншим інтелігентам життя. Хвилі арештів під час боротьби з “ворогами народу”, ініціаторами національного відродження постійно відбивалися й на ньому. Письменника тричі заарештовували.

Уперше це трапилося в жовтні 1929 року. Разом з ним було заарештовано і лекторів ХІНО Скрипниченко В.І. і Петрова М.Я. Чернявському було пред’явлено основне обвинувачення: організація та ідеологічне керівництво Херсонською групою українців-шовіністів, націоналістичних товариств “Українська хата” та “Просвіта”, утворення в Херсоні української автокефальної церкви. Всім членам “преступної групи” (7 чоловік) інкримінувався “захват ідеологічного впливу на маси шляхом захвату командних висот в культурно-просвітницьких та шкільних установах”. Викладач ХІНО Володимир Григорович Скрипниченко використовував у своїх лекціях і радив студентам книгу професора С. Єфремова “Історія українського письменства”, яка вважалась шкідливою і такою, що не витримає марксистської критики.

Але це був ще тільки 1930 рік – репресивний конвеєр ще не набрав всієї сили і міг ще трохи повертатись назад. Прокурор Херсону по судовому догляду розглянув цю справу і знайшов, що слідством не зібрано достатніх даних для підтвердження звинувачень і немає підстав для відання їх до суду. Справу було припинено.

Вони всі вийшли на волю, але система не відпускала так легко своїх підлеглих, і арешти почалися знов.

У 1932 році М.Ф. Чернявського заарештували вдруге. Звинувачення було те ж саме: належність до Спілки визволення України. Місяць просидів Микола Федорович у в'язниці, потім випустили за недостатністю доказів.

Арешт у жовтні 1937 року став останнім. На цей раз від М. Чернявського добилися тих показань, на які розраховували. Тільки один допит і короткий вирок: “Страта”. М.Ф. Чернявського розстріляли опівночі з 19 на 20 січня 1938 року. Родині сповістили, що Миколу Федоровича вислано до північних таборів без права листування.

Близько двох десятиліть над ім'ям М. Чернявського висіло тавро “ворога”. І тільки 23 червня 1956 року на засіданні Миколаївського обласного суду було прийнято постанову з таким формулюванням: “Протест прокурора УРСР задовольнити. Постанову трійки УНКВС по Миколаївській області від 27 листопада 1937 року відносно Чернявського М.Ф. скасувати і справу припинити за відсутністю в його діях складу злочину. Голова президії Миколаївського обласного суду В. Олійник”. Це поклало початок реабілітації М.Ф. Чернявського.

Видатний вчений Е.Х Бурзі (1878-1956) викладав в ХІНО ботаніку і хімію (1923-1926 рр.). Він закінчив природничий відділ Московського університету з дипломом I ступеня, після ХІНО працював у сільськогосподарському технікумі.

Колишній директор Херсонського музичного училища Дюмін Я.В. з жовтня 1922 року був лектором теоретичних дисциплін і керівником студентського хору ХІНО. Він закінчив Петербурзьку консерваторію (фото № 30 Б) зі званням “вільного художника”. Був оперним співаком, викладачем та інспектором музичного училища у м. Миколаєві. У 1937 році Дюмін був заарештований за наклепом. Його було звинувачено як “учасника контрреволюційної організації”. Якова Володимировича Дюміна розстріляли

опівночі 20 січня 1938 р. Дружині повідомили, що він помер за ґратами від серцевого нападу. Я.В. Дюміна реабілітовано посмертно.

Викладачі та студенти ХІНО проводили велику громадсько-просвітницьку роботу серед населення на підшефних підприємствах, колгоспах, військових частинах, вони виступали з лекціями, концертами, займались ліквідацією неписьменності (фото № 31, 31 А).

Зберігся протокол (№ 21 від 13.05.1926 року) засідання секції інституту у справах лікнепу. У ньому розповідається про те, що в інституті були створені групи студентів з 5 чоловік, що керували школами лікнепу в районах Сухарному й Воєнному міста Херсона, в яких навчались 82 чоловіки. Цю роботу високо оцінювали керівні установи, громадськість міста й області. В одному з рішень Херсонської міськради відзначалось, що інститут має тісний зв'язок зі школами Херсонщини, провів велику роботу по підготовці вчителів та їх наступної перепідготовки шляхом педкурсів, педпрактикумів, методкомісії. Також високо оцінювалась громадсько-корисна робота викладачів і студентів. Основними формами роботи були: читання доповідей, робота серед жінок, виступи хору, оркестру, драмгуртків; були організовані шестимісячні курси для робітників спілки “Металіст” з метою підвищення кваліфікації робітників заводу ім. Петровського.

У 1925 – 1926 академічному році студенти інституту зробили 3 культурні рейди (“ходження у народ”). Зі статті студента М. Солодкого:

“Перший культрейд (спробний) зроблено в Качкарівський район. Було це 4-9 листопада. Стояла гарна осіння година.

Прорізавши хвилі Дніпрові пароплавом “Профінтер”, ми зійшли в Качкарівці і стрункою колоною з прапором, на якому золотими літерами красувалося : “Зі світочем ленінізму на село!”, з власною орхестрою – привітали ми село.

Нас було 80 чоловік студентів і студенток та професорів на чолі з ректором інституту С. Ярославенком. Тут був хор, оркестра духова та драмгурток.

В Качкарівці влаштували ми в сельбуді великий концерт-виставу (після доповіді про міжнародне становище СРСР). Хор виконав багато революційних і народних пісень, а драмгурток поставив п'єсу "На перелазі".

Селяни щиро дякували нам і говорили, що дуже задоволені нашим хором – "ніколи ще ми не чули таких гарних пісень".

Зустріли нас і виражали дуже тепло.

Другого дня ми були вже селі Миловому, де вранці влаштували свято школярам, а ввечері - в сельбуді для дорослих.

На ранок ми вже виходили з Милового на село Дудчани. Тут, як і скрізь, зробили доповіді, впорядили збори, присвячені 8 роковинам Жовтневої Революції, влаштували концерт-виставу.

Тут, як і скрізь, лунали гасла: "До 10-ої річниці - жодного неписьменного!". Давали школі подарунки – бібліотечки; знайомились із працею сельбудів, сільрад та ін. установ, брали шефство над школами.

Бадьорі й веселі, ми поверталися додому з великою втіхою в серці: ми відсвяткували 8-мі роковини Жовтневої Революції в купі з селянами, в самій гущі села, куди не часто попадає промінь культури.

Другий культрейд проведено між 17-22 грудня у Снігурівському районі. Склад культрейдівців був той самий, прибавились лише "Плужани" і редколегія нашого стінного часопису "Червоний студент".

Вранці ми впоряджали свято для дітей у школі; виступав хор, оркестра, плужани; потім показували чарівним лихтарем картини з революції 1905 року.

Вдень обслідили (за виробленою анкетною) культосвітні установи, КНС, ЛКСМ; організували піонерський осередок. Увесь матеріал (цікавий) уміщено було в наш подорожній стін. часопис, його ми передали сельбудові на спогад. Увечері влаштували збори селян, де були винесені

постанови про ліквідацію неписьменності, про поліпшення праці в культосвітніх установах села, в кооперативних; тут же ми взяли шефство над школою. Після зборів – вистава-концерт ; плужани декламували вірші, присвячені 20-ої річниці революції 1905 р. і вірші з селянського життя.

Другого дня, раненько, ми перейшли Інгулець і лугами попрямували до хутора Тарасівки; там провели збори-концерт з чарівним лихтарем , послали привітальні телеграми наркомосу т. Шумському, секретареві ЦК КП (б)У т. Кагановичу і нашому ідейному шефові Н.К.Крупській.

Того ж дня пішки ми дійшли до села Галаганівки, де ввечері в сельбуді улаштували великі збори, а потім концерт і виставу: тут теж залишили номер нашого “похідного ” часопису. На ранок влаштували в школі свято дітям; обслідувачі розійшлися по установах робити обслід (на це ми мали право від Окрвику, Окркому й інш.).

Ввечері на ст. Снігурівці ми влаштували мітинг, на якому вітали іменинників залізничників з 20-ю річницею революції 1905 р., а в с. Снігурівці влаштували концерт з доповіддю і з чарівним лихтарем. Вранці, як звичайно, святкували в школі з дітьми, а ввечері знову в сельбуді. Тут залишили третій номер нашого часопису. Ніде нас так не вітали, так радісно не зустрічали, як в Снігурівці; селяни були дуже задоволені й прохали завітати ще.

Третій культрейд- це проведення кампанії лікнепу в ленінські дні 21-22 січня на передмістях Херсону – “Військовому” та “Забалці”. В школах і клубах влаштовували збори, організовували осередки друзів лікнепу, для жінок впоряджали концерти й агітували за лікнеп. Ввечері першого й другого дня давали вистави для тих, хто записався до лікнепу чи до осередку друзів лікнепу.

Працювало тут понад 160 чоловіка студентів і лекторів; наслідки праці: організовано один пункт лікнепу, два осередки друзів лікнепу, куди

записалося до 120 чоловік; обрали бюро цих гуртків, прикріпили для праці в них студентів.

Кожний з цих культрейдів проведено за певним планом; кожний з них дав багато нового, культурного селянам і багато матеріалу нашому вузові. Ми зібрали сотні питань з сільського життя (як: постановка культ-освітньої праці в сельбудах, гігієнічність сільських хат, фізкультура в сільських школах і т.д. і т.і.), які ми в своїй академічній праці опрацьовували і результати цього передавали на села.

Всі ці “ходження в народ” коштували нам колосальної енергії при малій витраті грошей. Культрейди - світла сторінка з історії нашого ІНО.” (“Записки Херсонського інституту народної освіти імені Н.К. Крупської”, ч. II, 1926 р., с. 152-154).

У листопаді 1923 року в ХІНО був утворений партійний осередок, до якого вступили студенти-комсомольці та комуністи. Осередок був не численний, тому його об’єднали зі студентами сільськогосподарського технікуму. Осередок вищих учбових закладів організував роботу гуртків політосвіти, відкрив читальню, передплатив газети, випускав змістовну стінгазету. Проводились партдні, до яких залучались безпартійні студенти (фото 32).

ХІНО став також і центром українізації Херсонщини, заснувавши спеціальний семінар для підготовки викладачів українознавства і української мови для установ, підприємств та ін.

Народний комісар освіти УРСР О. Шумський, який відвідав ХІНО 17 листопада 1925 року, відзначив сумлінність і активність студентів. Визначив в цілому вірний напрямок роботи інституту і його досягнення.

Для зміцнення матеріальної бази інституту Народний комісаріат освіти виділив у січні 1926 року 500 карбованців для придбання за кордоном лабораторного та кабінетного устаткування і 2750 карбованців для капітального ремонту будинку інституту.

У 1928 році ХІНО перейшов на 4-річний термін навчання і збільшився набір студентів до 120 осіб. Зросла кількість студентів і викладачів, зміцнилась матеріальна база інституту.

Майно навчальної частини на 4.10.1928 р.

1. Математична лабораторія	- 1057 крб.
2. Військовий кабінет	- 1223 крб.
3. Геологічний кабінет	- 913 крб.
4. Хімічна лабораторія	- 1054 крб.
5. Фізичний кабінет	- 6961 крб.
6. Біологічний кабінет	- 4718 крб.
7. Географічний кабінет	- 2454 крб.
8. Педагогічний кабінет	- 2209 крб.
9. Майстерня	- 2662 крб.
10. Образотворче мистецтво	- 285 крб.
11. Анатомічний кабінет	- 330 крб. 50 коп.
12. Педагогічний музей	- 54 крб.
13. Бібліотека	- 28, 759 крб. (33.817 екземплярів)
52.679 крб. 50 коп.	

Загальногосподарчого майна на суму - 11.821 крб.

Струного оркестра на суму 500 крб.

Нерухоме майно інституту:

1. Головний корпус (2-х поверховий)
2. Майстерня
3. Студінтернатів 2: (1- двоповерховий, 2 – одноповерховий).
4. Сарай
5. Льодник
6. Стрілецький тир
7. Другий корпус ХІНО (б. Чертьожка)
8. Будинок лекторів

Відомості на цінні речі, що є при ХІНО

(26.06.1929 р.)

1. Друкарська машина – 1
2. Множителейних апаратів – 2
3. Словників – 9
4. Електромоторів – 1
5. Мікроскопів – 19
6. Астрономічних телескопів - 2
7. Рентг.Кат.Румкор – 2
8. Гальванометр – 1
9. Трубка-лампа Рентген – 1
10. Термометр мін. – 1
11. Книг науково-технічних – 260
12. Книг наукового порядку – 25 тис (підручники)
13. Науково-технічних журналів – 70
14. Кіноапаратів – 1
15. Особових справ службовців – 36
16. Теодоліт – 1
17. Рівноважки - 2

У цей період директорами ХІНО були: Бандурівський А.З. (з 1927 р. по 1928 р.), Нагорний А.Я. (з 1928 р. по 1929 р.). У вересні 1929 р. керування інститутом прийняв Бойко І.Г. – виконуючий обов'язки професора кафедри соціально-економічних дисциплін, лектор марксизму-ленінізму, який до

цього працював директором сільськогосподарського технікуму на Білоцерківщині (фото № 33).

**Акт передачі керування ХІНО директором Нагорним А.Я.
директору Бойко І.Г. (5 вересня 1929 р.)**

Штатних професорів II групи – 5	<u>Студентів:</u>
Штатних лекторів I групи – 9	II курс - 116
Штатних викладачів II групи – 4	III курс - 65
Позаштатних професорів – 4	IV курс - 73
Викладачів позаштатних I категорії – 1	254
Викладачів позаштатних II категорії – 9	
Викладачів військових дисциплін – 4	

Адміністративно-технічний склад ХІНО:

Ректор – 1
Декан – 1
Бухгалтер – 1
Секретар – 1
Завгосп – 1
Бібліотекар – 1
Помічник бібліотекаря – 1
Діловод – 1
Друкарка – 1
Комендант – 1
Кваліфікований служник – 1
Некваліфікований служник – 1
Двірник – 1

Фінансовий стан ХІНО

Херсонський інститут народної освіти, згідно розхідного кошторису Наркомун, мав у 1928 – 1929 бюджетному році такі суми:

- * 1 – зарплатні – 53.357 крб.
- * 2 – господарчі – 5.500 крб.
- * 3 – подорожні витрати – 124 крб.
- * 4 – ремонт – 10.500 крб.
- * 5 – успадкування та інструменти – 10.000 крб.
- * 6 - навчальна частина – 3.270 крб.
- * 7 – видавництво вузів – 500 крб.
- * 8 – матеріальне забезпечення учнів:
  - стипендії – 44.388 крб.
  - утримання гуртожитків – 3.548 крб.
  - субсидія їдальні – 500 крб.
  - культробота – 200 крб.
- *12 – міроприємства профосу – 200 крб.
- *18 – масова освіта – 1000 крб.
- *19 – соцстрах – 5.421 крб.

Народний комісаріат освіти надіслав до ХІНО поверх кошторисних призначень 16932 крб.60 коп. на видачу слухачам підготовчих курсів до вузів стипендій, на оплату лекторів цих курсів.

Всього ХІНО у 1928-1929 рр. мав 144940 крб.60 коп.

На 5.09.1929 р. фінансовий склад інституту складався з таких сум по держбюджету:

- * 1 – 900 крб. 39 коп.
- * 2 – 154 крб. 95 коп.
- * 4 – 1569 крб. 55 коп.
- * 5 – 441 крб. 80 коп.
- * 6 – 64 крб. 73 коп.
- * 7 – 500 крб.
- * 8 – 2916 крб. 12 коп.

*12 – 100 крб.

*18 – 187 крб. 52 коп.

*19 – 126 крб.25 коп.

6.961 крб. 41 коп.

Всього ХІНО на 5.09.1929 р. мав у своєму розпорядженні 7.453 крб.29

коп.

ДАХО Ф.469 р.Оп.1 Спр.15

РОЗДІЛ ІІІ

Херсонський інститут соціального виховання ім. Н.К. Крупської (1930-1933 рр.) як етап створення педагогічного вузу (1933-1941 рр.)

11 серпня 1930 р. Раднарком УРСР прийняв постанову “Про реорганізацію мережі системи педагогічної освіти”. Відповідно до цього документа Херсонський інститут народної освіти був перетворений у 3-річний інститут соціального виховання з фізико-математичним, природничим і мовно-літературним відділами і відкрито заочне навчання з такими ж відділами. У 1930-1931 навчальному році кількість студентів збільшилась з 292 до 472, випускників – з 52 до 89 (у порівнянні з минулим роком). Збільшився і викладацький склад (фото 35).

Штатний розклад викладачів інституту на 01.09.1930 р.

	<i>загалом</i>	<i>чоловіки/жінки</i>	
<i>Історики, соціальна література</i>	9	7	2
Економісти	4	4	-
Фізики	6	6	-
Хіміки	2	1	1
Математики	7	7	-
Мовісти	6	6	-
Біологи	5	5	-
Педагогіка, дидактика, педологія, наука про поведінку	8	8	-
Агрономи	1	1	-
Інженери	1	1	-
Мистецтво	3	3	-
Лікарі	1	1	-
Військові керівники	2	2	-

ДАХО Ф.469 р.Оп.1 Спр.18

В інституті було 13 кафедр:

- дидактики (завідувач проф. Бельський Х.А.)
- біології і зоології (завідувач проф. Великохатько О.О.)
- історії України (завідувач проф. Гриценко М.М.)
- хімії (завідувач проф. Кубицький В.М.)
- мовознавства (завідувач проф. Левченко Г.А.)
- математики (завідувач проф. Маловічко В.К.)
- педології (завідувач проф. Мудролюбів О.В.)
- педагогіки (завідувач проф. Федорівський К.Т.)
- літератури (завідувач проф. Устенко М.Г.)
- фізики (завідувач проф. Шапченко О.Ф.)
- політекономії (завідувач проф. Мушастий Н.М.)
- агродисциплін (завідувач проф. Сидоренко О.Т.)
- діамату (завідувач доц. Розуменко В.А.)

При інституті соціального виховання працював робітничий факультет (декан – Носаль П.Д., випускник ХІНО, асистент зоології та біології), на якому викладали лектори вузу Бондаренко Ф.А., Бойченко Ф.А., Момот М.М. та інші.

Студенти інституту проводили велику роботу зі здійснення завдань культурної революції, зокрема ліквідації неписьменності. У вузі працювали гуртки: хоровий, музичний, драматичний, літературний, фізкультурний, радіолюбительський та інші. Видавалась багатотиражна газета “За кадри” і виходила загальноінститутська стінна газета (фото № 36).

Перспективи здійснення загальнообов’язкового початкового навчання, розширення мережі загальноосвітньої середньої школи, дитячих дошкільних закладів та позашкільного виховання поставили на порядок дня

питання про забезпечення цих закладів кваліфікованими педагогічними кадрами.

Діючі навчальні педагогічні заклади – інститути соціального виховання та професійної освіти – не могли упоратися з цим завданням, та й підготовка, яку вони давали майбутнім педагогам, не відповідала новим вимогам.

10 липня 1933 р. питання про систему підготовки педагогічних кадрів і мережу педзакладів на 1933-1934 навчальний рік обговорювалося і вирішувалося колегією НКО УРСР. Було запроваджено нову систему і визначено номенклатуру профілів підготовки педагогічних кадрів. Замість інститутів соціального виховання і педагогічних інститутів професійної освіти було створено єдиний тип вищого педагогічного навчального закладу – педагогічний інститут.

Так, у серпні 1933 року утворився Херсонський педагогічний інститут ім. Н.К. Крупської, з червня 1935 року він став державним (фото № 36). Влітку 1935 року історичний факультет був переведений до педагогічного інституту в місті Одесі, а факультет мови і літератури до Миколаївського педагогічного інституту. Тож у 1935-1936 навчальному році ХДПІ нараховував у своєму складі 2 факультети фізико-математичний і природничий (фото № 36 А, 36 Б, 36 В, 36 Г).

Під жорнами партійної молотилки в тридцять шостому році загинув директор інституту Бойко Іван Гаврилович, який шість років беззмінно очолював заклад. Були заарештовані викладачі Васильєв А.М., Момот М.М. Шульгін С.І., Федоровський К.Т.

Федоровський Костянтин Трохимович (1892-1942 рр.) – український психолог і педагог (фото № 37).

У 1910 році склав іспит на звання народного учителя при Черкаській гімназії і вчителював по селах. У 1919 році Федоровський закінчив Полтавський педінститут і завідував школою в рідному селі. Костянтин Трохимович після закінчення у 1924 році Київського інституту народної

освіти (філософсько-педагогічний відділ факультету профосвіти) працював у Херсонському ІНО, а потім педінституті завідувачем кафедри педагогіки.

У 1932 році Федоровський був заарештований, провів у в'язниці 11 місяців. Після арешту він разом з сім'єю переїхав до Росії, де працював у Орловському, Яснополянському, Рязанському педінститутах завідувачем кафедри педагогіки і психології. Вдруге його заарештували у 1938 році. Більше трьох років находився він під слідством, так як не підписував звинувачення. Підслідного постійно возили по етапах від однієї в'язниці до іншої. В 1942 році Федоровський К.Т. помер від сипного тифу у місті Барнаул.

Федоровський К.Т. – автор підручників “Нариси педагогіки колективу” (Полтава, 1929 р.), “Соціальна педагогіка” (К., 1930 р.). Його кандидатська дисертація була присвячена розвитку мислення й мовлення дитини віком від 2 до 5 років. Ім'я Федоровського занесено до “Короткого психологічного словника” під редакцією В. Войтко.

Восени 1937 року майже місяць у стінах ХДПІ вела розслідування комісія Херсонського міськпарткому. Зібрані парткомісією матеріали, датовані 4 жовтня, займають у кримінальній справі сім друкованих сторінок. Червоним олівцем позначені понад три десятки прізвищ співробітників, викладачів, студентів. Були заарештовані директор інституту Хірін Анатолій Павлович і завідуючий учбовою частиною, лектор всесвітньої історії Бовдирь Михайло Никифорович. Обвинувачення побудоване на єдиній провині – українізація студентства. Місяць знадобився членам трійці УНКВС, аби визнати керівників інституту винними. 7 грудня 1937 року було винесено рішення – “розстріляти”.

22 січня 1938 року вирок було виконано в сусідньому Миколаєві. Проте родичі Бовдиря М.Н. та Хіріна А.П. дізнались про їхню загибель лише в березні 1957 року.

Анатолій Павлович Хірін, 1896 року народження, з родини селян-бідняків, що мешкали на Дніпропетровщині. З 1917 по 1922 рік служив у

Червоної Армії. У 30-ті роки працював в педагогічному інституті помічником директора Бойко І.Г. Після його смерті всього лише рік (1936-1937) очолював ХІІІ.

Від дня створення інституту знадобилося двадцять років, аби зібрати високоінтелектуальний повноцінний викладацький колектив. Однак всього за два місяці, протягом листопада-грудня 1937 року штат працівників вузу було винищено майже стовідсотково в шаленій круговерті репресій.

У 30-х роках в Херсонському педагогічному інституті були створені зоологічний музей, агробіостанція та ботанічний сад на площі 14 га.

Перший проект плану ботанічного саду був розроблений деканом природничого факультету, випускником ХІНО, Кривошеєм М.С.

Цей план був підтриманий кафедрою ботаніки. В 1937 р. вже проведені посадки захисної полоси навколо майбутнього саду та висаджені дерева на центральних алеях. Праворуч від центральної алеї були висаджені сосни та біоти. Всі роботи в ботанічному саду були проведені студентами під керівництвом викладачів кафедри ботаніки. На території ботанічного саду був закладений колекційний плодовий сад з місцевих сортів плодових дерев, а також Мічурінський сад. Велику участь у поповненні ботанічного саду новими сортами рослин приймали викладачі кафедри: Бригінець М.Л., Локоть О.В., Кривченя Є.І., Балаклеєвський І.З.

У 1936 –1937 навчальному році відкрився географічний факультет – декан Овчаров Є.М. та вечірній учительський інститут (фото № 38, 39).

У 1938 році директором Херсонського державного педагогічного інституту ім. Н.К. Крупської був призначений Загородній Олексій Григорович, старший викладач кафедри соціально-економічних дисциплін, без наукового звання та вченого ступеню, який до цього працював директором Бериславського педагогічного технікуму (фото № 40).

На той час директор інституту затверджувався і зміщувався Всесоюзним комітетом по справах вищої школи при РНК СРСР. Усі питання діяльності вузу затверджувала Рада при директорі і за його головування, яка

засідала один раз на місяць. До складу Ради входили замісник директора з навчально-учбової роботи, помічник з адміністративно-господарської частини, декани, завідувачі кафедрами, завідувач бібліотеки, старші викладачі, керівник педагогічної практики, представники партійної, комсомольської, профспілкової організацій.

До 1938 року педагогічний інститут готував кадри викладачів для середніх шкіл за спеціальностями: математика, фізика, географія, хімія, природознавство, а вечірній вчительський – викладачів мови, літератури, географії для неповної середньої школи. В педагогічному інституті навчалось 744 студенти. А у вечірньому вчительському – 68 чоловік.

У 1938-1939 навчальному році відкрився факультет мови і літератури з російським та українським відділеннями (декан – Ушаков В.І.). Перший набір складався з 90 осіб (фото № 40 А).

Таким чином, у цей період в педагогічному інституті було 4 факультети: фізико-математичний (декан, ст. викладач Андрієвський В.А. – фото № 41,42, 42 А); природознавства (декан, ст. викладач Кривошей М.С.) (фото № 43); географічний (декан, ст. викладач Овчаров Є.М.); мови і літератури (фото № 43 А).

На заочному відділенні на 3 факультетах навчалось 1330 студентів

№ п/п	Факультет	Курси				Всього
		I	II	III	IV	
1.	Природничий	134	132	50	139	455
2.	Географічний	108	36	43	26	213
3.	Фізико-математичний	251	150	77	184	662
<i>Всього</i>		493	318	170	349	1330

Всього в інституті у 1938 році навчалось 2142 студента.

Навчальне навантаження викладачів у той період складало: професора – 650 годин, доцента – 700 годин, асистента – 710 годин. Вартість

викладацьких робіт за рік на 1 студента-заочника дорівнювала згідно кошторису 1937 р. – 187 крб. У зв'язку з упровадженням у 1938 році штатно-окладної системи вартість робіт зросла до 278 крб. Згідно штатного розкладу на 4-х факультетах, 10-ти кафедрах працювало 52 викладача, 21 співробітник.

ШТАТНИЙ РОЗКЛАД НА 1.10.1938 р.

1. Професори, завідувачі кафедр – 2
2. Професори – 1
3. Доценти, завідувачі кафедр – 8
4. Доценти кафедр – 18
5. Асистенти – 11
6. Викладачі – 12

Загалом 52 особи

7. Старші лаборанти – 4
8. Лаборанти – 9
9. Старші препаратори – 2
10. Препаратори – 6

Загалом 21 особа

На засіданні Ради інституту від 03.01.1939 року були затверджені: статут інституту; набір до інституту – 300 осіб; нові кафедри (фізичної та економічної географії, української мови і літератури, російської мови і літератури, всесвітньої літератури, іноземних мов).

Згідно прийнятого статуту інститут готував для середніх шкіл педагогів-спеціалістів таких дисциплін: математика, фізика, природознавство, географія, українська мова і література, російська мова і література.

Навчальний рік складався з двох семестрів:

- осінній з 01.09 по 25.01;
- весняний з 07.02 по 30.06.

Канікули з 24.01 по 06.02; з 01.07 по 31.08.

Інститут міг готувати аспірантів з математичного аналізу і методики математики.

Педагогічний інститут мав серйозну на той час матеріально-технічну базу: 20 кабінетів, 7 лабораторій, майстерні та ін.

Навчально-допоміжні заклади ХДПІ

I. Фізико-математичний факультет:

1. Кабінет математики і методики математики.
2. Лабораторія загальної фізики.
3. Кабінет методики фізики.
4. Лабораторія електрофізики.
5. Лабораторія спец. практикуму.
6. Майстерні.
7. Кабінет астрономії з астрономічною вишкою.

II. Природничий факультет:

1. Кабінет і музей зоології.
2. Кабінет генетики.
3. Лабораторія фізіології людини і тварини.
4. Музей анатомії людини.
5. Кабінет ботаніки.
6. Лабораторія неорганічної хімії.
7. Лабораторія аналітичної хімії.
8. Лабораторія біохімії і органічної хімії.
9. Кабінет кількісного аналізу.
10. Кабінет методики природознавства.

III. Географічний факультет:

1. Кабінет географії.
2. Кабінет геології.
3. Кабінет методики географії.
4. Кабінет картографії.

IУ. Факультет мови і літератури:

1. Кабінет української і російської мови.

2. Кабінет літератури.

3. Кабінет іноземних мов.

У. Кабінет педагогіки.

УІ. Кабінет психології.

УІІ. Кабінет марксизму-ленінізму.

УІІІ. Військовий кабінет.

ІХ. Кабінет фізкультури.

Х. Ботанічний сад.

ХІ. Бібліотека (75.292 екземплярів книг).

ХІІ. Читальня.

ХІІІ .Заочний сектор (факультети: фізико-математичний, природничий, географічний, мови і літератури).

ХІV. Вечірній учительський інститут.

Інститут мав свій друкарський орган.

Згідно наказу № 2323 Всесоюзного комітету по справах вищої школи з 01.09.1938 року була введена чотирьохбальна система оцінювання знань студентів: “відмінно”, “добре”, “посередньо”, “незадовільно”. У порівнянні з минулим навчальним роком академічна успішність студентів у 1938-1939 навчальному році значно покращала, з 60% до 89%. З 129 студентів, допущених до державних екзаменів іспити склали 122 (у минулому році з 106-67).

За результатами закінчення навчального року в інституті було 47 відмінників (географічний факультет – 17, мови і літератури – 11; природничий – 10; фізико-математичний – 9); 134 – ударників; 186 – невстигаючих студентів (24,9%) (фото 43 Б, 43 В).

Студенти вузу проходили педагогічну практику в школах міста, керівником якої був викладач педагогіки Мудролюбов О.В. Студенти давали 3 залікових уроки. У 1938 р. на практиці студенти провели: 35% уроків на

“задовільно” , 55% уроків на “добре і задовільно” , 10% уроків на “незадовільно”.

Викладачами вузу за цей рік було написано 14 наукових робіт, проти 5 у 1937-1938 навчальному році. Передовими кафедрами по науковій роботі були кафедри: вищої алгебри (завідувач професор Марковський Д.Ф.); ботаніки (завідувач доцент Бригінець М.Л.); зоології (завідувач доцент Іваненко І.Д.).

Професор Марковський Дмитро Федорович (1896-1965 рр.) тривалий час був єдиним професором в інституті. Він закінчив у 1919 р. Одеський університет, фізико-математичний факультет (фото № 44).

З 1921 р. і до кінця свого життя працював у ХДП. У 1935 р. викладачу Марковському Д.Ф. була присуджена ступінь кандидата фізико-математичних наук та звання професора. До війни він очолював кафедру вищої математики. Написав біля 100 наукових робіт. У 1948 р. Марковський Д.Ф. отримав нагороду “Відмінник народної освіти”.

Завдяки Марковському Д.Ф. у навчальному плані інституту з’явилась нова дисципліна – космографія. Читання цього курсу наштовхнуло професора на думку про доцільність підтримки лекцій астрономічними спостереженнями. У 1939 р. у саду корпусу інституту асистентом професора Марковського Левінсоном І.В. (з 1940 р. – він був деканом фізико-математичного факультету) був побудований невеликий астрономічний павільйон. У ньому встановили 2-дюймовий телескоп-рефрактор.

У роки війни обсерваторія була зруйнована та пограбована. Асистент Левінсон загинув... (фото № 45).

У 1939 р. директор інституту Загородній О.Г. був призначений секретарем Дрогобицького обкому партії, обраний депутатом Верховної Ради СРСР. На його місце прийшов Чернега Леонід Антонович (1906-1940 рр.), який закінчив Херсонський сільськогосподарський та Херсонський педагогічний (природничий факультет) інституту. Працював директором СШ № 3 (зараз загальноосвітня школа № 28, його учнем у ті роки був майбутній

професор нашого інституту В. Ковальов), завідував шкільним відділом міського комітету КП (б) У.

На партійних зборах Чернега Л.А. висловлював обурення з приводу того, що без його відома, як директора інституту, зникають викладачі (їх, звичайно, заарештовано НКВС). У відповідь – колективне організоване обвинувачення, а в результаті - раптова смерть на 34-му році життя (фото 45 А).

Після смерті директора ХДПІ Чернеги Л.А. виконуючим обов'язки директора інституту став Іваненко І.Д., доцент, завідувач кафедри зоології.

У жовтні 1939 р. згідно наказу НКО № 5357 від 07.10.1939 р. відбувся достроковий випуск 102 студентів ІУ курсів стаціонару, яких перевели на заочне відділення й у порядку педагогічної практики направили на роботу до Дніпропетровської, Житомирської, Кіровоградської, Миколаївської, Молдавської, Одеської, Полтавської областей. У червні місяці 1940 р. ці студенти склали державні іспити. Серед тих випускників був Бондар Яків Степанович (1917 р. народження), який закінчив фізико-математичний факультет і був призначений вчителем математики в Одеську область (довідка 46).

У роки війни він закінчив фронтові курси молодших лейтенантів Донецького фронту, брав участь в обороні Сталінграду, взятті Берліну.

Яков Степанович отримав багато бойових нагород: 6 орденів (“Вітчизняної війни”, “Червоної зірки”, “Трудового Червоного Прапора”), 11 медалей (фото № 47).

Після війни він працював директором школи № 6 м. Херсона. А потім – директором кооперативного технікуму. Зараз знаходиться на заслуженому відпочинку, проживає у м. Києві. Його перша дружина та дочка теж закінчили Херсонський державний педагогічний інститут (фото 47 А).

У довоєнні роки велика увага приділялась в інституті фізичній культурі, військовій справі. Таких кафедр ще не було, але ці дисципліни існували як самостійні. Помічником директора з військової справи був

старший викладач Новіков В.А., проводив заняття викладач Ворожейкін Г.Д. (фото № 48, 49).

Викладачі з фізкультури: Салкіндер Н.А., Стрелько Л.Ф., Зільберштейн Р.І., Тимофєєва О.Г. організували заняття різних спортивних секцій та гуртків.

У 1939-1940 навчальному році на стаціонарі навчалося 818 студентів.

У спортивних секціях займалося 387 осіб:

- гімнастика – 118 осіб;
- легка атлетика -18 осіб;
- автото - 65 осіб;
- рукопашний бій – 26 осіб;
- штанга – 12 осіб;
- мисливська – 8 осіб;
- футбол – 16 осіб;
- волейбол – 18 осіб;
- шахмати-шашки – 82 особи;
- баскетбол - 15 осіб

621 студент був допущений до складання нормативів ГПО. 200 студентів стали значкістами ГПО I-го ступеню, 4 студента – II-го ступеню.

За відмінну організацію та активну участь в оборонно-масовій та фізичній роботі географічний факультет (декан Овчаров Є.М.) у 1940 році був нагороджений перехідним червоним прапором.

Активно відбувалась і культурно-масова робота серед студентів. В інституті працювали гуртки самодіяльності, проводились внутрішньо-інститутські олімпіади художньої самодіяльності.

Інститут мав:

- духовий оркестр (керівник – Качан Н.В.);
- струнний оркестр;
- хор (керівник - Сергієв А.)
- танцювальну групу;

- драматичний гурток;
- кінозал на 180 місць.

Великий інтерес викликали у студентів виступи сатиричної “Живої газети”. Цікаво проходили зустрічі з видатними поетами і письменниками: Максимом Рильським, Володимиром Сосюрою (фото 49 А).

У 1939-1940 навчальному році ХДПІ брав участь у соціалістичному змаганні ім. III-ї Сталінської п’ятирічки з Миколаївським педінститутом.

Враховувалась навчальна, наукова і виховна робота, що проводилася у вузі.

Наказ № 626

Народного Комісара освіти УРСР тов. Редько Ф.А.

от 28.12.1939 р.

Про відзначення професорів і викладачів університетів, педагогічних і учительських інститутів.

Відзначити та нагородити грамотою НКО УРСР таких професорів і викладачів інституту, які особливо відзначилися в соц. змаганні і домоглися найкращих успіхів в справі навчання і виховання студентів:

- 1. Професора Марковського Д.Ф.*
- 2. Старшого викладача математики Маловічко В.К.*
- 3. Зав. кафедри педагогіки Боришпольця Г.М.*
- 4. Старшого викладача ботаніки Кривошея М.С.*
- 5. Доцента Іваненка І.Д.*
- 6. Старшого викладача географії Катинського М.В.*

Активізувалася у вузі і наукова робота. Особливого розвитку вона набула в другій половині 30-х років, коли нарешті було відкинуто поширювану впродовж 18 років (1920-1938) неправильну за своєю суттю думку про те, що кафедри вищих навчальних закладів мають займатися тільки навчально-педагогічною діяльністю. Зрозуміло, без розгортання науково-дослідної роботи неможлива підготовка фахівців, науково-педагогічних кадрів на рівні вимог сучасної науки, підвищення їхньої

кваліфікації. Ці завдання було нелегко виконувати, адже за сталінщини фактично розгромили гуманітарні науки, фізично знищили цвіт української історичної, філологічної, педагогічно-методичної думки.

Розгорнулася активна робота з підвищення наукового потенціалу викладачів. Велику увагу їй приділяли керівництво і громадські організації вузу. З кожним роком дедалі більше викладачів включалося до наукової роботи.

Згідно наказу по інституту № 219 від 28.12.1940 р. 19 викладачів вузу повинні були протягом 1941 року скласти кандидатські іспити; старші викладачі: Боришполець Г.М., Мудролюбов О.В., Сергієнко А.С., Бурлака О.Я., Катинський М.В., Кривошей М.С., Предместніков І.Л. повинні були закінчити дисертаційні роботи на ступінь кандидата наук до 01.09.1941 року, а кандидати наук: професор Марковський Д.Ф., доценти Іваненко І.Д., Меламед Ю.І. – на ступінь доктора наук до 02. 1942 р.

СКЛАД ВИКЛАДАЧІВ ХДПІ (1935-1940 рр.)

	1935 р.	1936 р.	1937 р.	1938 р.	1939 р.	1940 р.
Професорів	-	3	4	1	1	1
Доцентів	8	27	23	22	8	10
Старших викладачів	14	-	2	7	22	38
Викладачів	4	4	5	14	13	25
Асистентів	11	9	14	13	13	12
Всього	37	43	48	57	57	86
З них кандидатів наук	2	-	-	-	10	11

Вагомим внеском у вітчизняну науку стали наукові праці, опубліковані викладачами інституту. Старший викладач Кривошей М.С. виконав науково-дослідну роботу: “Флора плавнів нижнього Дніпра”, старший викладач Насінник О.С. – “Українська література ХХ століття”, асистент кафедри ботаніки Кривченя Є.І. “Вивчення клубенькових бактерій арахісу”; асистент кафедри хімії Кравцов І.Б. “Вивчення нижнього Дніпра”,

викладач кафедри математичного аналізу Воловник С.А. “Застосування диференціального методу до задач варіаційного числення”. Семен Абрамович вивчав область застосування математики у теорії артилерії. Він опублікував у “Артиллерейском журнале” 2 наукові праці: “Графический метод корректуры при стрельбе с односторонним наблюдением” і “Формулы для корректуры при помощи хеомограмм”. Воловник С.А. винайшов прилад “Полевой трансформатор” для стрільби по нерухомих та рухомих цілях у якості наочного приладу при навчанні у частих керівних органів середнього та молодшого складу.

Старший викладач кафедри української літератури Насінник О.С. написав підручник для вищої школи з історії української літератури, старший викладач кафедри географії Ястребов С.К. видав підручник “Картографія” для педагогічних інститутів. Завідувач кафедри ботаніки Сосін П.Є. – автор підручника з фізіології рослин, визначника грибів України.

У лютому 1940 р. в інституті зробили спробу підвести підсумки наукової діяльності в колі спеціалістів. З цією метою на факультеті мови та літератури було проведено наукову конференцію, на яку були запрошені завідувачі кафедр та викладачі української мови всіх педагогічних інститутів країни.

У цьому ж році вийшли “Наукові записки ХДПІ №1” (тираж – 223 екземпляра), було придбано 150 кг папіру для видання збірників.

До складу редакційної колегії наукових записок входили:

1. Заступник директора з науково-навчальної роботи, доцент Іваненко І.Д., відповідальний редактор.
2. Професор Марковський Д.Ф. – редактор.
3. Ст. викладач Насінник О.С. – літ. редактор.
4. Ст. викладач Нечаєв І.Д. – коректор.
5. Доцент Шведов К.І. – член редакційної колегії.
6. Доцент Койлес Я.Г. – член редакційної колегії.
7. Ст. викладач Катинський М.В. – член редакційної колегії.

Поряд з навчальними питаннями в інституті вирішувались і господарсько-побутові питання життя викладачів і студентів.

Звіт про матеріальну базу інституту на 01.07.1940 р.

Власні будинки	Загальний будівельний об'єм (м ³)	Корисна площа (м ²)
1. Учбовий корпус № 1	16,633	1623,5
2. Учбовий корпус № 2	9,939	1632,66
3. Учбовий корпус № 3	5, 1137	638,31
	31,739	3894,62

Аудиторії	Кількість	Корисна площа (м ²)
Аудиторії	11	1037,02
Лабораторії	1	116,46
Учбові майстерні	1	26,27
Учбові кабінети	16	900
Фізкультурний зал	1	137,20
Бібліотека	1	98,62
Музей	1	75,24

Гуртожитки	Корисна площа (м ²)	В т.ч. житлова (м ²)
№ 1 – для лектури (колишня вул. 1 Травня, зараз Суворова)	1847	1359
№ 2 – вул. Червоно-студентська, 8	1211	948,64
№ 3 – вул. Гоголя, 7	968,18	892,18

Гуртожитки були розраховані на 600 студентів. У них існували на умовах госпрозрахунку:

- майстерня пошиття та ремонту одягу;
- майстерня-чобітарня;

- пральня.

Був заключений договір з їдальнею на харчування до 1000 осіб.

Згідно наказу ради інституту у гуртожитках систематично проводилась ранкова зарядка о 7.00 год. Для охорони порядку в інституті та гуртожитках були створені студентські групи самозахисту.

Інститут мав автомашину ГАЗ, моторний човен. Овочі та фрукти з ботанічного саду використовувались у їдальні інституту та реалізовувались. Так, у 1940 році їдальня отримала 1 тонну помідорів; було розпродано овочів на суму 8.000 крб., за які було придбано вола для ботанічного саду і добудовано погріб та огорожу. У липні 1940 року міськрадою був відібраний 2-поверховий учбовий корпус № 3, де розташовувалися 4 аудиторії, 4 лабораторії, 3 службових приміщення. Площа двох навчальних корпусів не задовольняла всіх потреб, інститут працював у 2 зміни: I з 8.30 до 14.20, II – з 15.00 до 20.45. Не вистачало й гуртожитків, 82 студенти жили в орендованих квартирах. Крім цього, ще у 1939 році у гуртожиток № 2 були поселені біженці – євреї із Західної України. У гуртожитках було дуже тісно, незручно. В кімнаті гуртожитку № 3 по вул. Гоголя, 7 мешкало 18 дівчат (фото № 50). Але потяг до навчання перемагав всі труднощі...

Внаслідок землетрусу, який стався 22 жовтня 1940 року у головному корпусі були пошкоджені 20 димохідних труб.

Хоча інститут носив ім'я Н.К. Крупської, у 1940 році біля головного корпусу був встановлений пам'ятник В.І. Леніну, який був зруйнований у роки Великої Вітчизняної війни), а після війни – пам'ятник Й.В. Сталіну (фото № 51, 51 А).

З червня 1940 року і до початку Великої Вітчизняної війни директором інституту був Устименко Анатолій Лукич, доцент кафедри математичного аналізу. Він закінчив у 1931 р. Херсонський сільськогосподарський інститут; у 1933 р. – аспірантуру (фото № 52).

У роки війни Устименко А.Л. був політ. командиром у військах 3-го українського фронту, який навесні 1944 р. звільнив м. Одесу від німецько-

фашистських загарбників. Там, Анатолій Лукич зустрівся зі своїм колишнім студентом Іваном Бойко, який теж звільняв Одесу, а пізніше став професійним військовим. Бойко І. згадував про Устименка як про чуткого педагога, якого поважали і студенти, і викладачі.

У цей період дуже серйозно постало питання трудової дисципліни студентів і викладачів.

У наказі по інституту № 160 від 27.09.1940 року “Об учете учебной деятельности” вводилися контрольні форми звітності:

Форма 1 (щоденний рапорт) заповнювався старостою групи і в кінці дня здавався в деканат;

Форма 2 – відомість про відвідування занять студентами та викладачами, яку складав декан і здавав у навчальну частину.

Форма 3 – відомість про виконання навчальної роботи за місяць, складена деканом факультету.

За прогули студентам виносилась догана. А за пропуск 2 годин лекцій викладачем німецької мови Ленгайтис А.Д. справу було передано до суду.

Постановою РНК СРСР від 2.10.1940 р. було введено платне навчання студентів: 300 крб за навчальний рік. Студенти, які навчалися на “відмінно” і “добре”, брали активну участь у житті інституту, отримували стипендію (130 крб, 150 крб, 175 крб, 200 крб). У 1940 р. стипендію одержували 100 осіб. Відмінники навчання, найкращі студенти отримували стипендію ім. Н.К. Крупської (300 крб.), стипендію ім. Й.В. Сталіна (500 крб).

Серед них були:

1. Лонський Д. – III курс (мовно-літературний факультет)
2. Бурлацька С. – IV курс (природничий факультет)
3. Лисенко Н. - III курс (природничий факультет)
4. Георго-Копулос В. – III курс (фізико-математичний факультет, математика)
5. Лашкул М. – III курс (географічний факультет) (фото № 53)

Влітку 1940 р. 14 студентів, в які успішно закінчили навчальний рік, були нагороджені екскурсією до м. Москви.

Студенти III курсів природничого та географічного факультетів від'їжджали на спеціальну практику до Асканії-Нови, Уралу, Середньої Азії, Криму, Кавказу (фото № 54). Разом з деканом географічного факультету Калюжним М.І. студенти здійснили далеку експедицію за маршрутом: Куйбишев – Омськ – Челябінськ – Свердловськ – Нижній Тагіл – Москва.

Для студентів I-го курсу влітку проводилися лагерні збори, на яких підготовлювали інструкторів дрібнокаліберної зброї, противоповітряної оборони, медсестер запасу, ворошиловських стрільців.

Для підготовки майбутніх студентів при Херсонському державному педагогічному інституті імені Н.К. Крупської був відкритий робітфак, на якому вчилися учні 7-9 класів. Директором його був Виборний П.М., старший викладач основ марксизму – лєнінізму, який закінчив Херсонський інститут народної освіти у 1930 році. (фото № 55, 56, 57).

У 1937-1938 навчальному році інститут закінчило 106 студентів, стали першокурсниками 200 осіб. У 1938-1939 навчальному році відповідно 121 та 300. У 1939-1940 навчальному році 102 та 338 осіб.

Згідно плану набору на 1940-1941 навчальний рік потрібно було прийняти 300 першокурсників: на мовно-літературний факультет – 120; на фізико-математичний – 90; на природничий – 60; на географічний – 30.

Але рада інституту вийшла з проханням до народного комісаріата освіти УРСР зменшити набір до 240 осіб, по 60 першокурсників на кожний факультет. На 01.08.1940 р. було подано лише 179 заяв про вступ до інституту. Набір першокурсників виявився під загрозою. Тому усі викладачі інституту були відряджені до районів області та сусідніх областей.

На 24.08.1940 р. на екзамени було викликано 280 осіб, з'явилося – 263; здали іспити – 214 чоловік, 16 відмінників прийняли без екзаменів, 38 осіб зарахували з інших вузів. Всього було прийнято 268 студентів, але план

був не виконаний, тому робота по набору до педагогічного інституту продовжувалася.

**Контингент студентів ХДПІ
на 06.09.1940 р. (денна форма навчання)**

Факультет	I курс	II курс	III курс	IV курс	Всього
Фізико-математичний	93	41	51	77	262
Природничий	68	53	40	79	240
Географічний	40	43	33	95	211
Мовно-літературний Українське відділення	70	57	52	-	179
Російське відділення	67	58	-	-	125
Всього	338	252	176	251	1017

Всього в інституті в 1940-1941 навчальному році на стаціонарі навчалася 1017 студентів, на заочному відділенні – 1340 студентів (набір – 420 осіб).

На 13 кафедрах працювало 87 викладачів, серед яких 23 були випускниками рідного інституту.

З 1925 р. по 1940 р. Херсонський державний педагогічний інститут ім. Н.К. Крупської випустив 1729 вихованців, багато яких стало заслуженими вчителями УРСР:

- Лянна П.Ф. – випускниця 1926 року, колишній вчитель хімії В. Лепетиської СШ № 1;
- Плахтій П.К. – випускник 1934 року, колишній директор школи-інтернат № 1 м. Херсона, СШ № 14 м. Херсона (фото № 58);
- Цимбалій С.Г. – випускник 1935 року (фото № 59);
- Полтавська П.Д. – випускниця 1936 року, колишній вчитель біології СШ № 14 м. Херсона;

- Добряк К.І. - – випускниця 1938 року, яка була директором середніх шкіл в містах Нова Каховка та Каховка, Бериславського педагогічного училища;

- Ткаченко П.А. – випускниця 1938 року, колишній вчитель початкових класів Нововоронцовської восьмирічної школи.

Заслужений вчитель УРСР Чередниченко Василь Іванович двічі закінчував наш вуз (фото № 60). У 1932 році – фізико-математичний факультет Херсонського інституту соціального виховання, у 1951 році – філологічний факультет Херсонського державного педагогічного інституту ім. Н.К. Крупської. У 1939 році Василь Іванович був нагороджений орденом “Знак Пошани”, який йому вручив “всесоюзний староста” М. Калінін. Після війни Чередниченко працював у рідному інституті, був директором Інституту вдосконалення кваліфікації вчителів, директором школи № 22 м. Херсона. За багаторічну педагогічну працю був нагороджений орденом Леніна.

Неоднаково склалася доля випускників вогненного 1941 року, але всі вони з любов'ю та вдячністю згадували рідний інститут.

Свій перший урок 22-річний учитель-географ Лежинський Йосип Герасимович провів не в класній кімнаті біля дошки й географічної карти, як гадалося, а в окопах, у військовій шинелі, з гвинтівкою в руках у складі діючої військової частини Південно-Західного фронту (фото № 61).

Попереду були оборонні бої за Ростов-на-Дону, наступальні операції за звільнення Кавказу, України; поранення від фашистської міни, контузія під Харковом, госпіталі, учбова частина по підготовці поповнення для фронту і – нагороди. За мужність і відвагу, стійкість і хоробрість. Одна з бойових медалей “За оборону Кавказу” шукала бійця не одне десятиріччя. Весь цей час він жив думкою про мирне життя, про свою вчительську роботу.

У листопаді переможного 1945-го Йосип Герасимович прибув за призначенням до Новомиколаївки Запорізької області. Майже сорок років він плідно працював на освітянській ниві. З них 8 - завідуючим райвно і 28 директором місцевої школи; вів широку громадську роботу. Беззмінний

пропагандист, депутат районної ради народних депутатів, делегат Всесоюзного з'їзду вчителів і з'їзду вчителів України.

Йосип Герасимович нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора, який йому вручив Сидір Артемович Ковпак; орденом Вітчизняної війни II ступеня, медаллю “За доблесну працю”. Й.Г. Лежинський – відмінник народної освіти. В останні роки багато займався вивченням культурної і битової спадщини Новомиколаївського району. Був відповідальним секретарем районного товариства охорони пам'яток історії і культури (фото № 62). Хороший приклад спадкоємності і вірності життєвим ідеалам показують дружина, дочка і онук Йосипа Герасимовича, які теж стали вчителями.

Педагог і краєзнавець, історик і географ, економіст і етнограф, спеціаліст у галузі топоніміки і ономастики – таким знають Михайла Мелконовича Авдальяна викладачі і студенти нашого вузу (фото № 63).

У 1941 р. його, двадцятирічного випускника Херсонського педагогічного інституту, не відпустили добровольцем на фронт через те, що походив він з родини “ворогів народу”. І Авдальян записується до винищувального батальйону. Розгорнутись, правда, його бійцям не вдалося: німці вже були на підступах до міста. Вимушений був бігти. Тим більше, що хтось (чи то випадково, чи то за злим задумом) залишив списки батальйону на столі в міськвиконкомі, і вороги їх знайшли.

Від осені 41-го молодий вчитель історії і географії Михайло Авдальян – у партизанському загоні Сергєєва, який діяв у нижньодніпровських плавнях. Він перебував у загоні до кінця 1943 року, коли Сергєєвська група була розбита (фото № 64).

Під час переходу на лівобережжя Авдальяна полонили есесовці. Врятуватись йому вдалося дивом. Коли після жорстоких катувань і знущань у Снігірівській тюрмі його переправляли етапом до концентраційного табору під Миколаєвом, юнаку вдалося втекти. Змучений, ледь живий, ночами він добирався до фронту.

До самої Великої Перемоги знаходився у ланах Червоної Армії. А з 1945 року Михайло Авдальян вже викладав економічну географію у Херсонському педагогічному інституті.

З 1950 по 1959 рік працював завідувачим кабінетом історії та географії в інституті удосконалення кваліфікації вчителів і за цей період опублікував 8 праць, в тому числі такі, як “Херсонська область”, “Херсонський економічний регіон”, “Цікава географія”, “Організація та обладнання географічного майданчика в школі” тощо.

У 1963 році Михайло Мелконович знову переходить на викладацьку роботу до Херсонського педінституту. Його лекції захоплюють студентів своїм високим науковим і методичним рівнем, глибоким знанням фактажу (фото № 64 А). Це результат суворої вимогливості педагога до себе, свого наполегливого наукового пошуку. Зібрані М.М. Авдальяном матеріали з питань економіки лягли в основу кандидатської дисертації, яку він успішно захистив. Його наукова діяльність знайшла своє яскраве вираження і у рецензуванні статей з історії та географії, призначених для Української Радянської Енциклопедії, створенні “Історії міст і сіл УРСР”, він був одним із членів редколегії. Михайло Мелконович присвятив рідному краю більше 50 статей і брошур, зробив унікальну справу, створив “Історико-географічний словник Херсонщини”.

Невтомність, ініціативність, постійна жадоба діяння – характерні риси М.М. Авдальяна як педагога і науковця, відмінника народної освіти.

Серед випускників довоєнних років нашого інституту є і видатні поети і письменники. Прозаїк Семен Сумний (Угрюмов) народився 2 серпня 1897 року в м. Лютичеві Хмельницької області, в сім’ї службовців. Учасник громадянської війни. У 1924 році закінчив Херсонський інститут народної освіти ім. Н.К. Крупської, працював у школі, редакції газет. Учасник Великої Вітчизняної війни. Був нагороджений орденами Вітчизняної війни II ступеня, Червоної Зірки (двома) та медалями. Семен Макарович – автор багаточисленних нарисів, оповідань, повістей, окремими виданнями вийшли

його збірки: “Шляхом новітнім” (1927 р.), “Вогні Донбасу” (1929 р.), “Перший іспит”, “Переможена земля” (1931 р.), “Хроніка села Софіївки” (1936 р.), “Над Дніпром” (1938 р.), “Молодість Тесленка” (1940, 1949 рр.), “В Карпатах” (1945 р.) та інші.

Семен Сумний помер 9 березня 1960 року (фото № 65).

Поет Никифор Білоконь (1909-1975) народився в селі Букотинці Могилів-Подільського району Вінницької області в сім’ї селянина –бідняка.

Після закінчення Херсонського державного педагогічного інституту ім. Н.К. Крупської працював лектором, завідувачем у театрі. Керував літ-об’єднанням і був відповідальним секретарем Херсонської організації СПУ. Никифор Григорович почав друкуватися у 1951 році. Він автор збірки пісень “Я ще, друзі, молодий” (1958), книжок гумору й сатири “Поправки дядька Савки” (1964), “Щипавки дядька Савки” (1965), “Савчине весілля” (1968), “Савчин ужинок” (1969) та інших (фото № 66).

Сотні вихованців нашого інституту того часу прославились на всю країну, стали видатними вченими-науковцями.

Зокрема, Г.С. Васецький – доктор філософії, колишній професор Московського університету ім. Ломоносова, М.Д. Білий – доктор зоології при Інституті зоології АН УРСР; К.А. Савченко – доктор фізико-математичних наук, колишній професор Одеського університету ім. Мечнікова; М.Д. Рижутін – колишній професор Української сільськогосподарської Академії; Прокудін Ю.М. – випускник 1931 року, професор, завідував кафедрою ботаніки Харківського державного університету (фото № 67).

Ось уже протягом більше сорока років студенти-філологи України навчаються за підручниками, співавтором яких є наш випускник, доктор філологічних наук, професор Самійленко Стефан Пилипович (фото № 68). Він народився 25 грудня 1906 року в родині селянина-бідняка в містечку Станіславі Херсонської губернії. Після семирічки закінчив сільськогосподарський технікум і деякий час працював агрономом.

Проте велика любов до рідної мови, літератури і педагогічної праці згодом привела його до Херсонського інституту соціального виховання. Він виявив нахил і здібності до наукової роботи, що й відкрило шлях до аспірантури в інституті культури при Ленінградському університеті.

З 1933 року до самої смерті (26 жовтня 1977 року) С.П. Самійленко на викладацькій роботі в Полтавському, Ворошиловоградському (Луганському) і Запорізькому педінститутах.

У 1939 році він захистив кандидатську дисертацію “Категорія персональності й імперальності в слов’янських мовах”, а в 1960 р. – докторську “Із історії східнослов’янських займенників”. У 1962 році С.П.Самійленку було присвоєно звання професора і доручено керувати аспірантами. За час своєї педагогічної праці професор С.П. Самійленко виховав цілу плеяду вчителів-філологів, викладчів вузів, науковців.

За багаторічну навчальну й виховну роботу він був нагороджений значком “Відмінник народної освіти”, медалями Н.К. Крупської, А.С. Макаренка та “Ветеран праці”.

Професора С.П. Самійленка цікавили питання української діалектології, зокрема історичні зміни в граматичній будові говіркової мови. Він одним з перших почав вивчати говірки Запорізької області. Значну увагу приділяв Стефан Пилипович питанням культури усного й писемного мовлення, питанням стилістики та історії української літературної мови. Ціла низка його робіт присвячена мовній практиці Григорія Сковороди, Івана Котляревського, Тараса Шевченка, Марка Вовчка, Івана Франка та інших українських письменників.

Професор С.П. Самійленко є співавтором двох вузівських підручників “Історична граматики української мови” (1957, 1962) та “Порівняльна граматики української та російської мов” (1957, 1961), “Загальне мовознавство. Історія лінгвістичної думки” (1965). Він написав також великий розділ про іменник до 3-томної академічної “Історичної граматики української мови”.

Досить помітний внесок С.П. Самійленка в славістику. Свідченням цього є розвідки: “Про функціональну різницю голосних і приголосних у старослов’янській та давньоруській мовах” (1940), “Із історії граматичних категорій слов’янських мов” (1958), “Слов’янські суплетиви” (1964), “Категорія персональності й імперсональності в слов’янських мовах” (1939), “Із історії східнослов’янських займенників” (1960). В останні роки життя вчений опублікував кілька статей, присвячених питанням загального мовознавства. Найпомітнішим з них є “Природа, функції і сутність мови” (1969) та “Предмет, завдання, галузі мовознавства” (1973).

Тривалий час Стефан Пилипович працював над історією лінгвістичних учень, зокрема над дослідженням спадщини О.О.Потебні. Результати своїх студій він виклав у розвідках “До характеристики лінгвістичних поглядів О.О.Потебні” (1948), “З неопублікованої лінгвістичної спадщини О.О. Потебні” (1956), “Питання історичної морфології української мови в працях О.О. Потебні” (1960).

До 70-річчя від дня народження С.П. Самійленка його вихованці написали для нього вірша.

Ювілярові

Учення Ваше-то не згірдений окрик,
Слова – прості, душевні, пам’яткі.
Поради – щирі, мов природи поклик,
Про це й звучать безхитрісні рядки...

Жаринками високої любові
Натхненні Ваші помисли, чуття,
Що чується у тихій, строгій мові,
Що всім відомо з Вашого життя.

Важкі роки, що скроні білували...
Важкі роки, що зморшками лягли...

П'янкi роки, що весни дарували...
Буремнi, що синочкiв берегли...

Що вiйнами вихрасто вирували,
Що смерть, i голод, i бiду несли,
Роки, що сталлю душi гартували.
Роки, роки, що мудрiстю зросли.

Що пiснею зринають задушевно
Чи мрiєю крилато кличуть вдаль.
Що залягають болем в серцi ревно
Чи викликають Ваш глибинний жаль.

Хай, Весни обдаровують Вас щедро
Здоров'ям, щастям, плiдними думками
Добро ж, що сiєте Ви просто, мудро,
Зроста, росте – i житиме роками.

Один iз випускникiв Херсонського державного педагогiчного iнституту iм. Н.К. Крупської – 1935 року, став вiдомим шевченкознавцем.

Приходько Петро Григорович (1908-1970 рр.) народився в селi Вербки Павлоградського району Днiпропетровської облaстi в родинi селянина. Життя не балувало його. 13-ти рокiв залишився круглим сиротою. Жив i виховувався, як i ще три його брати й сестра в сiм'ї свого дядi. Спочатку Петро Григорович закінчив Павлоградський педагогiчний технiкум i працював вчителем молодших класiв у школах Херсона, Києва, педагогiчному технiкумi в Гадячi. Водночас вiн заочно навчався у Херсонському державному педiнститутi, а у 1938 році закінчив аспiрантуру з методики лiтератури при Українському науково-дослiдному iнститутi педагогiки

Перед Великою Вітчизняною війною працював викладачем історії української літератури і методики літератури, доцентом у Київському педагогічному інституті. Під час війни перебував у Києві, був зв'язаний з членами підпільної організації Радянського району, зокрема з секретарем Є.В. Гурбо.

З вересня 1945 по серпень 1962 року Приходько П.Г. – старший науковий співробітник відділу шевченкознавства Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка АН УРСР (фото № 69). Останні роки Петро Григорович працював завідуючим відділом Державного музею Т.Г. Шевченка.

Перу П.Г. Приходька належать праці з педагогіки “Вивчення творів Т.Г. Шевченка в середній школі” (1939), “Методика викладання літератури” (1946), “Методика літературного читання” (1946) та ін.

Він зробив значний внесок у розвиток шевченкознавства. Його праці “Поема Т.Г. Шевченка “Сон” (1957), “Т.Г. Шевченко і український романтизм 30-50 рр. ХІХ ст.” (1963) користуються успіхом серед науковців, викладачів, студентів. Написав він також розділ до I тому “Історії української літератури” (1954), брав участь у підготовці академічних видань творів Т. Шевченка, І. Котляревського, тощо. Петро Григорович брав активну участь у щорічних наукових Шевченківських конференціях.

Цікаво, що довгий час директором Державного музею Т.Г. Шевченка була теж випускниця Херсонського педагогічного інституту Дорошенко Катерина, кандидат філологічних наук, яка написала книгу “Слово про великого Кобзаря” (фото № 70).

РОЗДІЛ IV

Херсонський державний педагогічний інститут у роки Великої Вітчизняної війни

Творча робота педагогічного колективу інституту була перервана Великою Вітчизняною війною. Німецько-фашистські загарбники окупували Херсон 19 серпня 1941 року. “Новий порядок” у місті вони встановлювали протягом 2 років і 7 місяців, закатувавши за цей час 17 тисяч громадян. У центрі Херсона і на околицях фашисти створили концтабори, в яких розстріляли і замучили 40 тисяч радянських воїнів.

Секретар парткому Херсонського педінституту Степашин І.В. негайно призначив партійні збори, пояснив становище і дав наказ всім йти рити окопи, а потім дівчатам та жінками їхати додому і попередив: ні в якому разі не залишатись на окупованій території.

З серпня 1941 до березня 1944 року Херсонський державний педагогічний інститут ім. Н.К. Крупської припинив свою діяльність. Більшість студентів і викладачів зі зброєю в руках героїчно бились на фронтах війни...

Війна застала Михайла Москаленка на III курсі фізико-математичного факультету. Він був родом із села Вільне Запоріжжя Миколаївської області. Тут Михайло виріс, звідси пішов на подвиг. В центрі села, в густому парку стоїть на п'єдесталі бюст Героя Радянського Союзу М.І. Москаленка. Його поставили вдячні земляки (фото № 71).

В місті Новому Бузі Михайло закінчив середню школу № 6, яка зараз носить його ім'я (фото № 72). Іменем Героя названо одну з найкращих вулиць міста. У дитинстві не раз сусіди, а то й усе село заслуховувалися гарним співом білозубого хлопця.

- “Бути тобі, Михайлику, артистом!” – сходилися на одному і літні чоловіки, смокчучи самокрутки, і молодіці, зачаровані піснями парубка.

Та мало хто знав, що у Михайла була інша мрія: він захоплювався фізикою. Після закінчення середньої школи з похвальною грамотою він вступив до Херсонського державного педагогічного інституту ім. Н.К.Крупської, був активним учасником художньої самодіяльності (фото № 73).

Михайло добровільно подав заяву у віськомат, на часину приїхав додому, попрощався з батьками, рідними, сусідами, земляками. Попрощався, щоб повернутися до домівки назавжди аж після Перемоги і стати у граніті із золотою Зіркою на грудях...

Студента Михайла Москаленка послали до Краснодарської офіцерської школи. Закінчив він її у березні 1942 року, одержав звання лейтенанта і, як кращий випускник, був направлений до гвардійської частини командиром мінометного взводу.

Свою першу бойову нагороду – медаль “За відвагу” – Михайло одержав за бої при звільненні Кавказу. Артилеристи його взводу вже тоді показали високу майстерність, а командир продемонстрував знання, уміння і безстрашність (фото 74).

В боях минали дні. 26 вересня 1943 року 109 гвардійська стрілецька дивізія, в якій Михайло Москаленко командував взводом 120-міліметрових мінометів, взяла сильно укріплену смугу німецької оборони в районі села Зелений Гай Токмацького району Запорізької області. Але через кілька годин фашисти пішли в контратаку, яку відбили, та німці кидали все нові і нові сили. Нарешті ворог випустив танки. Багато червоноармійців полягло смертю хоробрих, було багато поранених.

Мінометники взводу Москаленка залишилися на місці, щоб стримувати шалених гітлерівців. Кілька годин утримувала жменька відважних героїв навальні контратаки численних фашистів. Москаленко бачив, як на очах падали мертвими його бійці. Коли всі бойові товариші вибули зі строю, він власноруч став до міномету. Москаленко бився, доки вистачало сил. Важко поранений гвардії лейтенант знепритомнів, а коли

повернулася свідомість, навколо вже були фашисти. Вони катували його, вимагаючи відомостей, а потім закололи багнетами...

Указом Президії Верховної Ради СРСР від 1 листопада 1943 р. гвардії лейтенанту М.І. Москаленку посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу (фото № 75).

Героїчному подвигіві Москаленко присвятив свою поему токмацький поет І. Нікітинський.

“В бою за Зелений Гай” (уривок)

– 5 –

(фото 76-80) “В атаку, вперед!” Загремело кругом,
Степь стонала, тряслась в лихорадке.
Кричит Москаленко: «Орудья, огонь!» -
И бьют по врагу «стодватцатки».
«Ура» – загремит, как прибой, то замрет...
Не чужа ран, бьются солдаты.
И слышит сквозь гуд:
«Уничтожен расчет,
орудье разбито снарядом!»

Он зубы со скрипом до боли сжимал.
В ответ не промолвил ни слова.
К орудью на место наводчика встал
И брови нахмурил сурово.
Опять полетели в траншеи врага
Снаряды, султаны, вздымая.
Над степью гуляла и выла пурга –
Свинцовая и огневая.
В дыму и в огне бой гвардейцы ведут.
В поту и в крови гимнастерки.
И видит: все ближе и ближе идут

Фашистские танки с пригорка.
За ними, согнувшись, солдаты спешат.
Дрожат от огня автоматы.
А наша пехота отходит назад,
Испившая горечь утраты.

А бой все крепчал, а бой свирепел,
Жужжали осколки как шмели.
В разбитом окопе – одиннадцать тел
Лежали на пыльных шинелях.

Осталось их двое: орудье и он.
Гвардейцев отход прикрывая.
Ведет бой неравный с коварным врагом
В степи у Зеленого Гая.

Снаряд за снарядом – и танк запылал,
Второй ... Завертелся и третий...
Он родине жизнью своей присягал,
И клятве той верил до смерти.
На шее – бинокль, на боку автомат.

К концу поединок подходит.
По танку в упор бьет последний снаряд.
Сжимает гранату комвзвода.

«Дивлюсь я на небо» - друзьям не споешь,
Как прежде певал на привалах.
... И вдруг по орудью ударила дрожь, -
Рука с автомата упала.

Глядел с опаленной улыбкою он
На дымные глыбы металла,
А рота фашистов с обеих сторон,
Страшася, его окружала.

«Капут, рус!» - надрывно орали враги,
Но он не страшился расплаты.
«Еще не капут!» - и ответила им
Карающим словом граната.
Стекала, дымясь, с перебитой руки
На землю кровь струйкою алой
Темнело в глазах, замелькали круги,
Сознание его покидало.

Но он, пересилив и слабость, и бред,
Пропитанной кровью землёю
Успел лишь засыпать партийный билет,
И снова поник головою.

– 6 –

ДЫШАЛ он тяжело и неровно,
К орудию прислонясь, сидел.
И пистолет с одним патроном
К виску поднять он не успел.

Уж солдатня осатанело,
Чтоб он прийти в сознание мог.
Переворачивала тело
Пинками кованых сапог.

А чуть поодаль – сухопарый
Стоял фашистский офицер,
Как зверь затравленный и ярый,
С печатью злобы на лице.

Готов был броситься свирепо,
Чтоб рассчитаться до конца,
Но медлил он. Ему хотелось,
Постичь безумство храбреца.

И доносились стоны раненых,
Чадили танки, стлался дым.
Он ждал, пока придет в сознание,
Кто не склонился перед ним.

Катилось солнце в тучу круто,
Багрянцем плавился закат.
Валялись скорченные трупы,
Свинцом наказанных солдат.
Пришел в сознание – сразу понял:
В плену. И было очень жаль,
Что он не смог тогда исполнить,
Того, чтоб плена избежать.

Он знал: пощады быть не может,
Уж брошен жребий роковой.
Но совесть сердце не тревожит:
Сыновний долг исполнил свой.

И час пробил расправы лютой,

И застонала степь, гудя.
Всю жизнь свою он в полминуты.
Вместил, из жизни уходя.

От пыток, кровью истекая,
Прощаясь с Родиной, Днепром,
Он умер под Зеленым Гаем
В степи, истерзанной врагом.

Смертю хоробрих загинули викладачі інституту:

Воловник С.А., Єгоров Є.Ф., Кравцов І.Б., Куликов О.З., Левінсон І.В., Насінник О.С., Петлін О.Ф., Сергієнко А.С., Тартаковський Д.В.

Воловник С.А. (1911 р. народження), у 1935 році закінчив Одеський університет, фізико-математичний факультет, працював викладачем математичного аналізу. Загинув під Сталінградом (фото № 81).

Єгоров Є.В. (1900 р. народження), у 1936 році закінчив Херсонський інститут соціального виховання, працював на кафедрі зоології, був помічником директора по заочному відділу. Загинув під Сталінградом у 1942 році (фото № 82).

Кравцов І.Б. (1906 р. народження), у 1936 році закінчив Херсонський педагогічний інститут, працював на кафедрі хімії.

Левінсон І.В. (1902 р. народження), у 1933 році закінчив ХПІ, фізико-математичний факультет; викладач математики, астрономії; виконував обов'язки директора з господарської частини. У 1940 році був деканом фізико-математичного факультету (фото № 83).

Насінник О.С. (1907 р. народження), закінчив Херсонський інститут соціального виховання у 1932 році. З 1939 р. – старший викладач української літератури, тимчасово виконував обов'язки завідувача кафедри. Загинув у 1945 році у Венгрії (фото № 84).

Куликов О.З. – випускник Херсонського інституту соціального виховання, викладач історії КПРС (фото № 85).

Петлін О.Ф. (1903 р. народження), випускник 1932 р. Херсонського інституту соціального виховання, закінчив соціально-економічний відділ інституту. З 1931 р. працював викладачем політекономії, з 1934 р. завідував історико-економічним та мовно-літературним відділами ХІІ (фото № 86), з 1935 р. – керівник кафедри політекономії та соціально-економічних дисциплін.

Сергієнко А.С. (1910 р. народження), випускник природничого факультету 1931 року. З 1938 року працював викладачем хімії.

Тартаковський Д.В. (1910 р. народження), у 1935 році закінчив Одеський університет, фізико-математичний факультет, викладач фізики (фото № 87).

У знак вічної пам'яті їх імена викарбувані на пам'ятній дошці, що знаходиться на старому корпусі інституту, а в народному зразковому музею історії ХДУ оформлена експозиція, присвячена пам'яті загиблих (фото 88).

Серед тих, хто остався на окупованій території, був Локіть Олександр Васильович. З 1937 р. до 1941 р. він працював на кафедрі ботаніки, читав курс методики викладання зоології, ботаніки. Це був знаючий методист, справжній інтелігент. До 1917 р. він був ректором Петербурзької гімназії, потім директором однієї з Ленінградських шкіл, а згодом викладачем педінституту. До Херсону він приїхав вслід за дочкою, яка була репресована та вислана сюди. Під час 1941-43 рр. Локіть О.В. не працював, він відмовився працювати на німців та одержувати від них допомогу. Помер голодною смертю.

Під час німецько-фашистської окупації Херсонський державний педагогічний інститут ім. Н.К. Крупської втратив все матеріально-навчальне обладнання спеціалізованих кабінетів: лабораторії, бібліотеку зі 100-тисячним фондом, 3-поверховий учбовий корпус, їдальню, спеціально виділені квартири для викладачів, а також всі гуртожитки за винятком одного, що знаходився по вул. Гоголя, 7. Головний корпус був перетворений

у конюшню. Загальний збиток, нанесений інституту, склав 12.704.721 крб.
(з фінансового звіту інституту за 1944 рік).

РОЗДІЛ V

Відновлення і розгортання роботи Херсонського державного педагогічного інституту ім. Н.К. Крупської в 1944-1950 роках

13 березня 1944 року першим на околицю Херсона увірвався стрілецький батальйон майора Г.Т. Акоюнця. Воїни 49-ї Гвардійської та 295-ї Стрілецької дивізій, що входили до складу 28 армії 3-го Українського фронту, визволили місто. Фашисти втратили тут понад 800 солдатів і офіцерів.

У день визволення в Херсоні було тільки 50 жителів! Перед очима постала жахлива картина розорення і спустошення. Це на власні очі бачив власкор “Правди”, письменник Борис Горбатов, котрий разом із передовими частинами Червоної Армії потрапив до Херсона на другий день після його визволення.

Окупанти зруйнували всі промислові підприємства, знищили 2942 житлові будинки, театр, краєзнавчий музей, школи...

За визволення Херсона 13 воїнам було присвоєно високе звання Героя Радянського Союзу. Серед тих, хто визволяв Херсон 60 років тому, сьогодні в області проживають 28 чоловік. Серед них і наш колишній викладач політекономії Чижиченко Ніна Миколаївна, представниця однієї зі старійших на Херсонщині вчительських династій Коноваленков. Дід і бабуся її вчителювали у Великих Копанях. Бабуся була нагороджена за свою роботу царськими нагородами: великою Золотою медаллю і двома малими Срібними. Батька і матір Ніни Миколаївни пам'ятають цілі покоління голопристанців.

А сама Ніна Миколаївна пішла на війну у 1942 році, будучи студенткою другого курсу інституту журналістики. Вона потрапила до телеграфно-телефонного батальйону, опанувала професію зв'язного (фото № 83).

Розпочалось її фронтове життя у Калмицьких степах. Їй пощастило визволяти рідну Україну, рідне місто Херсон. Зі спогадів Н.М. Чижиченко: «Я первая из нашего подразделения ступила на землю освобожденного города. Бежала по улице Коммунаров; дым, пепелище, что-то еще догорает. А в родном городе было как-то особенно страшно. Почему? Только потом я поняла, что Херсон был абсолютно пуст. Ни одного гражданского человека. Одни военные. В Торговом переулке встретился мне первый мирный человек – страшный, черный старик с широко открытыми глазами. Увидев его, я расплакалась и бросилась ему на грудь. Когда же он нащупал звезду, то понял, что все в порядке, что он дождался освобождения родного города!

В Херсоне мы работали почти 4 дня. Я очень обрадовалась, что наш драматический театр – символ предвоенного Херсона, остался цел. Через два дня мы услышали мощный взрыв, а потом нам сказали, что немцы в расчете на то, что в театре состоится празднование освобождения города, заминировали здание. Для меня это был шок. Счастьем было получить письма от родителей, от брата. Мы даже танцы в свободное время устраивали. Была и самодеятельность в полку. Когда я приехала в Херсон, получала от своих подруг 150 открыток. Сейчас – всего 8. Тех, кто прошел войну, сегодня практически не осталось. Но от имени тех, кто видел ее своими глазами, кто еще жив, я хочу пожелать всем, чтобы никто не знал, что такое война».

За бойові заслуги Ніна Миколаївна була нагороджена орденами “Червоної зірки”, “Великої Вітчизняної війни” II ступеня, медалями, зокрема, “За взяття Берліну” (фото № 84, 84 А).

У березні 1944 року, після визволення Херсонщини від німецько-фашистських загарбників і утворення Херсонської області Херсонський державний педагогічний інститут ім. Н.К. Крупської відновив свою роботу (фото № 85).

Два місяця обов’язки директора Херсонського пед. інституту виконував Бригинець Микола Лаврентійович (1904 року народження), який

закінчив у 1931 році Херсонський інститут соціального виховання, захистив у науково-дослідному інституті зернового господарства у Дніпропетровську дисертацію на тему “Углубление узла кущения как прием повышения зимостойкости озимой пшеницы”, кандидат сільськогосподарських наук (1937 р.). З 1938 р. по 1940 р. та з 1944 р. по 1950 р. завідував кафедрою ботаніки, викладав курс анатомії та морфології рослин. Пізніше Бригинець М.Л. працював ректором Кременецького педінституту Тернопільської області. У сучасний період занесений до Енциклопедії Сучасної України (фото № 86).

На п'ять факультетів: фізико-математичний (декан Сергєєв С.О., потім Резніков Б.А., з 1947 р. Селіванов Є.Д.), природничий (декан Дзюбан М.А.), мовно-літературний (декан Ривкіс Я.Ф., потім Краснов В.Г.), географічний (т.в.о. декана Катинський М.В., потім Білорус А.В., Кострицький М.О.), історичний (декан Бізер М.І.) – повернулося всього 200 студентів з 2000 осіб, що навчалися до війни.

Згідно рішення РНК УРСР від 11.03.1944 р. “Про відновлення в системі Наркомосу УРСР заочної педагогічної освіти і заходів по її запровадженню” відновив свою діяльність і заочний відділ з факультетами паралельними стаціонару.

У зв'язку з нестачею педагогічних кадрів у вересні 1944 року при педагогічному інституті був заново відкритий учительський інститут з трьома відділами (фізико-математичним, історичним і природничо-географічним), на які було прийнято 75 чоловік.

Через рік учительський інститут поповнився ще двома відділами (української і російської мов і літератур). У 1945-1946 навчальному році був відкритий і заочний учительський інститут з тими відділами, що і на стаціонарі.

У перші післявоєнні роки інститут пережив величезні труднощі і нестатки. Невеликому колективу працівників та студентів довелося напружено працювати, докладати великі зусилля для налагодження

нормального функціонування інституту. Не вистачало педагогічних кадрів та абітурієнтів на перший курс, навчальної літератури, паперу тощо.

Ветерану освітянської ниви, заслуженому вчителю України Лянної М.С. довелося навчатися в інституті у цей тяжкий, суворий час. Юною дівчиною у квітні сорок четвертого Мотрона разом з подругами вирушила пішки (за 120 км) до Херсона, щоб здобути професію вчителя. Ось уривок з її спогадів: “Місто справило на нас жахливе, гнітюче враження... Все зруйновано, знищено... Зупинилися ми у студентському довоєнному гуртожитку. Будинок мав лише покрівлю. Кімнати занедбані, брудні. Дверей і вікон немає... Впорядковували і навчальний корпус: вичищали, вимивали, аби не залишилося й сліду від перебування тут фашистських окупантів. Тяжко було нам, але величезне бажання вчитися допомагало долати труднощі. Працювали ми не лише на відбудові інституту, а й всього міста. Відновлювали, насаджували парк... Потерпали від холоду і голоду. А ще через відсутність паперу, підручників, художньої літератури. Писали конспекти на старих газетах, журналах, між друкованими рядками... Всього довелося пережити, але мрію свою здійснили. Всі 28 дівчаток нашої групи успішно закінчили інститут і стали майстрами педагогічної справи” (фото № 87).

Перед викладачами і студентами інституту повстали два основні завдання:

1. Зміцнення і розвиток матеріально-технічної бази;
2. Формування науково-педагогічних кадрів, тому що 59 з 69 викладачів не мали наукових ступенів і вчених звань.

Для організації робіт по відбудові інституту був утворений штаб, організовані студентські бригади з каменярів, плотників, штукатурів, склярів, кровельщиків, пічників, столярів.

У цій складній ситуації підняти інститут було доручено Олександрю Наумовичу Савчуку, направленому із робітничо-селянської Червоної Армії (фото № 88). Савчук О.Н. (1892 р. народження) українець,

був призначений директором ХДПІ з 08.05.1944 року, доцент, завідував кафедрою марксизму-ленінізму. Завдяки його зусиллям було ухвалено Рішення виконкому Херсонської облради депутатів трудящих № 13 від 8 червня 1944 р. “Про поновлення роботи Херсонського державного педагогічного інституту ім. Н.К. Крупської”: “...п.3. Закріпити за педінститутом всі належні йому до 1941 року будинки учбових корпусів, студентських гуртожитків та квартир професорсько-викладацького персоналу...”

Для організації роботи гідробіологічної станції та ботанічного саду інституту було виділено 3 човна та 2 коня.

Долаючи великі труднощі і нестатки, у 1944-1945 навчальному році в інституті було організовано 15 кафедр і відкрито 16 кабінетів, відновлено бібліотеку інституту, до якої надійшло багато книг з вузів Ленінграду, Москви (на суму 150.000 крб.). Ленінградський педагогічний інститут ім. Герцена передав, крім літератури, значну частину обладнання для фізичного кабінету. Відновила свою роботу і вчена рада інституту.

СКЛАД УЧЕНОЇ РАДИ ПЕДІНСТИТУТА, ЗАТВЕРДЖЕНИЙ НАКАЗОМ № 101 ЗАСТУПНИКА НАРОДНОГО КОМІСАРА ОСВІТИ УРСР т. ФИЛИПОВА О.М.

від 9 січня 1945 року

1. Савчук О.Н. – директор інституту, доцент
2. Боришполець Г.М. – зам. директора по науковій частині, зав. кафедри педагогіки.
3. Керусенко І.К. – зам. директора по заочному відділу.
4. Кострицький М.О. – зав. кафедри геології.
5. Дмитренко М.М. – зав. кафедри історії.
6. Марковський Д.Ф. – зав. кафедри вищої математики, професор.
7. Дзюбан М.А. - зав. кафедри зоології, доцент.
8. Бригінець М.Л. - зав. кафедри ботаніки, доцент.
9. Катинський М.В. - зав. кафедри географії, професор.
10. Білорус А.В. - - декан географічного факультету.

- 11.Матвєєв Д.О. - зав. кафедри військової підготовки.
- 12.Предместніков І.І. - зав. кафедри фізики.
- 13.Лопатін К.В. - зав. кафедри хімії.
- 14.Вінник І.А. – секретар парторганізації.
- 15.Резніков Б.А. – декан фізико-математичного факультету.
- 16.Балецька Н.І. - зав. кафедри мовно-літературного факультету (російський відділ).
- 17.Зубакіна Т.О. - зав. кафедри мовно-літературного факультету (український відділ).
- 18.Грамадіна З.М. - зав. кафедри іноземної мови.
- 19.Іваненко І.Д. – доцент.
- 20.Пембек А.П. – доцент.
- 21.Рогаль І.Г. – доцент.
- 22.Ривкіс Я.Ф. – декан мовно-літературного факультету.

У серпні 1945 року відбувся перший післявоєнний випуск. Всього закінчило інститут 34 студенти. З них мовників і літераторів – 12; фізиків і математиків – 5; географів – 8; біологів – 9 (фото № 89, диплом).

На наступний навчальний рік було переведено 252 студентів стаціонару: мовно-літературний факультет – 59 осіб – російський відділ; 42 чол. – український відділ; фізико-математичний факультет – 34 чол.; географічний факультет – 39 осіб; історичний факультет – 29 осіб; природничий факультет – 49 осіб; 51 студент учительського інституту.

З жовтня 1945 року по вересень 1950 року директором ХДПІ був Семенов Іван Дмитрович, старший викладач кафедри політекономії (фото № 90). Він народився у 1898 році у селі Лопатіно Самарської губернії у сім'ї селянина-бідняка. Закінчив робітфак при Харківському медичному інституті, у 1930 році - торгівельно –економічний факультет планово-економічного інституту, де і залишився працювати на посаді завідувача навчальною частиною вузу. У 1934 році був направлений на роботу у м. Суми

директором педагогічного інституту. До початку Великої Вітчизняної війни працював директором Мелітопольського педагогічного інституту.

22 червня 1941 року був призваний до лав Червоної Армії і призначений заступником начальника шпиталю з політчастини.

За виконання бойових операцій Семенов І.Д. був відзначений медалями “За оборону Кавказу”, “За взяття Кеніннсберга”, “За перемогу над Німеччиною”, орденом “Червоної зірки”.

Після демобілізації у вересні 1945 року Міністерством освіти УРСР був направлений на роботу директором Херсонського педагогічного інституту.

Іван Дмитрович на посаді директора ХДПІ ім. Крупської став кандидатом історичних наук, захистив дисертацію “Боротьба трудящих Херсонщини з німецько-фашистським окупаційним режимом (1941-1944 р.)”, яка на той час стала першою науковою роботою, де висвітлювався партизанський і підпільний рух на Херсонщині. Він зробив чималий внесок у дослідження історії Херсонщини.

Семенов І.Д. енергійно взявся за налагодження навчально-виховної та адміністративно-господарської роботи ХДПІ. За короткий час було відремонтовано навчальні корпуси інституту, гуртожитки для студентів, квартири для професорсько-викладацького складу.

За активну роботу по відбудові інституту директор Семенов І.Д. був відзначений нагородою Міністерства освіти УРСР “Знак пошани”.

У 1946-1947 навчальному році в Херсонському державному педагогічному інституті всі три учбові корпуси відновили свою роботу.(фото 90 А, 90 Б)

У головному навчальному корпусі було відведено 9 приміщень під адміністративно-господарський апарат і в 21 приміщенні розмістились: 8 аудиторій; 11 навчальних кабінетів і читальна зала на 70-80 чоловік, а також актова зала, що вміщувала 300-350 чоловік. Тут же навчались студенти трьох факультетів: природничого (5 груп) (фото № 90 В); фізико-

математичного (6 груп) (фото № 91, 91А) та історичного (4 групи) (фото № 92, 92 А). У другу зміну працювали три групи довузівської підготовки.

У другому навчальному корпусі проходили заняття факультету мови і літератури у складі 7 груп (фото № 92 Б.В). У цьому ж корпусі знаходилися спортивна зала, кабінет фізвиховання. Третій учбовий корпус по вул. Суворова мав 6 приміщень, у яких навчалися студенти географічного і природничого факультетів (фото № 93, 94).

Таким чином, Херсонський державний педагогічний інститут в 1946-1947 навчальному році займав таку кількість учбових приміщень:

- 1) аудиторій – 19;
- 2) кабінетів і лабораторій – 15;
- 3) спортивний зал – 1;
- 4) читальний зал – 1;
- 5) актовий зал – 1;
- 6) кабінет лікаря – 1.

У 1946 році педінститут закінчили 63 випускника, на перший курс було прийнято 100 студентів, учительський інститут закінчило 57 осіб, прийнято – 29 першокурсників (фото № 95).

Відновлення учбового процесу у вузах країни проходило з подоланням цілого ряду труднощів, викликаних обставинами післявоєнного часу. Однією із основних причин негараздів була плінність студентського контингенту. В ХДПІ тільки за 1946-1947 навчальний рік припинило з поважних причин навчання 82 студенти. Причини відрахування наступні: 20 чоловік продовжили навчання в інших учбових закладах; 5 чоловік – переведено на заочну форму навчання; 18 – відраховано за академічну заборгованість; 3 – померло; 1 – призвано до армії; 33 – з різних причин (матеріальні негаразди, сумісництво навчання з роботою та ін.). Ця тенденція була характерною і для інших вузів. З метою вирішення проблеми урядом країни затверджувались нові правила вступу до вищих навчальних закладів. Так, особи, які закінчили середню школу з оцінками “добре” і

“відмінно”, звільнялись від вступних іспитів. У випадку наявності вільних міст зараховувались у вузи без екзаменів і ті абітурієнти, які закінчили школу з оцінками “задовільно”, крім того дозволявся прийом випускників шкіл в учительські інститути з освітою 9 класів середньої школи. Однією із складових частин боротьби уряду за стабілізацію студентських контингентів були і заходи щодо покращення матеріально-побутових умов. Так, всім студентам, які навчались на “відмінно” і “добре” надавалась стипендія з 25% надбавкою за відмінне навчання. Такі заходи забезпечили значний приплив молоді в учбові заклади, зокрема до Херсонського державного педінституту ім. Н.К. Крупської.(фото 95 А)

Роки навчання	1946-1947	1948-1949	1949-1950	1952-1953
Кількість студентів	480	506	555	743

Інтенсивніше проходив процес відродження учбової діяльності інститутів після прийняття постанови РНК УРСР від 1 серпня 1944 р. “Про забезпечення підготовки вузів Наркомом освіти УРСР в 1944-1945 рр.”, яка визначила широку програму забезпечення вищих учбових закладів професорсько-викладацькими кадрами, навчальними матеріалами, асигнуванням, технічним обладнанням, тощо.

Зростання чисельної кількості студентів, безперечно, вимагало нових учбових корпусів, студентських гуртожитків, читальних залів. Так, в доповідній записці ректора Херсонського державного педагогічного інституту Семенова І.Д. зазначалось, що “... в перспективі затвердженого п’ятирічного плану відбудови і розвитку народного господарства інститут повинен мати гуртожитки на 700-750 студентів. В 1946-1947 навчальному році інститут мав гуртожитки лише на 210 чоловік. На початок 1948 навчального року в інституті буде навчатися більше 500 студентів. Адміністрація вузу в спроможності забезпечити гуртожитками 300 чоловік. Решта студентів залишиться без даху над головою».

Що стосувалось професорсько-викладацького колективу інституту, то в 1946-1947 навчальному році він складався з 69 чоловік. В 1948 році планувалось збільшення викладацького колективу на 20 чоловік. Однак, інститут міг забезпечити квартирами не більше, ніж 4-6 чоловік за рахунок тих квартир, які планувалось відремонтувати влітку (квартири знаходилися в будинку по вулиці Красностудентській, 8). (Фото 95 Б)

На партійних зборах інституту дуже часто розглядались питання стосовно проведення ремонтних робіт в навчальних корпусах, гуртожитках. Завідуючий господарчою частиною Фоменко Т.М. повідомляв, що в 1946 році по відновленню житлового фонду було зроблено: 1) по вул. Суворова в гуртожитку відремонтовано дах, квартири викладачів, відновлено гуртожиток для студентів на 100 чоловік; 2) в житлових і навчальних корпусах заклипили вікна (по одній рамі); 3) відновлено огорожу і частково оштукатурено і побілено корпуси; 4) проведено у всіх корпусах електричне світло. На все було виділено 150000 крб. Для учбових корпусів і студентських гуртожитків було придбано меблі на суму 60 тис.крб. На 1947 рік на проведення ремонтних робіт було виділено всього 80 000 крб.

Згідно наказу Міністерства вищої освіти від 29.08.1946 р. для Херсонського педагогічного і учительського інститутів було залишено 70 штатних одиниць. У зв'язку з цим було ліквідовано кафедри: матаналізу, анатомії і фізіології людини, геології і звільнено викладачів: Авдал'яна М.М. (географії) і Сотниченко В.П. (фізичної культури). В інституті залишилось 16 кафедр:

1. Марксизму-ленінізму, філософії і політекономії – завідувач доцент, к.н. Носко Г.І.
2. Педагогіки і психології - завідувач доцент, к.н. Боришполец Г.М.
3. Військової і фізичної підготовки - завідувач Маркін Н.Ф.
4. Іноземних мов – завідувач Граматіна З.М.
5. Історії СРСР та УРСР – завідувач Вербицький Ш.Д.

6. Загальної історії – завідувач Давидов М.Й.
7. Російської мови - завідувач доцент, к.н. Краснов В.Г.
8. Української мови – завідувач Нагін Я.Д.
9. Української літератури – завідувач Бродецька В.М.
10. Російської літератури - завідувач доцент, к.н. Ривкіс Я.Ф.
11. Географії – завідувач доцент Катинський М.В.
12. Математики – завідувач, професор, к.н. Марковський Д.Ф.
13. Фізики - завідувач Предместніков І.І.
14. Зоології - завідувач доцент, к.н. Дзюбан М.А.
15. Ботаніки - завідувач доцент, к.н. Бригінець М.Л.
16. Хімії – завідувач, доцент, к.н. Стаднік П.М.

Наукова діяльність колективу педагогічного інституту у ці роки базувалася на виконанні завдань, проголошених і затверджених урядом країни у партійних постановках, рішеннях, директивах, резолюціях. В цей же період значна частина викладачів педагогічного інституту активно працювала над підвищенням своєї наукової кваліфікації, готувалася до складання кандидатського мінімуму. Викладачі, які закінчили навчання в аспірантурі працювали над дисертаціями, а викладачі похилого віку (таких у вузі нараховувалось переважна більшість) не займались науковою роботою зовсім. У перші повоєнні роки поповнення викладацького складу Херсонщини відбувалось в основному за рахунок демобілізованих з лав Радянської армії викладачів та випускників інституту (фото № 96).

КОНТИНГЕНТ ВИКЛАДАЧІВ з 1946 по 1953 рр.

№ п/п	Вчена ступінь	1946-1947 н.р.	1947-1948 н.р.	1948-1949 н.р.	1949-1950 н.р.	1950-1951 н.р.	1951-1952 н.р.	1952-1953 н.р.
1.	Професорів, кандидатів наук	1	1	1	1	1	1	1
2.	Доцентів, кандидатів наук	9	6	12	13	9	7	9

3.	Доцентів без наукового ступеня	2	3	2	2	3	2	2
4.	Старших викладачів, кандидатів наук	-	5	2	4	4	9	5
5.	Старших викладачів	21	21	22	16	17	17	26
6.	Викладачів, асистентів	36	31	22	24	28	29	29
	Всього	69	67	61	60	62	65	72

В 1945-1946 навчальному році завершили дисертації і подали їх до захисту такі викладачі інституту :

1. Професор Марковський Д.Ф. з теми “Сонячна система”;
2. Замісник директора з наукової частини, завідуючий кафедрою педагогіки Боришполець Г.М. – “Гімназична освіта в Росії в 1804-1828 рр.”;
3. Старший викладач історії російської літератури Войтко Н.О. - “Творчість Ф.М. Решетникова”.

Над кандидатськими дисертаціями працювали: Кострицький М.Є. “Геоморфологія долини Південний Буг”, Денисовець П.М. “Австро-німецька окупація Херсонщини в 1918 році”, директор Семенов І.Д. та ін.

Вперше після того, як інститут відновив свою діяльність, викладачами історії Бізер М.І. і Давидовим М.Й. на основі аналізу матеріалів Державного архіву Херсонської області було надруковано і видано брошуру “Звірства німецько-фашистських загарбників на Херсонщині”. І хоч ідейно-тематичний зміст брошури мав героїко-ідеологічне спрямування, все ж вона поклала початок науковим публікаціям викладачів вузу. Молоді викладачі та асистенти активно працювали над підготовкою і складанням кандидатського мінімуму та підвищенням своєї ділової кваліфікації.

У ці роки (1945-1948) в інституті працювала Олена Іванівна Казимирчак-Полонська (1902-1991 рр.), яка читала курс математичного аналізу та астрономії (фото № 97). Вона закінчила Львівський університет, вийшла заміж за поляка. До війни працювала в обсерваторії Варшавського

університету, проте завжди мріяла працювати на Батьківщині, тому з матір'ю і сином повернулася на Україну.

Олена Іванівна була чудовим педагогом і глибоко освіченою людиною у всіх відношеннях. Вона прищеплювала студентам не лише любов до математики та астрономії, а й вчила їх розуміти світ прекрасного, залучала до живопису, музики, літератури. Вона досконало знала французьку, італійську, німецьку та польську мови; для складання кандидатського іспиту вивчила англійську мову.

Після трагічної смерті сина Казимирчак-Полонська виїхала до Ленінграду, де працювала в Інституті теоретичної астрономії АН СРСР; блискуче захистила кандидатську, а потім і докторську дисертації. У 1968 році доктору фізико-математичних наук О.І. Казимирчак-Полонській за серію праць з теорії руху короткоперіодичних комет і проблем еволюції їх орбіт була присуджена наукова премія ім. Ф.О. Бредихіна АН СРСР. Її ім'я занесено до бібліографічного довідника "Астрономи".

За великі наукові досягнення і за роботу, як представника СРСР у Міжнародному астрономічному союзі, кримські астрономи присвоїли її ім'я невеликій планеті, назвавши її "Полонська".

В 1948-1949 навчальному році колектив педагогічного інституту планував науково-дослідну роботу у відповідності до постанови ЦК ВКП(б) України від 15.09.1947 року "Про поліпшення викладання і політико-виховної роботи у вищих навчальних закладах УРСР", а також в контексті інших рішень XVI з'їзду КП (б)У, що відбувся у січні 1949 року.

З кінця 1948 року в країні розгорнулася кампанія боротьби проти "низькопоклонства перед буржуазним Заходом", а згодом "космополітизму". Відголосом цих подій стало засідання Вченої ради Херсонського державного педагогічного інституту, на якому була заслухана і обговорена доповідь секретаря партійної організації Давидова М.Й. з теми "Завдання колективу інституту в боротьбі з проявами космополітизму і низькопоклонства перед буржуазним Заходом". На цьому ж засіданні

Вченою Радою інституту було прийнято рішення переглянути всі програми і підручники факультетів і відділень, відвідати лекції викладачів з метою виявлення “елементів космополітизму і низькопоклонства перед буржуазною наукою”.

Так, під час тривалої перевірки Вченою радою було виявлено “прояви низькопоклонства перед буржуазною наукою і культурою, а також теорія буржуазно-космополітичного напрямку” у викладанні і науково-дослідній роботі викладача зарубіжної літератури, доцента Ривкіса Я.Ф. “Перекручення щодо науки” у викладанні предмету доцента Ривкіса Я.Ф. обговорювались на факультеті мови і літератури, двічі на засіданні ради інституту, на бюро партійної організації, на загальному зборі всього професорсько-викладацького персоналу інституту. Зрештою, викладача Ривкіса Я.Ф. було звільнено з роботи.

Попри зазначені труднощі ідеологічного характеру, викладачі кафедри української мови з 1948 року під керівництвом старшого викладача Нагіна Я.Д. розгорнули наукову діяльність в напрямку збирання та опрацювання матеріалів для діалектологічного атласу говорів Херсонщини. У той час кафедру очолював Яків Данилович Нагін (1898 року народження), який закінчив Миколаївський інститут народної освіти, Запорізький педагогічний інститут і з 1938 року працював у ХДПІ.

Усвідомлюючи, що народна мова з її численними говірками – це невичерпне джерело знань з історії українського народу, носія цієї мови, його культури, Нагін Я.Д. організував роботу наукового діалектологічного гуртка, куди залучалися студенти(фото 98).

У цьому ж році Херсонський державний педагогічний інститут підготував до друку перший випуск “Наукових записок” кафедр російської літератури, російської мови, історії СРСР, куди ввійшли наукові дослідження: кандидата історичних наук Денисовця П.М. “Повстання херсонських та миколаївських робітників проти австро-німецьких окупантів

в 1918 р.”; доцента, кандидата філологічних наук Краснова В.Г. “Революційна спрямованість мови у творах М. Горького” та ін.

У 1948 році захистили кандидатські дисертації: Боришполец Г.М. з теми “Історія середньої освіти в Росії з 1804 по 1918 рр.”; Войтко Н.О. з теми “Ф.М. Решетников”; Денисовець П.М. “Австро-німецька окупація на Херсонщині в 1918 р.”.

Продовжували працювати над кандидатськими дисертаціями: Семенов І.Д., Носко Г.І., Кострицький М.Є., Вербицький Є.Д. та ін., над докторськими: Краснов В.Г. – “Лексика і фразеологія твору М. Горького “Життя Кліма Самгіна”; Гуральник І.Л. – “Прислівник і дієприслівник в російській мові”.

Згідно з планом науково-дослідної роботи на 1947-1948 навчальний рік, розроблявся підручник викладача Сергеева з елементарної алгебри і чотири методичних посібника з фізики, історії, хімії, педагогіки.

У лютому 1948 року в Херсонському державному педагогічному інституті було проведено наукову конференцію, присвячену ХХХ роковинам Радянської влади на Україні. З доповіддю “Боротьба за ствердження Радянської влади на Україні” виступив старший викладач Денисовець П.М. Працювало шість секцій: суспільних, педагогічних, філологічних, географічних, фізико-математичних та хімічних і біологічних наук (фото 98 А, план конференції).

На початку листопада 1948 року було проведено науково-теоретичну конференцію студентів, приурочену до 30-річчя Жовтневої революції. На конференції з доповідями виступило 8 чоловік, але готувались до неї майже всі студенти. Конференція сприяла пожвавленню діяльності студентських наукових гуртків: педагогічного, лінгвістичного, математичного, астрономічного, ботанічного, зоологічного. Був навіть гурток по вивченню творів Маркса, Енгельса, Леніна, Сталіна. Біля 25% студентів було охоплено гуртками. Але бюро і комітет комсомолу інституту розгорнули роботу по

активізації наукової діяльності студентів. Ці питання обговорювались і на Вченій раді.

Діяльність гуртків не обмежувалась засіданнями та сесіями. Окремі з них (астрономічний, зоологічний, лінгвістичний, літературний, географічний) складали альбоми, карти, атласи, малювали картини, проводили експерименти. В цілому здобували не лише знання, але й уміння. В 1949 році у нашому учбовому закладі було організовано студентське наукове товариство, яке об'єднало всі попередньостворені гуртки, а також нові – радіотехнічний, психологічний, діалектологічний. Діяльність студентів у гуртках сприяла підвищенню рівня їх самостійності і формувала вміння працювати з науковою літературою, спрямовувала на пошук нових досліджень.

Студенти українського відділення факультету мови та літератури під керівництвом старшого викладача Нагіна Я.Д. розгорнули наукову діяльність в напрямку збирання та опрацювання матеріалів для діалектологічного атласу говорів Херсонщини. Під час літнього відпочинку студенти зібрали необхідний матеріал в 20 населених пунктах області.

Студенти природничого факультету проводили наукову-дослідну роботу на базі ботанічного саду та агробіостанції, на пришкільній типовій ділянці, яка була закладена на площі 1 га у дворі студентського гуртожитку по вул. Червоностудентській. Організатором створення ділянки була Кривченя Євгенія Іванівна (фото № 99).

У 1931 році вона закінчила Цюрупинський сільськогосподарський технікум і працювала агрономом в Білозерському районі, радгоспі “Городній Велетень”. А в 1937 році Євгенія Іванівна закінчила Московський університет, біологічний факультет і назавжди залишилась педагогом, палким любителем природи. Вона з 1937 року працювала на кафедрі ботаніки ХДПІ, з 1944 року завідувала підготовчим відділенням, а з 1950 по 1953 рр. була деканом природничого факультету. Кривченя Є.І. викладала методіку біології і була віддана своїй справі. З ініціативи Євгенії Іванівни був

організований народний університет “Природа”, де багато років на громадських засадах вона була деканом факультету “Лікарські рослини”. Кривченя Є.І. була нагороджена знаком “Відмінник народної освіти”, а постановою Республіканської Ради Товариства охорони природи їй присвоєно звання “Почесний член Українського товариства охорони природи”.

В квітні 1948 року Херсонський державний педагогічний інститут ім. Н.К. Крупської відсвяткував своє 30річчя. З цієї нагоди у приміщенні Херсонського малого театру було проведене ювілейне засідання (фото 99, запрошувальний квиток). У програмі: доповідь директора інституту Семенова І.Д. “30 років ХДПІ ім. Н.К. Крупської”, поздоровлення ювіляра, концерт (фото № 100). У доповіді директора зокрема відмічалось, що інститут за ці роки дав країні біля 5000 вчителів для середніх учбових закладів. Багато колишніх вихованців інституту стали вченими, заслуженими вчителями, партійними і радянськими керівниками (фото № 100 А). Прийшли привітати рідний вуз його вихованці: директор фінансового технікуму Штепенко Е.І., заступник завідувача облвно Керусенко І.К., завуч школи № 6 Брюзгіна П.М. та багато інших. Прислали привітання ювіляру випускники: М. Рижутін, професор, директор Сталінградського сільськогосподарського інституту; Д. Лобер, замісник міністра освіти УРСР; Г. Лобанцев – завідуючий крайвно Приморського краю. А доктор філософських наук, професор Академії наук СРСР Г.Васецький прислав у подарунок 15 томів своїх наукових праць. До цієї дати були випущені фотокартки з історії та сучасності інституту (фото № 103-108).

У післявоєнний період в інституті навчалось 239 учасників Великої Вітчизняної війни. І серед них – на заочному відділі – Герой Радянського Союзу Полоній Юрій Станіславович (фото 108А).

Народився він 1911 року в місті Тамбов у родині робітника. Закінчив фабрично-заводське училище, брав участь у будівництві Сталінградського тракторного заводу. А 1932 року вступив до лав Червоної Армії. У роки

Великої Вітчизняної війни Ю.С. Полоній пройшов бойовий шлях від командира взводу до гвардії підполковника, командира батальйону. Він воював у складі легендарної 62-ї армії на Сталінградському фронті, командував гвардійським батальйоном на Білгородському напрямку. Був двічі поранений.

У 1944 році в складі гвардійської стрілецької дивізії наш майбутній студент воював на 2-му і 3-му українських фронтах. За успішне форсування Дніпра Указом Президії Верховної Ради СРСР від 22 лютого 1944 року Ю.С. Полонію було присвоєно звання Героя Радянського Союзу. За бойові заслуги він нагороджений орденами Леніна, Червоного Прапора, Червоної Зірки і трьома медалями.

Після війни Ю.С. Полоній працював військкомом Цюрупинського райвійськкомату й заочно закінчив Херсонський педінститут. Останні роки свого життя він працював військкомом у місті Ялта, де й помер у 1955 році. Але в історії нашого університету слід Юрія Станіславовича Полонія незгасний.

Інститут мав на той час 5 факультетів, 16 кафедр, 25 кабінетів і лабораторій. 180 осіб закінчили весною 1948 р. педагогічний і 35 осіб – учительський інститути (фото 101, 102). В інституті активно працювали партійна, комсомольська, профсоюзна організації, діяв студентський профком (фото № 109, 110). У 12 наукових гуртках займалося 250 студентів.

Традиція видання наукових збірників, започаткована у 1948 році була продовжена і в 1949 році. Так, співробітниками інституту було підготовлено два збірника “Наукових записок” кафедр марксизму-ленінізму, мови і літератури, ботаніки, зоології, хімії, фізики та ін.

У 1949 році педагогічний інститут закінчили 99 випускників (фото 111). А учительський – 59, у 1950 році відповідно 95 осіб і 37 осіб.

Серед 9 чоловік, які закінчили у 1949 році географічний факультет був і Семен Кравець, відмінник, який одержував стипендію ім. Н.К.Крупської. Пізніше він став відомим краєзнавцем Херсонщини,

зачинателем краєзнавчого руху у районному центрі Херсонської області – смт. Велика Олександрівка. (фото 112)

Кравець Семен Семенович народився 1 листопада 1924 року у селі Чаплинці – районному центрі Херсонського округу Миколаївської області в сім'ї селянина-бідняка. До війни С. Кравець закінчив 9 класів Чаплинської середньої школи. З вересня 1941 року по жовтень 1943 року село Чаплинка було окуповане і Семен Кравець працював у колгоспі, а в 1943 році – чорно-робочим на трасі Чаплинка - Армянськ.

Коли село Чаплинка було звільнене від фашистських окупантів, С.С.Кравець був призваний до армії, воював у складі 4-го Українського фронту рядовим мінометної роти 3-го батальйону 5-го гвардійського стрілецького полку 3-ї Волновахівської гвардійської стрілецької дивізії. А вже 18 грудня 1943 року під час боїв по ліквідації ворожих сил у долині річки Конки та знищенню німецького плацдарму, що відомий у воєнній літературі під назвою “Херсонський плацдарм” під містом Цюрупинськом 19-річного Семена Кравця було важко поранено – він втратив праву ногу.

8 січня 1945 року Семена Кравця виписали зі шпиталю міста Кисловодська і як інваліда Великої вітчизняної війни III-ї групи відправили додому, в село Чаплинку. Він пішов працювати завідуючим бази райспоживспілки, а восени 1945 року – завідуючим відділу культосвітроботи Чаплинського райвиконкому.

Навесні 1945 року, закінчивши екстерном Чаплинську середню школу, С.С. Кравець поступив на перший курс заочної форми навчання географічного факультету Херсонського державного педагогічного інституту ім. Н.К. Крупської, працюючи в цей же час диктором Херсонського міського радіомовлення. У 1946 році перейшов на стаціонарне навчання, одночасно працюючи секретарем заочного відділення ХДПІ. Навчаючись лише на “відмінно”, брав активну участь у гуртковій, культурно-масовій та політичній роботі, за що на 2-му курсі С.С. Кравцю була надана стипендія

ім. Н.К. Крупської. Тож роботу на заочному відділенні Семен Семенович припинив і повністю віддався навчанню та громадській роботі.

У 1949 році, після закінчення з відзнакою ХДПІ, С.С. Кравець був направлений на роботу вчителем географії у Великоолександрівську середню школу. Через півроку був призначений завучем цієї ж школи і пропрацював на цій посаді двадцять років, ставши справжнім зачинателем та організатором краєзнавчого руху у Великій Олександрівці.

С.С. Кравець розпочав свою роботу вчителем географії з твердим переконанням, що викладання цієї навчальної дисципліни повинно будуватися на краєзнавчій основі. Ці переконання прищепили йому улюблені вчителі – шкільний учитель географії Є.С. Гришко та викладач кафедри марксизму-ленінізму ХДПІ, географ і один із найвизначніших на той час херсонських краєзнавців, - М.М. Авдальян. Ось чому, із першого дня своєї практичної роботи, С.С. Кравець розпочав збір краєзнавчого матеріалу й виготовлення на його основі наочних посібників, які широко використовував як на уроках географії, так і пізніше – на уроках історії.

У 1949 році С.С. Кравець організував у Великоолександрівській середній школі географічний гурток, у якому щорічно працювало 50-70 учнів. Завдяки експонатам, зібраним гуртківцями у травні 1955 року у Великоолександрівській СШ № 1 був відкритий перший у Херсонській області шкільний краєзнавчий музей. З 1969 року Семен Семенович працював директором цієї школи, потім – обласної санаторно-лісної школи.

За станом здоров'я, активну трудову діяльність С.С. Кравець змушений був припинити у 1989 році, маючи 40-річний педагогічний та 48-річний загальний трудовий стаж.

Багато сил та часу віддав Семен Семенович створенню районного історико-краєзнавчого музею, який був відкритий у травні 1980 року. У 1987 році Великоолександрівському музею було присвоєно почесне звання “Народний”, а голову ради музею С.С. Кравця було нагороджено Нагрудним знаком Українського товариства охорони пам'яток історії та культури.

Громадська робота С.С. Кравця не обмежувалась музеєм. Коли у 1950 році у Великій Олександрівці вперше з'явилося місцеве радіомовлення, С. С. Кравець працював на громадських засадах його першим директором. Він був відповідальним секретарем районного відділення товариства “Знання”, членом Херсонської обласної ради Товариства, двічі обирався делегатом Республіканських з'їздів товариства “Знання”.

Коли виникло Педагогічне Товариство України, С.С. Кравця обрали головою районного відділення педтовариства, членом його Херсонської обласної ради, делегатом Республіканського з'їзду Педтовариства.

С.С.Кравець був депутатом і членом виконкому Великоолександрівської селищної ради 4-х скликань.

Багато років Семен Семенович працював головою районного методичного об'єднання вчителів географії, директором на громадських засадах районної станції юних туристів і краєзнавців.

Захоплювався робітничою роботою, писав в обласну та районну газети, в республіканський методичний журнал “Географія в школі”. Семен Семенович був автором історико-краєзнавчого нарису “Велика Олександрівка” в “Історії міст і сіл Української РСР. Херсонська область”.

Найкращі студенти ХДПІ отримували не тільки стипендію ім. Н.К.Крупської, були в інституті і Сталінські стипендіати. Це Григорій Кравець, студент природничого факультету, Ніна Кирилова з фізико-математичного факультету і Кузьма Добряк (фото 113). Григорій Кравець до війни закінчив робітфак, з першого дня був на фронті. Тяжке поранення не дало довоювати, вирішив продовжувати навчання. У 1944 році енергійний староста першого природничого став на чолі відбудови інституту. Особистим прикладом він запалював студентів на самовіддану працю. З такою ж енергією Григорій взявся і за навчання, вчився тільки на “відмінно”, займався науковою роботою. Кравець був активним учасником зоологічного гуртка, яким керувала доцент Лукіна А.П., одночасно вів натуралістичну роботу, вивчав біологію птахів. Григорій підготував 4 наукові доповіді, особливо

цікавою було “Досягнення радянської орнітології за 30 років”. Кравець находив час і для громадської роботи, був незмінним редактором факультетської стінної газети “Природник”.

Воєнні роки назавжди подружили Ніну Кирилову з радіосправою, вона служила у військах зв'язку. Повернувшись з армії, Ніна поступила на фізико-математичний факультет ХДПІ, мріючи стати досвідченим фізиком. Жвава, енергійна, вона зразу стала організатором радіогуртка на факультеті. Була і старостою цього гуртка і сама вела практичні заняття, робила їх цікавими, змістовними. Захоплення радіотехнікою не заважало Ніні Кириловій вчитися на “відмінно”. Як молодий комуніст, вона ще допомагала в роботі комсомольській організації інституту.

Кузьма Добряк теж колишній фронтовик. Восени 1943 року група катерів висаджувала десант під Нарвою. В цій складній операції катер Кузьми Івановича виконував відповідальне завдання – він прийняв на себе вогонь противника, відвертаючи його увагу від десантників.

Командир катера К. Добряк був тяжко поранений, але не покинув командирського містка, довів катер на базу. Довго після цього лежав Кузьма в госпіталі, повільно повертались до нього слух, мова, пам'ять. Сталінський стипендіат Кузьма Добряк відмінно вчився, займався науковою діяльністю, написав наукову роботу “Розвиток радянської школи за 30 років”. Брав активну участь у громадському житті інституту, був головою профсоюзної організації.

Після закінчення вузу Добряк Кузьма Іванович працював вчителем, а потім директором середніх шкіл в містах Нова Каховка, Каховка; Бериславського педагогічного училища. У 1958 році він став заслуженим вчителем УРСР.

Студентське життя цих юнаків та дівчат було справді захоплюючим, повним наполегливого навчання і активної громадської роботи. Студенти

інституту допомагали у зборі врожаю підшефним колгоспам, збирали бавовну в Білозерському районі. (фото 114,115)

У вересні 1950 року згідно з постановою секретаріату ЦК ВКП (б) директора Херсонського державного педагогічного інституту Семенова І.Д. направили очолювати Томський педагогічний інститут, де він працював до серпня 1953 р., а потім перевели на нове місце роботи до м. Загорська.

РОЗДІЛ VI.

Діяльність Херсонського державного педагогічного інституту ім. Н.К.Крупської в 1950-х-1960-х роках.

З жовтня 1950 року по вересень 1959 року ХДПІ очолював Катренко Гаврило Прокопович (1908-1979) (фото 113).

Він народився у селі Лимач Полтавської області у сім'ї селянина-бідняка. Навчався на фізико-математичному факультеті Полтавського ІНО, але через тяжкий матеріальний стан сім'ї був змушений у 1931 році його залишити. До війни працював вчителем математики Миргородської сш, Кобилянської сш, директором Дерманської педшколи Ровенської області. У 1940 році закінчив заочне відділення Ленінградської Педакадемії ім. Н.К. Крупської за спеціальністю педагогіка і психологія.

У період Великої Вітчизняної війни брав участь у боях за захист України і Північного Кавказу, Кубані, Прибалтики; був двічі поранений і один раз тяжко контужений. Нагороджений орденами “Червоної Зірки”, “Вітчизняної війни II ступеня” і медалями “За бойові заслуги”, “За оборону Кавказу”, “За перемогу над Німеччиною”.(фото 113А)

Після війни працював директором Новобузького педучилища Миколаївської області, Дрогобицького учительського інституту.

У період роботи у ХДПІ Катренко Г.П. захистив кандидатську дисертацію “Вивчення, узагальнення і поширення передового досвіду роботи учителів, завідуючих навчальною частиною школи”. Після закінчення директорського строку викладав педагогіку, 10 років (1962-1972 рр.) був завідувачем кафедри педагогіки і психології. У 1977 році закінчив свою педагогічну діяльність. Був нагороджений значком “Відмінник народної освіти УРСР”.

17 жовтня 1950 року відбувся процес здачі і прийняття справ директором Херсонського державного педінституту ім. Н.К. Крупської тов. Семеновим Іваном Дмитровичем і знов призначеним директором цього інституту тов. Катренком Гаврилом Прокоповичем в присутності

представника Міністерства освіти УССР, інспектора шкільного відділу тов. Шпака. Був складений акт в тому, що Семенов здав, а Катренко прийняв управління і справи Херсонського державного педінституту ім. Н.К.Крупської.

Внаслідок реорганізації педвузів і посилення питомої ваги основних факультетів з 1950-1951 навчального року в інституті функціонували три факультети: мовно-літературний (з українським і російським відділами) (фото 114), фізико-математичний (з фізичним і математичним відділами) (фото 115) та природничий (фото 116, 117).

Згідно наказу №528 міністра освіти УРСР тов. Пінчука Г.П. від 26 травня 1950 року з 1 вересня цього року було закрито географічний та історичний факультети, а студентів було переведено до Одеського педагогічного інституту.

Працював вчительський інститут, який мав 2 факультети: фізико-математичний і природничо-географічний.

У порівнянні з попередніми роками зростає кількість студентів, особливо на фізико-математичному факультеті. Всього навчалось 641 студент, з них 119 – на двох факультетах учительського інституту.

В інституті було 12 кафедр: марксизму-ленінізму, педагогіки, ботаніки, зоології, хімії, математики, фізики, української мови, української літератури, російської мови, російської літератури, фізичного виховання, на яких працювало 67 викладачів, з них 19 кандидатів наук, 8 доцентів, 1 професор. У 1952-1953 навчальному році було відкрито 2 нові кафедри: методики математики, іноземної мови. Наказом № 27 від 30.09.1952 року був затверджений склад Ради інституту:

Наказ № 27 від 30.09.1952 р.

Затвердити на 1952-1953 навчальний рік такий склад Ради інституту:

1. Катренко Г.П. – директор інституту.

2. Лаврунов К.О. - заступник директора по н/у роботі, доцент, кандидат філологічних наук.(фото 117 А)

3. Коровніков Б.Й. - секретар парторганізації, викладач основ марксизму-ленінізму.(фото 117 Б)
  4. Шорохов М.В. - в.о. зав. кафедрою марксизму-ленінізму, ст. викладач.(фото 117 В)
  5. Вінник І.А. - зав. кафедрою педагогіки, ст. викладач.(фото 117 Г)
  6. Білий М.С. - зав. кафедрою фізики, кандидат педагогічних наук.
  7. Алексєєв В.О. - зав. кафедрою ботаніки, кандидат біологічних наук.
  8. Лукіна А.П. - зав. кафедрою зоології, доцент, кандидат сільськогосподарських наук.
  9. Кривонос Ф.Ф. - зав. кафедрою хімії, доцент, кандидат хімічних наук.
  10. Устименко М.П. - зав. кафедрою математики, доцент, кандидат фізико-математичних наук.
  11. Резніков Б.А. - зав. кафедрою методики математики, ст. викладач.
  12. Овчарук С.А. - зав. кафедрою української мови, ст. викладач.
  13. Богданович А.В. - зав. кафедрою російської мови, доцент, кандидат філологічних наук.
  14. Войтко М.О. - зав. кафедрою російської літератури, доцент, кандидат філологічних наук.
  15. Макарова З.С. - зав. кафедрою іноземної мови, ст. викладач.(фото 117 Ж)
  16. Іващенко О.О. - зав. кафедрою фізвиховання, ст. викладач.
  17. Львов С.М. - декан фізико-математичного факультету, кандидат фізико-математичних наук.(фото 117 З)
  18. Білецький Д.М. - декан мовно-літературного факультету, кандидат філологічних наук.
-

19. Беккер Р.І. - декан природничого факультету, кандидат педагогічних наук.

20. Булгаков М.М. - зав. педпрактикою, ст. викладач.

21. Сагач Ф.П. - заступник директора по заочному відділу.(фото 117 Е)

22. Фоменко Т.М. - заступник директора по АГЧ.

Разом з відбудовою і подальшим розвитком народного господарства зростала і матеріальна база Херсонського педінституту, з кожним роком все більше і більше відпускалось державних коштів на устаткування кабінетів і лабораторій, на збільшення бібліотечного фонду, придбання меблів, обладнання гуртожитків.

В інституті діяли такі кабінети: хімії, фізики, педагогіки, ботаніки, зоології, анатомії, географії, математики, марксизму-ленінізму, літератури, мови, фізкультурний зал (фото 118, 119).

Новий зміст у роботу вищих учбових закладів внесли рішення XIX та XX з'їздів КПРС, які взяли курс на політехнічне навчання школярів.

Цього вимагало саме життя. На викладачів фізики, математики, хімії, біології та інших дисциплін було покладено завдання: ознайомити учнів з основами промислового і сільськогосподарського виробництва, ліквідувати відрив навчання від життя, посилити трудове виховання учнів, забезпечити їх практичну підготовку. З метою посилення політехнічної підготовки учнів у школі було введено нові навчальні дисципліни: ручна праця в У-УІІ класах і практикуми з машинознавства та електротехніки у УІІІ – Х класах.

У підготовці майбутніх учителів в педвузах, в тому числі і в нашому інституті, були значні недоліки. Хоч навчальні плани й забезпечували високу теоретичну підготовку педагогічних кадрів, але практичній підготовці відводилась незначна кількість годин. Досить сказати, що для підготовки майбутнього викладача фізики в межах програми з методики фізики відводилось всього 60 годин на так званий ремісничий практикум, який включав елементи слюсарної справи, обробки дерева, електромонтажні

роботи, фотосправу тощо. Для студентів математичного відділу, яким, крім математики, надавалось право викладати фізику в УІ-УІІ класах, заняття в майстернях зовсім не передбачались (фото 119 А).

На фізико-математичному факультеті з технічних дисциплін викладався лише невеликий курс електрорадіотехніки. Не було виробничої практики. Студенти закінчували інститут без достатніх практичних навичок. Слід до всього додати, що в нашому інституті не було навчальної майстерні, кабінет електрорадіотехніки був у зародковому стані.

В цих умовах колектив фізико-математичного факультету приступив до перебудови своєї роботи. Треба було в рамках старого навчального плану забезпечити достатню підготовку випускників, які б з першого ж дня своєї роботи могли активно включитись у навчальний процес по здійсненню політехнічного навчання в школі.(фото 119-І)

З ініціативи кандидата фізико-математичних наук С.М. Львова були погоджені програми суміжних дисциплін (загальної фізики, теоретичної фізики, електрорадіотехніки). В результаті цього було усунено зайве повторення, і зекономлений за рахунок цього час було використано для посилення практичної підготовки студентів на лабораторних заняттях, особливо з електрорадіотехніки. Стали регулярно проводитись екскурсії на заводи, фабрики, електростанції. Вони допомагали поєднувати навчання з практикою. Було збільшено час на заняття у створених учбових майстернях. Враховуючи велике значення для політехнічного навчання кіно, кожний студент фізичного відділу, починаючи з 1954 року, складав відповідний екзамен і одержував посвідчення демонстратора вузькоплівкового кіно. Це давало можливість вчителю демонструвати навчальні фільми в школі. Було поліпшено заняття з техніки шкільного експерименту, введенні обов'язкові заняття по виготовленню саморобних приладів.

Кафедра математики організувала вивчення студентами лічильних машин, практичні вимірювальні роботи на місцевості. Багато уваги

приділялось методиці і техніці розв'язання задач. З метою підготовки вчителів креслення в інституті були організовані факультативні заняття.

У відповідності до навчального плану 1954 року на фізичному відділі студенти почали вивчати основи машинознавства та теплотехніки, автотракторну справу. За навчальним планом було введено також практикум в учбових майстернях та учбове кіно. В інституті в цей час можна було організувати лише вивчення кіно і частково заняття в учбових майстернях. У політехнічній підготовці студентів інститутіві допомогли інші учбові заклади. Так, лабораторні заняття з основ машинознавства та теплотехніки проводились в судномеханічному технікумі, вивчення верстатів по холодній обробці в майстернях ремісничого училища № 1, автотракторна справа – в кабінетах технікуму механізації сільського господарства.

Важливим організаційним заходом у справі забезпечення поліпшення якості підготовки майбутніх вчителів було створення на фізико-математичному факультеті двох нових кафедр: кафедри елементарної математики і кафедри методики фізики. До складу кафедри елементарної математики ввійшли викладачі методики математики, елементарної математики, креслення. Керівництво кафедрою було доручено досвідченому викладачеві, ветерану інституту, який працював у ХДПІ ще з 1929 року Б.А.Резнікову. На кафедрі були запрошені кращі викладачі-практики середньої школи Л.Г. Пилипенко і С.С. Боровицький. Все це сприяло покращанню викладання математики, зокрема допомогло усунути той розрив, який був між викладанням математичних дисциплін в інституті і безпосередніми вимогами школи. Кафедру вищої математики очолив запрошений з Алма-Атинського педінституту кандидат фізико-математичних наук, доцент Устименко М.П. (фото 119 Б).

Особливі завдання покладались на кафедру методики фізики, очолювати яку було доручено доцентіві М.С.Білому.(фото 119 В). До складу кафедри увійшли, крім викладачів методики фізики, всі викладачі дисциплін політехнічного циклу. На початку роботи кафедри виникли великі труднощі.

Не було своєї матеріально-технічної бази, не вистачало досвідчених викладачів, не було досвіду викладання технічних дисциплін в педвузах, бракувало програм. Але всі ці труднощі в короткий час вдалось подолати. Так, наприклад, старший викладач П.М. Борко з великим запалом взявся за організацію кабінету електрорадіотехніки, який став одним з найкращих серед педвузів України.(фото 119 Г, 119 Д)

Колектив кафедри методики фізики розумів, що без створення своєї майстерні, кабінету автотракторної справи та інших кабінетів не можна нормально налагодити заняття студентів. В створенні нових кабінетів інституту допомогли окремі підприємства і організації. Херсонський завод ім.Комінтерна передав верстати, зварювальний апарат. Мотороремонтний завод передав свердлильний, токарногвинторізний та фрезерний верстати, автотрест – списані автомашини, будівельний трест № 45 – допоміг інструментами.

Коли в 1956 р. у школах були введені практикуми з машинознавства та електротехніки, за вказівками Міністерства освіти УРСР, в Херсонському педінституті, як і в інших педагогічних вузах, на фізико-математичному факультеті для студентів-випускників фізичного відділу були додатково введені лабораторні заняття з машинознавства, автотракторної справи і електротехніки у відповідності до змісту програм практикумів у середній школі. Це давало можливість залучити випускників, що закінчували інститут в 1956 році, до керування в школах практикумами з машинознавства та електротехніки. Заходи, проведені кафедрами фізико-математичного факультету, набагато поліпшили якість політехнічної підготовки випускників інститутів. (фото 119 Е)

Умови для підготовки педагогічних кадрів значно покращали після постанови Ради Міністрів СРСР від 18 серпня 1956 року “Про заходи підвищення якості підготовки вчителів для загальноосвітніх шкіл”. Херсонський педагогічний інститут з початку 1956-1957 навчального року розпочав підготовку вчителів широкого профілю. З вересня 1956 року перші,

другі й треті курси фізико-математичного та природничого факультетів повністю були переведені на підготовку вчителів широкого профілю.

За навчальним планом 1954 року на фізико-математичному факультеті протягом 4-х років готувались для середньої школи викладачі фізики (фізичний відділ) та викладачі математики (математичний відділ). З введенням п'ятирічного терміну навчання в нашому інституті на цьому факультеті стали готувати вчителів по спеціальності математика і фізика (колишній математичний відділ) та фізика і основи виробництва (колишній фізичний відділ).

Перехід на підготовку вчителів широкого профілю, зокрема викладачів практикумів з машинознавства та електротехніки, а також керівників занять в шкільних майстернях, поставив вимоги різкого покращання матеріальної бази існуючих кабінетів та створення нових. Кабінет електрорадіотехніки мав як складну апаратуру, потрібну для оволодіння вузівського курсу, так і все необхідне для організації занять за програмою практикуму з електротехніки середньої школи. В цій лабораторії навчались не тільки студенти, а й учителі, які підвищували кваліфікацію при обласному інституті удосконалення учителів.

Довгий час в інституті не було механічної майстерні і вивчення верстатів та практичні роботи на них проходили в майстернях Херсонського ремісничого училища № 1. Зусиллями колективу кафедри методики фізики в 1957 році в інституті була створена власна механічна майстерня, в якій було встановлено 15 різних верстатів, з них 8 – токарногвинторізних. Всі роботи по встановленню і налагодженню верстатів були виконані працівниками кафедри при активній участі студентів. Багато попрацював по обладнанню механічної майстерні учбовий майстер Є. Бельченко. Організація власної механічної майстерні дала можливість навчати студентів працювати на різних верстатах безпосередньо в інституті, а також покращити гурткову роботу і виготовлення студентами різноманітних складних приладів.

Було розпочато створення кабінету технології та технічної механіки, придбано декілька верстатів, набір моделей по технічній механіці, колекції матеріалів тощо.

На факультеті під керівництвом кандидата фізико-математичних наук С.М. Львова було створено лабораторію спеціального фізичного практикуму. В ній студенти виконували складні завдання по фізичному експерименту. Всі установки цієї лабораторії були змонтовані силами складу кафедри фізики.(фото 119 Ж, 119 З)

“Історія астрономії” у Херсонському державному педінституті була започаткована у 1938-1939 навчальному році професором Д.Ф.Марковським і була продовжена після війни викладачами Казимирчак-Полонською О.І., Шаганяном Б.Л.(фото 119 И) Астрономічний павільйон, побудований у 1939 році в саду, біля корпусу інституту асистентом Левінсоном І.В. у роки Великої Вітчизняної війни був зруйнований і пограбований. Якимось дивом лаборанту фізичного кабінету П. Бондарю вдалося зберегти 2-дюймовий телескоп-рефрактор. Реставрований у 1948 році молодим Б. Шаганяном – студентом фізико-математичного факультету, телескоп запрацював знову. Після закінчення інституту у 1952 році Б.Л. Шаганян був залишений на кафедрі, на посаді асистента і йому було доручено побудову нової обсерваторії. Це й відбулось у 1958 році (фото 119 К). За рекомендацією директора Одеської обсерваторії академіка В.П. Цесевича в інститутській обсерваторії розпочалися систематичні спостереження змінних зір, у яких активну участь брали студенти фізико-математичного факультету.

Але маленький інструмент не давав можливості проводити серйозні наукові дослідження, тому у 1961 році був придбаний достатньо великий за тих умов телескоп-рефрактор АВР-3 (з діаметром об'єктива 12,5 см), на якому проводились не тільки візуальні спостереження змінних зір, планет, але й покриття зір Місяцем, необхідні для виявлення ядерних вибухів. Проте згодом виявилось, що візуальні спостереження не достатньо ефективні, тому для фотометричних досліджень був придбаний за допомогою академіка

В.П. Цесевича астрограф Мерця, вивезений по репарації з Німеччини (Постдамська обсерваторія). Новий телескоп дав можливість фотографувати небесні об'єкти і тим самим виконувати серйозні наукові дослідження, результатом яких став захист трьох кандидатських дисертацій – Б.Л. Шаганяном та його учнями С.К. Воцелко та А.Н. Шаповаловим, який потім працював у Київському Національному університеті ім. Т.Г. Шевченка, проводив спостереження на Головній астрономічній обсерваторії НАН України.

Шаганян Борис Леонідович (1926-2006р.р.) став кандидатом фізико-математичних наук, доцентом кафедри математики і математичного аналізу. Працював деканом фізмату з 1968 по 1972 рік, з 1976 р. по 1979 рік, завідував кафедрою математичного аналізу. (фото 120)

На природничому факультеті в цей період протягом п'яти років готували викладачів біології, хімії і основ сільськогосподарського виробництва. В зв'язку з цим у навчальний план факультету було введено цілий ряд нових дисциплін (рослинництво, тваринництво, агрохімія, вивчення сільськогосподарських машин і ін.).

Кафедри природничого факультету поповнилися мікроскопами та цінною навчальною апаратурою (фото 120 А, 120 Б). На кінці 50-х років під керівництвом доцента І.Т.Платаша були створені та обладнані хімічна лабораторія і кабінет методики природознавства. Збудування у 1955 році теплиці створило умови для підготовки навчального матеріалу до лабораторних робіт студентів та поліпшило умови для ведення наукової роботи членів кафедри ботаніки.(фото 121) Створення тваринника при кафедрі зоології дало можливість вести дослідження над різними дрібними тваринами і мати необхідний матеріал для навчальної і науково-дослідної роботи.(фото 122, 122 А, 122 Б)

Особливе значення в галузі політехнічної підготовки студентів мала агробіологічна станція загальною площею в 14 га з багатою колекцією декоративних, польових і плодкових рослин та винограду.(фото 122 В, 122 Г)

Польова практика студентів з біологічних дисциплін проводилась в колгоспах, радгоспах та заповідних місцях Херсонської області, Криму. (122 Д, 122 Е)

Студенти-зоологи виїздили до Чорноморського державного заповідника, вели спостереження за птахами на острові Орлів, відловлювали ховрахів на Ягорлицькому куті. (фото 122 Ж) Дуже цікаво проходила практика з ботаніки та геології в Криму. Студенти відвідували Нікітський ботанічний сад, мандрували по Кримським горам в пошуках незвичайних мінералів, рослин (фото 122 З, 122 І). Студенти-хіміки проходили виробничу практику на хімічних підприємствах України, де ознайомились з основами хімічного виробництва, поглиблювали практичну підготовку. (фото 122 К)

Студенти факультету приймали участь в проведенні кортіровки заповідного Асканійського степу. На протязі багатьох років над факультетом шефствував Інститут зоології АН України, працівники якого надавали посильну допомогу консультаціями, різним матеріалом. Якраз на початок п'ятидесятих років цей інститут організував наукову експедицію по Україні з метою вивчення фауни хребетних. В роботі експедиції інституту приймали участь студенти факультету: Іздебський В., Сельніченко М., Перм'якова Л. Карлюка Л. Вони допомагали науковим працівникам інституту в камеральній обробці зібраного зоологічного матеріалу на території України. За рахунок збору значно поповнились експонати зоологічного музею та роздатковий матеріал лабораторних занять. (фото 122 Л)

На мовно-літературному факультеті майбутній викладач мови і літератури одночасно готувався і як викладач співів і музики. Згідно з навчальними планами Міністерства освіти УРСР студенти мовно-літературного факультету протягом п'яти років вивчали цикл нових дисциплін: теорія музики, сольфеджіо, хор, хорознавство з методикою викладання, музичну літературу, сольний та ансамблевий співи, диригування й читання партитури. Крім того, кожний студент обов'язково повинен був

оволодіти одним із музичних інструментів (скрипка, домбра, фортепіано, баян). (фото 122 М, 122 Н)

У зв'язку з введенням другої спеціальності на факультеті була створена і відповідна навчальна база. Міністерство освіти УРСР виділило для цього значні кошти. Було закуплено чимало музикальних інструментів, був створений спеціальний кабінет музики і співів. При кафедрі української літератури була організована секція музики і співів, яка була укомплектована кваліфікованими викладачами, такими як Лавриненко В.О., Русалова Н.Г., Пайкіна М.Л., Слуцький П.Г., Федоров В.Л. У цей період значно поживалась робота гуртків художньої самодіяльності. В інституті працювали загальноінститутський хор, домбровий оркестр, хоровий ансамбль, групи вокалістів, драматичний і танцювальний гуртки, а також духовий оркестр, яким довгі роки керував Лавриненко Віталій Олександрович (фото 123, 123 А).

Проблема кадрів на мовно-літературному факультеті вирішувалась як шляхом запрошення спеціалістів, так і за рахунок підготовки найкращих випускників. Так, на факультет були запрошені Марія Максимівна та Іван Федорович Федірки, які протягом багатьох років очолювали кафедри: вона – української літератури, він – російської літератури. Це висококваліфіковані викладачі й чудові люди залишили про себе добру пам'ять та вдячних учнів (фото 124, 124 А). Кафедру російської мови очолював доцент А.В.Богданович, видатний учений, який на початку 20-х років брав участь у творенні білоруської писемності. (фото 124 Б) Багато років працював завкафедрою української мови І.І. Приймак. (фото 124 В) У 1945-50 роках деканом факультету та завідувачим кафедрою російської мови був доцент В.Г.Краснов, відомий журналіст. (фото 124 Г) Потім факультет очолив член Спілки письменників України К.О.Лаврунов, кандидат філологічних наук, доцент.

З року в рік збільшувалися державні асигнування на устаткування кабінетів, було створено нові навчальні кабінети (електротехніки,

машинознавства, автотракторної справи, креслення, методики фізики, методики природознавства). За післявоєнний період було відпущено більше 1,4 млн. крб., за які придбано багато цінної навчальної апаратури. На 400 тис.карб. поповнився фізичний кабінет, понад 200 тис.крб. було витрачено на устаткування майстерень, біля 150 тис.крб. – на поповнення хімічного кабінету. Ріст матеріальної бази дозволив покращити якість викладання навчальних предметів і підготовку висококваліфікованих педагогічних кадрів та позитивно вплинув на підвищення наукової роботи професорсько-викладацького складу.(фото 125 А)

З 1950 по 1957 рр. одержали ступінь кандидата історичних наук – Є.Д.Вербицький, І.Я.Кірса, М.В.Шорохов, П.М.Виборний, Б.Й.Коровніков, кандидата філософських наук Л.Т.Кошко; кандидата філологічних наук – К.О.Лаврунов, О.О.Мордвінцев, В.П.Ковальов; кандидата фізико-математичних наук – С.М.Львов, М.А.Мерзлякова, Є.Д.Селіванов.

З числа кандидатських дисертацій, які були захищені за цей час, слід відзначити роботу Є.Д. Селіванова “Деякі питання горіння двофазової системи рідина + пара”. Вона мала велике практичне значення для народного господарства. Селіванов Євген Дмитрович – кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри фізики, займався теорією горіння. Працював деканом з 1948 по 1961 рік. (фото 125 Б)

Син Селіванова Є.Д. – Селіванов Станіслав Євгенович, випускник фізико-математичного факультету ХДПІ 1962 року. Нині він професор, доктор технічних наук, академік МАНЕБ; завідувач кафедри безпеки життєдіяльності Харківського Національного автомобільно-дорожнього університету. Онука Селіванова Є.Д. – Шишко Л.С. сьогодні працює на факультеті фізики, математики та інформатики ХДУ. Вона – кандидат технічних наук, доцент, заступник завідувача кафедри інформатики.

Велика група викладачів працювала над написанням кандидатських дисертацій. Окремі з них вже були підготовлені до захисту: М.М.Федірко (кафедра української літератури), Я.Д.Нагін, І.І.Приймак, С.А.Овчарук

(кафедра української мови), Ю.О. Богданов (кафедра марксизму-ленінізму), Р.П. Андронova (кафедра російської мови). В окремих викладачів дисертація була на грані завершення (В.Л. Брюзгін, кафедра зоології; М.М. Булгаков, кафедра російської літератури; О.П. Кудима, кафедра педагогіки та ін.).

Про зріст наукових кадрів інституту свідчать такі дані: у 1946-1947 навчальному році на 65 штатних одиниць з вченими званнями і ступенями працювали 12 осіб; у 1950-1951 навчальному році на 71 штатну одиницю їх вже було 14, а в 1956-1957 навчальному році на 88 штатних одиниць з вченими званнями і ступенями працювало 33 викладача.

Зросла наукова продукція професорсько-викладацького складу інституту. Якщо в довоєнний період інститутом було видано три випуски “Наукових записок” (1926, 1927 і 1940 рр.) та книгу старшого викладача В.К. Маловичка з теорії геометричних задач на побудову, то за 10 післявоєнних років випущено п’ять випусків “Наукових записок”, в яких вміщено понад 80 теоретичних і методичних наукових статей. З цих випусків найбільш повно були представлені всі кафедри у УІІ випуску (1957 р.), ювілейному, присвяченому 40-річчю ХДІІ.

Чимало викладачів надрукувало статті в союзних та республіканських журналах: доцент Є.М. Юпашевська, доцент А.В. Богданович, доцент Р.І. Беккер, кандидат біологічних наук Г.М. Паламар, доцент І.Т. Платаш, кандидат сільськогосподарських наук П.Я. Біленко, кандидат фізико-математичних наук С.М. Львов, доцент Є.Д. Вербицький та ін.

Кандидат філологічних наук І.А. Луценко у 1955 році видав монографію “Олекса Десняк”, а в 1957 році вийшов його посібник “Тематика і методика проведення спецсемінару з української радянської літератури”.

Одержали авторське свідоцтво за винаходи викладач кафедри зоології В.Л. Брюзгін (за новий прилад для вирахування темпу росту риб) та член цієї ж кафедри доцент Я.Ф. Вінниченко (за сконструювання мікропроектора для вивчення мікроорганізмів в середній школі). (фото 125 В, 125 Г, 125 Д)

За участю членів кафедри марксизму-ленінізму М.В.Шорохова, Л.Т.Кошка, Є.Д.Вербицького, П.Г.Паустовського і П.М.Виборного видано двотомник “Соціалістична перебудова сільського господарства Херсонщини”.

Доцент М.С. Білий у 1954 році надрукував посібник “Методика викладання фізики в семирічній школі”.

Білий Микола Самійлович (1909-1988 рр.) закінчив у 1937 році фізичне відділення фізико-математичного факультету ХДПІ, до війни працював асистентом фізики і методики фізики. У 1949 році захистив у Москві кандидатську дисертацію “Домашні досліди і спостереження як вид самостійної роботи учнів з фізики”. З 1952 року – доцент, з 1954 року – завідувач кафедри методики фізики, з 1962-1968 рр. – декан фізико-математичного факультету. У 1975 році Білому М.С. присвоєно звання професора, а в 1988 році він нагороджений Почесною грамотою Президії Верховної Ради України (фото 126). Білий М.С. – відмінник народної освіти УРСР, відмічений орденом “Знак пошани”, нагороджений 6 медалями за бойові заслуги.

Дирекція, партійна, комсомольська організації (фото 127) всіляко сприяли розгортанню культурно-масових і оборонно-спортивних гуртків. Студенти здавали нормативи ГПО, БГПО (фото 128, 129), активно готувались до VI Всесвітнього фестивалю молоді і студентів у Москві.

У 1957-1958 навчальному році кафедра фізичного виховання була реорганізована у секцію, яку очолював Овчаренко Г.З. В складі секції були викладачі: Китарій В.М., Яшиш Б.Ю. У 1959 році на лівому березі Дніпра була відкрита водна спортивна станція, де стали готувати майстрів і спортсменів –розрядників з водних видів спорту.(фото 129 А)

У той час студенти інституту найбільше захоплювались такими видами спорту, як баскетбол, волейбол, фехтування, гандбол, настільний теніс, плавання і веслування.(фото 129 Б)

Костяк збірної баскетбольної команди інституту склали фізматівці – Б. Кан, Ю. Кайда, О. Кияновський, Г. Колганов, Г. Везумський.

На волейбольних майданчиках того періоду дуже добре знали прізвища фізматівців В. Корнієцького (член збірної міста), М. Єрмакова, В. Височенка, Л. Желтухіна, В. Кириченка, В. Ніколенка.

У 1960 році баскетболістам і волейболістам забажалося створити гандбольну команду. Ініціатором, керівником і граючим тренером-воротарем став перший викладач кафедри методики фізики І. Прусевич. Він заснував команду, до якої входили переважно фізматівці і яка в період з 1961 по 1965 рік була неодноразовим чемпіоном області, успішно виступала на змаганнях у республіці. У склад команди входили: В. Сердюков, Л. Громов (обидва студенти філфаку), О. Кияновський, Г. Везумський, В. Біленко, Г. Колганов, В. Чарнецький, В. Сорін, Г. Кутник, В. Корнієцький (всі фізмат).

Приказ № 268 от 15 декабря 1960 г.

В целях постоянного функционирования и укомплектования общеинститутских коллективов художественной самодеятельности утвердить: 1) состав смешаного хора: сопрано – 19 чел., альты – 12 чел., тенора – 12 чел., басы-баритоны – 16 чел.; 2) состав домбрового оркестра – 40 чел., 3) состав духового оркестра – 21 чел.

Директор

А.Д. Кузнецов.

На загальному культурному фоні того часу художня самодіяльність педагогічного інституту мала досить високий рівень. Великим успіхом у глядачів міста та області тоді користувались, наприклад, виступи жіночого вокального ансамблю під керівництвом В. Соловйова, вокального дуету Пергат і Самойленко, ансамблю баяністів філфаку, що виконував переважно твори класичного жанру. Художня самодіяльність природничого факультету приваблювала своїм ансамблем народного танцю. Фізико-математичний факультет працював у “несерйозних”, хоч і популярних за всіх часів жанрах: конференс, естрадні мініатюри, гумористичні монологи, джазова музика і, звичайно ж, виконання шлягерів.

Концерти самодіяльних аматорів педінституту відбувались тоді в актовому залі головного корпусу по вулиці Перекопській № 3, який мав усього 200 місць і сцену розміром приблизно 10 м x 6 м. Проводились вони щосуботи і закінчувались звичайно танцями у коридорі першого поверху. Від бажаючих відвідувати концерти студентських артистів не було відбою, а тому актовий зал суботніми вечорами виявлявся завжди переповненим, і факультетські дружинники ледь втримували натиск тих, хто не мав вхідних квитків або запрошень.(фото 129 В, 129 Г)

Особливо яскравими у кінці 50-х на початку 60-х років вважались виступи танцюристки Л. Маренкової, читця А. Матко, акробатичної групи під керівництвом викладача кафедри фізвиховання Б. Яшиша, естрадного квінтету у складі А. Шапіро, Г. Калганова, В. Корнієцького, В. Чарнецького, О. Ніколенка, парного конферансу Л. Мойсеєнка і В. Чарнецького, жіночого ансамблю, солістів С. Москвичова і С. Максимця тощо.

У листопаді 1957 року Херсонський державний педагогічний інститут ім. Н.К.Крупської відзначив своє 40-річчя. До цієї дати була проведена ювілейна наукова сесія кафедр і випущена монографія директора інституту Катренка Г.П. “Херсонському педагогічному інституті – 40 років” (тираж 1500 екземплярів). Це була перша спроба найбільш повно описати історію створення і розвитку ХДПІ. Раніше це питання було висвітлено в декількох статтях: проректора-декана Мирненко О. “Головніші етапи з історії Херсонського інституту народної освіти імені Н.К. Крупської” (“Записки ХІНО ім. Н.К. Крупської”, ч.І, 1925 р.); колишнього директора Савчука О. “Педінститут” (“Наддніпряньська правда”, 26.05.1944 р.).

З нагоди 40-річчя ХДПІ значком “Відмінник народної освіти” були нагороджені:

Білий М.С.	- зав. кафедри методики фізики;
Богданович А.В.	- зав. кафедри російської мови;
Ковальов В.П.	- ст. викладач кафедри російської мови;
Львов С.М.	- зав. кафедри фізики;

- Лаврунов К.О. - зав. кафедри української літератури;
Овчарук С.А. - зав. кафедри української мови;
Резніков Б.А. - зав. кафедри елементарної математики;
Платаш І.Т. - зав. кафедри хімії;
Шорохов М.В. - зав. кафедри марксизму-ленінізму.

17 викладачів були нагороджені Почесними грамотами Міністерства освіти і ЦК профспілки працівників освіти УРСР.

На урочистому засіданні, присвяченому цій даті рідний інститут привітали як колишні випускники інституту: Виборний П.М. – кандидат історичних наук; Далецька Л.Л. – завуч Херсонської школи № 15; Плахтій П.К. – директор Херсонської школи № 10; Сотник А.П. – вчитель фізики Херсонської школи № 13, так і найкращі студенти, Сталінські стипендіати Бондаренко А., Шевченко А, Ясинський О.; Моргун К. – стипендіатка ім. Н.К. Крупської. Випускниця ювілейного 1957 року, майбутня поетеса Алевтина Дрозд присвятила цій даті вірш. (фото 129 Д)

Юбіляр

Новый день успехами встречая,
Вспоминая путь минувших дней,
Институт сегодня отмечает
Свой сорокалетний юбилей.

Сорок лет ему сияет солнце,
Только был неодинаков свет.
Институту шлют его питомцы
Самый теплый, искренний привет.
Вот и я с сокурсниками тоже
Обращаюсь в этот день к нему,
И от всей души, насколько можно,
Крепко руку юбиляру жму.

И не только юбиляру – шире.
Он, друзья, ровесник Октября.
В год его рождения над миром
Новой эры вспыхнула заря!

За постановою Херсонського облвиконкому та бюро обкому КП України, з нагоди 40-річчя ХДПІ перед головним корпусом інституту був встановлений бюст Н.К. Крупської, ім'я якої носив навчальний заклад. Міністерство освіти УРСР виділило 20 тис. крб. на придбання костюмів для художньої самодіяльності.

У 1957 році інститут закінчили 493 студенти, а за 40-річчя свого існування ХДПІ випустив понад 7500 учителів різних спеціальностей.

Багато випускників інституту післявоєнного періоду стали заслуженими вчителями УРСР: Бечіна М.Ф. (фото 130), Ємченко В.М., Данілевич Є.М. (фото 131), Жосан О.О., Задорожня О.В., Коржова Л.І., Квас Є.А., Лянна М.С., Обідіна Л.В. (фото 132), Попова О.Д. та інші.

Заслужений вчитель УРСР Голобородько Костянтин Йосипович був відомий не тільки як педагог, директор Станіславської школи, але і як письменник (фото 133).

Він народився 23 листопада 1899 року в селі Ново-Тягинка Білозерського району Херсонської області в родині селянина-бідняка. Тут закінчив церковно-приходську школу. Здатного хлопчика земство направило вчитися в Станіславське двокласне училище. По його закінченні у 1914 році вступив до Херсонської вчительської семінарії. Час був не простий: перша світова війна, після того – громадянська з постійною зміною влади, нестатками, перервами в навчанні. Але прагнучий знань юнак здолав усі перешкоди і, закінчивши семінарію, здобув фах учителя. Повернувшись 1921 року в рідне село над синім Дніпром, він почав навчати дітей грамоті, сіяти розумне, добре, вічне.

На початку тридцятих років Костянтин Йосипович переїхав у село Станіслав, де працював учителем, а потім – завідуючим навчальною частиною середньої школи. Попри основної роботи, брав активну участь у ліквідації неписьменності, культурному житті села.

Отримані враження, почуті в розмовах з селянами думки знайшли своє відображення у перших художніх картинах “Стань і слав”, “Сільський музикант” та ін. Вони були надруковані на сторінках газети “Наддніпрянська правда” і привернули увагу читацького загалу. Адже в них учитель поетично, емоційно і наснажено оповідав про прилиманський край, своїх земляків-станіславців.

У 1940 році вирішувалося питання про вихід першої прозової книжки К.Й. Голобородька. Та здійснити намічене не вдалося. Почалася Велика Вітчизняна війна. Костянтин Йосипович вступив добровольцем у Червону Армію, хоча за віком призову не підлягав. Восени в боях під Ростовом отримав контузію. Потім обороняв Сталінград, брав участь у визволенні від німецько-фашистських загарбників України, Білорусії, Польщі. Війну закінчив у Берліні.

Після демобілізації з армії у серпні 1945 року вчитель-фронтовик повернувся в рідну Станіславську школу, викладав у ній українську і російську мови та літератури. У 1946 році він був призначений директором навчального закладу і очолював його до виходу на пенсію у 1967 році. У 1952 році Костянтин Йосипович закінчив заочно мовно-літературний факультет Херсонського державного педагогічного інституту ім. Н.К.Крупської.

Не зважаючи на завантаженість шкільною та громадською роботою, сільський вчитель знаходив час для літературної творчості. Складності повоєнного життя знаходили відтворення в його картинах, оповіданнях, які друкувалися в обласних газетах. У 1958 році в альманасі “Наддніпрянські зорі” побачило світ оповідання К.Й. Голобородька “Повернення”, в 1961 році в збірці “Перший заспів” – “Букет пролісків” та “Дрібниці життя”.

Того ж таки 1961 року вийшла книжка оповідань “Вчителю наш, дорогий”, написана у співавторстві з сином Юрієм. До неї увійшли твори 60-х років. В художніх творах основна увага приділена проблемам виховання дітей, праці вчителів, їх взаємовідносинам, моральним питанням. Продовження літературної праці в наступні роки вилилося в низку нових оповідань, які увійшли до збірки “Обрії пахнуть вітрами” у співавторстві з Ю.К. Голобородьком.

Велика і плідна праця воїна-фронтовика К.Й. Голобородька отримала високу оцінку. До бойових нагород Костянтина Йосиповича – медалей “За оборону Сталінграда”, “За взяття Берліна” та інших прилучилися два ордени Трудового Червоного прапора, орден “Знак Пошани”, медаль А.С.Макаренка. У 1958 році йому було присвоєно звання Заслуженого вчителя школи Української РСР.

16 червня 1973 року письменник і педагог К.Й. Голобородько помер. Похований він у селі Станіслав на Білозерщині. Його ім'ям названа вулиця в Станіславі.

Сьогодні на Херсонщині дуже відома династія Голобородьків (фото 133 А). Син Костянтина Йосиповича – Юрій Костянтинович – відомий журналіст, письменник, педагог-науковець. Його дружина Голобородько (Жакоміна) Євдокія Петрівна – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент Академії педагогічних наук України, академік Академії педагогічних і соціальних наук (Росія), дійсний член Міжнародної слов'янської академії освіти ім. Я.А.Коменського, Почесний професор ХДУ. Вона теж випускниця ХДПІ 1960 року, закінчила мовно-літературний факультет (російське відділення), як і два її сини. Голобородько Ярослав Юрійович, доктор філологічних наук, професор (випускник 1988 року). Голобородько Костянтин Юрійович кандидат філологічних наук, член-кореспондент АПСН, головний редактор Всеукраїнського науково-методичного журналу “Вивчаємо українську мову та літературу”.

Частина випускників ХДПІ успішно займалися науково-педагогічною роботою в стінах рідного інституту, це доцент Білий М.С., кандидат історичних наук Виборний П.М., викладачі Брюзгін В.Л., Петренко Г.А., Шепель Г.М., Лонська Н.П.(фото 134)

Поповнили педагогічні кадри кафедри інституту найкращі випускники післявоєнних років: Бабаєва Н.А., Біла А.С., Венгер С.С., Іздебський В.М., Макосевський Б.Г., Малік Я.Г., Марченко В.Й., Немченко В.П., Суботіна Л.М., Шаганян Б.Л. (фото 134 А, 134 Б)

Видатним вченим-методистом став випускник філологічного факультету (українське відділення) 1951 року Беляєв Олександр Михайлович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (фото 135). Він народився у 1925 році в селі Нововоронцовці Херсонської області в родині службовця. Беляєв – учасник Великої Вітчизняної війни - спочатку як стрілець-автоматник, потім – боєць полкової розвідки, зв'язковий командира стрілецького батальйону. Брав участь у численних боях німецько-фашистських загарбників на території Західної України, за звільнення Польщі.

Незадовго до перемоги – у наступі на Берлін – був тяжко поранений. Після тривалого лікування демобілізований з армії. За участь у боях його нагороджено орденом Червоної Зірки і медаллю “За відвагу”. Інші нагороди, яких удостоєний з часом, - ордени Вітчизняної війни I ступеня та “Знак пошани”, медалі, почесні грамоти.

Після закінчення аспірантури при Інституті педагогіки Олександр Михайлович працював старшим викладачем, деканом історико-філологічного факультету Донецького педінституту. Впродовж чверті віку очолював відділ методики мови Інституту педагогіки, кілька років був заступником директора цього інституту з наукової роботи.

О.М. Беляєв – визначний учений-педагог, провідний фахівець з методики української мови; автор близько 150 наукових праць, серед яких 3

монографії, 17 підручників (у співавторстві), 4 методичних посібники, десятки теоретичних статей.

З 1959 року по 1962 рік директором Херсонського державного педагогічного інституту ім. Н.К. Крупської був Кузнецов Олександр Дмитрович (фото 136).

Він народився у родині селянина-бідняка у селі Рудніково, Кічмянсько-Городецького району Волгоградської області 25 серпня 1914 року. Після закінчення педагогічного технікуму працював завучем школи в Архангельській області і заочно навчався на факультеті російської філології Вологодського учительського інституту. У роки війни служив у штабі 69-ї армії I Білоруського фронту (фото 137). Визволяв від фашистів Польщу та Німеччину. У 1945 році Кузнецов О.Д. був нагороджений орденом Великої Вітчизняної війни II-го ступеню. Демобілізувався старший лейтенант Олександр Дмитрович Кузнецов у березні 1946 року і приступив до роботи лектором Ізюмського міського партії Харківської області. У період із 1949 по 1952 рік навчався в Київській ВПШ при ЦК КПУ.

У 1952-1954 роках він – виконуючий обов'язки завідувача кафедрою економічних наук, старший викладач політекономії міжобласної Станіславської (нині – м. Івано-Франківськ) партійної школи. У 1954-1958 роки – аспірант Академії суспільних наук при ЦК КПРС (м. Москва), де захистив дисертацію й отримав ступінь кандидата економічних наук.

По закінченні навчання в аспірантурі Кузнецов О.Д. був направлений директором Херсонського державного педагогічного інституту ім. Н.К. Крупської. Він поєднував адміністративну роботу із науково-педагогічною та громадською: член партбюро інституту, депутат міськради, голова комісії по народній освіті, керівник секції політичної економії товариства “Знання”.

4 травня 1962 року Олександр Дмитрович Кузнецову було присвоєно ВАКОМ СРСР звання доцента.

Як директор, він особливу увагу приділяв покращенню наукової роботи у вузі. В цей період найбільш активно у цьому питанні працювали члени кафедри марксизму-ленінізму. Завідувач кафедри М.В. Шорохов працював над докторською дисертацією “Співдружність російського та українського народів у боротьбі за завершення будівництва соціалізму (1953-1958 рр.)”, Л.Т. Кошко – “Формування соціалістичної свідомості колгоспного селянства”, Є.Д.Вербицький – “Агресія буржуазної Франції і зовнішня політика Росії в кінці ХУІІ і на початку ХІХ ст.”, П.М. Выборний – “Комуністична партія в боротьбі за колективізацію сільського господарства”.

Викладач кафедри Є.Д. Вербицький зацікавився історією міста і результатом його пошуків стала публікація праці “Путеводитель по историческим местам Херсона”. (фото 138)

У 1958-1959 роках вийшли з друку “Наукові записки”, де було опубліковано дослідження авторських колективів: кандидата фізико-математичних наук, доцента С.М. Львова, старшого викладача В.Й.Марченка, асистента В.П.Немченка – “Використання швидкісного методу П.Н. Федосєєва для аналізу на вуглець карбідів тугоплавких металів” і “Лабораторна високотемпературна піч”; кандидата педагогічних наук, доцента М.С. Білого, асистента Н.А. Бабаєвої – “Місце лабораторних робіт з фізики у підготовці учнів до трудової діяльності” та праці старшого викладача, інженера В.О. Шебанова – “Лабораторні дослідження зразків наплавлених електродом в середовищі вуглекислого газу”; О.О. Маркова – “Об одной группе геометрических способов точного решения системы линейных алгебраических уравнений ”; кандидата сільськогосподарських наук П.Я. Біленка – “Вплив глибокої оранки на вміст хлорофілу в листях польових культур”; кандидата біологічних наук, доцента В.С.Владимирової – “З досвіду проведення студентами деяких тем курсових робіт із фізіології рослин з основами мікробіології”; старшого викладача В.Л. Брюзгіна – “Про характеристику росту риб”; кандидата педагогічних наук, доцента

Я.Ф.Вінниченко – “Нова концепція мікропроектора з рисувальним апаратом і системою фільмоскопа”.

Кузнецов О.Д. і сам активно займався науковою роботою. У 1961 році під загальною редакцією Олександра Дмитровича вийшло з друку два випуски щорічника праць Херсонського державного педагогічного інституту. За період 1959-1961 років ним було опубліковано 16 друкованих праць, з них 5 – після захисту дисертації.

8 січня 1962 року О.Д. Кузнецов подав клопотання перед Вченою радою вузу і Міністерством освіти УРСР про звільнення його від обов’язків директора у зв’язку із наміром перейти на посаду старшого наукового співробітника, з метою виконання договірних зобов’язань перед Держекономрадою про підготовку до друку низки публікацій (в тому числі монографії) і для завершення роботи над докторською дисертацією.

У грудні 1966 року О.Д. Кузнецова було обрано завідувачем кафедри марксизму-ленінізму. З 1968 року він працював доцентом кафедри політекономії і філософії. У 1977 році Кузнецов О.Д. був звільнений у зв’язку із виходом на пенсію.

За багаторічну сумлінну роботу та успіхи, досягнуті в розвитку народної освіти, Олександр Дмитрович Кузнецов був нагороджений знаком “Відмінник народної освіти”.(фото 139)

РОЗДІЛ VII

Розвиток Херсонського державного педагогічного інституту ім. Н.К. Крупської в 1960- 1980 роках

З 1960-х років ХДПІ переживав новий період у своєму розвитку.

У квітні 1962 році ректором інституту призначили Семенова Сергія Михайловича (1918-2002рр.) (фото № 138).

Він народився у місті Стародуб Брянської області у родині вчителів.

У 1941 році Семенов закінчив біологічний факультет Воронежського університету. У липні цього ж року він був мобілізований і направлений на навчання до Тамбовського артилерійського технічного училища, після закінчення якого був призначений на посаду старшого артилерійського техника у 54 танкову бригаду. Там, у танковій бригаді, Сергій Михайлович пройшов усю війну; був тричі поранений. За бойові заслуги Семенов С.М. був нагороджений орденом “Червоної Зірки”, “Вітчизняної війни” II ступеня, медалями “За взяття Берліну”, “За визволення Праги”, “За перемогу над Германією”.

Після війни Семенов працював на кафедрі зоології Воронежського університету. У 1952 році захистив кандидатську дисертацію і займався науковою роботою у Воронежському, а потім Чорноморському заповідниках.

У 1956 році Семенов С.М. був обраний по конкурсу на посаду завідувача кафедри зоології ХДПІ, через 2 роки його призначили замісником директора з наукової і навчальної роботи.

На посаді ректора Семенов С.М. перебував майже три роки, а потім у лютому 1965 року перейшов на кафедру зоології, де і працював до 1997 року. З жовтня 1965 по грудень 1968 року виконував обов'язки декана природничого факультету. З 1968 по 1973 рр. завідував кафедрою зоології. У 1997 році Семенов С.М. був звільнений у зв'язку з закінченням строку трудового договору.

Семенов Сергій Михайлович написав більше 60 наукових робіт. Відзначений 19-ма бойовими і трудовими орденами та медалями, у тому числі орденом “Трудового Червоного прапора”.

За педагогічний труд у ХДПІ отримав звання відмінника народної освіти України, заслуженого працівника народної освіти України.

Працюючи на посаді ректора Семенов С.М. зробив вагомий внесок у розвиток Херсонського педінституту.

На момент призначення Семенова С.М. ректором інститут мав 3 факультети, 13 кафедр і 3 секції. На стаціонарі навчалося 785 студентів (фізико-математичний факультет - 404 особи, мовно-літературний – 232 особи, природничий - 149 осіб), на заочному відділі – 120 осіб. В інституті працювало 84 викладача, з них: професорів – 1, доцентів – 17, кандидатів наук – 29, старших викладачів – 26, асистентів – 28, співробітників: лаборантів – 34, учбових майстрів – 3, техніків –1, механіків – 3; адміністративно-технічного персоналу – 83 осіб.

На початку 60-х років вийшли Наказ Міністерства вищої та середньої освіти, положення та інформація про організацію загальнонаукового факультету: “особи, які мають вищу освіту непедагогічну і бажають перейти на педагогічну роботу, можуть вступати без іспитів на ІУ курс, а особи, які отримали освіту в учбових закладах, прирівняних до учительських інститутів вступають на ІІІ курс заочних відділів педагогічних інститутів.” У 1962 році в ХДПІ був організований загальнонауковий факультет, який мав 3 відділення:

- гуманітарне відділення зі спеціальностями: російська мова і література, українська мова і література, історія, правознавство, бібліотекознавство і бібліографія, журналістика, іноземна мова, романо-германські мови і література;

- математичне відділення зі спеціальностями: математика;

- агробіологічне відділення зі спеціальностями: біологія, природознавство і хімія, біологія і основи сільськогосподарського виробництва, географія.

Деканом нового факультету був призначений Сагач Федір Петрович, який з 1949 року працював замісником директора ХДПІ з заочного навчання (фото № 139).

Навчальний процес на загальнонауковому факультеті з самого початку будувався з максимальним числом очних занять протягом навчального року. В основу організації навчального процесу були запроваджені уніфіковані навчальні плани вечірньої форми занять. Була проведена значна робота щодо популяризації нової форми навчання без відриву від виробництва. У пресі, по радіо і телебаченню, на зборах роз'яснювали широким колам працюючої молоді переваги навчання на загальнонауковому факультеті. Внаслідок цієї роботи до приймальної комісії інституту надійшло 1068 заяв від вступників. Склали вступні іспити 683 особи (план прийому 412 осіб).

Заняття зі студентами, які жили у місті та приміських селищах, проводились за вечірньою формою, три рази на тиждень по 4 години. Навчались за вечірньою формою 145 студентів I-го та 120 студентів II-го курсів.

Для студентів, які жили в районах області і не мали можливості відвідувати заняття вечірні, ввели заочну форму занять. Крім трьох сесій, для цих студентів організовували періодичні очні заняття та консультації по два рази на місяць в двох пунктах, а саме: в Херсоні, безпосередньо на факультеті, і другий в місті Каховці. На заочній формі навчалось: 159 студентів I курсу, 159 студентів – II курсу та 117 студентів III курсу, разом 435 студентів. Відповідно з положенням про загальнонауковий факультет студенти, які закінчили ці факультети переводилися на II етап навчання по заочній системі у відповідні вищі учбові заклади в залежності від спеціальності, по якій вони були прийняті на загальнонауковий факультет.

Із загальної кількості штатних викладачів інституту на загальнонауковому факультеті працювали: професорів – 1, доцентів та кандидатів наук – 13, старших викладачів – 14, викладачів та асистентів – 37 чоловік.

З кожним роком кількість студентів значно підвищувалась, так у 1962-1963 навчальному році на стаціонарі навчалось вже 965 студентів, а в 1963-1964 навчальному році – 1058 осіб і на заочному відділенні – 631 студент.

У лютому 1962 року в інституті був відкритий ще один навчальний корпус (всього стало 4), в який було переведено кабінети марксизму-ленінізму і педагогіки та загальноінститутська бібліотека (фото № 140, 140А).

В інституті було 18 кабінетів, 17 учбових лабораторій, 3 навчальні майстерні.(фото 140Б,140В) Для них було придбано приладів та устаткування на суму 26.643 крб., серед яких електродвигуни, 25 лабораторних автотрансформаторів, мікрофотометр, дистилятори, мікроскопи, кіноустановки “Україна”, “КПШ” та ін.(фото 140 Г,140 Д)

На агробіостанції знаходились 3 трактори, а в інституті 4 автомашини: ГАЗ-51 – 3 штуки і ГАЗ-64; 2 мотоцикли К-55.

Збільшилась кількість місць в гуртожитку (за рахунок обміну приміщень з військовою частиною). Ректор Семенов С.М. багато зусиль прилагав для зміцнення матеріально-технічної бази інституту. Зі спогадів Семенова С.М.: “Нам вдалося побудувати лабораторний корпус і допоміжні приміщення на агробіостанції інституту, створити там зрошувальну систему зі штучним басейном, закласти розсадник і показову шкільну ділянку. Виросла і зміцніла водна станція інституту на Дніпрі, велику роль у вдосконаленні її роботи зіграли працівники секції фізвиховання і спорту на чолі з її завідуючим Г.З. Овчаренко. Міська адміністрація надала інституту додаткові приміщення під гуртожитки і навчальні лабораторії, які були необхідні інституту. У цей час ми закінчили будівництво актові зали на

700 місць. Причому, великій обсяг роботи був виконаний інститутським студентським будівельним загonom, яким керував старший викладач фізвиховання і спорту Б.Ю. Яшиш.” (фото 140Е)

Велика увага приділялась в інституті і науково-дослідницькій роботі.

Всі кафедри інституту виконали плани науково-дослідницьких робіт за 1962 рік. Краще попрацювали кафедри фізики, методики викладання фізики, вищої і елементарної математики, зоології, російської і української мов. Найбільш успішно поєднували навчальну і наукову роботу доценти Білий М.С., Вінниченко Я.Ф., Львов С.М., Устименко М.П., Скобелев Г.М., Ковальов В.П., кандидат фізико-математичних наук Немченко В.П., старші викладачі Іздебський В.М. і Суботіна Л.М. Значна частина виконаних викладачами робіт мала безпосереднє відношення до практики викладання відповідних навчальних дисциплін в середній школі. Інші роботи були направлені на розв’язання окремих важливих проблем науки, техніки і народного господарства. Наближення науково-дослідної роботи викладачів інституту до потреб школи і вузів було позитивним явищем.(фото 140Ж)

Ректор Семенов С.М. у звіті за 1962 рік виділив деякі причини, які заважали викладачам систематично і активно займатися науково-дослідною роботою: а) щорічне педнавантаження викладачів, в середньому, дорівнює 800-900 годин, а на деяких кафедрах і предметних комісіях ще більше – 1000-1150 годин; б) кафедрам ботаніки, фізики, зоології не вистачало необхідного обладнання; г) сувора необхідність працювати на стаціонарі, заочному відділі, загальнонауковому факультеті (тричі на тиждень ввечері та двічі на місяць у суботу та неділю) та ще й приймати вступні екзамени від абітурієнтів. Річна педагогічна практика студентів IV курсів і піврічна – студентів V курсів негативно позначилася на роботах тих викладачів, які працювали разом з гуртківцями.(фото 140 З)

В ці роки була створена проблемна науково-дослідна лабораторія при кафедрі фізики, в чому велика заслуга її завідуючого доцента Львова Сергія Миколайовича. (фото 141)

Він після закінчення аспірантури при Одеському державному університеті у 1951 році захистив кандидатську дисертацію по енергетиці кристалічної графіки і працював у ХДПІ.

Лабораторія вивчала властивості напівпровідникових матеріалів, пізніше вона стала називатися “Науково-дослідна лабораторія високотемпературних напівпровідникових та спеціальних сплавів”. Співдружність з інститутом проблем матеріалознавства (м. Київ), підтримка заступника директора цього інституту Самсонова Г.В. і самовіддана робота викладачів кафедри Немченка В.П., Марченка В.О., Малька П.Й., Гречка О.Г., Малінського Б.Й., Кучми О.Я., інженера Гончаровського О.С. та інших- все це дозволило зробити нові унікальні відкриття з фізики твердого тіла. В лабораторії було створено унікальний комплекс для проведення вимірювань різних фізичних властивостей металів та тугосплавних сполук у широкому інтервалі температур.(фото 142, 142А)

Наукові дослідження членів лабораторії дозволили підготувати і опублікувати понад 30 робіт у журналі “Порошковая металлургия”, статті у “Докладах АН ССРСР”, “Доповідях АН УРСР”, тематичних збірках, що видавались Інститутом проблем матеріалознавства АН УРСР.

Належну роль в розвитку матеріальної бази лабораторії відігравав і ректор інституту. Зокрема, ректор Семенов С.М. надав в її розпорядження приміщення колишнього буфету та частину майстерні. Його наступник, Богданов П.Є. допоміг пристосувати під лабораторію підвальне приміщення і придбати установку по одержанню зрідженого азоту. Установка коштувала 12 тисяч карбованців, а кафедра мала можливість за рахунок госпдоговірної тематики виділити всього 5 тисяч карбованців. Невистачало 7 тис. крб., кошти були виділені.

В лабораторії виконували наукові випробування співробітники факультету (Немченко В.П., Одинцов В.В., Кучма О.Я., Малько П.Й., Чарнецький В.Г., Гречко О.Г., Малінський Б.Й., перші два з яких захистили докторські, а решта – кандидатські дисертації), вчителі шкіл міста, аспіранти

з міст Києва, Москви, Одеси, Львова, Подольська і навіть з-за кордону (Індія, Франція). Унікальність комплексу зроблених на кафедрі методик приваблювала не тільки аспірантів, а й досить серйозні наукові установи країни. Останнє проявилось в госпдоговірних замовленнях на безпосереднє дослідження різних матеріалів або ж на виготовлення певних установок для замовників, серед яких слід відзначити такі організації, як головний інститут Міністерства електронної промисловості СРСР (м. Фрязіно Московської області), Подільський науково-дослідний технологічний інститут Міністерства середнього машинобудування, інститут проблем матеріалознавства АН УРСР, науково-дослідний інститут металургії Грузинської АН, інститут електронної техніки м. Зеленограда. Серед тих, хто займався науковими дослідженнями в галузі фізики твердого тіла і захистив кандидатську дисертацію по спеціальності “Фізика твердого тіла” на тему “Электрические свойства тугоплавких соединений переходных металлов” був випускник фізико-математичного факультету 1953 року Немченко Валентин Пилипович. (фото 143) Він працював лаборантом кафедри фізики за сумісництвом (1949-1950 роки), а з 1953 року – на посадах асистента, старшого викладача, з 1965 р.- доцента; завідувача кафедри фізики. У 70-х роках був проректором ХДПІ по навчальній і науковій роботі. У 1989 році Немченко В.П. захистив докторську дисертацію по спеціальності “Фізика твердого тіла”, з 1990 року він професор кафедри фізики.

Зараз на факультеті фізики, математики та інформатики працюють діти доцента Львова С.М. і професора Немченка В.П. Це – Львов М.С., доцент, кандидат фізико-математичних наук, директор науково-дослідного інституту інформаційних технологій ХДУ; Немченко О.В. - доцент, кандидат фізико-математичних наук; працювала і донька Львова С.М. Міма Л.С. – доцент, кандидат фізико-математичних наук.

У 1961- 1962 навчальному році кафедру елементарної математики очолив старший викладач Скобелев Геннадій Микитович (фото 144). Вчитель з 20-річним стажем, енергійна ерудована людина, знавець трьох іноземних

мов (англійської, німецької, французької), він був зразком працездатності, наукової цілеспрямованості, сумлінного ставлення до службових обов'язків і за короткий час зумів захопити підлеглих своїми планами, цікавими ідеями, створити на кафедрі творчу пошукову атмосферу. Саме з приходом Скобелева Г. М. помітно поліпшилася робота по впровадженню передового досвіду математичних кафедр інших вузів країни, а також власних новацій. Так, у 1961 році при кафедрі був організований постійно діючий семінар “Актуальні питання сучасної методики викладання математики в школі”;(фото 144-І) у 1962 році вперше на факультеті створено кабінет методики викладання математики, здійснена масова перепідготовка вчителів області з геометричних перетворень; у 1963-1965 рр. сконструйовані перші інститутські навчальні пристрої, навчальна машина “Школяр” з автоматичним переліком програм і автоматизований клас для програмованого контролю знань, розроблені перші власні навчаючі програми для зазначеної техніки (Скобелев Г. М., Басараб М.Д., Артамонов Ю.А., Устименко В.М., Лисенко В.І.) тощо.

Особливих успіхів у своїх новаторських пошуках “кафедра Скобелева”, як її тоді називали, досягла у другій половині 60-х і на початку 70-х років. У 1966 році силами викладачів і лаборантів кафедри було створено кабінет технічних засобів з автоматичним керуванням і проекційною апаратурою (фото 144А, 144Б), уперше в області проведено математичну олімпіаду на сторінках обласних газет “Наддніпряньська правда” і “Ленінський прапор” (Скобелев Г. М., Лисенко В.І.), уперше в республіці проведено обласну очно-заочну математичну телевізійну олімпіаду (Скобелев Г. М., Лисенко В.І., Берман В.П.) і перший математичний КВВ (Берман В.П.). У 1967 році створено перший кабінет обчислювальної техніки, обладнаний електромеханічними лічильними машинами і електронною машиною “Вега”(фото 144В,144Г), розв'язано за допомогою зазначеної техніки першу народногосподарську виробничу задачу, пов'язану з оптимальним розподілом вантажопідйомних кранів у Херсонському морському порту

(Скобелєв Г. М., Турбін А.Ф., Цибуленко В.В.); організовано при середній школі № 20 міста Херсона перший в області спеціалізований клас з поглибленим вивченням математики (Берман В.П., Цибуленко В.В.); розроблено власний діафільм з елементами програмованого навчання (Лисенко В.І.). У 1961 році була створена на громадських засадах школа юних математиків (ШЮМ), яку очолив старший викладач Боровицький С.С.

Першими відвідувачами школи були 7 кращих дев'ятикласників-математиків херсонських шкіл №№ 13, 20, 30. Раз у два тижні вони збиралися в одній з аудиторій інституту, щоб послухати лекції провідних викладачів кафедри: Скобелєва Г. М., Боровицького С.С., Артамонова Ю.А. з деяких питань елементарної математики і під їх керівництвом навчитися розв'язувати важкі задачі. А через рік до ШЮМ було прийнято ще одну групу учнів кількістю в 30 чоловік, з'явився власний статут, навчальний план, розклад занять.(фото 144Д)

У квітні 1963 року відбувся перший випуск школи, а в серпні “шюмівці” успішно склали вступні екзамени до вузів на факультети фізико-математичного профілю.

У 1967 році директором ШЮМ став Берман Віктор Петрович, випускник фізико-математичного факультету 1964 року; викладач кафедри елементарної математики(фото 144Е). ШЮМ з дворічної перетворилась у трирічну, а пізніше прийняла статус обласної. Викладачі кафедри ніколи не ставили собі за мету спеціально готувати учнів до вступу на факультети фізико-математичного профілю, або до олімпіад. Мета ШЮМ була іншою – пробудити в учнів любов до математики, смак до самостійної роботи. Отже, не дивно, що заняття у педінституті дали багатьом з школярів поштовх до серйозних занять наукою. Плідно займаються сьогодні науковою роботою колишні “ шюмівці”, наприклад кандидати фізико-математичних наук Алла Левшинова, науковий співробітник АН Білорусії; Юрій Ковальов, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії ОДУ; Борис Годун,

науковий співробітник Українського фізико-технічного інституту в Харкові; Олександр Война і Олександр Савенков, наукові співробітники інституту кібернетики АН України; Олександр Співаковський, проректор ХДУ, завідувач кафедри інформатики, професор, доктор педагогічних наук, академік Української Академії економічної кібернетики.

Приділяючи велику увагу роботі з вчителями і школярами викладачі кафедри математики не забували і про власні наукові пошуки. Захистив кандидатську дисертацію завідувач кафедри Скобелєв Г. М., працювали над дисертаціями Лисенко В.І., Пилипенко Л.Г., Артамонов Ю.А., Берман В.П., поступили в аспірантуру при ХДПІ Турбін А.Ф., Цибуленко В.В. У 1967 році викладачі кафедри Скобелєв Г. М., Устименко В.М., Лисенко В.І. виступили з доповідями на Всесоюзній науковій конференції з програмованого навчання у м. Одесі, Берман В.П. зробив повідомлення на Першій Всесоюзній конференції з навчального телебачення у м.Москві, у 1967-1968рр. викладачі кафедри Лисенко В.І., Артамонов Ю.А., Берман В.П., Малік В.Ф. доповідали на Республіканському методичному семінарі при Київському педінституті. У 60- ті роки з'являються і перші публікації викладачів кафедри математики у виданнях республіканського і всесоюзного масштабу. Доцент Скобелєв Г. М. написав відомі не тільки в Україні посібники для студентів - заочників педвузів "Елементарна математика (тригонометрія)", "Елементарна математика (геометрія)", "Алгебра висловлень", опублікував ряд статей на сторінках всесоюзного методичного журналу "Математика в школі", посібник для вчителів "Перевірка знань учнів на уроках математики в середній школі", пізніше передрукований у Народній республіці Болгарії, а також розділ у посібнику для факультативних занять з математики у 9 класі. Авторський колектив кафедри (Скобелєв Г. М., Артамонов Ю.А., Берман В.П) підготував підручник для факультативних занять з математики у УІІ класі і посібник для вчителів "Математика в позаурочний час" (Скобелєв Г. М., Берман В.П).

У січні 1963 року із секції іноземної мови було знову організовано кафедру в складі мовно-літературного факультету (завідувач Макарова Зінаїда Сергіївна, старший викладач, (фото 145), яка об'єднала усіх викладачів іноземної мови. Було обладнано кабінет іноземної мови, який мав два класи. Згідно до наказу Міністерства освіти було запроваджено обов'язкове вивчення іноземної мови (замість факультативу) зі складанням державного іспиту на IV курсі всіх факультетів. Було обладнано фонетичну лабораторію для використання сучасних технічних засобів у викладанні іноземних мов. Лабораторія складалась з чотирьох радіофікованих аудиторій на 16-18 місць кожна, у якій здійснювались практичні і самостійні роботи студентів, та апаратної, з якої транслювались записи. Крім того, було 11 кабінетів з магнітофонами для індивідуальних занять (фото 146, 146А). Вцілому було 70-80 радіоточок, які приймали 5 різних програм. Всього на кафедрі було 21 магнітофон, епідіаскоп та вузькоплівковий кіноапарат, 2 фільмоскопи та 1 радіомагнітофон.

У 1963 році на мовно-літературному факультеті було застосовано навчання по двох фахах: рідна мов і література та іноземна мова (як на російському, так і українському відділеннях).

На цей час на кафедрі працювали 9 штатних викладачів, а саме Макарова З.С., Суркова К.С., Маслов Г.В., Нікуєнко Л.С., Хаустович М.В., Смоленська О.А., Караваєва Є.Д., Козик К.Я., Забаринська Л.М. і 10 викладачів з погодинною оплатою. Спецкурс викладали Суркова К.С., Макарова З.С. (англійська мова), Маслов Г.В., Нікуєнко Л.С. (німецька мова).

У 1964 році був створений факультет громадських професій з такими відділеннями: школа молодого лектора, школа ораторського мистецтва, відділення журналістики, художньої самодіяльності, спортивно-масової роботи, школа комсомольського активу, школа профсоюзного активу, школа піонервожатих (фото 147). Декан факультету – доцент, кандидат економічних наук Бучинська Л.М. Після закінчення відповідного відділення факультету

студент-випускник отримував свідоцтво, яке давало право читати лекції, позаштатно працювати співробітником у пресі, бути керівником самодіяльного гуртка, вести інструкторську та судійську роботу в спорті, працювати художником-оформлювачем, директором або завучем на громадських засадах та позаштатним фотокореспондентом, екскурсоводом, організатором інтернаціональної роботи в школі, керівником суспільних організацій, інспектором дитячої кімнати міліції.

У ці роки з великим успіхом проходили в інституті концерти чоловічого ансамбля “Берізка”. Історія його створення почалася в лютневі дні 1960 року, коли юнаки інституту, натхнені наближенням Міжнародного жіночого дня вирішували питання: як привітати милих однокурсниць та улюблених наставниць зі святом. Серед них були старшокурсники: фізматівський активіст і спортсмен Валя Одінцов; математик-гуморист Сашко Черняк; херсонський “соловейко”, біолог Арнольд Кучеров; самодіяльний автор, філолог Володя Сидоренко; перша труба інституту, конферансьє Вася Чарнецький; квінтет першокурсників: філолог – акордеоніст і режисер Льоня Громов; автор пародій і куплетів Віктор Берман; веселий оповідач Гера Везумський; ватерполіст і фізик Адик Сорін, майбутній завідувач райвно Сєва Височенко; а також молодий педагог школи № 30, випускник ХДПІ, незмінний учасник інститутських концертів Сергій Москвичов. Було ухвалено виступити з великим веселим концертом, який дуже сподобався жіночій половині педінституту. Концертні номери: пісні, танці, оркестровка, байки були дуже різноманітні, лунали вигуки “браво” (фото 148,149). Але вершиною успіху став заключний номер концерту – танцювальна сюїта “Чагарник за полярним колом”.

З того часу у юнаків педінституту з’явилася добра традиція – щороку, напередодні 8 Березня веселим жартом, гарною піснею, іскрометним танцем вітати своїх однокурсниць. Завершувалися ці виступи, як і того пам’ятного вечора, танцювальною сюїтою.

Минали роки. Закінчивши інститут, полишили “Берізку” багато з тих, хто створював її, але на їх місце прийшла гідна зміна: тенор-фізик Ігор Кунгуров, “артист балету “ Коля Бабенко, талановитий організатор і художник біолог Толя Постольник, учасники вокально-інструментального ансамблю фізико-математичного факультету у складі Олександра Графа, Василя Прокопця, Володі Фрідсона, Юрія Сироткіна; чоловіча група студентського театру мініатюр: фізик Славко Миронов, хореограф і виконавець жіночих ролей, біолог Сашко Разинський, балагур, співак і контрабасист Сеня Могилянський, хімік Толя Кузнєцов, відомий літфаківський мім Юрко Соколов, початківець-профкомівець Іллюша Коган, футболіст Шурко Черненко. У 70-і, 80- і,90-і роки – нові і нові імена, нові таланти.... Девізом колективу, як і завжди, залишався: тонкий смак, гумор, творчий пошук. Чи не тому всі концерти “Берізки” завжди проходили з великим успіхом і завжди – у переповненій залі.

За час ректорства Семенова Сергія Михайловича інститут розвинувся, зросла кількість студентів і викладачів, тому стара матеріальна база не відповідала новим вимогам. Учбові споруди та гуртожитки були розкидані по різних вулицях міста, та й самі споруди були старими. Міністерство освіти виділило інституту 2,5 мільйона карбованців на будівництво нового великого навчального корпусу, але усі ці проблеми довелося вирішувати новому ректору – 1 лютого 1965 року ним став кандидат історичних наук *Павло Єгорович Богданов*.(фото 150)

Богданов Павло Єгорович (1914 – 1975 рр.) народився у с.Селезнівка Луганської області у сім’ї шахтаря. Закінчив Луганське педагогічне училище, у 1937 році – Луганський педагогічний інститут, історичний факультет. Під час навчання займав керівні посади у комсомольській організації вузу. Після навчання працював вчителем і секретарем комсомольської організації Кадневської сш № 4. У 1940 році був обраний секретарем Луганського обкому ЛКСМУ по школах, потім секретарем з пропаганди.

З початком Великої Вітчизняної війни Богданов П.Є. брав активну участь у створенні комсомольсько-молодіжних підрозділів бійців, загонів народного ополчення, а також у підборі, навчанні та направленні кращої молоді для роботи в тилу ворога, створив комсомольсько-молодіжне підпілля. У 1942 році його було затверджено інструктором спеціального відділу з керівництва підпіллям та партизанським рухом. Через рік Павла Єгоровича, як досвідченого комсомольського працівника, назвали першим секретарем Полтавського, а потім Чернігівського обкомів ЛКСМУ.(фото 151)

За активну роботу по створенню молодіжного підпілля та організацію партизанського руху, за активну роботу по відновленню зруйнованого війною господарства Богданова П.Є. було нагороджено орденами “Червоної зірки”, “Знаком пошани”, медаллю “Партизану Вітчизняної війни” I ступеня.

Після війни він працював на партійній роботі, закінчив Академію суспільних наук при ЦК КПРС, у 1951 році захистив дисертацію “Боротьба американського пролетаріату проти анти робітничої політики реакційного уряду Трумена”.

Після роботи секретарем Смоленського обкому партії, на якій Богданова П.Є. нагородили орденом Трудового Червоного прапора та Золотою медаллю ВДНГ, 22 січня 1965 року його затвердили ректором ХДПІ ім. Н.К. Крупської.

У вузі, працюючи з 1965 по 1975 рр. він виявив значні організаторські здібності. Під його керівництвом інститут став вузом II категорії. Кількість студентів збільшилась майже в 2 рази, кількість викладачів з ученими ступенями зросла з 32 до 64 чоловік, було створено багато нових учбових та наукових лабораторій, кабінетів, кафедр; збудовано студентський спортивно-оздоровчий табір “Буревісник”.(фото 151А)

У 1966 році Богданов П.Є. отримав звання доцента. За досягнуті успіхи він нагороджений знаками “Відмінник народної освіти УРСР”, “Відмінник народної освіти Узбекської РСР”, медалями Н.К.Крупської, “За трудову доблесть”, орденом “Жовтневої революції”.

У 1965- 1966 навчальному році філологічний і фізико-математичний факультети перейшли на 4-річний строк навчання, а на всіх факультетах усіх спеціальностей було введено вивчення курсу “Технічні засоби навчання”. (фото 151Б)

Для підготовки майбутніх студентів були організовані восьмимісячні підготовчі курси, які працювали три рази на тиждень. У 1965 році на курсах навчалось 206 чоловік з робітників і службовців міста. Завідуючим курсів був старший викладач Ясинський О.О.

Згідно наказу Міністерства освіти УРСР при природничому факультеті ХДПІ з березня 1966 року працювали 2-х місячні курси перепідготовки вчителів – біологів.

Відповідно з Положенням про вищі учбові заклади СРСР, затвердженим постановою Ради Міністрів СРСР від 21 березня 1961 р. № 251 та з метою підвищення ролі факультетів у реалізації рішень партії і уряду по забезпеченню високої якості підготовки спеціалістів на основі поєднання з продуктивною працею, подальшому розвитку наукових досліджень і проведенню політико-виховної роботи серед студентів у 1966 році були створені при деканах факультетів інституту і під їх керівництвом вчені ради факультетів, активізувалась науково-дослідна робота кафедр ХДПІ.

У 1965-1966 навчальному році було видано 2 монографії, 60 статей у наукових журналах, проведено 2 вузівські конференції, зроблено 38 докладів на конференціях вузу, 6 – на республіканських, 4- на всесоюзних.

Згідно з наказом Міністерства вищої та середньої спеціальної освіти УРСР за № 116, при кафедрі ботаніки була створена галузева лабораторія по вивченню індивідуального розвитку рослин.

У 1965 році студентами філологічного факультету було виконано доручення інституту мовознавства АН УРСР по вивченню українських говірок населених пунктів Верхнього Рогачика та сіл Катеринівка Великолепетихського району і Виноградове Скадовського району. На кафедрі української мови над цією темою працював викладач Нагін Я.Д.,

який виконував докторську дисертацію “Товори Нижньої Наддніпрянщини” і зібрав діалектичний матеріал 68 населених пунктів.(фото 151В) Викладач Пришва Б.Г. працював над кандидатською дисертацією з теми “Засоби гумору в творах Остапа Вишні”. Матеріал опубліковано в збірнику “Лінгвістичний семінарій”, Дніпропетровськ, 1966 р.

На кафедрі української літератури доцент Лаврунов К.О. працював над темою “Драматургія Панаса Мирного і корифеї українського театру”, викладач Ремішевська Л.К. – над кандидатською дисертацією “Поезія Лесі Українки, вплив її на літературу останньої третини ХІХ ст.”(фото 151Г)

Кафедра російської мови досліджувала питання методики викладання мовознавчих дисциплін в середній школі та у вищому навчальному закладі, теорію і практику складання двомовних перекладних словників, а також словників мови російських і українських письменників. Було надруковано працю Ковальова В.П. “Словник мови Шевченка” в 2-х томах // “Вопросы языковедения.” М. 1966, № 1. (фото 151Д)

Члени кафедри марксизму-ленінізму приймали участь у розробці комплексної проблеми “Закономірності переходу від соціалізму до комунізму”. Розроблялися такі теми: Кузнецов О.Д. “Праця і нагромадження соціалістичної власності”; Кошко Л.Т. “Формування і розвиток комуністичної свідомості колгоспного селянства”, Авдальян М.М. “Нижнє Подніпров’я і Побужжя: економіко-географічна характеристика”; Соколов Д.П. “Співдружність придунайських соціалістичних країн – складова частина пролетарського інтернаціоналізму ”; Нікольський Ю.С. “Піднесення культурно-технічного рівня робітників України в період розгорнутого будівництва комунізму ”; Коровніков Б.Й. “Братерська допомога українського народу казахському в освоєнні цілинних і перелогових земель”; Виборний П.М. “Колективізація сільського господарства на півдні України”.(фото 151Е) Окрім цього старший викладач Авдальян М.М опублікував декілька статей на допомогу учителям і пропагандистам, взяв участь у виданні Української енциклопедії. А завідувач кафедри, доцент

Кузнєцов О.Д. опублікував працю “Развитие производственных и непроизводственных сфер в СССР: закономерности распределения труда внутри общества”.

Завідувач кафедри ботаніки, доцент Сурков В.О. завершив роботу над докторською дисертацією “Фізіолого-морфологічні дослідження апікальної меристеми” (фото151-Ж). Під його керівництвом колектив кафедри виконував комплексну наукову тему “Фізіолого-морфологічні основи онтогенезу рослин”, що увійшла в Державний план УРСР. Крім того, Сурков В.О керував агротехнічною науковою лабораторією, працівники якої надавали практичну допомогу колгоспам і радгоспам Херсонщини в боротьбі за підвищення врожаю сільськогосподарських культур. Зокрема, доцентом кафедри ботаніки Губченко А.О. був виведений новий скоростиглий сорт помідор “Херсонський-І”, який достроково впровадили у сільськогосподарське виробництво, а вона отримала авторське свідоцтво Міністерства сільського господарства і свідоцтво учасника ВДНГ СРСР (фото152).

Кандидат сільськогосподарських наук Дем’яненко В.Д. працював над темою “Про фактори ефективності низинного торфу і можливих шляхах більш раціонального його використання на півдні УРСР”. В 1965 році почав роботу над темою “Вплив гумусових органічних речовин на життєдіяльність вищих рослин”, а також “Розробка раціональних способів використання торфогумусових під плодіві породи і виноградники”. Головний зміст його робіт опубліковано в книзі «Гуминовые удобрения».

Представники кафедри зоології, зокрема, Семенов С.М. працював над темою “Птахи Нижнього Придніпров’я”, а також “Плодовитість птахів в природі і фактори її зумовлюючі”;(фото 152А) Іздебський В.М. розробляв тему “Гризуни Придніпров’я (систематика, екологія, господарське значення і заходи обмежуючі їх численність)”, а також “Екологічні особливості гризунів в умовах зволоження Півдня України”. Іздебським було опубліковано брошуру для місцевого використання в боротьбі з гризунами, а також статті

“До екології мишівки степової на Херсонщині ” в збірнику праць зоомузею АН УРСР, “Ондатра в Херсоні” (“Надніпрянська правда”, 1964) (фото 152 А-І). У зв’язку з організацією фізіологічної лабораторії було звільнено приміщення бувшого тваринника кафедри зоології та обладнано його для утримання піддослідних собак.(фото 152 Б, 152В)

На кафедрі фізики доценти Львов С.М. та Немченко В.П. разом з колективом працівників науково-дослідної лабораторії сконструювали принципово нову апаратуру та прилади для дослідження фізичних властивостей сплавів рідкоземельних металів. Зокрема, вони виготовили електромагніт вагою 2 т та електросилові установи для живлення його струмом. На цій же кафедрі була створена нова апаратура для дослідження теплопровідності і термоелектрорушійної сили в інтервалі температур від -200 до +50°С. Установка була випробувана, градуїрована і знайшла практичне застосування у наукових дослідженнях.

Старший викладач Шаганян Б.Л. працював над кандидатською дисертацією «Исследование красных полуправильных переменных звезд в двух цветах». За матеріалами дослідження опубліковано статтю “Исследование 8 полуправильных переменных звезд в двух участках спектра” (“Переменные звезды.” Т.15, вып. 11).

Кафедра елементарної математики досліджувала, по–перше, ефективність використання технічних засобів у школі та педагогічному вузі. В цьому напрямі працювали асистенти Лисенко В.І., Берман В.П. та доцент Скобелев Г.М. Другий напрям роботи стосувався розвитку математичних здібностей учнів. Ці ж працівники розробили методику проведення телевізійних олімпіад, олімпіад на сторінках газет. Членами кафедри було виконано 3 кандидатських дисертації, 2 монографії, 36 статей, 2 посібника, 2 методичні розробки.

В 1968 році колектив інституту підготував до друку 120 робіт, 93 з яких було опубліковано. У цьому ж році була проведена звітна наукова конференція кафедр інституту за 1967 рік. Підсумки науково-дослідної

роботи підвів проректор з навчально-наукової роботи, кандидат педагогічних наук, доцент А.Д.Гончар (фото 152 Г). У 1969 році ХДПІ спільно з Міністерством освіти УРСР та науково-дослідними інститутами педагогіки та психології УРСР провів республіканську науково-педагогічну конференцію, присвячену 100-річчю від дня народження Н.К. Крупської. (програма 152 Д)

Займалися науково-дослідною діяльністю і студенти інституту. Проводились студентські наукові конференції – 1964 р., звітні наукові конференції – 1966 р. Студенти філологічного факультету випускали збірник рукописних робіт, газету “Радянський філолог”; до 100-річчя з дня народження В.І.Леніна вийшов збірник студентських наукових робіт “Студенти -Іллічу”. (фото 152 Е,152 Ж)

Плідно працювало студентське наукове товариство, зокрема його гуртки: краєзнавчо-історичний, де нараховувалось 33 студенти (керівник – викладач історії УРСР М.М. Авдальян), психологічний і педагогічний працювали при кафедрі педагогіки (в них нараховувалося відповідно 12 і 10 студентів), зоологічний гурток (керівник – кандидат біологічних наук О.Е.Бориско) нараховував 22 студенти; фізіологічний - 10 студентів; гурток методики біології – 11 студентів; у ботанічному гуртку працювало 28 осіб, а у хімічному – 32.

У 1962 – 1963 навчальному році члени історичного гуртка провели три тематичних екскурсії по Херсонському обласному архіву, де ознайомилися із методикою опрацювання архівних справ. Темі екскурсій були такі: “Архівні документи про населення Херсонщини в кінці XVIII ст.”, “Матеріали про революційне минуле нашого міста”, “Соціалістичне будівництво в роки післявоєнних п’ятирічок за документами Херсонського архіву”. Гурток провів декілька занять: “Заснування Херсона”, “Херсонські катакомби”, “Суворов у Херсоні”, “Правда про касперівську “чудотворну ікону”, “Герої 1812 року на Херсонщині”.

У 1967 році вперше студентські наукові роботи потрапили на республіканський конкурс, на якому робота студента IV курсу фізико-математичного факультету Гузаря В. “Вивчення ефективної довжини хвиль об’єктиву I-17 асперокамери” отримала III премію. Студенти природничого факультету Акішина В. (III курс), Новосьолова Л. (III курс), Могілянський С. (IV курс) прийняли участь у I Всесоюзній студентській науковій конференції по фізіології травлення. У 1968 році науково - дослідні роботи цих студентів потрапили на Республіканський конкурс, присвячений 50- річчю ВЛКСМ і були нагороджені I-ю премією та грамотами Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти УРСР і ЦК ЛКСМУ.

Робота студентки V курсу природничого факультету Бабійчук Алли “Критика сучасного ідеалістичного напрямку у фізіології вищої нервової діяльності ленінської теорії відображення (філософські проблеми ретикулярної формації головного мозку)”, підготовкою якої керували доценти Лукацький Р.О. і Шорохов М.В., у 1970 році була відзначена I премією на республіканському турі Всесоюзного конкурсу студентських робіт із суспільних наук і була надіслана на Всесоюзний тур конкурсу, присвяченого 100-річчю від дня народження В.І.Леніна. Робота була відзначена дипломом II ступеня і медаллю конкурсу. Сьогодні Бабійчук А.М. керівник відділу акредитації та ліцензування Херсонського державного університету, доцент кафедри хімії, їй присвоєно звання “Відмінник освіти України”.

У 1967 році в інституті була створена рада молодих вчених, до якої входили Явоненко О.Ф. (голова ради), Орлов С.І., Дунаєв О.П., Утьосова З.А., Блінов В.П., Громова Т.М., Турбін А.І. Рада активізувала і координувала роботу молодих науковців, допомагала студентському науковому товариству.

У 1966 році на філологічному факультеті було відкрито відділення, яке готувало викладачів російської мови і літератури для середніх шкіл Узбекської РСР та Каракалпакської автономної СР. Кожного року від 25-ти до 100 студентів закінчували його. (фото 153, 153А)

На землі Афганістану загинув випускник філологічного факультету Ергашев Ширмухамед, який посмертно нагороджений орденом Червоної Зірки.(фото154)

Останній випуск цього відділення відбувся у 1994 році.

У 60-х роках в інституті працювали викладачі восьми національностей:
українців – 69; росіян - 54; євреїв - 6; білорусів - 5;
татарів - 1; вірменів - 1; литовців - 1; караїмів - 1;
навчались студенти 12 національностей:
українців – 911; росіян - 353; каракалпаків- 50; узбеків – 48;
євреїв - 44; казахів - 20; білорусів - 12; таджиків - 9;
татарів - 4; корейців - 4; грузинів - 2; греків - 1.

У вересні 1968 року згідно з наказом Міністерством освіти УРСР на основі кафедри марксизму-ленінізму було організовано дві: кафедру історії КПРС і наукового комунізму та кафедру марксистсько-ленінської і політичної економії. Завідуючим кафедрою історії КПРС та наукового комунізму було затверджено доцента, кандидата історичних наук Нікольського Юрія Сергійовича, який пізніше завідував відділом викладання суспільних наук у Міністерстві освіти Російської Федерації.

Кафедрою марксистско-ленінської філософії і політичної економії з вересня 1968 року по жовтень 1972 року завідувала доцент, кандидат економічних наук Бучинська Людмила Максимівна.

У 1969 році в інституті вже працювали на 16 кафедрах 149 викладачів, 49 з яких мали вчені ступені і звання. При кафедрах діяли 32 кабінети і лабораторії, з яких 3 галузеві науково-дослідні.

До 1970 року кандидатські дисертації зхистили: Єрьомкін А.І., Петухов Є.І., Кучма О.Я., Губченко А.О., Шаганян Б.Л., Авдальян М.М., Москов М.В., Іздебський В.М., Левашова Н.О., Лукін М.Ф. Завершили роботу над дисертаціями: Савчук В.М., Бабаєва Н.А., Пришва Б.Г., Пилипенко Л.Г., Бондарчук Ю.В., Утьосова З.А. 52 викладача склали кандидатські екзамени повністю або частково.

Першим післявоєнним доктором наук став Сурков Василь Олександрович (1921-1997)(фото 154 А).

Він народився 20 лютого в селі Богатирі Іванівської області в родині селянина.

У 1940 році закінчив відділення природознавства Ярославського учительського інституту.

З 1940 до 1946 року перебував на військовій службі мотористом морської авіації Тихоокеанського флоту (фото 154 Б). В 1950 році Сурков В.О. закінчив Ленінградський державний педагогічний інститут ім. О.І.Герцена, працював вчителем біології в школі.

В 1955 році під керівництвом академіка Ф.Д.Сказкіна закінчив аспірантуру зі спеціальності “фізіологія рослин” і захистив дисертацію на здобуття вченого ступеня кандидата біологічних наук на тему: “Розвиток та галуження колоса жита Вятка”. В 1970 році він захистив дисертацію на здобуття вченого ступеня доктора біологічних наук на тему: “Фізіолого-морфологічні дослідження апікальної меристеми”. В цьому ж році В.О.Суркову присвоєно вчене звання професора кафедри ботаніки Херсонського державного педагогічного інституту, де викладав курси загальної ботаніки та фізіології рослин.

В.О.Сурковим досліджено та описано морфогенез жита, пшениці, вівса, проса, кукурудзи, рису, ячменю та розгалуженого жита Цицина. Внаслідок проведених дослідів з експериментальної зміни морфогенезу жита з розгалуженими колосами.

Під його керівництвом колектив кафедри виконував комплексну наукову тему “Фізіолого-морфологічні основи онтогенезу рослин”, що увійшла в Державний план УРСР. Окремі розділи цієї теми успішно розроблялися асистентами кафедри в якості дисертацій.

Крім того В.О.Сурков керував науково-дослідною роботою за госпдоговорами з Міністерством сільського господарства УРСР та радгоспами Херсонської області.

Був членом Наукової Ради АН УРСР з проблеми “Наукові основи раціонального використання і охорони рослинного світу”.

За участь у Великій Вітчизняній війні В.О.Сурков нагороджений медалями “За перемогу над Японією”, “20 років Перемоги у Великій Вітчизняній війні”, “50 років збройних сил СРСР”, орденом Вітчизняної війни I ступеня.

За успіхи в навчальній та науковій роботі Міністерство освіти УРСР нагородило В.О.Суркова значком “Відмінник народної освіти”.

В інституті у той час існували курси медсестер, які очолював старший викладач Горбенко М.М. Студентам II курсу, які повністю виконали навчальний план і склали випускні экзамени з дисциплін: медична допомога при травмах; догляд за ураженими і хворими, радіаційні ураження і захист від них було присвоєно кваліфікацію медичної сестри цивільної оборони і видано свідоцтва згідно Положенню про підготовку сестер цивільної оборони.

У ці роки активно проводилась виховна робота, студенти брали участь у художній самодіяльності; існували такі колективи: хор, жіночий вокальний ансамбль (фото 154 В), танцювальний колектив, естрадний та духовий оркестри.

У 1966 році викладач фізико-математичного факультету Чарнецький В.Г. був відряджений у Москву на Перший Всесоюзний фестиваль студентських театрів естрадних мініатюр. Поїздка дала поштовх для створення подібного театру на фізматі. Його виступи мали величезний успіх не тільки серед студентської публіки. Отже, не дивно, що незабаром колектив переріс в інститутський. Разом із фізматівцями С.Кравченко, Л.Матяш, С.Мироновим у стемівських концертах брали участь філфаківці Л.Бондар-Яцина, Т.Михайлова-Хома, біологи О.Разинський, С.Могилянський, А.Кузнецов, а пізніше студенти ЗТФ Г.Звонарьов, О.Бабанін, В.Волков та інші. Виступи СТЕМу суттєво доповнював фізматівський естрадний ансамбль під керівництвом О.Графа, в якому грали гітарист В.Заводяний,

контрабасист В.Бобурець, акордеоніст В.Берман, ударник Ю.Сироткін, трубач В.Прокопець і співали В.Фрідсон, Т.Чорна.

Пізніше від фізматівського СТЕМу відокремилась частина колективу і створила агітбригаду, яка з часом стала інститутською, а незабаром перетворилась у політичний театр. Заслуги цього аматорського колективу під керівництвом В.Новіка справді видатні. Агітбригада “Пошук” стала переможцем республіканського конкурсу політичних театрів і агітбригад. За успішні виступи “Пошук”, в якому переважну частину становили фізматівці, зокрема М.Іоффе, О.Сотник, Т.Злобіна, В.Кухта, О.Ізнюк, Т.Кондратюк та інші, був відряджений для виступів перед робітниками ударних комсомольських будов у Ленінградській, Псковській і Новгородській областях, перед колективами трудівників Кіровського та Іжорського заводів. Агітбригада і СТЕМ брали участь у студентських фестивалях у містах Тирасполі, Донецьку тощо. Студенти вузу підтримували багаторічні зв'язки і дружбу зі студентами Шауляйського педінституту Литовської РСР, брали участь у традиційному святі пісні і танцю у м.Шауляй.

З метою піднесення рівня естетичного виховання студентів, на підставі пропозиції Вченої ради інституту в 1967 році була створена художня рада у складі 11 чоловік.

В інституті часто проводилися зустрічі з видатними людьми: поетами, письменниками, артистами, ветеранами Великої Вітчизняної війни. В гостях у студентів ХДПІ були видатна радянська розвідниця, наша землячка Марія Фортус (фото 155), співачка Майя Кристалінська, старий більшовик В.І.Іванов, який бачив і слухав В.І.Леніна, колишні в'язні концтабору в Бухенвальді, відомий актор та режисер Євген Матвеев. (фото 155 А)

Неодноразово був у Херсонському педінституті письменник Олесь Гончар. Про хвилюючу зустріч зі студентами, викладачами, працівниками вузу 23 травня 1966 року свідчить такий лаконічний запис: “Зустріч в Херсонському педінституті. Вінець всієї поїздки. Студенти виступають... Мудрі слова”.

Під час зустрічі зі студентами у 1970 році Олесь Гончар розповів про поїздку в Японію, про те, як там розв'язуються проблеми освіти і виховання, а згадавши про повість “Бригантина”, сказав: “Мене надихнула одна із шкіл Херсонщини, я хотів привернути увагу громадськості до проблеми навчання і виховання” (фото 156, 157). Дружні стосунки зв'язували Олеся Гончара і завідувача кафедри української літератури, кандидата філологічних наук, доцента Параскевича Павла Кіндратовича, який вже у сучасний період випустив літературно-критичний збірник “Олесь Гончар і Херсонщина”.

В інституті активно діяло спортивне товариство, працювали секції з 10 видів спорту.

На початку 60-х років вагомо виступали фехтувальники інституту під керівництвом третьокурсника фізико-математичного факультету С.Селіванова. Вони стали призерами міста і області.

Добра слава йшла про команду гімнастів, за яку успішно виступали першорозрядники П.Бутенко, І.Кунгуров, В.Одінцов, Л.Мойсеєнко, Я.Плоткін.

Помітно розвивались водні види спорту – парус (А.Балкін), веслування (Є.Піскурова-Барбіна, Д.Вельдбрехт, М.Верещака, Л.Безгіна, Л.Шимко, Ю.Пальшин та інші) (фото 154 Г), акробатика (О.Дідовець, В.Черніков, А.Шапіро, В.Татаринцева); легка атлетика (К.Мойсеєнко, В.Сорин, Т.Шевченко); настільний теніс (Ф.Лозинський, К.Таран); художня гімнастика (Л.Бігдан, І.Макарова).

У 60-і роки в інституті пишались фізматівцями – майстрами спорту з боксу, чемпіонами України В.Цибуленко і О.Кравцем, членом олімпійської команди СРСР з кульової стрільби Т.Ташликовою.

У 1964 році чоловіча команда інституту зайняла I місце у змаганнях по спортивній гімнастиці на XI Республіканській спартакіаді студентів педвузів УРСР і була нагороджена Грамотою Міністерства освіти УРСР і Української ради ДСТ “Буревісник”.

У 1968 році колектив ХДПІ у конкурсі – огляді спортивних клубів УРСР зайняв III місце і був нагороджений грамотою Української ради ДСТ “Буревісник”.

За наказом №11 ректора інституту Богданова П.Є. від 12 березня 1971 року проводився огляд-конкурс по будівництву та благоустрою спортивної бази інституту. У документі зазначалося: “Надаючи великого значення громадському почину в будівництві та благоустрою спортивної бази з метою створення необхідних умов для проведення учбових занять з фізичного виховання, а також для розвитку масової роботи по впровадженню фізичної культури і спорту в побут студентів, викладачів та співробітників інституту розпочинається будівництво спортивної бази в с. Нова Олексіївка (сучасне с.Лазурне) Скадовського району”.

З 1966 року студентські будівельні загони працювали в цілинному радгоспі “Красная Пресня” у Казахстані, на спорудженні Каховської зрошувальної системи, на будівельних майданчиках області. Щойно прийняті у вуз першокурсники надавали допомогу трудівникам сільського господарства Білозерського району, підшефному радгоспу на збиранні овочів.(фото 157 А, 157В)

У листопаді 1967 року Херсонському державному педагогічному інституту ім. Н.К.Крупської виповнилось 50 років. За піввіку з його стін вийшло понад 19 тисяч педагогів, з них 10 тисяч трудилось в школах Херсонської області. Біля 100 кандидатів наук працювали у вузах і науково-дослідних інститутах країни. Сотні вихованців інституту стали заслуженими учителями УРСР. Серед них Адамович М.А., Задорожня О.В., Іванченко П.Ф., Лянна М.С., Маринич О.М., Михайловська Г.М., Плахтій П.К. (фото 159), Полтавська П.Д., Рожко П.С., Соловей Г.Ф., Слідкевич К.П. (фото 160). Ткаченко Т.А., Чубенко К.С. та багато інших. Випускники інституту були і серед членів Національної Спілки письменників України. Це – І.С.Плоткіна, О.Д.Трибушний, М.А.Фомуляєва, А.Дрозд.

Алевтина Дрозд (1917-1996рр.) – відома херсонська письменниця, поетеса, член спілки письменників України з 1953 року. Вона народилась в Східному Сибіру на станції Азея в сім'ї залізничника. Під час другої Світової війни працювала на заводах Казані та Москви. По війні переїхала до Херсона, де закінчила ХДП. 12 книжок для дітей випустила в світ А.Дрозд.

Її поема “Мальчики с Карантинного” на Всесоюзному конкурсі у Москві отримала перше місце і була надрукована у Всесоюзному “Збірнику творів про Велику Вітчизняну війну”. Останню збірку лірики “Стоит каштан в осенней позолоте” Алевтина Дрозд написала для дорослих. До ювілею рідного інституту А.Дрозд написала вірш.

Мой литфак

Пятьдесят. А это очень здорово!
Институт – ровесник Октября...
Вот и парк, и рядом дом Суворова,
И о нем я говорю не зря.
Сизой дымкой даль речная курится,
Поднимает ветер ералаш...
Та же дверь парадная на улицу,
Те ж ступеньки на второй этаж.
Окна настезь, как тогда, раскрытые,
И веселых перемен галдеж...
Небо нынче серое, сердитое,
Лист кленовый на плече, как брошь.
И хоть осень не крутого норова,
Но она уже видна во всем.

Я стою на улице Суворова

И гляжу, гляжу на этот дом.
И любовь растет к нему огромная,
Тянется воспоминаний нить.

Мой литфак, мое призванье скромное,
Мне ль тебя не помнить, не любить?!
Здесь “Наукой побеждать” Суворова
Был пронизан твой нелегкий труд.
Ты сегодня именинник. Здорово!
Сил тебе и счастья, институт!

На Херсонщині добре відоме ім'я поета, письменника і публіциста Леоніда Пилиповича Куліша (1924-2002 рр.) (фото 160 А, 160 Б). Він народився у селі Пустоварівка Сквирського району на Київщині в сім'ї селянина-бідняка. Учасник Великої Вітчизняної війни, нагороджений орденом Вітчизняної війни 1-го ступеня, медалями. Леонід Куліш завідував відділами у редакціях районних газет Миколаївщини та Херсонщини. У 1959 році він закінчив Херсонський пед. інститут. Працював старшим редактором Херсонської студії телебачення, завідував літературною частиною обласного музично-драматичного театру, викладав у рідному вузі. Л.П.Куліш з 1958 року член Національної Спілки письменників України, довгий час керував обласним літературним об'єднанням. Його творча спадщина (а це понад 20 збірників віршів, оповідань, новел, повістей) користується незмінною увагою земляків. Дві доньки і онука Л.Куліша теж закінчили філологічний факультет Херсонського державного педагогічного інституту.

Борис Непомнящий – відома в Херсоні особистість. Відомий він як авторитетний педагог, чудовий публіцист й невтомний дослідник історії єврейського народу. Його люблять за доброту, чуйність й тонкий розум.(фото 160 В)

Народилась ця талановита людина в Херсоні 8 березня 1925 року. Закінчив Ташкентське стрілково-мінометне училище. Воював на 3-му Українському і 1-му Білоруському фронтах. Нагороджений: медаллю “За відвагу”, двома орденами Червоної зірки, орденом Вітчизняної війни 1 ступеня, орденом Богдана Хмельницького. Був двічі поранений. Військове звання – гвардії капітан. Брав участь у розмінуванні Херсонської області.

Закінчив Херсонський педагогічний і Харківський медичний інститути. Згадують Бориса Зинов'євича добрим словом колишні курсанти Херсонського морехідного училища морського флоту, де він працював командиром роти, і колишні вихованці Виноградівського дитячого будинку, як свого директора, і в різноманітних навчальних закладах Херсона і області, де він займав різні посади.

Досвід дослідницько-пошукової роботи Борис Зинов'євич використав під час збору експонатів для створення музею “Історія євреїв Херсонщини” при єврейському Благодійно-общинному Центрі “Хесед Шмуель”. Ось вже третій рік він очолює музей, який став під його керівництвом одним із кращих на півдні України. У 2004 році вийшла його історико-документальна повість “Херсон єврейський. Трагедии и судьбы”. Презентація цієї книги відбулася в ХДУ.

Випускник ХДПІ 1958 року Вірліч Август Ернестович став відомим херсонським краєзнавцем, істориком і журналістом. У 2005 році він отримав довічну іменну стипендію Президента України В.Ющенка.(фото 160 Д)

У ці ювілейні роки на 4 факультетах (філологічному, фізико-математичному, природничому і загальнонауковому) навчалось 3262 юнаків і дівчат, в тому числі 1216 чоловік за денною, 2046 – за заочною формами навчання. На 15 кафедрах працювали 126 викладачів, 55 лаборантів. 38 чоловік мали вчені ступені та звання. Значна кількість їх – вихованці рідного вузу. Науковою роботою займалися 85 викладачів, 50 – працювали над кандидатськими дисертаціями, 13 – над докторськими; 22 доцента вели дослідження за плановою тематикою.(фото 161,162)

Далеко за межами Херсонщини були відомі праці викладачів вузу – монографії і посібники доцентів М.С.Білого, А.Д.Гончара, В.П.Ковальова, О.Д.Кузнецова, старшого викладача П.М.Борка. Доцент К.О.Лаврунов видав збірку оповідань під назвою “Конвалії” і роман “Грози над Дніпром”.

У вузі діяли 28 кабінетів і учбових лабораторій, 2 майстерні, 3 наукові лабораторії. Було споруджено водну станцію на Дніпрі, у спортивно-

оздоровчому таборі на березі Чорного моря щорічно відпочивали близько тисячі студентів і працівників інституту. До цієї ювілейної дати було відкрито музей Херсонського державного педагогічного інституту ім. Н.К.Крупської, збудований новий гуртожиток. (фото 163)

За успіхи у справі підготовки і виховання висококваліфікованих спеціалістів для народної освіти та у зв'язку з 50-річчям з дня заснування у 1967 році вуз був нагороджений Почесною Грамотою Президії Верховної Ради УРСР та пам'ятним прапором Херсонського обкому КП України і облвиконкому.

Потреба економіки в робітничих кадрах спрямовувала вищу педагогічну школу на підготовку фахівців із трудового навчання. До цієї справи було залучено фізико-математичний факультет Херсонського державного педагогічного інституту ім. Н.К.Крупської, де з 1 вересня 1969 року розпочато підготовку студентів за спеціальністю “Загальнотехнічні дисципліни, праця та фізика”. На денну форму навчання тоді щорічно набирали 50 студентів. Офіційно створення відділення загальнотехнічних дисциплін, праці й фізики на фізико-математичному факультеті, згідно наказу Міністерства освіти, відбулося в січні 1970 року. З 1972 року за підготовку вчителів трудового навчання відповідала кафедра загальнотехнічних дисциплін, яку було створено після розукрупнення кафедри методики фізики. На кафедрі, яку очолював кандидат технічних наук, доцент С.А.Оберніхін, працювали 7 чоловік. Уже в лютому 1972 р. за вказаною спеціальністю навчалися, разом із заочниками, 375 студентів.

Перший випуск учителів загальнотехнічних дисциплін, праці і фізики відбувся – в 1973 році. Цього ж року ректор педінституту П.Є.Богданов звернувся до Міністерства освіти з проханням про відокремлення зі складу фізико-математичного факультету спеціальності “Загальнотехнічні дисципліни і праця” в окремий загальнотехнічний факультет, який відкрився у 1973 році. Першим деканом став доцент Одінцов В.В., випускник ХДПІ 1960 року. Сьогодні він професор кафедри фізики, доктор фізико

математичних наук, дійсний член (академік) Міжнародної академії екології і безпеки життєдіяльності (м. Санки-Петербурґ), дійсний член (академік) Академії зв'язку України (м. Одеса). Свого часу факультет очолювали доценти: Москвічов С.К. (1976 – 1978рр.), Літвінов Б.Д. (1978 – 1985 рр.), Рудомьоткін В.П. (1985 – 1986 рр.), Казанчан А.К. (1986 – 2001 рр.).

У 1970 році була утворена кафедра анатомії людини і тварин, яку очолив кандидат біологічних наук, доцент Лукацький Р.О. Разом з ним працювали: кандидат біологічних наук, ст. викладач Утьосова З.А., ст. викладач Новосьолова А.В., кандидат медичних наук, доцент Зверова М.М., доцент Простецов П.А., лаборанти Ремінь М.Ф., Петренко Л.Є.

В той час колектив кафедри об'єднувала загальна ідея, загальна наукова задача: пошук критеріїв оцінки і шляхів забезпечення вітальності органів травлення. В електрофізіологічній лабораторії зацікавлено працювали викладачі і студенти. Матеріали наукових досліджень друкувалися в союзних і республіканських виданнях, увійшли до академічного “Руководства по физиологии” (“Физиология пищеварения” – Л. “Наука” – 1976 г.)

У 70-і роки діяльність математичних кафедр факультету була спрямована на здійснення реформи шкільної математичної освіти. В цей час всі досвідчені викладачі залучались до читання лекцій на курсах вчителів з питань підготовки до роботи за новими програмами, а також до проведення численних семінарів з вибраних питань шкільної математики. У ці роки математичне відділення фізико-математичного факультету перейшло у тимчасове приміщення на вулиці Морській, 13. На фізматі з'явилися дві нові спеціальності “Математика і фізика” та “Фізика і математика”. Вперше переддипломна педагогічна практика студентів факультету була проведена у середніх профтехучилищах № 18, 21 м. Херсона. Успішно захистили дисертації науковці фізмату: Шаганян Б.Л., Пилипенко Л.Г. (1970р.), Лисенко В.І., Москвічов С.К. (1973р.), Плоткін Я.Д. (1978р.).

Пізніше пройшло переформування математичних кафедр (1978р.) з метою зосередження на одній кафедрі (математичного аналізу) спеціалістів, які обслуговували б математичне відділення, а на другій (кафедрі математики) – тих, хто читав би на нематематичних спеціальностях; першу кафедру очолив доцент Мельник І.І., другу (за відсутністю Скобелева Г.М.) – доцент Мерзлякова М.А.

У 1971 році Скобелев Г.М. залишив посаду завідуючого кафедрою математики. Видний спеціаліст, активний науковець, котрий вільно володів англійською, німецькою та французькою мовами, він якнайкраще підходив для місії експерта ЮНЕСКО в Індії, радника міністерств освіти Народної Демократичної Республіки Йемен, а потім і Демократичної Республіки Афганістан.

Геннадій Микитович створив для національних шкіл принципово нові програми, виготовив взірці унаочнення з математики, написав англійською мовою десятки підручників для учнів, книги і методичні посібники для вчителів, прочитав для них і для викладачів столичних університетів сотні лекцій, взяв участь в розробці проекту ліквідації майже суцільної неграмотності серед афганців тощо. Цим просвітительським клопотам було віддано мало не десять років.

У 1972 році в інституті був створений науково-дослідний сектор, який поживав роботу викладачів у цьому напрямку.

За рішенням парткому і вченої ради інституту від 24 грудня 1970 року про видання нарисів з історії Херсонської області було затверджено склад авторів і редколегію, до якої увійшли: доцент Богданов П.Є., доцент Бучинська Л.М., доцент Домбровський Ю.Ф., доцент Нікольський Ю.С., викладач Юрковська О.Т. Так, завдяки зусиллям авторського колективу, вийшла у світ книга “Історія міст і сіл Херсонської області”. А викладач Авдальян М.М. взяв участь у виданні Української Радянської енциклопедії.

Цього ж року колективом науковців інституту було надруковано 119 робіт, в тому числі біля 10 книг. Зокрема, Білий М.С. “Методика викладання

фізики в 6-7 кл.”; Бучинська Л.М. “Використання матеріалів конкретної економіки в курсі “Суспільствознавство” (методичний посібник); Скобелев Г.М. “Математические машины и программирование”.

У період 1970 – 1975 років захистили кандидатські дисертації Н.А.Бабаєва, Ю.В.Бондарчук, С.С.Венгер, О.Г.Гречко, Т.М.Громова, Ф.П.Дроздов, Л.І.Іванова, Г.О.Івашина, В.І.Лисенко, Б.І.Малинський, С.І.Москвічов, П.І.Малько, Ж.Н.Нусінова, В.В.Одинцов, С.І.Орлов, Л.Г.Пилипенко, Б.Г.Пришва, П.К.Параскевич, М.І.Пентиліук, Д.П.Соколов, З.А.Утьосова; докторські дисертації Р.О.Блукацький (фото 163-І), І.В.Рибінцев, О.Ф.Явоненко, який у 1973 році став проректором з наукової роботи, а у 1974 році його було переведено на посаду ректора у Тернопільський педагогічний інститут. Зараз Явоненко Олександр Федорович, доктор біологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України очолює Чернігівський державний університет ім. Т.Г.Шевченка.

У 1974 році доценту М.С.Білому було присвоєно звання професора.

Серед тих, хто захистив докторську дисертацію був *Ковальов Віктор Павлович* (1920-2002 рр.), кандидат філологічних наук (1956 р.), доцент (1957р.), доктор філологічних наук, професор(1976р.), який закінчив Одеський державний університет. (фото 163 А)

Він працював безперервно у ХДПІ з 1946 року, 15 років був завідувачем кафедри російської мови, 10 років – деканом філологічного факультету.

Крім посібників та підручників з російської мови (“Практикум по современному русскому языку”, “Современный русский литературный язык”, “Выразительные средства художественной речи” та ін.), Віктор Павлович надрукував роботу зі стилістики української мови “Виразальні засоби українського художнього мовлення”. У 1995 році вийшла книга його автобіографічних спогадів “Покоя нет” (“Записки коренного херсонця”).

Ковальов В.П. - заслужений працівник вищої школи України, відмінник народної освіти України та Узбекистану, Почесний громадянин Херсону, нагороджений медаллю ім. А.С. Макаренка. (фото 163 А-І)

За станом на 1 січня 1974 р. в інституті працювало професорів, докторів наук 5 чоловік, кандидатів, доцентів – 66 чоловік. У порівнянні з 1971 р. кількість осіб з вченими ступенями та званнями збільшилась на 20 чоловік.

З червня 1975 р. при інституті було створено службу науково-технічної інформації з метою підвищення ефективності науково-дослідної роботи та навчально-виховного процесу. Надавалася інформація про науково-дослідну роботу інституту і проблеми вищої школи.

У ці роки здійснювалась науково-дослідницька співпраця факультетів інституту з вузами, школами і підприємствами міста і країни. По лінії науково-методичної та навчальної роботи така практика встановилася у фізико-математичного факультету із Київським та Слов'янським педінститутами, природничого факультету з Московським обласним, Тернопільським та Уманським педагогічними інститутами; загальнотехнічного факультету – з Московським та Київським НДІ по вдосконаленню методики трудового навчання. Ведучі викладачі російської мови регулярно обмінювалися досвідом з Житомирським, Миколаївським, Запорізьким, Київським педінститутами, Дніпропетровським, Ташкентським, Бухарським, Самарським університетами. Зв'язки такого характеру поширювалися навіть за кордони держави, зокрема, здійснювалась співпраця з Шуменським вищим педінститутом Народної республіки Болгарія.

Щорічно 12-15 тем розроблялося у вузі за планами Академії Педагогічних Наук СРСР. Значна частка наукових досліджень здійснювалась для підприємств держави. Наприклад, за замовленням Ровенського виробничого об'єднання "Азот" було проведено ряд наукових досліджень по розробці методів вилучення соленистих шлаків з відходів промивного відділу сірчаноокислотного виробництва на кафедрі загальнотехнічних дисциплін. Кожного року по 10-15 тем розроблялося на госпрозрахункових умовах. На

основі наукових досліджень працівниками інституту було отримано 12 авторських свідоцтв (з 1976 по 1980 роки). Сумарний прибуток від втілення у виробництво наукових розробок працівників інституту становив 4,5 мільйони карбованців. Було прийняте рішення про серійний випуск гідроциклічних установок в XI п'ятирічці, які були розроблені викладачами інституту – Болдирєвим А.І., Борькиним А.І.

За п'ять (1975-1980) років було опубліковано більше шестидесяти підручників і науково-методичних посібників для шкіл, педучилищ та педінститутів.

Залучалась до науково-дослідної роботи і студентська молодь. У вузі було створено і реально діяли 35 наукових гуртків, в яких було зайнято 80% студентів. При кафедрі педагогіки і психології працювало 5 наукових гуртків, в яких брали участь понад 40 студентів. Більше як 300 студентів працювало над науковими рефератами під керівництвом викладачів кафедр суспільних наук. Студентське наукове товариство провело звітну конференцію, присвячену 50-річчю утворення СРСР, в якій взяли участь 82 майбутніх фахівця з трьох факультетів. (фото 163 Б)

У 1975 році з 2043 студентів до наукової роботи було залучено 1500 чоловік. На 17 кафедрах інституту в роботі гуртків брали участь 679 студентів. На республіканському турі олімпіади “Студент і науково-технічний прогрес” команда інституту зайняла 5 призових місць. (фото програм конференцій 163 В)

За успіхи, досягнуті в організації науково-дослідної роботи студентів, природничий факультет було нагороджено Почесною Грамотою Міністерства вищої та середньої спеціальної освіти УРСР та ЦК ЛКСМУ.

З кожним роком збільшувалась кількість студентів. Так, в 1972 – 1973 навчальному році в ХДПІ на стаціонарі і підготовчому відділенні одночасно навчалося 2020 студентів, що складало 81 академічну групу. Це зумовило перехід інституту на двозмінний режим роботи. (фото 163 Г)

В інституті була наявна і вечірня форма роботи. Зокрема на підготовчих курсах навчалося в 1972 р. 210 чоловік, з яких на філологічному факультеті – 133,

фізико-математичному – 37, природничому – 40. На курсах працювало 10 викладачів, з яких 8 – працівники нашого інституту.

Працювали також 8-місячні заочні курси для підготовки до вступу у вуз на заочну форму навчання. На цих курсах навчалися вчителі сільських шкіл, які не мали вищої педагогічної освіти (150 вчителів). Заняття проводили викладачі інституту: 2 доценти, 8 викладачів, 3 асистенти.

На 1 вересня 1975 року в інституті було чотири факультети: філологічний, фізико-математичний, природничий і загальнотехнічний, на яких навчалось 2104 особи, діяло 17 кафедр, які розміщувалися у трьох навчально-лабораторних корпусах. (фото 163 Д)

Беручи до уваги постійне збільшення контингенту студентів (у 1976 – 1977 навчальному році – 2283), нестачі аудиторних і лабораторних приміщень найближчою перспективою стало зведення нового учбово-лабораторного корпусу, нового гуртожитку з профілакторієм, читальною залом та їдальнею. Для цього всіх можливих зусиль доклав ректор інституту Богданов П.Є., при якому почалась розробка проєктів нового навчально-лабораторного корпусу. Але закінчити будівництво Павлу Єгоровичу не судилося. Восени 1975 року він виїхав на відпочинок до санаторію у місті Одеса, де 9 жовтня помер у результаті хвороби.

Після раптової смерті ректора інституту Богданова П.Є. у 1975 році вуз очолив Поліщук Євген Павлович (1925-2003 рр.) (фото 164). Він народився в селі Арнаутівка Миколаївської області. Батько працював мотористом, а пізніше слюсарем у порту м. Миколаїв, мати була домогосподаркою.

Поліщук Є.П. закінчив школу у м. Нікополі, де і застала його війна. У 1944 році Поліщука Є.П. призвали до лав радянської армії. Він служив у складі 775 артилерійського полку 2-го та 3-го Українських фронтів, у чині рядового. Після навчання у Сталінградському артилерійському училищі у м. Ростов-на-Дону був розподілений у 39-ту гвардійську бригаду Прикарпатського воєнного округу, де командував взводом (фото 165). З 1950 по 1955 рр. служив політруком, закінчив службу в армії в чині майора, маючи 3 бойові медалі: "За відвагу", "За бойові заслуги", "За перемогу над Німеччиною".

Перебуваючи на службі в армії, Євген Павлович закінчив заочно історичний факультет Львівського державного університету.

З 1958 року він працював на кафедрі марксизму-ленінізму Кременецького педагогічного інституту, захистив кандидатську дисертацію “Соотношение идеологии и общественной психологии”. У 1967 році йому було присвоєно вчену ступінь кандидата філософських наук. У 1968 році Поліщук Є.П. перейшов на роботу у ХДПІ і до 1972 року працював деканом філологічного факультету, а потім завідувачем кафедри філософії та політекономії. 11 років Євген Павлович очолював ХДПІ.

У листопаді місяці 1986 року у зв'язку з досягненням пенсійного віку Євген Павлович закінчив роботу ректора, але не припинив своєї наукової, педагогічної, методичної і громадської діяльності. За добросовісну і плідну працю Поліщук Є.П. отримав знак “Відмінник народної освіти”, орден “Трудового червоного прапору”, медаль “Дружби народів”.

Євген Павлович довів будівництво нового корпусу до завершення. У звіті на потреби у побудові нового корпусу вузу була вказана сума в 2 мільйони, 900 тисяч, 990 карбованців. Це пояснювалося насамперед тим, що якщо б сума досягла відмітки в 3 мільйони карбованців, потрібне було б рішення союзного міністерства освіти, що затримувало зведення нового корпусу інституту як мінімум ще на один рік. Саме тому, отримавши з республіканського міністерства дозвіл і кошти, в 1976 році почалося будівництво. Крім виділених коштів інститут розраховував на трудову діяльність студентів, 5 будівельних загонів яких заробили 255,2 тисячі карбованців, не враховуючи постійно виконуваних робіт на будівництві нового корпусу. Пізніше вдалося відкрити кредит на 1 мільйон 700 тисяч карбованців, який дав можливість безперервного ведення будівництва навчально-лабораторного корпусу інституту (фото 166, 167).

Значно зростаюча кількість студентів вимагала залучення нових викладацьких кадрів, а також розширення можливостей вибору спеціальностей, появи нових кафедр, факультетів.

У березні 1977 року був створений педагогічний факультет ХДП. Впродовж майже 13 років роботою факультету керував кандидат педагогічних наук, доцент Прилепський О.О., якого у подальшому змінили на цій посаді професор Руденко Л.М., доцент Петухова Л.Є.

Прилепський О.О. – капітан 2 рангу, почесний професор ХДУ, почесний голова ради ветеранів, зараз знаходиться на заслуженому відпочинку. (фото 168) У березні 2006 року йому виповнилося 80 років, але він завжди з великим бажанням зустрічається з молоддю, розповідає тяжку правду про війну.

У 1978 році в зв'язку з введенням нової спеціальності “біологія і основи сільськогосподарського виробництва” була організована кафедра основ сільськогосподарського виробництва. Першим завідуючим був доктор сільськогосподарських наук, професор Ківер Ф.В. (фото 169)

В складі кафедри працювала “секція викладання методики біології”, яку очолила випускниця інституту, доцент Перова Ж.З (1926-2006рр.). З її ініціативи було утворено пришкільний учбово-дослідний відділ, який мав велике значення в навчальному процесі студентів-біологів.

Доцент цієї кафедри Губченко А.О. приділяла велику увагу не тільки навчальному процесу (вона читала лекції та вела лабораторно-практичні заняття по курсу “Генетика” та “Методика сільської праці”), а і науковій роботі. За період роботи в інституті з 1958 року вона вивела такі сорти томатів: “Дружний”, “Дніпровець”, “Таврійський”, “Херсонський – 1”, “Киселівський ранній”. За цей час Губченко А.О. опублікувала більш 50 друкованих робіт методичного та наукового значення. Спільно з доцентом Перовою Ж.З. було видано підручник для педагогічних вузів по спеціальності “Біологія та основи сільськогосподарського виробництва”.

Кафедра проводила наукові дослідження на базі агробіологічної станції інституту. Мала дуже добре оформлений учбовий пришкільний дослідний відділ, восьмипільну польову сівозміну. Всі роботи виконували студенти 3-4 курсів в період проходження польових практик. Крім того на базі

агробіостанції було утворено невеликий колекційний розсадник овочевих та польових культур. Посаджено 60 кущів порічок, а також колекцію столових сортів винограду.

24 листопада 1978 року біля нового головного корпусу ХДПІ зібралися всі студенти, викладачі та чисельні гості – керівництво нашої області та міста, будівельники, представники інших херсонських вузів, технікумів, шкіл, громадських організацій, делегації педагогічних інститутів з Києва, Одеси, Ленінграда, Миколаєва, Кривого Рогу, Запоріжжя, а також з Болгарії, Молдавії, Білорусії, Латвії. Привід був урочистий – введення в експлуатацію новозбудованого навчального корпусу. (фото 170, 171) Педінститут одержав комплекс навчальних приміщень загальною площею в 16 тисяч квадратних метрів, тобто втричі більше за те, що він мав до цього.

У новий корпус було придбано навчально-дослідницького і наукового обладнання на суму понад 150 тисяч карбованців. У нововведеному корпусі знаходилася бібліотека з двома читальними залами, в якій налічувалось понад 170 тисяч томів навчальної та науково-методичної літератури.

“Вчитися і будувати!” – такий настрої панував у колективі інституту. Він допоміг здійснити й наступні кроки у створенні сучасної навчально-матеріальної бази. У 1980 році був введений у дію новий гуртожиток №3 на 400 місць (фото 172). У подальші роки збудовано їдальню, гуртожиток №4, санаторій-профілакторій, розширено спортивно-оздоровчій табір “Буревісник”, на водно-спортивній станції було збудовано відкритий басейн для плавання.

Поряд з головним корпусом, на краю паркової зони ростуть два дуби, посаджені 24 листопада 1978 року колишнім ректором Є.Поліщуком і ректором Шуменського (Болгарія) педагогічного інституту О.Вітановим. Набрали вже сили ці 28-літні дерева, а разом з ними набирає сили, вагомості, авторитету наш тепер вже Херсонський державний університет.(фото 173)

РОЗДІЛ VIII

Від педагогічного інституту до педагогічного університету (1980–1998рр.)

Відповідно до задач покращення навчально-матеріальної бази закладів освіти, ректорат інституту приділяв у цей час посилену увагу до розбудови матеріально-технічного комплексу вузу. З 1985 по 1989 рік матеріально-технічна база інституту значно зміцніла за рахунок побудованих гуртожитків (1985–1987), корпусу філологічного факультету (1989), їдальні. Відбувалася реконструкція вже збудованих корпусів, закуповувалося технічне обладнання (лінгафонні кабінети, електронна обчислювальна техніка), значно зріс штат технічного персоналу (з 126 до 146 чоловік у 1989 році). Зміцніла база вузівської бібліотеки. Відкрилися 3 нові читальні зали (1987, 1988, 1992рр.), абонемент наукової та художньої літератури (1987). (фото 170, 171, 172)

Інститут зростає, у 1987 році відкрився новий факультет іноземних мов (декан – доцент Белєхова Л.І., зараз вона – професор, доктор філологічних наук) (фото 173), були організовані нові кафедри: педагогічної майстерності, психології, механізації сільського господарства, профорієнтації та методики трудового навчання, з'явилися нові спеціальності. (фото 173 – І)

У 1985 році уряд СРСР прийняв рішення про комп'ютеризацію навчального процесу і впровадження нових інформаційних технологій у навчальний процес. З цього року в інституті фактично починається ера комп'ютеризації, одним з проявів якої було створення третьої математичної кафедри – кафедри інформатики і обчислювальної техніки (завідувач – кандидат фізико-математичних наук Львов М.С. (фото 173-Іа)). Було організовано два дисплейних класи на базі великої обчислювальної машини ЕС, одержано два класи ПК “Ямаха”, клас “Корвет”, відкрито комп'ютерний клас на загально-технічному факультеті. Була створена рада інституту з нових інформаційних технологій навчання, яка координувала діяльність усіх структурних гілок інституту в сфері інформатики.

Значно покращилися умови для науково-дослідної роботи з переходом у новий корпус інституту. (фото 173 – II)

У 1984–1985 навчальному році в інституті працювало біля 300 викладачів, з яких 4 – доктори наук, 143 – кандидати наук, крім того 9 викладачів навчалися в цільовій аспірантурі, 4 – в річній аспірантурі. Кількість спеціалістів, що мали вчені ступені і звання склала 50% від загальної кількості (3 місце серед 30 педвузів республіки). (фото 173 – III, 173 – Ша)

В цей час плідно працювали над докторськими дисертаціями доценти Немченко В.П., Зацепін В.І., Гавриленко І.П., Горяний В.Д., Голобородько Є.П., Бойко М.Ф. Готувався великий загін кандидатів наук.

У 1986 році успішно захистив докторську дисертацію Євген Іванович Петухов, який став першим в нашому інституті доктором педагогічних наук. (фото № 173 – А)

Петухов Є.І. – видатний вітчизняний педагог (1925-1989рр.). Він народився в місті Ленінград, де закінчив педагогічний вуз по спеціальності “біологія”. Згодом переїхав на Україну, де працював вчителем біології, заступником директора, директором школи.

Велика Вітчизняна війна перервала його педагогічну діяльність. Призваний в діючу армію, Євген Іванович командував підрозділом зв’язку, вносив свій посильний внесок в боротьбу з німецько-фашистськими загарбниками. (фото 173 – Б)

Євген Іванович – це вчений з всебічним розвитком наукових педагогічних знань. Його кандидатська дисертація присвячена організації підвищення навчально-виховного процесу учнівської молоді вечірніх шкіл.

Петухов Є.І. мав великі природжені педагогічні здібності, любив дітей. Особливо його турбувала доля тих, які мали певні відхилення від норми поведінки. Таких дітей називають “важковихованими”, “педагогічно запущеними”, “групою ризику”. Захопившись долею таких дітей, проблемою щодо протиправної поведінки підлітків, Євген Іванович на певний час

переходить на педагогічну роботу в органи МВС по виховній роботі з підлітками, які здійснили правопорушення. Працюючи в спец. школах з неповнолітніми правопорушниками, він вивчив психологію кожного підлітка, причини скоєння ними правопорушень, допомагав (перевиховував) їм позбутися негативних рис характеру, формував у них моральні якості людини. Це послужило накопиченню його досвіду й допомогло зібрати експериментальні дані для багатьох його наукових праць з питань профілактики правопорушень серед підлітків, а також лягло в основу його докторської дисертації “Педагогічні основи попередження відхилень в моральному розвитку й поведінці школярів”. Робота була виконана на кафедрі педагогіки нашого педагогічного інституту.

Велика кількість робіт Євгена Івановича присвячена вивченню особистості підлітка (учня загальноосвітньої школи, учня ПТУ). В своїх роботах він класифікує педагогічну запущеність учнів різного віку. Це відображено в роботах та методичних рекомендаціях для вчителів по перевихованню учнів (I-IV, V-VII, VIII-X класів), які характеризуються ранньою, середньою та глибокою стадією занедбаності.

Петухов Є.І., вважав, що підвищення рівня вихованості дитини, підлітка, юнака лежить через організацію роботи педагогічних колективів школи з батьками учнів. Цій проблемі присвячені його праці “Робота з батьками”, “Педагогічний всеобуч для батьків на підприємстві”, “Організація і планування роботи з батьками” та інші. У 1970 році він організував школу “Юний педагог”, завідував підготовчим відділенням ХДПІ.

Євген Іванович працював викладачем, старшим викладачем, доцентом кафедри педагогіки Херсонського державного педагогічного інституту. Викладав педагогіку на природничому факультеті. З 1974 р. по 1985р. завідував кафедрою педагогіки, а з 1985 року – професор цієї кафедри (фото 173 – В). Йому було доручено ректоратом інституту здійснювати зв'язки вузу зі школами. З цією роботою Євген Іванович справлявся успішно, бо всю свою наукову діяльність він і раніше поєднував з роботою по наданню

творчої практичної допомоги школам області. Багато вчителів, керівників шкіл Петухов Є.І. залучив до наукової роботи.

Піклувався він і про якісну підготовку майбутніх вчителів до роботи в школі. Особливо великої уваги заслуговують його наукові праці з питань організації педагогічної практики в школі.

Петухов Євген Іванович – відмінник народної освіти України, відмінник вищої школи, кавалер бойових орденів та медалей. За педагогічну роботу в вузі нагороджений також медалями Н.Крупської, А.Макаренка, “За доблесну працю”, “100-річчя з дня народження В.І.Леніна”, “Ветеран праці”.

Його менша донька – Петухова Любов Євгенівна після закінчення природничого факультету ХДПІ ім. Н.Крупської продовжує справу свого батька: вона – декан факультету дошкільної та початкової освіти ХДУ, кандидат педагогічних наук, доцент, відмінник освіти України.

Особливо велику роботу в цей період по виконанню госпдоговірних досліджень виконували кафедри фізики, хімії, машинознавства та інші. (фото 173 Г, 173 Д) Важливі наукові дослідження проводив доцент Романенко Г.М. по одержанню порошоків заліза з пірїтних огарків. Науковий вихід спрямовувався на потреби народного господарства, промислових підприємств та установ народної освіти. Підручники, написані для шкіл науковцями кафедр української та російської мов, російського мовознавства, трудового навчання та інших, одержали визнання серед широкої педагогічної громадськості України та за її межами. (фото 173 Е, 173 Ж, 173 З)

Наукова робота в інституті спрямовувалась по 10 напрямках, основним з яких була тема “Підготовка вчителя сучасної школи”. (173 І)

Тільки за 1987–1992 роки в інституті було проведено більш як 30 наукових конференцій, серед яких Міжнародна конференція з естетичного виховання, Міжнародний симпозіум, присвячений 100-річчю М.Куліша, традиційні щорічні конференції з проблем підготовки вчителя сучасної школи; проблем художнього історизму, Всесоюзна конференція “Поезія російського та українського авангарду: історія, поетика, традиції”; науковий

семінар “Електронна будова та фізичні властивості тугоплавких сполук”, науково-практичний семінар “Дитячий рух: стан, перспективи розвитку, проблеми”; Всеукраїнська науково-практична конференція “Шляхи і засоби підготовки вчителя української мови і літератури на сучасному етапі” та інші. (фото 173 И)

До 70-річчя видатного письменника О.Гончара була проведена наукова конференція разом з Інститутом Українознавства, Київським університетом. В ювілейних заходах взяли участь дослідники творчості О.Гончара з багатьох університетів та інститутів України. На привітання з 70-річним ювілеєм письменник написав листа доценту Параскевичу П.К., з яким його зв’язували дружні стосунки: “Щиро вдячний Вам, ректорові і всім філологам Херсонського педінституту за увагу, виявлену мені в ці весняні дні. Як видно з програми, конференція була змістовною, відчувся неабиякий науковий потенціал, і щедрість душі – теж.

Всього Вам світлого!

Ваш Олесь Гончар.

12 квітня 1988 року.” (фото 173 К)

Проводили свої наукові конференції і студенти. У 1980 році у вузі було створено і реально діяли 35 наукових гуртків, в яких було зайнято 80% студентів стаціонару. (173 Л, 173 М)

У цей час активно розвивалась спортивно-масова та фізкультурно-туристична робота. У 1982 році інститут став переможцем Всесоюзного соціалістичного змагання на кращу постановку масової фізично-культурної та спортивної роботи на основі комплексу ГПО і одержав диплом комітету з фізичної культури та спорту Ради Міністрів СРСР. (фото 173 Н, 173 О)

У 1984–1985 навчальному році інститут зайняв I- місце серед 130 педвузів країни у Всесоюзному змаганні “За спортивну майстерність”. Команда інституту стала переможницею спартакіад педвузів УРСР та перших республіканських студентських ігор, які проводилися у 1984–1985рр.(фото 173 Т)

Тисячі студентів інституту отримали спортивні розряди за водними видами спорту, десятки стали майстрами спорту. У той час водна спортивна станція мала 150 одиниць моторних, вітрильних, гребельних судів на суму 120 тис. карбованців. (фото 173 П, 173 Р, 173 С)

Значних успіхів у спорті досягло багато студентів. Це – трикратний олімпійський чемпіон, заслужений майстер спорту Сергій Чухрай, двократний чемпіон світу, заслужений майстер спорту СРСР з веслування на байдарках і каное Сергій Колоколов, бронзовий призер чемпіонату світу Станіслав Борецько, багаторазові призери міжнародної першості чемпіонатів СРСР і Всесоюзних студентських змагань Володимир Горділей і Геннадій Василенко, майстри спорту міжнародного класу по настільному тенісу Олена Вечерок, Тетяна Макерова, майстер спорту міжнародного класу з боксу Володимир Сердюк, майстри спорту зі спортивного орієнтування Микола Місюра, Сергій Розун, Михайло Щур і багато інших (фото 174, 174А). Традиційним стало проведення в інституті профспілково комсомольського кросу на приз Героя Радянського Союзу М.Москаленка. (фото 174 Б, 174 В)

Активізації навчально-виховного процесу сприяла і активна участь студентів у культурно-масовій роботі.

В інститутському фестивалі мистецтв 1985р. взяли участь 1850 осіб. Студентський політичний театр став лауреатом Всесоюзного огляду художньої самодіяльності. Студентський театр ХДП(режисер–студент філологічного факультету Мішуков О.) став лауреатом обласної комсомольської премії ім. І.Кулика, лауреатом Всесоюзного фестивалю народного мистецтва, дипломантом республіканських конкурсів та фестивалів, отримав звання “Народний самодіяльний колектив”(фото 175,176, фото програм 176 А, фото диплома 176 Б).

Під керівництвом кафедр суспільних наук в інституті працювали студентський клуб “Горизонт” і суспільно-політичний клуб “Жовтень”, клуб інтернаціональної дружби.

Студентський будівельний загін інституту наряду з 12-ма кращими вузівськими загонами України був відзначений дипломом Ради Міністрів УРСР, Укрсофпрофу і ЦК ЛКСМУ. Студентський інтернаціональний загін “Дружби” працював у місті Шумен (Болгарія) – побратимі Херсону. Наші студенти разом з болгарськими працювали на будівництві пам’ятника “1300 років Болгарії” (фото газети 176 В).

Студентські сільськогосподарські механізовані загони “Колос”, “Корчагінець” збирали зернові на ланах Херсонщини. (фото 176 Г, 176 Г, 176Е) Велику допомогу надавали студенти ХДПІ у збиранні овочів та фруктів радгоспу “Янтарний”. (фото 176 Ж, 176 З, 176 І)

З 1987 року по 1996 рік ректором інституту був Ніцой Анатолій Іванович (фото 176 К). Він народився у 1937 році в селі Диковка Кіровоградської області, в селянській родині. Закінчив філологічний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту. Під час навчання у вузі був обраний комсоргом групи, членом бюро і секретарем бюро комсомольської організації філологічного факультету.

З 1961 по 1963 рр. працював секретарем комітету ЛКСМ України Кіровоградського педінституту, а потім Ніцоя А.І. було обрано другим, згодом першим секретарем Кіровоградського міському ЛКСМУ. Його праця була високо оцінена, і він отримав багато комсомольських нагород.

Ніцой А.І. закінчив Вищу партійну школу при ЦК КПУ і працював у Кіровоградському педінституті, де захистив дисертацію на ступінь кандидата історичних наук. Був доцентом кафедри історії КПРС, деканом історичного факультету Кіровоградського педінституту.

Згідно наказу міністерства освіти України від 8 жовтня 1986 року Ніцой А.І. був призначений доцентом кафедри історії КПРС і наукового комунізму, проректором з наукової роботи нашого вузу. З лютого 1987 року Анатолій Іванович очолив Херсонський державний педагогічний інститут. У 1992 році йому було присвоєне звання професора. (фото 176 Л, 176 М)

З самого початку роботи у вузі Ніцой А.І. поринув з головою у справи інституту, активно цікавився усіма сферами його діяльності. Першим визнанням його як ректора була грамота Міністерства освіти УРСР, якою його відзначили за активну участь у громадському житті, у справі активного навчання і виховання студентської молоді(фото 177).

У 1987 році ХДПІ відзначив своє 70-річчя. На 6 факультетах навчалось біля 5 тисяч студентів, працювало 306 викладачів, 145 з них мали вчені ступені і звання, в тому числі 6 професорів.

Склалися у вузі і свої певні традиції. Щорічно у квітні проводився крос на приз Героя Радянського Союзу, колишнього студента Москаленка Михайла. До 40-річчя Перемоги у Великій Вітчизняній війні було створено музей історії інституту. Працювали музеї Н.К.Крупської, М.І.Москаленка, “Берегиня”.

За 70 років інститут підготував біля 20 тисяч фахівців для народного господарства. Гордістю інституту були його випускники: народний вчитель СРСР, заслужений вчитель УРСР Черненко Ю.М.(фото 179), заслужений вчитель УРСР, колишній завідувач обласним відділом освіти Беньковський В.Ф.(фото 180), заслужені вчителі УРСР Копилов А.Ф.(фото 181), Кудрявцева Л.М.(фото 182), Левченко Н.К.(фото 183).

Багато випускників філологічного факультету 70-х років стали відомими поетами, письменниками Херсонщини. Це – Алла Тютюнник – президент Херсонського обласного Фонду милосердя та здоров’я, член Національної спілки письменників України, нагороджена орденом княгині Ольги III ступеню; Валерій Кулик – поет, тележурналіст, старший редактор обласного телебачення, член Національної спілки письменників України, член Національної спілки журналістів України, лауреат трьох телевізійних фестивалів, автор більш ніж 20 поетичних збірок, близько сотні пісень (фото 183–I); Василь Мелещенко – редактор Херсонського телебачення, член Національної спілки письменників України, лауреат обласної літературної

премії імені Героя Радянського Союзу Іллі Кулика, автор збірки віршів і оповідань для дітей, багатьох ліричних пісень. (фото 183 – II)

Відомий український поет Анатолій Кичинський – перший лауреат Херсонської обласної премії ім. І.Кулика, лауреат всеукраїнських премій імені Павла Усенка та Бориса Неcherеди, член Національної спілки письменників України і Асоціації українських письменників України. Він видав 13 книг поезій у Києві, Москві, Херсоні.

У 2005 році Анатолій Кичинський одержав диплом Міжнародної академії рейтингових технологій і соціології “Золота фортуна” і медаль “Незалежність України”. У 2006 році випускник ХДПІ А.Кичинський першим в історії Херсонської області став лауреатом Національної премії України ім. Т.Шевченка. (фото 183-III)

Наші випускники різних років стали окрасою вітчизняної науки – це й завідувач лабораторії прикладної статистики Інституту математики НАН України професор А.Ф.Турбін (фото 183А), доктори наук, завідувачі кафедр фізики Московського інституту інженерів залізничного транспорту В.І.Марченко і Херсонського сільськогосподарського інституту А.Г.Тодоровський, доцент Київського Національного університету А.І.Шаповалов, вчений секретар Інституту професійної освіти НАН України Г.М.Цибульська, доктор психологічних наук Одеського державного університету Б.Й.Цуканов, професор, доктор наук Кузенний М.Ф.

Микола Феодосійович Кузенний, втративши в дитинстві зір, не лише спромігся самотужки здобути вищу освіту, а й став відомим науковцем. Життєвий шлях цієї людини був тернистим, та труднощі лише додавали йому сил(фото 184).

Після закінчення Кам’янобрідівської восьмирічки на “відмінно” перед Миколою постало питання, де продовжувати навчання. Була думка стати моряком, мама мріяла, що син вивчиться на лікаря. На сімейній раді вирішили, що Микола вступатиме до медичного училища, вже й квиток до Херсону придбали, та доля розпорядилася інакше...

Того злочасного дня юнак погнав пасти корову. Він сидів на копичці сіна, на колінах тримав книжку, готуючись до вступного іспиту й знічев'я почав колупати ножом маленьку мідну трубку, знайдену в полі(хлопець навіть і не здогадувався, що це запал від гранати – жорстокий слід Великої Вітчизняної війни). І раптом спалах. Йому здалося, що світ перевернувся в очах, а потім настала абсолютна темрява. Вогнем обпекло обличчя, груди, потрощило кисть лівої руки, а праву понівечило ножом. Свідомість обпекла думка: “Прощай, наука”.

Та людина не вільна наперед знати своє майбутнє. І тоді Микола ще не знав, що зустріч з наукою, справжньою наукою, у нього ще попереду. А поки що довгі дні в лікарнях, де лікарі провели операцію на руках, а зір повернути не змогли. Не дивлячись на це, хлопець повернувся у рідне село і закінчив школу із золотою медаллю.

Бажання глибше вивчати математику привело Кузенного на фізико-математичний факультет Херсонського педінституту. Навчання вимагало неабияких зусиль: самостійно на заняття приходити не міг – допомагала сестра, однокурсники; лекції доводилося записувати на магнітофон, інформацію з підручників теж надиктовували. Постійно поряд з Миколою були його товариші. У вузі викладачі помітили феноменальні здібності незрячого студента. Із спогадів професора А.Ф. Турбіна: “Микола Кузенний вразив мене своїм унікальним і самобутнім баченням. Втративши зір, він зберіг сприйняття світу не тільки в барвах, а й в колориті, формі, об’ємі. Його уява різноманітна і багатопланова. Він став професіоналом найвищого класу, і зараз його вважають кращим науковцем-алгебраїстом України.”

У 1970 році М.Ф. Кузенний отримав диплом з відзнакою і його направили у Київський педагогічний інститут для проходження стажування за спеціальністю “алгебра і теорія чисел”. За цей час успішно склав кандидатський мінімум, написав кілька статей з алгебри і його без іспитів зарахували до аспірантури при Інституті математики АН УРСР. Згодом успішно захистив кандидатську дисертацію. Довгий час перебував на посаді

інженера, старшого наукового співробітника науково-технічного об'єднання “Міськсистемотехніка”, не полишав і наукової роботи. Докторську дисертацію М.Ф.Кузенний захистив у 1995 році і з того часу займається виключно науковою діяльністю. Професор Кузенний удостоєний медалі імені М.Є.Остроградського, яка присуджується лише за оригінальні дослідження в галузі математики. Микола Феодосійович підготував 15 кандидатів наук, у нього консультувалася майже вся фізико-математична школа України 80–90 років, приїздили навіть з-за кордону.

Також Кузенний займається і суспільною діяльністю, є одним із засновників громадської організації “Спілка вчених–інвалідів “Гомер”.

Дружина Миколи Феодосійовича також математик, вчитель школи. Разом вони виростили трьох дітей, сина та двох доньок.

М.Ф.Кузенний не зламався під тягарем трагічних обставин долі, зумів вистояти, розвинути свій таланти, на все життя зберіг оптимізм, людяність, душевне тепло і щирість.

У 1988 році грамотами Президії Верховної Ради Української РСР були нагороджені два викладачі інституту: випускник 1937 року, професор Білий М.С. і професор Пентиліук М.І. за багаторічну плідну роботу по підготовці педагогічних кадрів, активну наукову і громадську діяльність. (фото грамоти 184 А)

В ці роки відбуваються значні перетворення в житті нашого народу: зникає СРСР, Україна здобула свою незалежність. Ці події змусили керівництво вузу пристосуватись до нової політичної ситуації. Стара система зникла разом з СРСР, а отже відбуваються певні організаційні зміни в структурі вузу. Потрібно було перебудуватись згідно з реаліями нового життя, і це лягло на плечі вищого керівництва вузу. Перед А.І.Ніццем виникали проблеми, які йому довелося вирішувати на фоні економічних, політичних проблем суспільства, а саме – яким чином буде розвиватись інститут надалі. Бути ректором в перехідний час дійсно надзвичайно складно, але Анатолій Іванович продовжував організовувати роботу вузу в цих нових

умовах. В його статтях можна побачити питання, які тоді вже хвилювали викладачів вузу: яким шляхом розвиватися вищій школі? Але не дивлячись на труднощі, ХДП виконував свої зобов'язання по підготовці молодих вчителів і, не зважаючи на складний період, розвивався далі. (фото 184 Б)

В 1992 році вуз відсвяткував своє 75-річчя. Була випущена під редакцією Ніцоя А.І. колективна монографія “75 років науково-педагогічної діяльності ХДП ім. Н.К.Крупської”, присвячена ювілею вузу, в якій розповідалося про досягнення інституту за всі роки існування. (фото 184 В) В ювілейному році інститут мав 8 факультетів, 35 кафедр; 450 викладачів, в тому числі 18 докторів наук, професорів, понад 200 кандидатів наук, доцентів. На стаціонарі навчалось більше 4000, а на заочному – близько 2000 студентів. (фото 184 Г)

Крім адміністративної роботи А.І.Ніцой значну увагу приділяв науковим дослідженням. Була закінчена монографія “Ефективне використання виробничого потенціалу”, а також було видано 2 колективні монографії, 12 методичних рекомендацій, опубліковані тези і понад 60 статей у різних виданнях Херсонщини і України. У 1992 році йому було присвоєне звання професора. (фото 184 Ж)

Також Анатолій Іванович був головою правління обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. Багато уваги приділяв вихованню як студентів, так і жителів міста в кращих традиціях українського народу, був активним учасником і організатором масових заходів по святкуванню знаменних подій і дат в житті країни, області і міста.

В ХДП Ніцой характеризувався колегами як людина високих моральних якостей, скромний, чесний, працьовитий педагог і організатор, який користувався повагою не тільки професорсько-викладацького складу, а й студентів інституту. (фото 184 З)

За багаторічну сумлінну працю А.І.Ніцой був нагороджений медалями “За трудову доблесть”, “За трудовое отличие”, “Ветеран труда”, медаллю А.С.Макаренка.

18 серпня 1996 року передчасно перестало битися серце одного із ентузіастів освіти в Україні, ректора ХДПІ, кандидата історичних наук , професора Ніцюя Анатолія Івановича.

За 10-річний період роботи А.І.Ніцюя на посаді ректора в Херсонському державному педагогічному інституті було підготовлено близько 6100 вчителів, 11 докторів та 70 кандидатів наук. (фото 184 И)

З 1990 року в інституті розпочався експеримент по впровадженню концепції безперервної педагогічної освіти, хоча підготовка абітурієнтів проводилась вже протягом 30 років. У 70-ті роки при кафедрі педагогіки був створений заочний факультет “Юний педагог”. Очолював цей факультет професор Є.І.Петухов. Його зміст відповідав фаховій підготовці (готували до вступу на фізико-математичний факультет, природничий та філологічний). Основними формами роботи були: виїзні сесії під час шкільних канікул; проведення олімпіад; дні відкритих дверей, які проводили факультети; виконання контрольних робіт.

У зв'язку з подальшим підвищенням соціального статусу вчителя, новими вимогами до вступу в педагогічний інститут, необхідністю збільшення контингенту студентів із сільської місцевості, залученням випускників СПТУ до вищих навчальних закладів заочний факультет “Юний педагог” переростає в підготовче відділення, яке очолював тоді ще доцент, кандидат філологічних наук Ю.І.Беляєв, а нині ректор, професор ХДУ. Зміст підготовчого відділення відповідав майбутній професійній спрямованості і йшла підготовка до вступних іспитів. Слухачами були представники трудових колективів та юнаки, які закінчили строкову службу в лавах Радянської армії. Після закінчення навчання на підготовчому відділенні слухачі зараховувалися студентами відповідних факультетів, за умови успішного складання випускних іспитів. Основною метою було підвищення якості знань майбутніх студентів та їх професійно-педагогічна спрямованість.

Згідно наказу ректора ХДПІ №235/1 від 17.09.1991 року підготовче відділення було реорганізовано в факультет довузівської підготовки, декан – Цибуленко В.В., доцент, кандидат фізико-математичних наук. В структуру факультету входили: спец. класи (навчання 8 місяців), підготовчі класи, недільні школи, підготовчі курси(8,3,1–місячні), педагогічні класи у школі-інтернаті №2, СШ№6, №3, №34 міста Херсона, заочна школа майбутнього педагога у складі недільної школи. Трансформація підготовчого відділення у факультет довузівської підготовки була викликана не тільки соціальними змінами, а, перш за все, збільшенням “розриву” між вимогами вузу до рівня знань абітурієнтів і якістю загальношкільної підготовки учнів. Організація цього факультету сприяла не тільки зміні загальної структури довузівської підготовки, результатом чого було значне збільшення майбутніх абітурієнтів, а й підвищенню якості допрофесійного навчання. Останнє стало можливим за умов диференціювання організаційних форм навчання, підвищення відсотку висококваліфікованих викладачів(доцентів, професорів), які здійснювали навчання слухачів. (фото 184 К)

У 1993 році факультет довузівської підготовки очолив тоді ще молодий кандидат філологічних наук, доцент О.В.Мішуков. На факультеті працювало три відділення:

- “Старшокласник” – навчались учні 10-11 класів м.Херсона один раз на тиждень (неділя);
- “Спецкласи” – навчались випускники шкіл міста та області, які закінчили школу (чотири рази на тиждень);
- “Заочне відділення” – навчались учні 11 класів сільських шкіл.

Основними формами організації навчання на факультеті довузівської підготовки були: лекції, уроки, семінарські та практичні заняття, індивідуальні консультації. Заочне відділення для учнів сільської місцевості працювало за системою дистанційної освіти:

- блок-модульна система вивчення навчальних дисциплін;

- самостійне вивчення окремих тем, курсів;
- комплексні контрольні роботи.

Основною метою роботи факультету було “підтягування сільської молоді” до рівня знань випускників міських шкіл. З цією метою було створено комплекс контрольних робіт для слухачів заочного відділення, удосконалено форми практичного контролю знань, умінь і навичок учнів.

21 червня 1994 року зусиллями вченої Ради ХДПІ та виконкому Херсонської міської ради народних депутатів було відкрито ліцей при ХДПІ – перший в історії вузу середній навчально-виховний заклад. Метою створення цього закладу було втілення ідеї мати у стінах вузу власну школу для відпрацювання нових технологій навчання. Директором новоствореного структурного підрозділу інституту було призначено декана факультету довузівської підготовки кандидата філологічних наук О.В.Мішукова, випускника вузу 1985 року.

У 1995–1996 навчальному році на базі факультету довузівської підготовки відкрились філії в містах Херсонської області: Генічеськ, Скадовськ з метою підготовки контингенту сільської молоді до вступу для навчання на умовах цільового прийому, що були визначені у Постанові Кабінету Міністрів України від 21 липня 1992 року № 408 “Про пільги для сільської молоді при прийомі до вищих навчальних закладів, удосконалення системи перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів.”

Основними напрямками діяльності факультету були: рання профорієнтаційно-педагогічна робота з учнівською молоддю, організація методичної і практичної допомоги учням шкіл та інших навчальних закладів у самостійному оволодінні педагогічними провідними ідеями, технологією підготовки до вступу у вищий навчальний заклад, професійний відбір. Аналіз результатів успішності студентів показав, що успішність серед слухачів факультету довузівської підготовки протягом експерименту становить 100%, а якість знань – від 89,9% до 98,7%.

Таким чином, поширення управлінських функцій факультету довузівської підготовки, що зумовлено створенням цілого ряду підструктур(відділень), підвищення рівня автономності у межах вищого навчального закладу призвело до необхідності реорганізації факультету і піднесення його на більш високий адміністративний рівень організації.

На підставі Закону України “Про освіту”, у відповідності з пунктом 24 “Положення про державний вищий заклад освіти”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 05.09.1996 року №10/74 факультет довузівської підготовки було реорганізовано в Центр довузівської підготовки ліцею при Херсонському державному педагогічному інституті ім. Н.К.Крупської. З 1998 року завідувач Центру – Фатеева Е.М., кандидат педагогічних наук. (фото 184 Н)

Структура Центру включала: блок маркетингу, дидактико-методичний блок, діагностичний блок, блок управління. У завдання маркетингової служби входило: інформаційне забезпечення учнівської молоді в процесі здобуття вищої освіти і професії вчителя (вивчення потреб в учительських кадрах у конкретному регіоні, області); визначення найбільш перспективних педагогічних спеціальностей для системи освіти; аналіз демографічної ситуації в області, її провідні тенденції; виявлення ступеня впливу соціально-економічних та інших факторів на розвиток освіти та кадрової політики; пошук найбільш перспективних джерел фінансування; одержання інформації про можливих партнерів і конкурентів, тощо. Дидактико-методична служба Центру довузівської підготовки мала забезпечити якість навчального процесу з контингентом слухачів; реалізувати на практиці навчальні програми та плани; проводити оптимальне поєднання методів і прийомів навчання; вести пошук найбільш відповідних форм організації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх студентів кваліфікованими спеціалістами з професорсько-викладацького складу інституту (фото 184 О, 184 П). У функції діагностичної служби входило вивчення і відбір учнів загальноосвітніх навчальних закладів для навчання у Центрі довузівської

підготовки. Використовувався достатньо широкий спектр заходів щодо вивчення психофізіологічних якостей потенційних абітурієнтів в інститут. Крім загального розвитку, вивчався нахил до педагогічної діяльності, свідомість вибору майбутньої професії, рівень інформованості про зміст і особливості професії педагога, мотиваційно-ціннісні настанови, наявність комунікативних і організаторських здібностей, а також стан здоров'я. Дані отримані в результаті вивчення індивідуально-психічних особливостей майбутніх студентів, анкетного опитування, бесід, передавалися у приймальну комісію, де разом з іншими даними про абітурієнта формувалось відповідне рішення про рекомендацію чи не рекомендацію до вступу у Центр довузівської підготовки.(фото 184 Р, 184 С)

З 1991 року в інституті було започатковано міжвузівську наукову лабораторію естетичного виховання АПН України, мета якої – опрацювання теоретичних та методичних основ сучасної практики залучення учнівської і студентської молоді до національних та загальнолюдських художньо-естетичних цінностей. З того ж року функціонувала лабораторія по вивченню регіонального історично-культурного типу Півдня України на договірних засадах з Інститутом слов'янознавства та балканістики РАН, Інститутом мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН України, яка опрацьовувала бюджетну тему Міністерства освіти України “Регіональний історико-культурний тип Півдня України”.

В тому ж таки році, на базі інституту була створена філія Міжнародного інституту гуманітаризації та розвитку освіти(МІГРО). Разом з корпорацією ІМ засновано Південно - Український учбово-методичний регіональний центр “Пілотні школи”, який успішно виконував завдання по впровадженню нових інформаційних технологій у навчальний процес 33 шкіл Херсонської, Запорізької, Миколаївської, Одеської, Кіровоградської областей, республіки Крим і міста Севастополя, що було внеском Херсонського педагогічного інституту для забезпечення освітніх та професійних потреб студентської та учнівської молоді, інтеграції

національної вищої педагогічної школи в світову освітню систему. Цей центр був створений під керівництвом тоді ще доцента фізико-математичних наук, випускника ХДПІ 1978р. О.В.Співаковського. Біля витоків створення центру стояли доценти, кандидати фізико-математичних наук Львов М.С., Гудирева О.М., Жук П.Ф. Основні напрямки роботи, яка проводилася у “Пілотних школах”, полягали у:

- 1) впровадженні новітніх інформаційних технологій в школах області;
- 2) обладнанні шкільних кабінетів навчальною технікою;
- 3) систематичній методичній допомозі вчителям шкіл;
- 4) організації виставок сучасної обчислювальної техніки у Херсоні.

На базі обчислювального центру “Пілотні школи” та кафедри ІОТ на фізико-математичному факультеті була створена кафедра інформаційних технологій(завідувач Співаковський О.В.), матеріальна база якої складалась з 4 сучасних мультимедійних класів та 3 класів ПК “Ямаха”. На кафедрі була розроблена програма широкого впровадження дисциплін інформаційного циклу на інших факультетах інституту. Найбільш успішно впроваджувались нові інформаційні технології на філологічному та педагогічному факультетах, на факультеті іноземних мов. Значно збільшився обсяг платних послуг в галузі інформаційних технологій. Сформовані банки методичної літератури з дисциплін інформаційного циклу та нових навчально-програмних засобів. (фото 184 Т)

У ці роки в Херсонському педагогічному інституті був створений психолого-педагогічний комплекс, яким керував професор кафедри педагогіки Кобиляцький Іван Іванович (1907–1996рр.). (фото 185) Він визначний вітчизняний вчений, фундатор нового напрямку в педагогічній науці: педагогіка вищої школи. Автор першого в світі підручника на цю тему для студентів університетів “Основи педагогіки вищої школи”, який було перевидано в Китайській народній республіці, а ім’я автора занесено до китайської енциклопедії.

Іван Іванович закінчив Московський інститут комуністичного виховання ім. Н.К.Крупської у 1935 році. Пізніше був ректором Черкаського педуніверситету, проректором Чернівецького університету, двадцять років завідував кафедрою педагогіки Одеського університету. У 1953 році став кандидатом педагогічних наук, у 1959 році одержав вчене звання доцента, з 1977 року – професор.

Працюючи у психолого-педагогічному комплексі Херсонського педінституту, І.І.Кобиляцький провів десять міжвузівських науково-педагогічних конференцій. Під його редакцією за цей час видано десять збірок статей за матеріалами цих конференцій.

Ідеї вченого І.І.Кобиляцького невідокремлені від його особистості. Він органічно сполучав научну роботу з плідними дослідженнями на терені педагогіки, успішно керував аспірантами – ним підготовлено 52 кандидати педагогічних наук, видано 397 наукових робіт з педагогіки, у тому числі підручники: “Основи педагогіки вищої школи”, “Основи педагогіки ”; монографії: “Методи навчально-виховної роботи у вищій школі”, “Дидактичні основи учбового процесу у вищій школі”, “Науково-педагогічні основи виховної роботи у вищій школі”, “Методи навчання і формування спеціаліста у вищій школі ”.

1992 рік виявився найбільш плідним для створення нових факультетів в інституті. В цьому році, на базі філологічного факультету було створено 3 нових факультети – факультет додаткових педагогічних спеціальностей і перепідготовки кадрів(декан Грицак В.Т. (фото 185 А)), української філології(декан Олексенко В.П. (фото 185 Б)) та зарубіжної філології (декан – Громова Т.М.). Це було закономірним процесом – виникнення нових спеціальностей і спеціалізацій, покращення матеріально-технічної бази, кількісний і якісний ріст професорсько-викладацького складу, все це потребувало удосконалення структурної організації ХДПІ.

В 1992 році для підвищення кваліфікації викладачів у вузі було організовано аспірантуру, до якої вступило 19 викладачів(15 – на очну, 4 – на заочну форму навчання). (фото 185 В)

На 1994 рік зросла потреба у вчителів фізичної культури. У Херсонській області, яка завжди мала великі традиції у спорті, існувала проблема нестачі кадрів з фізичного виховання, особливо у віддалених сільських районах. Це стало передумовою для рішення обласного управління народної освіти, ректорату Херсонського державного педагогічного інституту про створення на його базі факультету фізичного виховання. Були налагоджені зв'язки зі школою олімпійського резерву, спортивними школами. В результаті цілеспрямованої праці керівництва вузу, в 1994 році на базі спеціальності “біологія та фізвиховання” було відкрито факультет фізичного виховання та спорту(декан В.І.Сабадаш). В наступні роки студенти факультету багаторазово були переможцями і призерами міжнародних та національних змагань. (фото 185 Г, 185 Д)

В 1995 році економічне становище вузу вкрай погіршилося, фінансування інституту було невизначено зовсім.

Характеризуючи фінансово-економічне становище інституту його ректор Ніщой А.І. сформулював головне завдання ХДПІ на найближчий час коротко: “Нам потрібно зараз якось вижити”. Але незважаючи на важке становище, інститут продовжував розвиватися далі, в цьому ж році вуз був атестований МАК МО України за III рівнем. Керівництво вузу прагнуло до атестації за IV рівнем, що дало б змогу отримати університетський статус.

Для цього було потрібно відкрити магістратуру, створити історичний факультет, що і було зроблено у 1995 році. Очолив новостворений факультет кандидат історичних наук, доцент Сінкевич Є.Г. (фото 186 А)

У 1996 році факультет додаткових педагогічних спеціальностей та перепідготовки кадрів був перетворений на правовий, пізніше – соціально-правовий. Створення факультету переслідувало мету вдосконалити попит області у фахівцях-правознавцях. Було укладено договір про спільну

діяльність інституту з юридичним факультетом Одеського державного інституту імені І.Мечникова з метою ступеневої підготовки випускників спеціальності “правознавство” з кваліфікацією юрист – молодший спеціаліст. Декан факультету – кандидат філологічних наук, доцент Беляєва С.І. (фото 186 Б)

У 1996–1997 навчальному році в інституті навчалося 4540 студентів денної форми навчання. Навчально-виховний процес у вузі забезпечував викладацький склад у кількості 339 чоловік. З них 9 докторів наук, 157 кандидатів наук, крім того в штат було зараховано на умовах штатного сумісництва 19 чоловік. Вчене звання професора мали 12 чоловік, доцента – 138. (фото 186 В, 186 Г)

Загальна площа будинків ХДПІ складала 49049 м². З них площа учбово-лабораторних корпусів – 28650 м², загальна площа гуртожитків – 20399 м². В гуртожитках проживало 1624 чоловіка.

На перший курс у 1996–1997 навчальному році було прийнято 997 студентів. Випуск в цьому році за кваліфікацією спеціаліст склав 660 чоловік. 92 абітурієнти поступили до ХДПІ за кошти фізичних і юридичних осіб.

На балансу вузу знаходились: агробіологічна станція площею 14 га і спортивно-оздоровчий табір “Буревісник” в смт Лазурне площею 4,57 га. Крім цього, інститут мав в своєму підпорядкуванні водноспортивну станцію на лівому березі Дніпра і студентську їдальню на 300 осіб, загальною площею 1900 м².

Керівництво вузу докладало максимум зусиль для створення сприятливих умов в організації наукової роботи викладачів та студентів. В 1994 році в інституті працювало біля 80 наукових гуртків та проблемних груп, функціонувало 3 студентських конструкторських бюро.

Науково-дослідницька робота студентів здійснювалася в двох напрямках: у навчальному процесі та позаурочний час. Зростаючі проблеми науки, техніки, виробництва, інтереси соціального і культурного процесу

зумовили перетворення науково-дослідної роботи студентів у об'єктивну необхідність і закономірну особливість прогресу вищої школи. Для ознайомлення студентів з методикою наукових досліджень з початку 90-х років у вузі читався курс “Основи наукових досліджень”.

З 1990 по 1994 рік студентами разом з викладачами було опубліковано біля 250 робіт, підготовлено і захищено 1030 дипломних робіт. Але інститут не стояв на місці і постійно збільшував обсяги наукових робіт. На 1996 рік у науковій роботі брало участь 2500 студентів, працювало 50 гуртків та 31 проблемна група. Як результат цієї роботи студентами опубліковано тільки в 1996 році 17 наукових, захищено 440 дипломних робіт. Проводилися науково-практичні конференції студентів, студенти також брали участь у міжрегіональних міжвузівських конференціях.

Починаючи з 1992 по 1996 рр. інститут був базовим для проведення республіканської олімпіади з хімії. На цій олімпіаді студенти зайняли провідні місця.

Незважаючи на складний фінансовий стан в інституті тільки за 1996 рік опубліковано 12 підручників, 4 монографії, 30 методичних розробок, 191 стаття, 25 тез – усього 273 роботи загальним обсягом понад 300 друкованих аркушів. Підручник української мови професора Пентилюк М.І. у співавторстві зайняв II місце в конкурсі АПН України.

За останні роки в інституті було сформовано ряд наукових шкіл, які набули популярності як в Україні, так і в ближньому та дальньому зарубіжжі.

Наукова школа Голобородько Євдокії Петрівни (фото 187), доктора педагогічних наук, професора, члена-кореспондента АПН України, академіка Академії педагогічних і соціальних наук (місто Москва). Проблематика досліджень – особливості навчання російської мови в умовах дво-та багатомовності. Наукових праць понад 175. Серед них колективні монографії, діючі стабільні шкільні підручники, методичні вказівки до них, методичні посібники, розробки уроків, методичні рекомендації, статті, тези. Здійснювалось керівництво науково-дослідною роботою 5 аспірантів та 2

здобувачів. Школа підтримувала наукові зв'язки з АПН України, рядом вузів країни та з науковими центрами країн СНД – Росії, Білорусії, Молдови, Казахстану та ін.

Наукова школа доктора педагогічних наук, професора Пентиліук Марії Іванівни (фото 188). Проблематика досліджень – загальні питання методики, методика стилістики, методика навчання української мови в національних школах. Під її керівництвом працювали 3 аспіранти, 2 здобувачі. Опубліковано понад 170 праць, з яких 8 підручників (підручники для 5,6,7,8,9 класів перевидаються, є вже 2-3 видання) у видавництвах “ Вища школа” і “ Освіта”, 5 монографій (2-колективні), 4 навчальних посібники для студентів, 5 методичних посібників для вчителів, 3 програми для вузів і середніх шкіл.

Проведено 2 Всеукраїнські і 1 регіональна, 2 обласні наукові конференції: “Шляхи і засоби підготовки сучасного вчителя-словесника”, “Гуманітарна освіта і проблеми виховання молоді”, “Шляхи реалізації Закону про мови в південно-східному регіоні України”.

Наукова школа професора, доктора біологічних наук Бойка Михайла Федосійовича(фото 189). Спеціалізація школи – вивчення рослинного світу. Проблематика досліджень – рослинний світ Півдня України, його вивчення та охорона.

Опубліковано за 1995–1997 рр. 36 наукових праць, з них 5 монографій(1–у співавторстві), наукових посібників–1, методичних посібників–2, програм–1. За цей час школа брала участь у 6 міжнародних з'їздах і конференціях.

Наукова школа Дарієнка Василя Миколайовича (фото 190), доктора історичних наук, професора кафедри історії України та слов'янських народів, завідувача науково-методичної лабораторії. Спеціалізація школи–створення методичних посібників з історії для вчителів масових та експериментальних шкіл. Членами лабораторії було видано 6 підручників на 4 мовах:

українській, російській, білоруській і татарській – в Україні та державах СНД.

Наукова школа члена-кореспондента АПН України, доктора педагогічних наук, професора кафедри педагогіки та психології Бутенка Володимира Григоровича (фото 191). Більше 25 років науково-педагогічної діяльності професор В.Г.Бутенко присвятив створенню наукової школи, основні напрямки якої пов'язані з обґрунтуванням актуальних проблем педагогіки середньої і вищої школи, теорії і методики естетичної свідомості. Підготовлено близько 200 наукових праць з теорії, історії, методики естетичної освіти і виховання, культурологічної та естетично-педагогічної спадщини відомих учених-педагогів. Професор Бутенко В.Г. керував науково-дослідною роботою докторантів, аспірантів та здобувачів, очолював діяльність науково-дослідного центру естетичної освіти.

Мовознавча школа доктора філологічних наук, професора, заслуженого працівника вищої школи України Ковальова Віктора Павловича (фото 192). Під керівництвом В.П.Ковальова, починаючи з кінця 60-х років, систематично працювала група мовознавців у галузі лінгвостилістичних пошуків, присвячених вивченню виражальних засобів східнослов'янських мов. Перу самого Ковальова належать понад 60 відповідних наукових публікацій, у тому числі 2 монографії та 1 посібник для учителів.

Наукова школа професора, доктора філологічних наук Чумаченко Ганни Анатоліївни (фото 193). Дослідження під керівництвом професора Чумаченко Г.А. проводились у вузі з 1989 року. Проведена робота з ініціативної теми кафедр світової літератури та української літератури “Проблеми художнього історизму”. У 1990 році проведено Всесоюзну конференцію за темою і видано дві частини збірки статей “Проблеми художнього історизму”. У період з 1991 по 1996 рр. розроблялась тема “Регіональний історико-культурний тип Півдня України”, створено відповідну лабораторію. Лабораторія працювала з відділенням історико-культурних проблем Півдня України Інституту мистецтвознавства,

фольклористики та етнології ім. М.Рильського НАН України, керівником якого була за сумісництвом професор Г.А.Чумаченко. Школою надруковано за 1995–1996 рр.: три монографії, навчальний посібник, 4 збірки методичних рекомендацій, збірка документів і матеріалів, 17 наукових статей, 25 тез.

У ці роки вчена рада, ректорат всіляким чином сприяли розвитку наукових досліджень як однієї із складових удосконалення навчально-виховного процесу.

Науково-дослідна робота в інституті проводилась з таких напрямків:

- підготовка вчителя сучасної школи;
- індивідуалізація процесу підготовки педагогічних кадрів;
- нові речовини і матеріали;
- проблеми художнього історизму в літературі;
- наукові основи охорони зовнішнього середовища;
- виробництво, переробка та збереження сільськогосподарської продукції.

По лінії Міністерства освіти України виконувались такі роботи:

- I. “Поліетнічна культура Півдня України: теорія розвитку та методика вивчення”. Науковий керівник – доктор філологічних наук Чумаченко Г.А. Були отримані такі результати:
  - A. визначені методичні основи дослідження регіональних проблем;
  - B. досліджені процеси розвитку української культури у поліетнічному середовищі на базі експериментальних досліджень;
  - C. підготовлені 12 бібліографічних статей, 3 статті для наукових журналів, монографія, кандидатська дисертація;
  - D. досліджувалися склади фольклору регіону, народний театр, біографічне вивчення видатних діячів культури Півдня України;
  - E. зібрана бібліотека з проблеми україністики.

У 1996р. освоєно коштів на суму 2968 грн.

II. “Вплив реальної структури на фізико-хімічні властивості систем метан-водень (дейтерій) в області їх твердих розчинів”. Науковий керівник – доктор фізико-математичних наук Немченко В.П. Одержані такі основні результати:

A. розроблена методика і виготовлено установку для гідрування та визначення вмісту водню у зразках і його електропереносу у метали;

B. розроблено і виготовлено оригінальну установку для дослідження температурної та амплітудної залежності внутрішнього тертя;

C. вивчено зменшення енергії активізації дифузії при збільшенні густини дислокації та пониженні температури, що пояснюється конденсацією атомів водню на дислокаціях і т.д.

У 1996 р. освоєно коштів на суму 2 тис. 530 грн.

III. “Вивчення будови кінцевих груп з деякими системами підгруп з доповненнями”. Науковий керівник – кандидат фізико-математичних наук Крекнін В.А.

IV. “Вдосконалення селекційних програм у птахівництві”. Науковий керівник – кандидат сільськогосподарських наук Трибрат Т.П. В 1996 році освоєно коштів на суму 2 тис. 263 грн.

V. Госпдоговірна тема “Контроль якісного складу стічних вод промислових підприємств та організацій м. Херсона, що скидаються у міську каналізацію”. Науковий керівник – кандидат хімічних наук Івашина Г.О. У 1996 році освоєно коштів на суму 80 тис. грн.

Крім цих наукових робіт, були виконані також інші дослідження. Над виконанням загальноінститутської теми “Підготовка вчителя сучасної школи” працювало понад 20 кафедр, щороку проводилась наукова конференція, систематично випускався з друку збірник робіт науковців з цієї проблематики.

Інститут в ці важкі часи не втратив свого значення як науково-дослідницького центру, а навпаки збільшив обсяги наукових досліджень на основних напрямках. Керівництво вузу усіяко підтримувало наукові дослідження як окремих викладачів, так і наукових шкіл.

3 жовтня 1996 року інститут очолив ректор, професор Беляєв Юрій Іванович. (фото 194)

Він народився у місті Херсоні 21 листопада 1947 року у сім'ї робітника. Батько довгий час працював на заводі ім. Петровського; мати була домогосподаркою. У 1965 році Юрій Іванович закінчив зі срібною медаллю середню школу № 7 і поступив на філологічний факультет ХДПІ. За успіхи у навчанні студенту Юрію Беляєву було призначено іменну стипендію ім. Г.С.Сковороди. У 1969 році він отримав диплом з відзнакою за спеціальністю “вчитель російської мови і літератури” і був направлений на роботу в село Бехтери Голопристанського району Херсонської області. У 1969–1970 роках служив у Збройних силах СРСР.

Починаючи з 1970 року Юрій Іванович працював у рідному вузі спочатку асистентом, завідувачем підготовчим відділенням, а потім викладачем кафедри російської мови. У 1977 році Беляєв Ю.І. вступив до денної аспірантури на кафедру російської мови Київського державного педагогічного інституту ім. О.М.Горького. У 1981 році він захистив кандидатську дисертацію “Беспредложный винительный падеж в системе падежей современного русского языка(в сопоставлении с украинским)” і був рекомендований на посаду старшого викладача ХДПІ. (фото 194 – І)

У період із 1980 по 1987 рік Юрій Іванович працював заступником декана і деканом філологічного факультету, секретарем парткому Херсонського державного педагогічного інституту ім. Н.К.Крупської. (фото 194 А, 194 Б)

У 1987–1991 роках Ю.І.Беляєв – завідувач відділом науки та навчальних закладів, заступник завідувача ідеологічним відділом, завідувач ідеологічним відділом Херсонського обкому комуністичної партії України.

Із 1991 року він доцент кафедри російської мови Херсонського державного педагогічного інституту, а з 1992 року – проректор з учбової роботи вузу. 23 жовтня 1996 року Юрія Івановича Беляєва призначено ректором Херсонського державного педагогічного інституту ім. Н.К.Крупської. 26 грудня 1997 року Юрія Івановича обрано член-кореспондентом, а 28 січня 2000 року дійсним членом (академіком) Російської Академії Педагогічних та Соціальних Наук. З липня 1997 року він професор кафедри російської мови. (фото 194 Іа)

Беляєв Ю.І – відмінник освіти України (1997р.), заслужений працівник народної освіти України (1998р.). Виконання своїх обов'язків ректора Юрій Іванович уміло поєднує з плідною науковою і викладацькою роботою. Його наукові дослідження присвячені питанням синтаксису російської мови, педагогіки вищої школи. Він опублікував більше 200 наукових праць, у тому числі монографії “Беспредложный винительный падеж в системе падежей современных русского и украинского языков”(1996), “Актуальні проблеми розбудови національної освіти”(1997), “Херсонський педагогічний: з минулого в майбуття”(1997), “Рідна мова як засіб духовного розвитку особистості”(1998), “Синтаксис современного русского литературного языка”(2001), “Синтаксис современного русского литературного языка”. Учеб. Пособие. Изд.2, дополненное и переработанное(2003), Юрій Іванович редактор “Збірника наукових статей: текст і методи його аналізу”(2004). У вільний час він захоплюється поезією, пише вірші, автор збірника “За кромкой лица” (2003). (фото 194 Іб)

Юрій Іванович Беляєв нагороджений багатьма Почесними грамотами та пам'ятними знаками: Почесною грамотою Кабінету Міністрів України: “За вагомий особистий внесок у розвиток вітчизняної науки, впровадження сучасних методів навчання та виховання молоді, підготовку кваліфікованих кадрів та високий професіоналізм” (18.01.2003р.);

Почесною грамотою Верховної Ради України: “За особливі заслуги перед українським народом у сприянні розвитку вітчизняної освіти та науки,

вагомий особистий внесок у підготовку висококваліфікованих кадрів, впровадження сучасних технологій у навчально-виховний процес і високу професійну майстерність”(11.07.2003р.); Орденом Святого Великого князя Володимира(2002 р.).

Почесними грамотами:

- Херсонської обласної державної адміністрації, Управління освіти і науки – “За багаторічну плідну працю, особистий внесок у справу підготовки молодих фахівців освітньої галузі”(19.11.2001 р.);
- УМВС України у Херсонській області – “За вагому допомогу, активну громадську позицію, плідну співпрацю з органами Внутрішніх справ в ім’я процвітання рідної Батьківщини”(12.2001 р.);
- Херсонського міського голови – “За сприяння у проведенні I етапу Всеукраїнського конкурсу захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів міського наукового товариства “Пошук”(01.2003 р.);
- Генерального Консульства Республіки Туреччини в м. Одесі – “За внесок у створення Центру турецької мови та культури”(11.2003 р.);
- голови Херсонської облдержадміністрації – “За II місце у Всеукраїнському конкурсі на звання “Кращий роботодавець року” на обласному рівні у номінації “Підприємства з чисельністю працюючих від 501 до 1000”(03.2004 р.);
- архієпископа Херсонського і Таврійського Іонофана – “У благословення за труди у славу Святої Церкви” – (21.05.2004 р.) та багатьма іншими.

Під керівництвом ректора Беляєва Ю.І. у травні 1998 року на базі ХДПІ імені Н.К.Крупської був створений Херсонський державний педагогічний університет. Підставою для цього стало здобуття інститутом четвертого рівня акредитації. Цьому сприяло розширення спектру донині традиційних

спеціальностей, акредитація й ліцензування нових з них: соціальна педагогіка, дефектологія, хореографія. В травні 1998 року вчена рада ухвалила рішення про створення нового, десятого факультету – художньо-педагогічного(декан – доцент М.Г.Левченко). (194 Г)

Зміцнилась й кадрова база: на постійну роботу за сумісництвом було прийнято 38 докторів наук, професорів. Була запроваджена екстернатура. Ширшим стало коло спеціальностей в аспірантурі (19), докторантурі (4). ВАК затвердила чотири офіційні збірники наукових праць різного тематичного спрямування. Вперше було засновано спеціалізовану вчену раду по захисту кандидатських дисертацій з генетики та біотехнології.

За останній рік з'явилися нові доктори наук з різних спеціальностей – Л.Руденко, Я.Голобородько, С.Чорний, Л.Сергієнко, Є.Барбіна, І.Горбатенко.

Було відкрито кафедру українознавства, курс української мови(з обов'язковим екзаменом) запроваджений на всіх факультетах. Був створений окремий відділ виховної роботи, запроваджена посада заступників деканів з організаційно-виховної роботи зі студентами. Традиційно проводиться фестиваль “Студентська весна”, крос на приз Героя Радянського Союзу М.Москаленка.

Спортивний клуб інституту протягом п'яти років нагороджувався перехідним прапором ЦСТ “Буревісник” за високі спортивні результати. Серед випускників факультету фізичного виховання та спорту 1998 року були майстри спорту міжнародного класу, переможці та призери міжнародних змагань, Олімпійських ігор – А.Петров , А.Борзуков, В.Куліда, О.Лапко, Н.Онопченко, О.Михайлов. Студенти факультету були членами національних збірних команд з різних видів спорту.

Всі ці перетворення та досягнення стали підставою для Кабінету Міністрів України прийняти постанову № 744 від 25 травня 1998 року “Про створення Херсонського державного педагогічного університету”(фото постанови – 194 В).

Свято презентації нового університету відбулося у жовтні 1998 року. Під гарячі оплески залу голова обласної держадміністрації А.І.Кас'яненко передав ректору, професору Ю.І.Беляєву університетський знак, головну регалію Херсонського державного педагогічного університету(фото № 195, 195 I, 195 II, 195 III, 195 IV). Учасників свята привітав колишній викладач, доцент ХДПІ, депутат України С.М.Ніколаєнко(фото № 195А). У своїй промові він зазначив: “Наша країна, зусиллями ентузіастів – сподвижників розширює мережу університетів, оскільки в цьому – духовне спасіння нації”.

Сьогодні С.М.Ніколаєнко – міністр науки та освіти України і ми пишаємося, що він працював у нашому вузі. (фото №195Б)

На урочистому вечорі науковці та викладачі вузу були нагороджені грамотами Міністерства освіти України, Херсонської облдержадміністрації, 20 чоловік отримали звання “Відмінник освіти”. Ректору, професору Ю.І.Беляєву було присвоєно звання “Заслужений працівник освіти України”, а проректору, директору ліцею, тоді ще доценту О.В.Мішукову – “Заслужений працівник культури України”.

У жовтні 1998 року ще одна подія відбулася у Херсонському державному педагогічному університеті. Вийшов перший номер газети ХДПУ та ліцею при ХДПУ “Кафедра” (фото 195 В). Редактор газети – Л.К.Федоровська – донька колишнього викладача К.Т.Федоровського, який був завідувачем кафедри педагогіки, з 1925р. по 1932рік працював у ХІНО. Лада Костянтинівна – член національної спілки письменників України. Вона відомий літературознавець, критик, публіцист. В її творчому доробку 10 книг прози та віршів, більш ніж 500 статей. Сьогодні Л.К.Федоровська очолює обласне відділення громадської організації “Русское движение Украины”, керує обласною літературною вітальнею при научній бібліотеці ім. О.Гончара, викладає основи літературної творчості і журналістики в Академічному ліцеї при ХДУ. Вона нагороджена літературною премією ім. В.Сосюри. (фото № 196)

В інтерв'ю газеті “Кафедра”(1.10.1998 р.) ректор ХДПУ, професор Ю.І.Беляєв окреслив плани на майбутнє: “Зоряна мрія у нас, признаюсь є: згодом добитися перетворення нашого єдиного в області гуманітарного вузу в класичний університет. Але для цього необхідно досягти багато чого: зокрема, цілковитої відповідності навчальних планів і практики(а головне – якості їхньої предметної реалізації) сучасним державним стандартам вищої освіти, вимогам “Закону про освіту”, зрештою – кращим Європейським та світовим стандартам.”

РОЗДІЛ ІХ

Херсонський державний університет

(2002–2006 рр.)

У листопаді 2002 року Херсонський державний педагогічний університет відзначив свій 85-річний ювілей і переступив цей поважний вік уже в статусі Херсонського державного університету. 13 листопада 2002 року Кабінет міністрів прийняв розпорядження № 641-р “Про утворення Херсонського державного університету”(фото розпорядження №1).

Своє 85-річчя професорсько-викладацький і студентський колективи зустрічали у напруженій і творчій роботі по реформуванню освіти, вращенню її у Європейський освітній простір. Високу оцінку діяльності вузу дали під час перебування у ньому Президент України Леонід Кучма, прем'єр-міністр Анатолій Кінах, міністр освіти і науки України Василь Кремінь.(фото 2,3)

В ювілейний рік в університеті навчалось та працювало понад 10 тисяч викладачів і студентів. Навчально-виховний процес здійснювали 43 кафедри, 11 факультетів, 58 докторів наук, професорів (зокрема, й провідні вчені вузів Києва, Харкова, Одеси), 190 кандидатів наук, доцентів. Серед найавторитетніших – професори Б.Андрієвський, Є.Барбіна, М.Бойко, В.Бутенко, О.Гедвілло, Є.Голобородько, В.Дарієнко, М.Пентилюк, Л.Руденко, С.Чорний, а також народний художник України, професор Володимир Чуприна, заслужені працівники культури України Святослав Марцинковський і Василь Чуба.

Дев'ятнадцять викладачів університету було обрано дійсними членами вітчизняних і зарубіжних галузевих академій наук, 2 – членами-кореспондентами АПН України, 3 викладачі мали почесні звання народних, а 24 – заслужених. Щороку у вузі захищалось 12-15 кандидатських і 1-2 докторські дисертації. В аспірантурі на усіх формах навчались та готували дисертації до захисту 92 особи, 5 осіб були докторантами університету.

Підготовка бакалаврів, спеціалістів і магістрів в університеті здійснювалась за денною, заочною та екстернатною формами навчання. Загалом в університеті відбувалась підготовка фахівців за 25 спеціальностями і спеціалізаціями. Вуз практично повністю задовольняв потреби регіону у викладачах з усіх галузей знань. Це передусім школи, училища, вузи Херсонщини та ще 23-х регіонів України, Молдови, Росії, Туреччини, Єгипту тощо. Керівництво вузу добре розуміло, що підготувати конкурентноспроможного фахівця можна лише через нові підходи до процесу навчання і виховання.

За роки незалежності України в університеті з'явилося 5 факультетів, відкрито 19 нових кафедр, 14 спеціальностей і спеціалізацій. Науково-методична рада університету, науково-методичні комісії факультетів, психолого-педагогічний комплекс ХДПУ намагались зробити навчально-виховний процес максимально наближеним до потреб сучасної школи. Були укладені тристоронні угоди вузу з обласним управлінням освіти і науки і з 92 провідними середніми навчально-виховними закладами Херсонщини. Спільні конференції, симпозіуми, колоквиуми, громадські читання допомагали творчій співпраці вчених вузу і вчителів-практиків. Тільки за минулі роки було проведено майже 30 науково-методичних конференцій різного масштабу, присвячених актуальним питанням сучасної середньої і вищої педагогічної освіти.(фото 4,5)

У вузі було створено дійову систему координації, контролю і науково-методичної корекції навчально-виховного процесу. Це забезпечували учбовий, учбово-методичний відділи (фото 5А, 5Б), нещодавно створений відділ навчально-виробничих практик і працевлаштування; діяли сектори екстернатури, магістратури, дистанційної освіти. В 2001 році в університеті відкрито власне видавництво, орієнтоване на потреби освіти і освітян, студентів, вчителів, ліцеїстів (директор – Савченко А.В.(фото 6)). Тільки за 2002 рік видано близько 600 назв методичних розробок, навчально-

методичних посібників викладачів ХДПУ на допомогу студентам, школярам, вчителям області.

Мета керівництва ХДПУ – зробити процес освіти на Херсонщині дійсно безперервним.

У 1994 році спільними зусиллями Херсонської міської ради і вузу було відкрито Академічний ліцей при ХДПУ, який став експериментальним майданчиком Інституту педагогіки АПН України, полігоном нових ідей, нових технологій навчання і виховання інтелектуальної, творчої еліти. (фото 7)

Директор Херсонського Академічного ліцею при Херсонському державному університеті Мішуков Олег Васильович – перший проректор університету, завідувач кафедри історії світової літератури і культури ХДУ, доктор філологічних наук, професор, заслужений діяч мистецтв України, академік Академії педагогічних і соціальних наук Росії. (фото 8)

Більшість з випускників-ліцеїстів стає студентами нашого вузу, багато – студентами провідних вузів України, навчальних закладів США, Німеччини, Австрії, Канади, Великобританії, Чехії, Ізраїлю, Польщі, Росії тощо. Потужний науково-педагогічний колектив Академічного ліцею робить його безумовним лідером на освітянській ниві регіону. Серед провідних викладачів ліцею заслужені вчителі України Е.Мовенко, Т.Лебідь, Н.Нев'ярович, Л.Жарова, Л.Ігнатюк, Соросівські лауреати М.Хорець і Т.Чинкіна, переможці обласних конкурсів “Учитель року” А.Лукив, Т.Непомняща, О.Шайтан, вчителі-методисти вищої категорії В.Шеховцова, А.Рехлицька, доценти Т.Хома і О.Верхорубова, кандидат педагогічних наук Е.Фатєєва. У 2001-2002 навчальному році 208 ліцеїстів стали переможцями і призерами міських учнівських олімпіад і конкурсів-захистів наукових робіт МАН України, 130 – обласних, 28 – заключного етапу на рівні країни. Це найкращий в області результат. (фото 9,10,11)

При ліцеї працює підготовче відділення, де діти віком від 5 до 14 років мають змогу у вихідні дні готуватися до школи, для вступу в ліцей,

займатися у різнопрофільних навчально-творчих школах: “Перспектива”(1-4 класи), комп’ютерній, хореографічній, музичній, спортивній, фізико-математичній, економічній, юридичній, школі іноземних мов (5-6 класи), а також у проліцейських класах (7-8 класи). (фото 12,13)

В університеті та ліцеї створено розгалужену систему довузівської підготовки. Біля її витоків стояли професори Є.Петухов і Ю.Беляєв, доценти Ж.Перова, В.Цибуленко, викладачі С.Колесник, Е.Фатєєва та інші. Понад 60 відсотків наших першокурсників – це випускники Центру довузівської підготовки. Філії ліцею і ЦДП працюють нині у Києві, в АР Крим, на Миколаївщині, у Скадовську, Генічеську, Чаплинці, Каховці. (фото 13А)

В університеті працював факультет перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів, який давав змогу студентам і викладачам вузу, різним верствам населення області отримати ще один диплом про вищу освіту, набути нову перспективну спеціальність. Таким чином Академічний ліцей, зокрема його підготовче відділення і Центр довузівської підготовки, університет з усіма формами навчання, аспірантура, докторантура, факультет перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів роблять систему безперервної освіти діючою і ефективною.

Серйозна увага приділяється в університеті і позанавчальній роботі зі студентською молоддю. Раніше це називалося виховною роботою, хоч процес спілкування викладача і студента, безумовно, двосторонній. Ще у 1996-1997 роках в університеті було створено відділ організаційної і виховної роботи, на факультетах введено другу посаду заступника декана, з’явилися вихователі в усіх гуртожитках університету, було створено студентський комітет ХДПУ. В університеті започатковано культурно-мистецький центр “Південь”, спортивний клуб “Еллада”, діяли 42 творчі студії і 17 спортивних секцій, які для студентів працюють безкоштовно.

21 лютого 2002 року на сцені Національного палацу “Україна” у Києві відбувся творчий звіт університету і ліцею, присвячений 85-й річниці ХДПУ.(фото 14) Наші творчі колективи брали участь у святковому концерті

для делегатів II Всеукраїнського з'їзду працівників освіти, у святковому концерті, присвяченому 10-й річниці незалежності України (серпень 2001 рік, Національний палац “Україна”), у мистецькому святі під час параду на Хрещатику.

Інтеграція України до Європейської спільноти та розширення контактів на міжнародній арені зумовили розвиток міжнародних зв'язків ХДПУ з зарубіжними освітніми та науковими закладами.

Цю діяльність очолив проректор з науково-педагогічної роботи, інформаційних технологій, міжнародних зв'язків, завідувач кафедри прикладної математики та інформаційних технологій (зараз кафедра інформатики), доктор педагогічних наук, академік Української академії економічної кібернетики, професор О.В.Співаковський (фото 15). З листопада 1998р. по листопад 2000р. – Олександр Володимирович – координатор проекту TACIS TEMPUS CD – JEP 21135-2000. З 15.04.2002р. по 15.04.2004р. – координатор проекту IB_JEP-22045-2001. “Land reform and land market development in Ukraine”. З вересня 2003р. по вересень 2005р. координатор Міжнародного проекту TACIS 2002 Multiplier Project 23010 “UnIT-NET-IT у мережі управління університетами”. З вересня 2003р. по вересень 2006р. – координатор спільного україно-американського проекту “Північний округ штату Нью-Йорк та південь України – нова співпраця між університетами в розвитку підприємництва та економіки”.

Співаковський О.В. – співавтор комп'ютерної програми “Програмно-методичний комплекс “Відеоінтерпретатор алгоритмів пошуку та сортування”, яка отримала сертифікат відповідності Державного комітету України із стандартизації, метрології та авторське свідоцтво Департаменту інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України про реєстрацію авторського права на твір, гриф “Рекомендовано Міністерством освіти і науки України” (наказ від 07.07.2001).

У 2006 році Співаковському О.В. було присвоєно звання “Заслужений працівник освіти України”.

В університеті був заснований відділ міжнародних зв'язків, завдяки чому нашими партнерами стали університети Франції, Іспанії, Турції, Польщі, Німеччини, вперше були залучені до роботи в ХДПУ американські професори фонду Фулбрайт Дж.Ніксон і Д.Робінзон. (фото 16,17,18)

Університет неодноразово відвідували послы Єврокомісії, Швеції, Польщі, високі представники багатьох інших держав, що сприяло налагодженню обміну студентами з вузами – зарубіжними партнерами. (фото 19,20)

У вересні 2000 р. в університеті було відкрито Центр іспанської мови та культури (фото 21), Євроклуб, пізніше Центр польської мови та культури. 7 листопада 2003 року відкрився Центр турецької мови та культури при ХДУ (керівник центру – доцент, кандидат педагогічних наук Кіщенко Ю.В.). У вересні 2005 року до нашого університету прибув викладач турецької мови пан Лютфі Шейбан, який керує самостійною роботою студентів й проводить індивідуальні заняття по вивченню турецької мови. Студенти п'ятого курсу Інституту іноземної філології ХДУ протягом трьох тижнів у червні 2005 року перебували на стажуванні в університеті Тьомер у місті Анкара. Співпраця Херсонського державного університету з Республікою Туреччина триває. Свідченням подальшого зміцнення контактів у цьому аспекті є візити до нашого університету в грудні 2005 року Генерального консула Республіки Туреччина Ренана Шекероглу і координатора українських програм турецького управління співробітництва та розвитку (ТІКА) при Раді Міністрів Республіки Туреччина, доктора Саліха Палата (фото 22,23).

Особливо важливою для нашого університету була реалізація міжнародного проекту “Інформаційна інфраструктура ВНЗ” разом з партнерськими університетами Ніца-Софія-Антиполіс (Франція) та Гранада (Іспанія), а також партнерство в проектах Темпус Тасіс “Національна мережа освітніх закладів по підготовці спеціалістів із соціальної роботи” та мережа “Європа – Чорне море”, стажування студентів економічних спеціальностей у провідних університетах Франції, Португалії, Італії. Найбільш масштабні

спільні науково-технічні дослідження знайшли відображення в підготовлених до участі у нових міжнародних програмах таких проектів, як “Північний округ штату Нью-Йорк та південь України: співпраця між університетами” і “Земельна реформа та розвиток земельного ринку в Україні”.

На базі ХДПУ було створено інформаційно-навчальний Центр з управління земельними ресурсами. Партнери: університет Ніцци Софія-Антиполіс, регіональне управління земельними ресурсами м. Ніцци, Інститут землевпорядкування (м. Дортмунд, Німеччина).

Значну роль у налагодженні міжнародних зв'язків відіграє участь викладачів та студентів у міжнародних виставках, конференціях та семінарах, організація програм обміну викладачами та студентами. Так, протягом цілого навчального року на факультеті початкового навчання лекції і семінарські заняття з історії, психології та англійської мови проводилися американськими професорами фонду ім.Фулбрайта. Мовні стажування та практики студентів здійснювалися за напрямами діяльності Євроклубу ХДПУ з метою розширення культурних, наукових, ділових та гуманітарних зв'язків нашої молоді зі студентами за кордоном. Такій співпраці сприяло і стажування іспанських студентів на факультеті початкового навчання в межах виконання угоди між університетом м.Гранада (Іспанія) та ХДПУ.

Міжнародна діяльність Херсонського державного педагогічного університету була спрямована на досягнення головної мети – підготовки та виховання фахівців нової генерації, які завдяки знанню національно-культурних особливостей розвинених країн світу будуть глибше розуміти та цінувати надбання власного народу, підносити та утверджувати Україну в очах світового співтовариства.

В університеті приділялася велика увага науково-дослідній роботі, яку очолила проректор, завідувач кафедри педагогіки та психології, кандидат педагогічних наук, професор В.Л.Федяєва, випускниця ХДПУ 1975 року.(фото 24)

Вдалим та урожайним став перший рік третього тисячоліття . Особливо вагомими та очікуваними результатами порадувала університетська академічна наука – як викладацька, так і студентська.

Вищий навчальний заклад виконував 58 науково-дослідних робіт. Було одержано 10 авторських свідоцтв. За підсумками та результатами наукових досліджень протягом останніх 5 років вийшло у світ 1675 публікацій, у тому числі 32 монографії. Захищено 11 докторських і 53 кандидатські дисертації.

Про значний науковий потенціал університету свідчило проведення протягом одного року 23 конференцій Міжнародного та Всеукраїнського рівнів, видання 26 збірників наукових праць ХДПУ, що є фаховими виданнями ВАКу України, захист однієї докторської та 16 кандидатських дисертацій.

Важливою подією наукового життя нашого закладу стало відкриття у травні 2002 року Спеціалізованої вченої ради по захисту кандидатських дисертацій з трьох педагогічних спеціальностей. Раду очолює досвідчений, авторитетний вчений, доктор педагогічних наук, професор М.І.Пентилюк. Нещодавно згідно Указу Президента України В.Ющенка М.І.Пентилюк отримала почесне звання “Заслужений діяч науки і техніки України”.(фото 25)

З метою концентрації зусиль професорсько-викладацького складу на дослідженні окремих наукових тем в університеті працювало 12 науково-дослідних лабораторій, 5 наукових шкіл. Протягом останніх п'яти років у вузі виконувалися 5 науково-дослідних тем, що фінансувалися за рахунок державного бюджету.

Кафедрою хімії університету протягом 20 років виконується дуже важлива в економічному відношенні госпдоговірна тема “Контроль якісного складу стічних вод промислових підприємств м. Херсона, що скидаються у міську каналізацію” (керівник – доцент Івашина Г.О.). (фото 26)

До науково-дослідної роботи широко залучається і студентська молодь. В університеті успішно працює Студентське наукове товариство, проблемні

групи природоохоронного, лінгвістичного, психолого-педагогічного напрямків, наукові керівники яких разом зі студентами ведуть пошук нових шляхів розвитку наукової діяльності університету. (фото 27)

Загалом в університеті працювало 177 студентських проблемних груп, наукових гуртків, об'єднань, конструкторських бюро, які об'єднували більше двох тисяч студентів.

Про результати своєї наукової роботи студенти доповідали на Міжнародних, Всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях. Лише в 2001-2002 навчальному році було надруковано 312 студентських наукових статей та зроблено 411 доповідей на конференціях.

Команди факультетів є постійними учасниками Всеукраїнських студентських олімпіад з різних фахових дисциплін та спеціальностей. У 2002 році вихованці університету вибороли 11 призових місць, а 22 конкурсанти увійшли до призової десятки переможців. (фото 28)

Серед 33 вищих педагогічних навчальних закладів ХДПУ посів перше місце за кількістю представлених навчальних дисциплін і спеціальностей, друге – за кількістю учасників та шосте загальне – за кількістю призерів.

Також студенти беруть активну участь у Всеукраїнських конкурсах студентських наукових робіт. П'ять призових місць вибороли конкурсанți факультету української філології на другому етапі Всеукраїнського конкурсу з української мови ім. Петра Яцика. При цьому студенти факультету української філології тричі виборювали перші призові місця на Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт “Ідеї В.О.Сухомлинського в ХХІ столітті”.

За роки незалежності удосконалювалася навчально-матеріальна база університету. Був побудований новий навчально-лабораторний корпус (всього їх у вузі п'ять), власними зусиллями у 2000 році перебудували п'ятиповерховий гуртожиток, який був не потрібний для прямого використання (студенти стовідсотково забезпеченні місцями у трьох діючих гуртожитках), під навчальний корпус. (фото 29) Відкрито три нових читальні

зали (всього їх – 6), створено 11 комп'ютерних класів (фото 30), інтернет-зал. Вуз має три спортивних і дві актові зали, ботанічний сад площею 14 га, навчально-тренувальний центр на березі Дніпра, спортивно-оздоровчій табір “Буревісник” на Чорному морі, де тільки влітку 2002 року безкоштовно оздоровлено 600 студентів і аспірантів вузу. (фото 31)

До ювілею вузу було відкрито видавництво ХДПУ, дискотек, музей історії університету, який згодом отримав звання “народний”. (фото 32)

В університеті близько 40% непедагогічних спеціальностей, що є потребою часу і вкрай необхідне нашому регіону. Було відкрито нові спеціальності: французької та іспанської мов, економічної теорії, правознавства, екології, дефектології, інформатики, практичної психології, хореографії, музики, образотворчого мистецтва.

85-річчя ХДПУ стало своєрідним підсумком зробленого, а також знаменною відповідальною віхою на шляху подальшого реформування освіти України.

На свята з нагоди 85-літнього ювілею Херсонського державного педагогічного університету приїхало дуже багато гостей з України і закордону.

Привітання від Голови Верховної Ради Володимира Литвина привіз херсонцям на той час голова Комітету Верховної Ради з питань науки і освіти Станіслав Ніколаєнко. Володимир Литвин відзначив: “Сьогодні Херсонський державний педагогічний університет є одним з провідних освітніх і наукових центрів Півдня України. Він має широкі міжнародні зв'язки з відомими університетами Європи. В нинішніх нелегких соціально-економічних умовах висококваліфікований професорсько-викладацький склад самовіддано продовжує свою благородну справу, готує нові покоління педагогів для демократичної України нового тисячоліття”. Вітальну телеграму від уряду надіслав віце-прем'єр-міністр України Володимир Семиноженко. На урочистості також завітав перший заступник держсекретаря Міністерства освіти і науки Андрій Гуржій, який повідомив про те, що 13 листопада

Кабінет Міністрів України затвердив ХДПУ у статусі “Херсонський державний університет”. “Тепер розпочинайте свій шлях до національного” – побажав представник уряду. Він вручив знаки “Відмінник освіти України” та найвищі нагороди Академії педагогічних наук групі наставників молоді. (фото 33)

Свої поздоровлення надіслали Надзвичайний і Повноважний Посол України в Російській Федерації Микола Білоблоцький; доктор психологічних наук, професор, академік АПН України, директор Інституту проблем виховання АПН України І.Д.Бех; перший заступник голови ВАК України Р.В.Бойко; доктор педагогічних наук, професор, академік, ректор Кримського державного гуманітарного інституту О.В.Глузман; народний депутат України, директор Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України, академік НАН України М.Г.Жулинський; академік Л.Мацько; ректор Київського міського педагогічного університету ім. Б.Д.Грінченка З.Сіверс; голова Всеукраїнської спілки краєзнавців, Герой України, академік НАН України П.Т.Тронько; зарубіжні партнери: директор дослідницького центру С.Н.Р.С. (Париж) Вінсен Ренар; директор програми академічних обмінів ім. Фулбрайта, доктор Марта Богачевська-Хомяк; керівництво Євангельського Фрйобель-семінару; секретар Голови делегації Європейської комісії в Україні Мішель Грін; ректор університету Тракая, професор, доктор Осман Інчи (Туреччина); випускники вузу різних років та багато інших.

85-річчя університету було позначене не тільки святковими гала-концертами (фото 34,35,36), різноманітними виставками, а й ювілейними днями науки. У роботі наукових конференцій (а їх було дев'ять) взяли участь вчені провідних вузів майже всіх областей України, а також навчальних закладів Росії, Білорусії, Польщі та Молдови.

Серед учасників і гостей ювілейних днів науки були: голова Херсонського земляцтва у Москві, генерал-майор у відставці М.Є.Гореліков(фото 37); доктор педагогічних наук, професор, заввідділом порівняльної педагогіки і психології професійної освіти АПН України

Л.П.Пуховська; доктор психологічних наук, професор Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова Л.І Фомичова та багато інших.

Завітали на свято рідного вузу і колишні його випускники: кандидат філологічних наук, професор Придністровського державного університету ім. Т.Г.Шевченка Л.І.Демченко; доктор біологічних наук, професор, декан хіміко-біологічного факультету Чернігівського педуніверситету Б.В.Яковенко; народний вчитель СРСР, заслужений вчитель України Ю.М.Черненко. Педагогічній династії Черненків понад 350 років, 18 членів цієї родини навчалися у ХДПІ, двоє з них – заслужені вчителі України. Свою першу почесну відзнаку – орден Трудового Червоного Прапора – Юлія Миколаївна отримала з рук легендарного Сидора Ковпака. Вона подарувала до музею історії університету старовинний, вишиваний рушник і колоски жита, які сама виростила. “Нехай на цьому рушникові цвіте доля нашої Альма-матер, а жито символізує життя. Тож достатку і радості всім довіку!” – побажала Ю.М.Черненко. (фото 38)

Підводячи підсумки ювілею і визначаючи плани на майбутнє, ректор, професор Ю.І.Беляєв зазначив, що статус класичного – не лише визнання здобутків, а й велика робота в майбутньому.

“Ми виходимо за межі педагогіки і методики середньої освіти – сказав ректор. Із набуттям нового статусу зможемо готувати юристів, економістів, менеджерів, перекладачів, фахівців із медицини. Від професії вчителя ми не відмовимось ніколи, але зможемо готувати майбутніх учених. Статус позначиться і на структурі нашого закладу. Ми зможемо заснувати інститути як підрозділи університету.”

У 2003 році факультети: психолого-природничий та іноземної філології було реорганізовано в Інститут природознавства і Інститут іноземної філології та відкрито соціально-психологічний факультет. У 2004 році на базі цього факультету та історичного було створено Інститут психології, історії та соціології.

У сучасному Херсонському державному університеті функціонують чотири інститути:

природознавства (керівник – професор, доктор педагогічних наук С.В.Шмалей) (фото 39);

іноземної філології (керівник – професор, доктор філологічних наук Л.М.Руденко) (фото 40);

психології, історії та соціології (керівник – доцент, кандидат філологічних наук І.В.Шапошнікова) (фото 41);

філології та журналістики (керівник – професор, доктор філологічних наук В.П.Олексенко) (фото 42);

та 6 факультетів:

економіко-юридичний (декан – доцент, кандидат філологічних наук С.І.Бєляєва) (фото 43);

інженерно-технологічний (декан – доцент, кандидат педагогічних наук В.І.Чепок) (фото 44);

фізичного виховання та спорту (декан – доцент, кандидат технічних наук Б.Г.Кедровський) (фото 45);

дошкільної та початкової освіти (декан – доцент, кандидат педагогічних наук Л.Є.Петухова) (фото 46);

фізики, математики та інформатики (декан – доцент, кандидат педагогічних наук В.П.Берман) (фото 47);

культури і мистецтв (доцент, кандидат педагогічних наук М.Г.Левченко) (фото 48).

Ректор ХДУ, проректори, керівники інститутів та декани факультетів – усі випускники нашого навчального закладу різних років.

Навчальний процес у вузі здійснюють 406 штатних викладачів, з них 7 – академіків, членів-кореспондентів НАН України та галузевих академій, 24 – професорів, докторів наук, 204 – доцентів, кандидатів наук, 9 – осіб, що мають почесні звання “народний”, “заслужений”. За останні роки захистили докторські дисертації Співаковський О.В., Михайловська Г.О.

(фото 48 А), Белехова Л.І., Олексенко В.П., Тропіна Н.П.,

Ходосовцев О.Є.(фото 48 Б), Шмалей С.В. Більшість викладачів і науковців – випускники ХДУ.

У складі університету працює Центр перепідготовки та підвищення кваліфікації (завідувач – Кузьмич В.І. – доцент, кандидат фізико-математичних наук (фото 49)). Центр здійснює підготовку для отримання вищої освіти; для вступу на скорочений термін навчання і на старші курси. При Центрі працюють курси користувачів персональним комп'ютером для всіх бажаючих.

Аспірантура при ХДУ являє собою розвинену структуру підготовки науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації з 28 наукових спеціальностей, докторантура нараховує 6 наукових спеціальностей (завідувач відділу аспірантури та докторантури Штепенко О.Г – доцент, кандидат філологічних наук).(фото 50)

З метою підвищення ефективності роботи аспірантури і докторантури, поліпшення якості підготовки молодих науковців до наукового керівництва дисертаційними дослідженнями залучені висококваліфіковані науково-педагогічні кадри: 35 докторів наук, професорів, академіків та 25 кандидатів наук, доцентів з різних регіонів України.

У 2004 році розпочала роботу спеціалізована вчена рада по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальностей: 10.01.01. Українська література; 10.01.02. Російська література. Раду очолює перший проректор університету, завідувач кафедри історії світової літератури і культури, директор Академічного ліцею при ХДУ, доктор філологічних наук, професор, академік Академії педагогічних і соціальних наук (Росія), заслужений працівник культури України, заслужений діяч мистецтв України О.В.Мішуков (фото 51), якого нещодавно обрали депутатом Херсонської обласної ради.

О.В.Мішуков – президент Херсонського обласного відділення МАН України, голова обласної організації Асоціації культурологів України, член

Національної спілки журналістів України, Міжнародної спілки письменників, Національної спілки театральних діячів, член спеціалізованої вченої ради одного з театральних вищих закладів Москви.

Олег Васильович – автор близько 200 наукових публікацій, у тому числі 3 підручників, 7 монографій: “Мемуаристика декабристов”, “Русская мемуаристика первой половины XIX века: проблемы жанра и стиля”, “Історія Русів” у контексті доби – першої половини XIX сторіччя”, “Історія Русів” у контактено-генетичних зв’язках і типологічних сходженнях”, “Європейський контекст “Історії Русів”, “Філологія. Історія. Культура.”, “Прервалась связь времен. Трагедии В.Шекспира на грузинской сцене XXв.”

О.В.Мішуков – режисер і автор біля 60 телепрограм з історії української і світової культури “Ностальгія”, 15 телепрограм “Театральний роман”, які транслюються на каналах Національного телебачення, а також у Херсоні, Миколаєві, Одесі, Криму, Молдові.

Мішуков О.В. є автором програми вузівського курсу “Історія зарубіжної літератури та культури”, затвердженої Міністерством освіти і науки України, а також програми із світової та української художньої культури для вступників до ВНЗ України.

Він режисер-постановник і автор сценаріїв великої кількості концертних програм, театралізованих вистав і фестивалів. Тільки за останні роки ним були підготовлені: “Дивна країна мрій” (концертна вистава на сцені Національного палацу “Україна”), “Осінній дивертисмент”, “Ти у серці моїм Україно!”, “10 миттєвостей весни” та інші – на сцені Херсонського обласного музично-драматичного театру імені М.Куліша. Творчі колективи ліцею і університету під керівництвом О.В.Мішукова брали участь у святковому концерті, присвяченому 10-й річниці Незалежності України в Національному палаці “Україна” 23 серпня 2001р. і в мистецькому святі на Хрещатику 24 серпня 2001р., у святковому концерті, присвяченому II Всеукраїнському з’їзду працівників освіти (на сцені Національного палацу “Україна”) та ін. О.В.Мішуков поставив дві вистави на сцені Херсонського академічного

театру імені М.Куліша (“Ревізор” М.Гоголя та “Пам’ять серця” за восьмою авторською редакцією).

За заслуги перед Українською Православною Церквою нагороджений орденом Святого рівноапостольного Великого князя Володимира III ступеня. Нещодавно Мішукова О.В. було нагороджено нагрудним знаком Міністерства освіти і науки України “За наукові досягнення”.

Одним з найактуальніших завдань сьогодення було включення нашого навчального закладу в Болонський процес. Університет було внесено у число базових для експерименту на державному рівні.

Активно продовжувалась робота з відкриття нових та акредитації усталених спеціальностей. Ліцензовано 7 спеціальностей: за освітньо-кваліфікаційним рівнем “бакалавр” – 2 (журналістика, переклад); за освітньо-кваліфікаційним рівнем “магістр” – 5 (хореографія, образотворче мистецтво, інформатика, економічна теорія, екологія та охорона навколишнього середовища).

Акредитовано 5 спеціальностей: за освітньо-кваліфікаційним рівнем “магістр” – 4 (французька, іспанська мови та літератури, соціальна педагогіка, дефектологія); за освітньо-кваліфікаційним рівнем “бакалавр” – 1 (музика).

У 2004-2005 навчальному році університет підготував для різних галузей господарства нашого регіону та України і направив на робочі місця значну кількість спеціалістів і магістрів. Так, за денною формою навчання випущено 533 спеціалісти та 228 магістрів. З них направлено на роботу у сільську місцевість 238 спеціалістів, тобто 44 %, та відповідно магістрів - 54 особи, або 25 %.

На заочному відділенні освітньо-кваліфікаційний рівень спеціаліста отримали 604 особи, магістрами стали 104 особи, 118 осіб закінчили екстернатуру.

Відповідно до Болонської хартії чільне місце в діяльності університету повинні посідати наукові дослідження.

Науково-дослідна діяльність нашого університету спрямована на вирішення актуальних проблем, пов'язаних з інтеграцією України в європейський освітній простір, з вирішенням регіональних проблем у галузі економіки, екології та культури. Саме цими пріоритетними напрямками науки і техніки визначається проблематика 7 науково-дослідних тем ХДУ, що фінансуються за рахунок державного бюджету, 3 з яких (1 фундаментальна і 2 прикладні) відкрито додатково в 2005 році. Керівники науково-дослідних тем: професори Беляєв Ю.І., Мішуков О.В., Федяєва В.Л., Бойко М.Ф., Лоскутов В.М., Одінцов В.В., Пентиліук М.І.

Крім того, на базі Інституту природознавства ХДУ за державним замовленням з 2005 року виконується важливий науковий проект, пов'язаний із збереженням навколишнього середовища "Розроблення технології оцінки бальнеологічного використання водойм пониззя Дніпра та контролю за їх станом". З охороною навколишнього середовища пов'язані і 2 госпдоговірні теми, що виконуються в лабораторії кафедри хімії ХДУ (науковий керівник – кандидат хімічних наук Івашина Г.О.).

На базі інститутів та факультетів ХДУ функціонує 41 науково-дослідна та проблемна лабораторія, 3 з яких відкрито в 2004-2005 навчальному році.

Сформувалися і продуктивно працюють наукові школи в різних галузях і напрямках:

- “Дослідження особливостей вивчення російської мови в Україні” – професора Голобородько Є.П.;
- “Технології навчання державної мови в освітніх закладах” – професора Пентиліук М.І.;
- “Актуальні проблеми розвитку вищої та загальноосвітньої школи в умовах реформування національної освіти України” – професора Андрієвського Б.М.;
- “Вивчення біорізноманіття і дослідження антропогенних змін, охорони, раціонального використання рослинного та грибного світу Півдня України” – професора Бойка М.Ф.;

– “Дослідження історії європейського театру” – професора Мішукова О.В.

Плідно працювали дві спеціалізовані вчені ради по захисту кандидатських дисертацій під керівництвом професорів Пентилюк М.І. та Мішукова О.В., в яких у цьому році захищено 12 кандидатських дисертацій.

Всього у 2004-2005 н.р. викладачами та співробітниками університету захищено 1 докторську і 16 кандидатських дисертацій.

Підготовлено до друку 9 монографій, 9 навчальних підручників та 65 посібників; 14 випусків збірників наукових праць викладачів.

Видавництво ХДУ в 2004-2005 навчальному році видало 49 найменувань різноманітних видань у кількості 6583 екземпляри, більше 900000 сторінок. З 2003 року видавництво почало випуск інформаційно-методичного журналу “Печатное слово”, присвяченого інформуванню про діяльність ХДУ, новітні наукові та навчально-методичні розробки викладачів та студентів (головний редактор – Беляєва О.Ю.).

У 2005 році відбулась презентація наукового журналу ХДУ “Чорноморський ботанічний журнал”, головний редактор – доктор біологічних наук, професор Бойко М.Ф. (фото 51 А)

4 січня 2006 року вийшов перший номер газети ХДУ “Університетська панорама” (головний редактор – Беляєва О.Ю.).

При видавництві ХДУ в 2005 році створена науково-виробнича лабораторія дизайну з метою розробки та виготовлення сучасного наочно-дидактичного матеріалу, спрямованого на оптимізацію візуального простору навчальних приміщень.

У 2006 році видавництво ХДУ було нагороджено Почесною грамотою Державного комітету телебачення і радіомовлення України за значний вклад у розвиток поліграфічної промисловості, книговидання та забезпечення населення вітчизняною книгою.

Наш університет став базою для проведення міжнародних семінарів та конференцій. Так, з 28 лютого по 4 березня 2005 року проходив семінар за темою “Міжнародні стандарти й керування проектами в області інформаційних технологій”. Розробки університету були представлені на Міжнародній конференції “Інформатизація освіти і культури”, яка проходила у Шльонському університеті, м. Чешин (Польща). Університет був відібраний до складу офіційної делегації Міністерства освіти і науки України, що взяла участь у Міжнародному саміті інформаційних технологій у м. Ганновері (Німеччина). Наші розробки були також представлені на Виставці досягнень національної науки в рамках економічного форуму інвесторів "Міні-Давос", який проходив у м. Києві.

Восени 2005 року Херсонський державний університет зустрічав гостей:

- учасників міжнародного наукового колоквиуму “Християнство і свобода: проблема філософсько-релігійної свідомості у творчості Ф.М.Достоевського” з Швейцарії, Фрібургського університету (Німеччина);
- учасників Міжнародної науково-практичної конференції “Історико-педагогічні дослідження: методологія, періодизація, методика”, серед яких були видатні науковці, доктори філософії університету Стросмайера (Хорватія), доктори педагогічних наук, професори вищих навчальних закладів Івано-Франківська – Завгородня Т.К.; Чернігова – Зайченко І.В.; Луганська – Ваховський Л.Ц., Хриков Є.М.; Вінниці – Сметанський М.І.; Умані – Побірченко Н.С.; а також доктор педагогічних наук, професор, академік-секретар відділення теорії та історії педагогіки АПН України Сухомлинська О.В. (фото 52,53,53 І)
- Міжнародного семінару “Україна на шляху до Європейського союзу”;

- Учасників громадських слухань до Дня Міністерства закордонних справ України “Європейське покликання України: шляхи реалізації”(фото 53А). До нашого університету завітав міністр закордонних справ України, директор Інституту Євроатлантичного співробітництва Борис Тарасюк (фото 54).

25 листопада 2005 року в ХДУ побував високий гість – міністр освіти і науки України Станіслав Ніколаєнко, який зустрівся з освітянами міста Херсона й області (фото 55). Міністр завітав і до Академічного ліцею при ХДУ, відвідав навчальні аудиторії, спілкувався із викладачами, ліцеїстами та учнями проліцею (фото 56).

У 2004-2005 навчальному році на базі ХДУ проведено 7 міжнародних, 16 всеукраїнських наукових, науково-практичних та науково-методичних конференцій, у тому числі 5 студентських.(фото 58,59,60)

Третій рік Інститут природознавства успішно проводить Всеукраїнську олімпіаду з біології (фото 61). Студентка Інституту психології, історії та соціології ХДУ Ірина Редька тричі виборювала першість на цій олімпіаді. (фото 62)

Активно працюють в університеті Рада молодих вчених (голова – провідний фахівець науково-дослідного сектору Бірюкова Т.В.) та студентське наукове товариство (голова – студент Інституту природознавства Скалдин М.) (фото 63). Двоє науковців ХДУ отримують стипендії Кабінету Міністрів України для молодих вчених. У 2004-2005 навчальному році 65 студентів університету взяли участь у Всеукраїнських студентських олімпіадах з різних дисциплін та спеціальностей, 8 з них стали переможцями, а 20 увійшли до першої “десятки”. У 2005-2006 навчальному році за результатами участі у заключному етапі Всеукраїнської олімпіади 10 студентів університету посіли призові місця, до призової “десятки” увійшли 15 студентів, відзначені грамотами оргкомітетів за окремими номінаціями 25 учасників олімпіади.

У цьому році відновлено проведення Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт, на який було послано 37 робіт. 5 студентів, учасників конкурсу нагороджені дипломами переможців.

Нетрадиційно проходить святкування Дня науки в Херсонському державному університеті, яке вийшло за рамки одного дня й переросло в Тиждень науки. У ці дні проводяться Міжнародні та всеукраїнські конференції, захист курсових. Багатьом запам'яталися неформальні зустрічі видатних професорів-науковців, вчених-випускників ХДУ зі студентською молоддю.(фото 64,65,66)

У травні 2005р. на урочистому спільному засіданні вченої та студентської рад підводились підсумки, відзначались досягнення. Кращих науковців, професорів Барбіну Є.С., Шмалей С.В., доцента Беляєву С.І. було нагороджено нагрудним знаком Міністерства освіти та науки України “За наукові досягнення”, звання “Почесний професор ХДУ” отримали Бойко М.Ф., Голобородько Є.П., Руденко Л.М., Одінцов В.В.(фото 66 А) Вперше почесними перехідними знаками – позолоченими статуетками, що зображують давньогрецьку богиню Афіну, відзначили за підсумками навчального року кращий інститут ХДУ – Інститут природознавства (керівник – доктор педагогічних наук, професор Шмалей С.В.) кращу кафедру – кафедру прикладної математики та інформаційних технологій (завідувач – доктор педагогічних наук, професор Співаковський О.В.) (фото 67). У 2006 році почесний знак Міністерства освіти та науки України “За наукові досягнення” одержали професори Белехова Л.І. та Руденко Л.М. За підсумками 2005-2006 навчального року кращим інститутом став Інститут іноземної філології (керівник – доктор філологічних наук, професор Руденко Л.М.), кращою кафедрою – кафедра німецької мови (завідувач – кандидат філологічних наук, доцент Солдатова С.М.).(фото 68)

В університеті нещодавно створений науково-дослідний сектор (завідувач Стеценко Н.М. доцент, кандидат педагогічних наук). (фото 69)

Вперше у 2004 році було створено науково-дослідний інститут інформаційних технологій, який виконує роботи та дослідження, що спрямовані на інформатизацію навчального процесу та управління ВНЗ (директор Львов М.С. доцент, кандидат фізико-математичних наук).

Серед них, такі:

- Побудова віртуальних офісів навчальних закладів у рамках дистанційних технологій;
- Розробка програмного забезпечення освітнього порталу “Херсонський віртуальний університет”. У рамках цього проекту створена система дистанційного навчання з курсу лінійної алгебри “Світ лінійної алгебри”;
- Моделювання та розробка програмного забезпечення серверної частини сайту дистанційного навчання. Методичне наповнення сайту дистанційного навчання;
- Мультимедійний програмно-методичний комплекс “Віртуальна біологічна лабораторія – X-XI класи”. Розробка прототипу мультимедійного ПМК “Віртуальна біологічна лабораторія – X-XI класи”;
- Розроблення технологій підтримки практичної математичної діяльності за проектом “Терм”;
- Розроблення технологій візуалізації виконання алгоритмів з навчальними цілями.

За угодами зі сторонніми організаціями здійснювалась:

- Побудова інформаційно-аналітичної системи Одеського національного університету ім. Мечникова, Ізмаїльського державного гуманітарного університету, Херсонського національного технічного університету;
- Побудова системи обміну електронними даними “Міністерство – ВНЗ”;

- Виконання науково-технічної теми 5.04.6 “Розроблення методів і технологій проектування гнучких розподілених педагогічних програмних засобів”.

В квітні 2005 року розпочав роботу Центр розвитку малого бізнесу, який було створено завдяки освітньо-науковому співробітництву ХДУ і державного університету Нью-Йорка в рамках спільного проекту “Північний Нью-Йорк – Південна Україна: нове партнерство університетів для розвитку бізнесу та економіки”. За програмою цього проекту в університетах США пройшли стажування 6 співробітників нашого університету.

Велика увага приділяється в університеті розвитку творчих здібностей молоді. При відділі гуманітарної та організаційно-виховної роботи (керівник – кандидат філологічних наук Кузнєцов С.В.) (фото 69 А) працюють творчі студії, спортивні секції при спортклубі “Еллада”(директор – Сапельняк О.Я., старший викладач, майстер спорту міжнародного класу) (фото 69), команда КВК “Ознаки життя”. Організацію активної діяльності по збереженню, відтворенню та пропаганді культурних традицій забезпечують творчі колективи університету: народні ансамблі танцю “Ладовиця” та “Чубарики”, народний навчальний театр “Студі-Арт”, народний фольклорний ансамбль “Славутянка”, симфонічний оркестр та хорова капела. (фото 70,71)

Традиційно проводиться в університеті та міському виставочному залі показ випускних та творчих робіт студентів факультету культури і мистецтв. (фото 72А,72Б,72В)

Серед випускників факультету культури і мистецтв : Заслужена артистка України, солістка Національної опери України Тетяна Голякова, солісти Національної опери Олег Токар, Олексій Мотков, Олена Пушкіна, Ольга Кіф’як, солістка Дніпропетровського Академічного театру опери та балету Дар’я Дубровіна, художні керівники ансамблю танцю “Ритми планети” (м.Миколаїв) Заслужений працівник культури України Василь Пак та Ірина Пак та багато інших.(фото 72Г)

У листопаді 2005 року в університеті був відкритий Український культурний центр, який очолює заслужений працівник культури України Усатюк В.Ф. Мета Центру сприяти збереженню української народної культури, створювати умови для відтворення і розвитку мистецтва, підвищувати професійний рівень творчих колективів й активних діячів культури. Нещодавно була проведена творча зустріч з випускником ХДУ, поетом, лауреатом Національної премії ім.Т.Шевченка Анатолієм Кичинським.(фото 73,74)

Херсонський державний університет дуже тісно співробітничав з обласним Академічним музично-драматичним театром ім. М.Куліша. Підтвердженням тому – спільні проекти: вистава “Ревізор” та вистава-концерт “Пам’ять серця”, які стали справжньою подією у культурному житті Херсона. Ці вистави – результат творчої роботи артистів обласного театру, викладачів та студентів ХДУ. А ще – режисерського таланту першого проректора, заслуженого діяча мистецтв України О.В.Мішукова. Найвищу оцінку одержав спектакль “Ревізор” і у київських глядачів, його було показано на сцені Національного академічного драматичного театру ім. І.Франка. (фото 75,76,77)

Велику пошуково-дослідну, освітньо-виховну і науково-методичну роботу проводить народний музей історії ХДУ (директор – старший викладач Самсакова І.В.) (фото 78).

З моменту відкриття рада музею та студентський актив виконують такі важливі завдання, як пошук матеріалів про минуле університету, ведення літопису сучасного вузу, відображення видатних подій у спеціальних виставках, популяризація історії Херсонського державного університету на сторінках обласних газет, газети Академічного ліцею “Кафедра”, газети ХДУ “Університетська панорама”, журналу “Печатное слово”. У всіх цих проектах безпосередню участь беруть студенти.

За значні успіхи у підвищенні ефективності навчального процесу, формуванні та збереженні музейного фонду України, пропаганді пам’яток

історії та культури наказом Міністерства освіти і науки України №353 від 13.06.2005р. народному музею історії ХДУ було присвоєно звання “Зразковий музей”.

У Херсонському державному університеті створені всі умови для навчання і дозвілля викладачів, співробітників і студентів. ХДУ має 5 навчальних корпусів; 3 студентські гуртожитки сучасного типу на 1500 місць; бібліотеку з 5-ма читальними залами, 3 абонементи учбової літератури, фонд якої складає біля 500 тис. примірників; Інтернет-бібліотеку (директор бібліотеки – Корж Л.В.). (фото 79)

У 2003 році відбувся пуск двох автономних газових котелень, що дозволило вищому навчальному закладу кардинально розв’язати проблему опалення двох дев’ятиповерхових студентських гуртожитків та навчального комплексу. У 2004 році була відкрита нова роздягальня для студентів.(фото 80)

До послуг студентів та викладачів ХДУ санаторій-профілакторій(фото 80А), водна станція на березі Дніпра, спортивно-оздоровчий табір на березі Чорного моря, обсерваторія(фото 80 Б), ботанічний сад, три спортивні та дві актові зали, парк сільськогосподарської техніки, хореографічні класи, художні майстерні та інші.

Херсонський державний університет відомий сьогодні і як центр вищих спортивних досягнень. Гордістю нашої держави є сузір’я чемпіонів та призерів Олімпійських ігор. Це: випускник 2000 року, срібний та бронзовий призер Сіднейської олімпіади (2000р.) зі спортивної гімнастики Олександр Береш, який передчасно пішов з життя (фото 81), випускник 2002 року, олімпійський чемпіон Афінської олімпіади (2004р.) зі стрибків на батуті Юрій Нікітін (фото 82), випускниця 2005р., бронзова призерка Афінської олімпіади (2004р.) з гандболу Анастасія Бородіна. (фото 83)

Сьогодні в університеті навчаються біля 100 кандидатів та майстрів спорту, 16 майстрів спорту міжнародного класу. Серед них:

Губка Костянтин – майстер спорту міжнародного класу з кікбоксингу, чемпіон Світу 2004, 2005р.р., дворазовий чемпіон Європи. (фото 84)

Кравченко Микола – майстер спорту міжнародного класу з веслування на байдарках і каное, чемпіон VII літньої Універсиади України, срібний призер чемпіонатів Європи 2004, 2005р.р., багаторазовий переможець та призер чемпіонатів України.

Кувакін Вадим – майстер спорту міжнародного класу зі спортивної гімнастики, член Національної збірної України, чемпіон України 2004 р., чемпіон спартакіади, неодноразовий переможець та призер чемпіонату Європи, фіналіст Олімпійських ігор в Афінах 2004 р., чемпіон VII літньої Універсиади України зі спортивної гімнастики. (фото 85)

Петровська Надія – майстер спорту міжнародного класу, абсолютна чемпіонка Європи 2004р. серед юніорів, абсолютна чемпіонка світу 2004р. серед юніорів з пауерліфтингу, член збірної України. (фото 86)

Скрипка Тетяна – майстер спорту міжнародного класу з пауерліфтингу, чемпіон України 2005 р., абсолютна чемпіонка Європи 2005 р., абсолютна чемпіонка Світу 2005 р. (фото 87)

Собчук Марія – чемпіон України з боксу 2005р., чемпіон Міжнародного турніру з боксу “Сузір’я героїв”, член національної збірної України.

Шитко Дар’я – майстер спорту міжнародного класу з кулькової стрільби, багаторазовий чемпіон і призер чемпіонату України 2003, 2004, 2005р.р., багаторазовий рекордсмен України, чемпіон Європи 2004-2005р.р., фіналіст Етапів Кубка Світу 2005 р. (фото 88)

Двоє студентів ХДУ: Крук Сергій і Дюльгер Сергій стали золотими та срібними призерами Дефлімпійських ігор 2005р. з легкої атлетики. Вони були нагороджені орденом “За мужність” III ступеня та Почесними грамотами Верховної Ради України. (фото 89)

Жіноча гандбольна команда Вищої Ліги “Університет-Дніпрянка” під керівництвом Заслуженого тренера України М.Милославського стала

срібним призером Всеукраїнських Універсіад. Влітку 2003р. команда вперше виграла ігри VI літньої Універсіади України та посіла III місце на III Всеукраїнських літніх спортивних іграх. У 2005 році “Університет-Дніпрянка” стала чемпіоном VII Універсіади України. (фото 90)

За останні роки у Херсонському державному університеті відбулися якісні та кількісні зміни. Сьогодні ХДУ – багатопрофільний навчальний, науково-педагогічний та культурно-освітній центр Херсонської області, який певною мірою впливає на весь Південний регіон України, успішно функціонує, працюючи на перспективу – відродження міста, області, країни.

За 90 років існування університет підготував майже 50 тисяч фахівців, які працюють в Україні і далеко за її межами. Серед відомих випускників: Заслужені вчителі України, видатні вчені, поети, письменники, Заслужені артисти України, олімпійські чемпіони, державні та політичні діячі, серед яких перший замісник голови Уряду Республіки Хакасії Пілюгіна Н.О., Народний депутат України Самойлик К.С.(фото 90 А).

Майбутнє України починається сьогодні. Тож інтелектуальна і фінансова потужність університету спрямована на розвиток і процвітання нашої держави, підвищення її міжнародного статусу, що можливе за умови високої якості професійної підготовки спеціалістів у різних галузях науки, виробничо-господарської діяльності та інфраструктури, а також залежить від творчості, ініціативи і культури молодшого покоління.

На організацію навчання і виховання, для забезпечення держави висококваліфікованими та висококультурними фахівцями, збереження наступності у науці, створення розгалуженої системи спеціальностей різних освітньо-кваліфікаційних рівнів і ступенів спрямований професорсько-викладацький склад університету, всі його відділи та служби.

Робота, що проводиться, науково-педагогічні кадри, матеріально-технічна база ХДУ свідчать про значний потенціал для забезпечення нових досягнень у царині освітянської і наукової діяльності нашого регіону. (фото 91,92,93)

*Головні етапи історії
Херсонського державного університету*

жовтень 1917р.	Евакуація Юр'ївського учительського інституту з Прибалтики до Херсона
14 листопада 1917р.	Початок занять Юр'ївського учительського інституту у м. Херсоні
1 вересня 1918р.	Юридичне узаконення Юр'ївського учительського інституту як українського навчального закладу
Липень 1919р.	Юр'ївський учительський інститут реорганізовано у Херсонський педагогічний інститут з 4-річним строком навчання
1919р.	Створення Ради педагогічного інституту і Ради студентів
вересень 1919р. – лютий 1920р.	Тимчасово педагогічний інститут не працював у зв'язку з громадянською війною
2 березня 1920р.	Відновлення діяльності Херсонського педагогічного інституту
серпень 1920р.	Передача педінституту будівлі, майна і навчального обладнання комерційного училища та помешкання II чоловічої гімназії
1921р.	Херсонський педагогічний інститут перейменовано у Херсонський інститут народної освіти (ХІНО) з 2 факультетами: професійної освіти і соціального виховання
травень 1922р.	Інституту передано будівлю I чоловічої гімназії
серпень 1922р.	ХІНО переїхав у приміщення II жіночої Маріїнсько-Олександрівської гімназії
1922р.	Відкриття при ХІНО 3-х річних підготовчих курсів
1922-1923 навчальний рік	Перехід до лекційно-семінарської системи навчання
1923р.	Підготовчі курси перетворені у робітничий факультет
1924р.	За ХІНО закріпили помешкання Пушкінської школи і передали 2 студентські інтернати
1924р.	Створено Правління, яке керувало ХІНО
1924р.	Створення профспілкової та

24.10.1924р. 1925р.	комсомольської організації ХІНО ХІНО присвоєно ім'я Н.К.Крупської Перший випуск дослідно-показової 7-річної школи при ХІНО
17 листопада 1925р.	ХІНО відвідав народний комісар освіти УРСР О.Шумський
1925-1926 навчальний рік	Вводиться Дальтон-план із застосуванням лабораторно-дослідницького методу навчання
1925-1926рр.	Вийшли перші "Записки Херсонського інституту народної освіти ім. Н.К.Крупської" у двох частинах
1926р. 1927р.	Відкриття Педагогічного музею при ХІНО Вийшла ювілейна збірка викладачів кафедри педагогіки, присвячена сотій річниці з дня смерті Й.Песталоцці
1930р.	ХІНО перетворений у 3-річний інститут Соціального виховання
1930р. 1930р. серпень 1933р.	Відкрито заочне навчання Випуск багатотиражної газети "За кадри" Херсонський інститут Соціального виховання ім. Н.К.Крупської перейменовано у Херсонський педагогічний інститут ім. Н.К.Крупської
червень 1935р.	Отримано статус Херсонського державного педагогічного інституту ім. Н.К.Крупської
Липень 1935р.	Закрито історичний факультет та факультет мови і літератури
1936р.	У ХДПІ створені зоологічний музей, агробіостанція та ботанічний сад
1936-1937 навчальний рік	Відкрився географічний факультет та вечірній учительський інститут
1938-1939 навчальний рік	Відкрився факультет мови і літератури з російським та українським відділеннями
1939р. 1939р.	Відкритий робітфак при ХДПІ. Побудований астрономічний павільйон-обсерваторія
1939-1940 навчальний рік	Соціалістичне змагання ім. III Сталінської п'ятирічки з Миколаївським педінститутом
1940р.	Всесоюзна наукова конференція з української мови
1940р.	Вийшли "Наукові записки ХДПІ ім. Н.К.Крупської" №1

19 серпня 1941р. – 13 березня 1944р.	Роботу ХДПІ ім. Н.К.Крупської перервано у зв'язку з німецько-фашистською окупацією м. Херсона
20 березня 1944р.	Відновлення роботи ХДПІ ім. Н.К.Крупської (5 факультетів і заочний відділ)
вересень 1944р.	Відкрито учительський інститут з 3 відділами
1945р.	Відкрито ще 2 відділи (української і російської мов та літератур) учительського інституту
1945-1946 навчальний рік	Відкрито заочний учительський інститут
9 січня 1945р.	Відновлення роботи вченої ради ХДПІ
1948р.	Вийшов перший випуск післявоєнних “Наукових записок ХДПІ ім. Н.К.Крупської”
Лютий 1948р.	Наукова конференція, присвячена XXX роковинам Радянської влади на Україні
листопад 1948р.	Науково-теоретична студентська конференція до 30-ліття Жовтневої революції
1949р.	Створення студентського наукового товариства
1949р.	Вийшли “Наукові записки ХДПІ ім. Н.К.Крупської” №2, 3
1 вересня 1950р.	Закрито географічний та історичний факультети ХДПІ
1955р.	Створення теплиці і тваринника на природничому факультеті
1956-1957 навчальний рік	Херсонський педінститут розпочав підготовку вчителів широкого профілю
1957р.	Створення кабінету музики і співів на факультеті мови і літератури
1957р.	Вийшла монографія директора Катренка Г.П. “Херсонському інституту – 40 років”
1958р.	Відкриття нової обсерваторії на фізико-математичному факультеті
1959р.	Створення механічної майстерні на фізико-математичному факультеті
1960р.	Створення гандбольної команди ХДПІ
1960р.	Створення чоловічого ансамблю “Берізка”
1961р.	Створена школа юних математиків
1962р.	Відкриття загальнонаукового факультету ХДПІ (3 відділення)

1963-1965р.р.	Сконструйовані перші інститутські навчальні пристрої, навчальна машина “Школяр”, автоматизований клас для програмованого контролю знань
1964р.	Відкриття при кафедрі фізики науково-дослідної лабораторії високотемпературних напівпровідників та спеціальних сплавів
1964р.	Створення факультету громадських професій
1965р.	Організовані 8-місячні підготовчі курси до вступу в ХДПІ
1965-1966навчальний рік	На всіх факультетах введено вивчення курсу “Технічні засоби навчання”
1966р.	Створені вчені ради факультетів
1966р.	На філологічному факультеті відкрито відділення для підготовки вчителів російської мови і літератури для Узбекської РСР та Каракалпакської автономної республіки
1967р.	Створена рада молодих вчених
1967р.	Вперше студентські наукові роботи потрапили на республіканський конкурс
1967р.	Створена художня рада ХДПІ
1967р.	ХДПІ нагороджений Почесною грамотою Президії Верховної Ради УРСР
1967р.	Відкрито новий студентський гуртожиток
1969р.	Республіканська науково-практична конференція, присвячена 100-річчю від дня народження Н.К.Крупської
1970р.	Відкрито школу юних педагогів
1972р.	Створений науково-дослідний сектор ХДПІ
1973р.	Відкрито загальнотехнічний факультет
1973р.	Відкрито підготовче відділення
1975р.	Створено службу науково-технічної інформації ХДПІ
1977р.	Відкрито педагогічний факультет
24 листопада 1978р.	Відкриття нового головного корпусу ХДПІ ім. Н.К.Крупської
1980р.	Відкрито новий гуртожиток №3
1986р.	Створена рада інституту з нових інформаційних технологій навчання
1986р.	Відкрито факультет іноземних мов
1989р.	Відкрито корпус філологічного факультету

1990р.	Розпочався експеримент по впровадженню концепції безперервної педагогічної освіти
17 вересня 1991р.	Підготовче відділення реорганізовано в факультет довузівської підготовки
1991р.	Відкрита міжвузівська наукова лабораторія естетичного виховання АПН України
1991р.	Створена лабораторія по вивченню регіонального історично-культурного типу Півдня України
1991р.	Засновано Південно-Український учбово-методичний регіональний центр “Пілотні школи”
1992р.	На базі філологічного факультету створено 3 нових: факультет додаткових педагогічних спеціальностей і перепідготовки кадрів, української філології та зарубіжної філології
1992р.	Відкриття аспірантури ХДП
1994р.	Відкрито факультет фізичного виховання та спорту
1994р.	Відкрито Академічний ліцей при ХДП
1994р.	Останній випуск студентів “узбекського” відділення
1995р.	Відкрито історико-правознавчий факультет
1996р.	На базі факультету додаткових педагогічних спеціальностей та перепідготовки кадрів створений правовий факультет
1996р.	Факультет довузівської підготовки реорганізовано в Центр довузівської підготовки ХДП ім. Н.К.Крупської
1998р.	Відкрито художньо-педагогічний факультет
1998р.	Історико-правознавчий факультет реорганізовано в історичний
25.05.1998р.	Постановою Кабінету Міністрів України

	№744 ХДПІ реорганізовано у Херсонський державний педагогічний університет
жовтень 1998р.	Вийшов перший номер газети ХДПУ та Академічного ліцею при ХДПУ “Кафедра”
1999р.	Створено відділ міжнародних зв’язків ХДПУ
1999р.	Відкрито факультет перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів
1999р.	Правовий факультет реорганізовано у соціально-правовий факультет
вересень 2000р.	Відкрито Центр Іспанської мови та культури
2001р.	Соціально-правовий факультет реорганізовано в економіко-правовий
2001р.	Відкрито видавництво ХДПУ
травень 2002р.	Створена спеціалізована вчена рада по захисту кандидатських дисертацій з 3 педагогічних спеціальностей
вересень 2002р.	Відкрито музей історії університету
13.11.2002р.	Розпорядженням Кабінету Міністрів України ХДПУ реорганізовано в Херсонський державний університет
2002р.	Відкрито Центр Польської мови та культури
2002р.	Створено Інформаційно-навчальний Центр землевпорядкування
2003р.	Психолого-природничий факультет реорганізовано в Інститут природознавства
2003р.	Факультет іноземної філології реорганізовано в Інститут іноземної філології
2003р.	Інженерно-педагогічний факультет реорганізовано в інженерно-технологічний факультет
2003р.	Вийшов інформаційно-методичний журнал видавництва ХДУ “Печатное

	слово”
2003р.	Відкрито соціально-психологічний факультет
листопад 2003р.	Відкрито Центр Турецької мови та культури
2003р.	Економіко-правовий факультет реорганізовано в економіко-юридичний
2003р.	Художньо-педагогічний факультет реорганізовано в факультет культури і мистецтв
2003р.	Факультет початкового навчання реорганізовано в факультет дошкільної та початкової освіти
2003р.	Факультет української філології реорганізовано в факультет філології та журналістики
2003р.	Відбувся пуск двох автономних газових котелень
2004р.	Розпочала роботу спеціалізована вчена рада по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
2004р.	На базі соціально-психологічного та історичного факультетів створено Інститут психології, історії та соціології
2004р.	Створено Науково-дослідний інститут інформаційних технологій
квітень 2005р.	Розпочав роботу Центр розвитку малого бізнесу
2005р.	Факультет філології та журналістики реорганізовано в Інститут філології та журналістики
листопад 2005р.	Відкрито Український культурний центр

Директор
народного, зразкового
музею історії ХДУ
Самсакова І.В.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. Від Юр'ївського вчительського інституту до Херсонського педагогічного інституту (1914-1920 рр.)	3
Розділ II	
Херсонський інститут народної освіти (1921 – 1930 рр.).....	19
РОЗДІЛ III	
Херсонський інститут соціального виховання ім. Н.К. Крупської (1930-1933 рр.) як етап створення педагогічного вузу (1933-1941 рр.).....	47
РОЗДІЛ IV	
Херсонський державний педагогічний інститут у роки Великої Вітчизняної війни.....	75
РОЗДІЛ V	
Відновлення і розгортання роботи Херсонського державного педагогічного інституту ім. Н.К. Крупської в 1944-1950 роках....	84
РОЗДІЛ VI	
Діяльність Херсонського державного педагогічного інституту ім. Н.К.Крупської в 1950-х-1960-х роках.....	107
РОЗДІЛ VII	
Розвиток Херсонського державного педагогічного інституту ім. Н.К. Крупської в 1960- 1980 роках.....	132
РОЗДІЛ VIII.	
Від педагогічного інституту до педагогічного університету (1980–1998рр.).....	171
РОЗДІЛ IX	
Херсонський державний університет (2002–2006 рр.).....	203
Головні етапи історії Херсонського державного університету.....	231